MARK LOGUE și PETER CONRADI

DISCURSUL REGELUI

Cum a fost salvată monarhia britanică

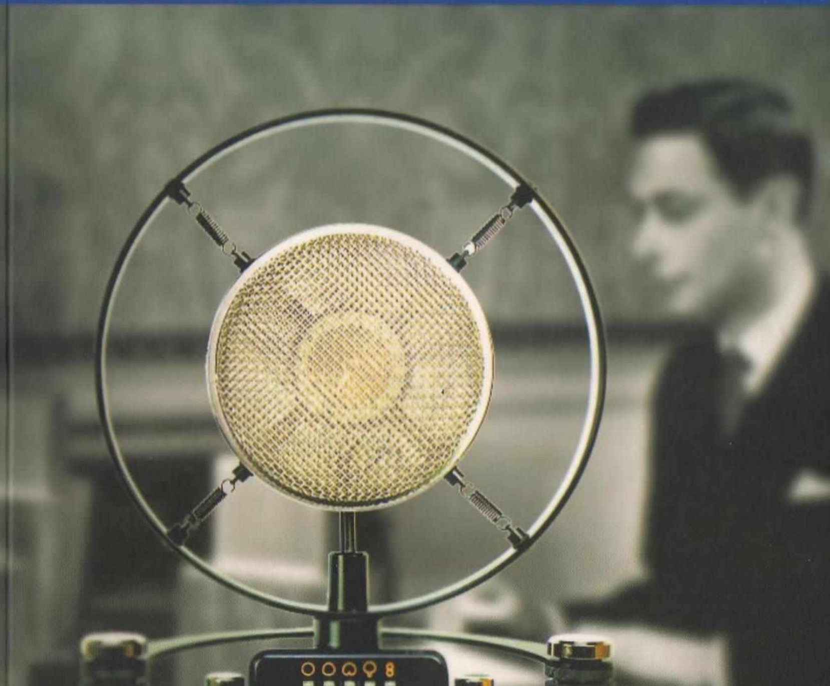

Bestseller

Ecranizare distinsă cu 4 premii Oscar

CĂRȚI ADEVĂRATE

Mark Logue și Peter Conradi

DISCURSUL REGELUI
Cum a fost salvată monarhia britanică

KING'S SPEECH
Mark Logue and Peter Conradi
Copyright © 2010. Mark Logue and Peter Conradi

DISCURSUL REGELUI: CUM A FOST SALVATĂ MONARHIA BRITANICĂ
Mark Logue și Peter Conradi
Copyright © 2011 Editura **ALLFA**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
WENDLANDT, ASTRID
Discursul regelui: cum a fost salvată monarhia britanică /
Logue Mark și Conradi Peter; trad.: Lupu Ramona Elena. – București: ALLFA, 2011
ISBN 978-973-724-354-6

I. Peter, Conradi
II. Lupu, Ramona-Elena (trad.)

821.111-31=135.1

Toate drepturile rezervate Editurii **ALLFA.**
Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată
fără permisiunea scrisă a Editurii **ALLFA.**
Drepturile de distribuție în străinătate aparțin în exclusivitate editurii.

All rights reserved. The distribution of this book outside Romania, without the written permission of **ALLFA**, is strictly prohibited.
Copyright © 2011 by **ALLFA.**

Editura **ALLFA**: Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3, sector 6, cod 060512 – București
Tel.: 021 402 26 00
Fax: 021 402 26 10

Distribuție: Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi: comenzi@all.ro
www.all.ro

Redactare: Irina Dogaru
Tehnoredactare: Liviu Stoica
Corectură: Doina Stoian
Design copertă: Alexandru Novac

Mark Logue și Peter Conradi

DISCURSUL REGELUI

Cum a fost salvată monarhia britanică

Traducere din limba engleză de
Ramona Elena Lupu

EDITURA ALLFA

Cuprins

Mulțumiri 7
Introducere 9
1. God Save the King 15
2. „Supusul din colonii“ 25
3. Plecarea în Anglia 43
4. Agravarea situației 54
5. Diagnosticul 73
6. Ținută de curte cu pene 86
7. Liniștea dinaintea furtunii 96
8. Cele 327 de zile ale domniei lui Edward al VIII-lea 108
9. Înaintea încoronării 122
10. După încoronare 128
11. Calea spre război 142
12. „Zugravul austriac să fie ucis“ 153
13. Dunkirk şi zilele sumbre 165
14. Răsturnarea de situație 179
15. Victoria 194
16. Ultimele cuvinte 208
Note 218

Mulțumiri

Mai întâi, îi sunt profund îndatorat lui Peter Conradi. Dacă nu ar fi avut o voință de fier pentru a face față unui program descurajant, poate că această carte nu ar fi existat.

Doresc să mulțumesc familiei mele extinse, mai ales lui Alex Marshall, care a descoperit o comoară cu scrisori, ceea ce a permis o înțelegere mai profundă a vieții și operei lui Lionel. Le mulțumesc lui Anne Logue pentru amintirile ei, lui Sarah Logue pentru timpul acordat, iar lui Patrick și Nickie Logue pentru ajutor în căutarea arhivei. De asemenea, îi mulțumesc iubitei mele soții, Ruth, și copiilor noștri pentru că au fost de acord ca acest proiect să ne acapareze viața timp de un an. Fără sprijinul lor, cartea de față nu s-ar fi scris.

Îi mulțumesc și lui Caroline Bowen, care mi-a răspuns la atâtea întrebări despre logopedie, și care a avut un rol esențial în punerea producătorilor filmului în legătură cu familia Logue, declanșând, astfel, o adevărată avalanșă. Îi mulțumesc Francescăi Budd pentru că m-a ajutat să transcriu arhiva și m-a sprijinit pe parcursul filmărilor. Le mulțumesc tuturor celor implicați în realizarea filmului, Tom Hooper, David Seidler, Colin Firth, Geoffrey Rush și tuturor celor de la See-Saw Films, mai ales lui Iain Canning.

Jenny Savill de la Andrew Nurnberg Associates a avut un rol esențial în publicarea cărții. De asemenea, le mulțumesc călduros lui Richard Milner și Joshua Ireland de la Quercus, fără de care această carte nu ar fi văzut lumina zilei.

Doresc să le mulțumesc și lui Meredith Hooper pentru anumite adevăruri revelatoare, lui Michael Thornton pentru că ne-a permis să îi publicăm relatările despre Evelyn Laye, lui Neil Urbino, ale cărui eforturi de alcătuire a genealogiei ne-au ajutat să cercetăm mai în profunzime, Maristei Leishman, pentru ajutorul acordat în privința jurnalelor Reith, precum și lui David J. Radcliffe, pentru descrierea luptei lui cu bâlbâiala.

Margaret Hosking de la Universitatea din Adelaide și Susanne Dowling de la Murdoch University mi-au fost de un ajutor considerabil în documentarea în biblioteci.

De asemenea, le mulțumesc lui Tony Aldous, arhivar la Colegiul Prințul Alfred, lui Peta Madalena, arhivar la Scotch College, și lui Lyn Williams de la Lion Nathan. Colectivul de la Royal College of Speech and Language Therapists a fost de un ajutor extraordinar, mai ales Robin Matheou.

În final, adresez mulțumiri Bibliotecii Naționale a Australiei, Bibliotecii de Stat din Australia de Sud și Bibliotecii de Stat din Australia de Vest, Australian Dictionary of Biography și National Portrait Gallery, Londra.

Introducere

În copilărie, în perioada dintre 1970 şi 1980, locuiam în Belgia, unde tatăl meu, Anthony, lucra ca avocat la sediul european al Procter & Gamble. În timp, ne-am mutat în case diferite de la periferia Bruxellesului, dar a existat un element constant: indiferent unde ne aflam, pe policioara de deasupra căminului sau pe un pervaz se înşira întotdeauna o colecţie de fotografii şi amintiri.

Printre acestea se afla o fotografie cu tatăl meu purtând uniforma Gărzii Scoţiene; o alta cu el şi mama mea, Elizabeth, în ziua nunţii lor din 1953, şi o fotografie cu bunicul meu patern născut în Australia, Lionel, şi soţia lui, Myrtle. De asemenea, şi mai curios, exista un portret înrămat în piele al Regelui George al VI-lea, tatăl actualei Regine, semnat şi datat 12 mai 1937, ziua încoronării lui; o altă fotografie cu el şi soţia lui, Elisabeta, cunoscută în generaţia mea drept Regina-Mamă, şi cele două fiice ale lor, viitoarea Regină Elisabeta, pe atunci o fată în vârstă de unsprezece ani şi sora ei mai mică, Margaret Rose; şi o a treia fotografie, datată 1928, înfăţişând cuplul regal pe când încă erau Duce şi Ducesă de York, semnată Elisabeta şi Albert.

Cu siguranţă că mi se explicase semnificaţia tuturor acestor fotografii, dar nu le-am dat prea mare importanţă în copilărie. Am înţeles că legătura cu regalitatea o reprezenta Lionel, dar el se

pierdea undeva în negura istoriei pentru mine; murise în 1953, cu doisprezece ani înainte de nașterea mea. Știam că bunicul meu fusese logopedul Regelui – indiferent ce-o fi însemnat asta – și nimic mai mult. Nu am pus niciodată alte întrebări și nici nu mi s-au oferit mai multe detalii din proprie inițiativă. Eram mult mai atras de diferitele medalii și însemne înșirate lângă fotografii. Obișnuiam mai ales să mă distrez punându-mi centura și cascheta de ofițer ale tatălui meu, și jucându-mă de-a soldații, cu medaliile prinse mândru pe cămașă.

Dar, mai târziu, după nașterea copiilor mei, am început să îmi pun întrebări despre cine fuseseră și de unde veniseră strămoșii mei. Interesul general tot mai mare pentru genealogie mi-a stimulat și mai mult curiozitatea. Cercetându-mi arborele genealogic, am dat peste o bunică din Melbourne care avusese paisprezece copii, dintre care numai șapte trecuseră de prima copilărie. Am aflat și că străbunicul meu plecase din Irlanda spre Australia la bordul navei cu aburi *Boyne*, în 1850.

În ceea ce mă privea, bunicul meu era doar unul dintre membrii unei familii extinse, împărțite între Australia, Irlanda și Marea Britanie. Acestea erau informațiile chiar și după moartea tatălui meu, în 2001, când mi s-a dat sarcina de a-i cerceta documentele personale, pe care le păstrase într-un dulap metalic pentru dosare înalt, gri. Printre testamente, contracte și alte documente importante, se aflau sute de scrisori și fotografii vechi, colecționate de bunicul meu – toate îndosariate atent, în ordine cronologică, într-o mapă pentru documente.

Abia în iunie 2009, când am fost abordat de Iain Canning, producătorul filmului *Discursul Regelui*, am început să înțeleg semnificația rolului jucat de bunicul meu: cum îl ajutase pe cel care era pe atunci Duce de York, și care devenise rege împotriva voinței lui în decembrie 1936, după abdicarea fratelui mai mare, Edward al VIII-lea, în lupta lui de-o viață împotriva unei bâlbâieli cronice care a transformat fiecare discurs public sau transmisiune radio într-un chin îngrozitor. Am început să realizez că viața și munca lui puteau fi interesante pentru un public mult mai extins decât familia mea.

În luna aprilie, Lionel fusese subiectul piesei de teatru de după-amiază difuzată la BBC Radio 4, intitulată, de asemenea, *Discursul unui Rege*, de Mark Burgess. Totuşi, acest film avea să fie mult mai complex – un film important, cu o distribuţie răsunătoare, din care făceau parte Helena Bonham Carter, Colin Firth, Geoffrey Rush, Michael Gambon şi Derek Jacobi. Este regizat de Tom Hooper, omul din spatele filmului de succes *The Damn United*, care a prezentat un aspect foarte diferit al istoriei engleze recente: perioada scurtă şi tulbure în care Brian Clough a ocupat poziţia de manager al echipei de fotbal Leeds United în 1974.

Bineînţeles, Canning şi Hooper doreau ca filmul lor să fie cât mai aproape de realitatea istorică, astfel că mi-am propus să încerc să descopăr cât mai multe despre bunicul meu. Punctul de plecare evident a fost dulapul din biroul tatălui meu: examinând riguros documentele lui Lionel pentru prima dată, am descoperit jurnale scrise într-un stil plin de viaţă, în care îşi consemnase foarte detaliat întâlnirile cu Regele. Exista o corespondenţă bogată, deseori caldă şi prietenoasă, cu însuşi George al VI-lea, şi diverse alte consemnări – inclusiv un bilet de programare, cu scrisul de mână subţire al bunicului meu, în care descria prima întâlnire cu viitorul Rege în micul lui cabinet de consultaţii de pe strada Harley, la 19 octombrie 1926.

Coroborându-le cu alte informaţii pe care am reuşit să le adun de pe internet, şi cu cele câteva pagini de referiri la Lionel incluse în majoritatea biografiilor lui George al VI-lea, am reuşit să aflu mai multe despre relaţia unică a bunicului meu cu Regele, precum şi să corectez unele adevăruri parţiale şi amintiri exagerate, devenite neclare de-a lungul generaţiilor.

Totuşi, curând mi-am dat seama că arhiva era incompletă. Lipseau scrisori şi zile din jurnal pentru perioada dintre anii 1920 şi 1930, frânturi din ele fiind citate în biografia oficială a lui George al VI-lea scrisă de John Wheeler Bennett şi publicată în 1958. De asemenea, de negăsit erau şi caietele cu decupaje din ziare pe care, după cum ştiam de la verii mei, Lionel le colecţionase în cea mai mare parte a vieţii.

Cu toate acestea, cel mai tare mă dezamăgea, probabil, lipsa unei scrisori scrise de Rege în decembrie 1944, care mă fascinase în mod special. Existența ei era dezvăluită într-un pasaj din jurnalul lui Lionel, în care acesta descria o conversație dintre cei doi după rostirea de către monarh a mesajului anual de Crăciun pentru națiune, când, pentru prima dată, bunicul meu nu îi fusese alături.

— Munca mea s-a încheiat, Sir, i-a spus Lionel.

— Nicidecum, a răspuns Regele. Munca de acum înainte este cea care contează, și pentru aceasta ești indispensabil. Apoi, potrivit relatării lui Lionel, „mi-a mulțumit și după două zile mi-a scris o scrisoare foarte frumoasă, care sper că va fi prețuită de urmașii mei".

Dacă aș fi avut scrisoarea, aș fi prețuit-o, dar era de negăsit în corespondență, decupajele din ziare și jurnal. Această scrisoare dispărută m-a determinat să răscolesc tot, să cercetez până la capăt orice informație din ceea ce s-a transformat într-o căutare pentru a pune laolaltă cât mai multe detalii din viața bunicului meu. Am devenit o pacoste pentru rudele mele, la care m-am dus de nenumărate ori pentru a sta de vorbă. Am scris la Palatul Buckingham, Arhivele regale de la Castelul Windsor, precum și scriitorilor și editorilor cărților despre George al VI-lea, sperând că scrisoarea se afla printre materialele împrumutate de la tatăl meu sau de la frații lui mai mari, și nu se întorsese. Dar nu i-am dat de urmă.

Spre finalul anului 2009, am fost invitat pe platourile *Discursului Regelui* în timpul filmărilor de la Portland Place, în Londra. Într-o pauză l-am cunoscut pe Geoffrey Rush, care joacă în rolul bunicului meu, și pe Ben Wimsett, care îl interpretează pe tatăl meu la vârsta de zece ani. După ce am depășit momentul bizar de a vedea la vârsta copilăriei un individ pe care l-am cunoscut numai ca adult, m-a fascinat o scenă în care personajul lui Rush se apleacă asupra tatălui meu și a fratelui său mai mare, Valentine, interpretat de Dominic Applewhite, în timp ce le cere să recite din Shakespeare. Asta mi-a amintit o scenă reală, pe când eram copil, iar tatăl meu mă silise să fac același lucru.

Tatăl meu avea o pasiune – și un talent – pentru poezie și recitare, repetând deseori cuvânt cu cuvânt pasaje întregi pe care și

le amintea din copilărie. Obişnuia să se amuze turuind pagini din Hilaire Belloc ca distracţie de petrecere pentru oaspeţi. Dar cea mai mare satisfacţie i-o oferea sora mea mai mare, Sarah: într-adevăr, recitalurile lui o mişcau deseori până la lacrimi.

La vremea respectivă, nu îmi amintesc să fi fost impresionat de talentul tatălui meu. Totuşi, privind înapoi în timp la această scenă, îmi dau seama de perseverenţa lui şi de frustrarea pe care probabil o simţea faţă de refuzul meu de a-i împărtăşi dragostea pentru poezie, insuflată de tatăl lui.

Filmările s-au încheiat în ianuarie 2010, ceea ce a marcat începutul unei călătorii cu descoperiri mai personale pentru mine. Canning şi Hooper nu şi-au propus să facă un documentar, ci un film biografic care, deşi prezintă corect spiritul bunicului meu, se concentrează asupra unei perioade de timp limitate: de la prima întâlnire dintre bunicul meu şi viitorul Rege, în 1926, până la izbucnirea războiului, în 1939.

Fiind inspirat de film, am dorit să transmit toată povestea vieţii bunicului meu, de la copilăria în Adelaide, Australia de Sud, în anii 1880, până la moartea lui. Astfel, am demarat cercetări extinse şi detaliate asupra personalităţii şi faptelor sale. Acest proces a fost frustrant sub multe aspecte pentru că, în ciuda statutului profesional al lui Lionel, se cunoşteau foarte puţine detalii despre metodele pe care le-a utilizat în cazul Regelui. Chiar dacă a publicat câteva articole despre tratarea bâlbâielii şi a altor defecte de vorbire, nu şi-a descris niciodată metodele în mod oficial şi nu a avut niciun student sau ucenic căruia să îi împărtăşească secretele profesionale. Şi nici nu a păstrat o fişă a pacientului lui celebru – probabil din discreţia cu care a tratat întotdeauna relaţia cu Regele.

Apoi, în iulie 2010, editorii făcând presiuni pentru predarea manuscrisului, perseverenţa mea a dat roade, în cele din urmă. Aflând despre cercetările mele, vara mea, Alex Marshall, m-a contactat şi mi-a transmis că găsise câteva cutii cu documente referitoare la bunicul. Nu credea că aveau să fie foarte utile dar, chiar şi aşa, m-am autoinvitat la ea acasă, în Rutland, pentru a le

studia. Am fost întâmpinat cu câteva volume aranjate pe o masă în sufragerie: două cutii mari pline cu corespondență între Rege și Lionel, datate din 1926 până în 1952 și alte două cutii pline cu manuscrise și decupaje din presă, pe care Lionel le lipise cu grijă în două caiete mari, unul verde și celălalt albastru.

Spre încântarea mea, Alex deținea părțile lipsă din arhivă, precum și trei volume de scrisori și o secțiune dintr-un jurnal pe care bunica mea, Myrtle, îl ținuse în timpul unei călătorii în jurul lumii, pe care o făcuse împreună cu bunicul meu în 1910, și în primele luni din Al Doilea Război Mondial. Scris într-un stil mai personal decât jurnalul lui Lionel, acesta oferea o imagine mai revelatoare a nimicurilor vieții lor împreună. Documentele, întinse pe sute de pagini, erau o comoară fascinantă pe care am descifrat-o pe parcursul multor zile; regret, doar, că scrisoarea pe care o căutasem cu atâta disperare nu se numără printre ele.

Toate aceste materiale alcătuiesc baza cărții de față, pe care Peter Conradi, scriitor și jurnalist la *The Sunday Times*, m-a ajutat să o alcătuiesc. Sper că, parcurgând-o, îmi veți împărtăși fascinația pentru bunicul meu și relația lui unică și foarte apropiată cu Regele George al VI-lea.

Chiar dacă am încercat să cercetez viața bunicului meu în totalitate, poate că mai există informații nedescoperite încă. Dacă vă înrudiți cu Lionel Logue, i-ați fost pacient sau coleg, sau dacă aveți orice informație despre el și munca lui, mi-ar face mare plăcere să luăm legătura. Pot fi contactat pe adresa lionellogue@gmail.com.

Mark Logue
Londra, august 2010

1

God Save the King

Albert Frederick Arthur George, Regele Marii Britanii și al Dominioanelor Britanice și ultimul Împărat al Indiei, s-a trezit brusc. Abia trecuse de ora 3 dimineața. Dormitorul din Palatul Buckingham pe care îl ocupa de când devenise monarh, în urmă cu cinci luni, era o oază de pace și liniște în inima Londrei de obicei, dar în această dimineață somnul îi fusese întrerupt brusc de pârâitul difuzoarelor care se testau afară, pe Constitution Hill. „Un difuzor putea să se fi aflat, la fel de bine, în camera noastră", scria el în jurnal.[1] Apoi, când a crezut, în sfârșit, că își putea relua somnul, au început fanfarele și trupele.

Era ziua de 12 mai 1937, iar pe Regele în vârstă de patruzeci și unu de ani îl aștepta una dintre cele mai mărețe – și mai tensionate – zile din viața lui: încoronarea. Prin tradiție, ceremonia are loc la optsprezece luni după instalarea monarhului pe tron, rămânând suficient timp pentru pregătiri și perioada de doliu după decesul regelui sau reginei precedente. Această încoronare era diferită: data fusese aleasă deja pentru încoronarea fratelui său mai mare, devenit rege după moartea tatălui lor, George al V-lea, în ianuarie 1936. Totuși, Edward al VIII-lea a ocupat tronul mai puțin de un an, după ce a cedat în fața farmecelor lui Wallis Simpson, o americancă divorțată; fratele mai mic, Albert, Duce de York, l-a suc-

cedat fără tragere de inimă după abdicarea lui din luna decembrie a acelui an. Albert și-a ales numele de George al VI-lea – atât în amintirea tatălui său, cât și ca semn al continuității domniei acestuia după tulburările din anul precedent, care aruncaseră monarhia britanică într-una dintre cele mai mari crize din istoria ei.

Aproximativ în același timp, în decorul mult mai puțin grandios din Sydenham Hill, în suburbiile din sud-estul Londrei, un domn arătos, apropiindu-se de vârsta de șaizeci de ani, cu părul șaten ciufulit și ochii de un albastru strălucitor, era la rândul său agitat. Și pe el îl aștepta o zi mare. Născut în Australia ca fiu al unui cârciumar, se numea Lionel Logue și, de la prima lui întâlnire cu viitorul monarh, petrecută în urmă cu zece ani, deținuse un rol straniu, dar tot mai influent, în familia regală.

Pentru a-și lua măsuri de precauție, Logue (căruia nu îi plăcea să șofeze) găzduise peste noapte un șofer. Împreună cu mândra lui soție, Myrtle, care avea să îl însoțească în acea zi importantă, a început să se pregătească pentru călătoria spre oraș. Myrtle, care purta bijuterii în valoare de 5000 de lire sterline, radia de frumusețe. Un coafor pe care căzuseră de acord să îl ia cu ei de pe traseu avea să le desăvârșească imaginea. Logue, îmbrăcat într-un costum regal complet, se simțea stânjenit că purta șosete de mătase și trebuia să fie atent să nu se împiedice în spadă.

Pe măsură ce orele treceau și străzile Londrei se umpleau de mulțimile de simpatizanți, dintre care mulți dormiseră pe paturi de campanie sub cerul liber, anxietatea celor doi bărbați creștea. Regele avea un „sentiment de cădere în interior" și nu putuse mânca nimic la micul dejun. „Știam că avea să fie cea mai grea zi și că trebuia să rezist în timpul celei mai importante ceremonii din viața mea", a scris el în jurnal în acea seară. „Orele de așteptare înainte de plecarea spre Westminster Abbey au fost cele mai chinuitoare."[2]

Cu origini datând de aproape o mie de ani, încoronarea unui monarh britanic la Westminster Abbey este o festivitate națională fără egal în lume. Elementul central al ceremoniei este ungerea: în timp ce monarhul stă așezat pe Scaunul medieval al Regelui Edward, cu

baldachin deasupra capului, Arhiepiscopul de Canterbury îi atinge mâinile, pieptul şi capul cu mir. Acesta este un amestec din esenţe de portocale, trandafiri, scorţişoară, mosc şi ambră cenuşie, păstrat într-o fiolă în formă de vultur şi picurat dintr-o lingură cu filigran. Prin acest act, monarhul este consfinţit în faţa lui Dumnezeu pentru a-şi servi poporul, în faţa căruia a făcut un jurământ solemn. În cazul unui om atât de profund religios precum Regele George al VI-lea, era dificil de apreciat semnificaţia acestei mărturisiri a dependenţei lui faţă de Dumnezeu pentru a dobândi harul, tăria şi puterea de a le face bine supuşilor lui.

Să te afli în centrul unei astfel de ceremonii – în tot acest timp ţinând în echilibru pe cap o coroană străveche cântărind 3,5 kilograme – ar fi fost un chin pentru oricine, dar Regele avea un motiv în plus să fie neliniştit cu privire la ceea ce îl aştepta: având din copilărie o serie de probleme de sănătate, suferea şi din cauza unei bâlbâieli enervante. Suficient de incomodă în cadrul unor mici adunări, aceasta i-a transformat discursurile publice într-un chin considerabil. Potrivit revistei americane *Time*, Regele era „cel mai celebru bâlbâit contemporan" din lume[3], alăturându-se unei liste de nume importante care mergea până în antichitate, din care făceau parte Esop, Aristotel, Demostene, Virgiliu, Erasmus şi Darwin.

Mai rău, în săptămânile dinaintea încoronării, Regele fusese nevoit să îndure o campanie de zvonuri cu privire la sănătatea lui, declanşată de susţinătorii fratelui lui mai mare supărat, care trăia în exil în Franţa. Se zvonea că noul Rege era într-o stare fizică atât de precară, încât nu avea să fie capabil să suporte ceremonia încoronării, şi în niciun caz să îşi îndeplinească funcţiile de suveran. Decizia Regelui de a nu ţine ceremonia Durbar la Delhi, pe care predecesorul lui o stabilise pentru sezonul rece din 1937–1938, a alimentat şi mai mult această campanie.

Invitaţii trebuia să sosească la Abbey în jurul orei 7 dimineaţa. Mulţimile îi ovaţionau pe traseu; o garnitură specială de metrou pe ruta Kensington High Street – Westminster s-a pus la dispoziţia membrilor Camerei Comunelor şi ai Camerei Lorzilor, care au călătorit purtând costumele de ceremonie şi coroanele nobiliare.

Logue și soția lui au plecat de acasă la 6:40, trecând pe străzi goale, spre nord, prin Denmark Hill și Camberwell Green, apoi spre vest, în direcția podului Chelsea reconstruit de curând, care fusese dat în folosință cu mai puțin de o săptămână înainte de către William Lyon Mackenzie King, prim-ministrul canadian aflat în oraș pentru încoronare. Unul câte unul, polițiștii au observat litera „P" însemnată cu verde pe parbrizul mașinii și le-au făcut semn să treacă până în fața Galeriilor Tate, unde au dat peste un ambuteiaj de mașini ce veneau din întreaga Londră și se îndreptau spre Abbey. Au ieșit din mașină când au ajuns la drumul acoperit, de pe partea opusă statuii lui Richard Inimă de Leu din Piața Parlamentului, și și-au ocupat locurile până la 7:30.

Regele și Regina au ajuns la Abbey în Trăsura din Aur, o caleașcă acoperită trasă de opt cai, folosită pentru prima dată de Regele George al III-lea la deschiderea sesiunii parlamentare în 1762. Prezența soției lui, Regina Elisabeta, îl liniștea nespus pe actualul Rege. În cei paisprezece ani de căsătorie, ea avusese o influență benefică enormă asupra lui; de fiecare dată când ezita în mijlocul unui discurs, ea îl strângea ușor de braț, cu afecțiune, impulsionându-l să continue – de obicei cu succes.

În boxa regală se aflau mama Regelui, Regina Mary, și cele două fiice ale lui. Cea mică, Prințesa Margaret Rose, în vârstă de șase ani și cât se poate de neascultătoare, era plictisită și agitată. Pe parcursul interminabilei ceremonii, și-a băgat un deget în ochi, s-a tras de urechi, și-a bălăngănit picioarele, a stat cu bărbia pe coate și a gâdilat-o pe sora ei mai mare și mai serioasă, Elisabeta, care își sărbătorise recent cea de-a unsprezecea aniversare. Ca de obicei, fiica cea mare își îndemna sora să fie cuminte. În cele din urmă, Regina Mary a calmat-o pe Margaret Rose dându-i un binoclu de operă prin care să privească.

Tot un efect liniștitor, dar de altă natură, îl avea Logue, a cărui prezență într-o boxă din care se vedea întreaga ceremonie era un semn al importanței acordate de Rege. Un „supus din colonii", după cum se autodescria, care, în ciuda carierei dedicate elocuției, nu reușise niciodată să scape de accentul australian, Logue

părea nepotrivit printre reprezentanții aristocrației britanice aflate la loc de cinste în Abbey.

Cu toate acestea, cu greu s-ar putea exagera contribuția la evenimentele istorice ale zilei, a unui om pe care ziarele îl numeau „doctorul de vorbire" al Regelui sau „specialist în vorbire". Acesta era statutul lui Logue când a fost numit membru al Ordinului Regal Victoria, titlu pe care numai suveranul îl putea acorda. Distincția a făcut obiectul știrilor de pe prima pagină a ziarelor: potrivit *Daily Express*, numele lui era „unul dintre cele mai interesante de pe lista Meritelor acordate în ziua încoronării". Logue purta cu mândrie medalia pe piept în Abbey.

În cei unsprezece ani de la sosirea lui din Australia pe un vapor, Logue, din camera închiriată pe strada Harley, din inima stabilimentului medical britanic, devenise un nume sonor în domeniul logopediei aflat pe atunci la început. În cea mai mare parte din tot acest timp, îl ajutase pe Ducele de York să depășească un defect de vorbire.

În ultima lună se pregătiseră pentru ziua cea mare, repetând la nesfârșit răspunsurile seculare pe care Regele avea să le dea în Abbey. În anii în care lucraseră împreună, fie la cabinetul lui Logue din Sandringham, la Windsor sau la Palatul Buckingham, dezvoltaseră un sistem. Mai întâi, Logue studia textul, identificând cuvintele care l-ar fi putut încurca pe Rege, cum ar fi cele începând cu un sunet dur, „k" sau „g", sau cuvintele conținând consoane repetate, înlocuindu-le cu altele, atunci când era posibil. Apoi, Logue însemna textul cu puncte de respiro, iar Regele începea să exerseze iar și iar, până îl pronunța corect – devenind deseori extraordinar de frustrat pe parcurs.

Dar nu erau admise încurcături în cuvintele din timpul ceremoniei de încoronare. Acesta era adevăratul test – și era pe cale să înceapă.

Primirea și conducerea la locurile lor a diferiților prinți și prințese, britanici și străini, începuse la 10.15. Apoi a venit mama Regelui, pășind pe muzica impunătoare a Marșului oficial al în-

coronării, urmată de diferiți reprezentanți ai statului, apoi Regina, trena ei uimitoare fiind purtată de cele șase doamne de companie.

„O fanfară de trompete, iar procesiunea Regelui se apropia, ca un val roșu și auriu", a scris Logue în jurnalul în care avea să consemneze cea mai mare parte a vieții lui în Marea Britanie. „Iar la final, apare cel pe care l-am slujit, cu toată ființa mea, timp de 10 ani păşind lent spre noi, cam palid, dar întru totul ca un Rege. Mi se taie respirația dându-mi seama că acest om, în a cărui slujbă mă aflu, este pe cale să devină Regele Angliei."

În timp ce Cosmo Lang, Arhiepiscopul de Canterbury, îndeplinea slujba încoronării, probabil că Logue asculta mai atent decât oricine din Abbey, chiar dacă durerea de dinți care îl chinuia amenința să îi distragă atenția. Regele i se păruse nervos la început, iar lui Logue i-a stat inima o clipă când acesta a început jurământul, dar până la urmă a vorbit bine. La final, Logue jubila: „Regele a vorbit cu o inflexiune minunată", i-a mărturisit unui jurnalist.

De fapt, dată fiind presiunea sub care se afla Regele, a fost o minune că pronunțase cuvintele atât de clar: în timp ce ținea cartea cu textul slujbei pe care trebuia să îl citească, Arhiepiscopul acoperise, din nebăgare de seamă, cuvintele Jurământului cu degetul cel mare. Dar acesta nu a fost singurul element neprevăzut: când Lordul Mare Şambelan a început să îi aşeze mantiile Regelui, mâinile îi tremurau atât de puternic încât aproape că i-a pus mânerul sabiei sub bărbie, în loc să o prindă de centură, unde ar fi trebuit să se afle. Apoi, când Regele s-a ridicat din Scaunul Încoronării, un episcop l-a călcat pe mantie, făcându-l aproape să cadă, până când Regele i-a ordonat tăios să se dea la o parte.

Astfel de mici accidente erau inevitabile în timpul unei încoronări britanice; una dintre principalele preocupări ale Regelui era ca Lang să nu îi aşeze coroana cu partea din spate în față, aşa cum se întâmplase în trecut, astfel că aranjase ca o fâşie subțire de bumbac roșu să fie strecurată sub una dintre pietrele mari din față. În mod evident, o persoană zeloasă o îndepărtase între

timp, iar Regele nu era sigur de poziția coroanei. Încoronările unor monarhi anteriori semănaseră cu niște farse: încoronarea lui George al III-lea, din 1761, fusese ținută pe loc timp de trei ore după ce sabia dispăruse, iar ceremonia de încoronare a fiului și succesorului lui, George al IV-lea, fusese marcată de cearta cu soția lui înstrăinată și detestată, Caroline de Brunswick, oprită cu forța pentru a nu intra în Abbey.

Niciuna dintre aceste nereguli minore nu a fost observată de cei prezenți, și în niciun caz de miile de oameni aflați încă pe străzile Londrei, în ciuda vremii care se înrăutățea. La finalul ceremoniei, Regele și Regina au plecat în Trăsura de Aur pe drumul lung înapoi spre Palatul Buckingham. Ploua abundent, dar ploaia nu a descurajat mulțimea care i-a aclamat cu entuziasm pe traseu. Logue și Myrtle se relaxau mâncând sandvișurile și ciocolata aduse de acasă când, la ora 15.30, s-a auzit o voce în difuzoare: „Cei aflați în blocul J se pot îndrepta spre mașini". Au mers spre intrare și, după treizeci de minute, li s-a chemat mașina și s-au prăbușit în ea, Logue aproape împiedicându-se de spadă. Au trecut podul Westminster din nou, au depășit tribunele pentru spectatori goale acum, ajungând acasă pe la 16.30. Întrucât avea și o durere de cap, nu numai de dinți, Logue s-a întins în pat să tragă un pui de somn.

Oricât de importantă, încoronarea a fost doar o parte din cele întâmplate Regelui în acea zi. La ora 8 în seara respectivă avea să treacă printr-un chin și mai mare: un discurs transmis în direct la radio către populația Regatului Unit și Imperiului – și, din nou, Logue avea să îi fie alături. Discursul urma să dureze doar câteva minute, dar asta nu îl făcea mai puțin chinuitor. În timp, Regele dezvoltase o frică aparte față de microfon, făcând ca o adresare la radio să fie și mai dificilă decât un discurs ținut în fața unui public. Și nici Sir John Reith, directorul general al British Broadcasting Corporation creată prin Cartă Regală în urmă cu zece ani, nu i-a ușurat situația: a insistat ca Regele să vorbească în direct.

Pe parcursul multor săptămâni înainte de transmisiunea radio, Logue lucrase cu Regele pe text. După repetiții amestecate, ba reușite, ba ratate, cei doi păreau destul de încrezători – dar nu doreau să rişte. În ultimele câteva zile, Robert Wood, unul dintre cei mai experimentați ingineri de sunet de la BBC și specialist în arta emergentă a transmisiunilor externe, le înregistrase sesiunile de exerciții pe discuri de gramofon, și realizase un disc editat în mod special, care aduna laolaltă pasajele cele mai reușite. Chiar și așa, Logue tot avea emoții în timp ce era condus într-o mașină înapoi la Palat, la ora 7 seara.

Când a ajuns, li s-a alăturat lui Alexander Hardinge, secretarul personal al Regelui, și lui Reith la un whisky cu sifon. Pe când cei trei își consumau băuturile, li s-a transmis de sus că Regele era pregătit să îl primească pe Logue. Pentru australian, Regele părea să fie în formă, în ciuda evenimentelor zilei, și așa extraordinar de emoționante. Au parcurs discursul în fața microfonului o dată, apoi au revenit în camera Regelui, unde li s-a alăturat Regina, care părea să fie obosită, dar veselă.

Totuși, Logue simțea încordarea Regelui și, pentru a-i abate gândurile de la efortul care îl aștepta, a flecărit cu el despre evenimentele zilei până imediat după 8, când s-au auzit în difuzoare primele acorduri ale imnului național.

— Succes, Bertie, i-a spus Regina în timp ce soțul ei se îndrepta spre microfon.

„Vă vorbesc din toată inima în această seară", a început Regele, BBC transmițându-i cuvintele nu numai către supușii din Marea Britanie, ci și către cei din Imperiul îndepărtat, inclusiv locul de naștere al lui Logue. „Este pentru prima dată când un Rege nou-încoronat este capabil să le vorbească tuturor popoarelor lui în casele lor, în ziua încoronării…"

Lui Logue îi curgea transpirația pe șira spinării.

„Împreună cu Regina, vă dorim tuturor sănătate și fericire și nu îi uităm, în aceste clipe de sărbătoare, pe cei care trec prin suferința unei boli", a continuat Regele, „cu demnitate", a gândit Logue.

„Nu găsesc cuvintele cu care să vă mulțumesc pentru dragostea și loialitatea voastră față de Regină și de mine... Voi spune doar atât: că, dacă în anii următori voi putea să îmi manifest recunoștința servindu-vă, atunci aceasta este calea pe care o aleg mai presus de toate celelalte ... Regina și cu mine vom păstra pentru totdeauna în inimile noastre emoția din această zi. Fie ca noi să fim demni întotdeauna de bunăvoința despre care sunt mândru să cred că ne înconjoară la începutul domniei mele. Vă mulțumesc din inimă și fie ca Dumnezeu să vă binecuvânteze pe toți."

La finalul discursului, Logue era atât de extenuat, încât nu putea să vorbească. Regele i-a înmânat lui Wood Medalia încoronării și, la scurt timp după aceasta, Regina li s-a alăturat.

— A fost minunat, Bertie, mult mai bine decât înregistrarea, i-a spus ea.

Regele și-a luat la revedere de la Wood și, întorcându-se spre Logue, l-a strâns de mână și i-a spus:

— Noapte bună, Logue, îți mulțumesc foarte mult. Regina a făcut la fel, ochii ei albaștri strălucind în timp ce el i-a răspuns, copleșit de moment:

— Cel mai măreț lucru din viața mea, Maiestate, este să fiu în stare să vă slujesc.

— Noapte bună. Mulțumesc, a repetat ea, înainte de a adăuga, încet: Dumnezeu să te binecuvânteze.

Ochii lui Logue s-au umplut de lacrimi și s-a simțit ca un netot în timp ce cobora spre încăperea lui Hardinge, unde a băut încă un whisky cu sifon, pe care l-a regretat imediat. Și-a dat seama mai târziu că era o prostie să bei pe stomacul gol, pentru că lumea a început să se învârtă în jurul lui, iar limba să i se împleticească. Cu toate acestea, a plecat cu Hardinge în mașină, lăsându-l la St. James, apoi întorcând spre sud-est, spre casă. Rememorând evenimentele istorice ale zilei, mintea lui Logue tot revenea la momentul în care Regina îi spusese „Dumnezeu să te binecuvânteze" – la acesta, precum și la ideea că trebuia neapărat să meargă la dentist.

Logue a petrecut ziua următoare aproape în întregime în pat, ignorând soneria insistentă a telefonului, pentru că prietenii îl sunau pentru a-i transmite felicitări. Verdictul ziarelor cu privire la discurs a fost în mod clar pozitiv. „Aseară, vocea Regelui a fost puternică și profundă, semănând uimitor de mult cu cea a tatălui său", a relatat *Star*. „A pronunțat cuvintele ferm, clar – și fără ezitare". Cei doi bărbați nu își puteau dori laude mai potrivite.

2

„Supusul din colonii“

În anii 1880, Adelaide era un oraş mare cu mândrie civică. Numit astfel în onoarea Reginei Adelaide, consoarta de origine germană a Regelui William al IV-lea, fusese fondat în 1836 drept capitală a unei provincii britanice stabilite în mod liber în Australia. Era amplasat ca o reţea traversată de bulevarde largi şi pieţe publice mari, şi înconjurat de terenuri împădurite. Până la împlinirea a cincizeci de ani de la înfiinţare, devenise un loc confortabil: începând cu 1860, rezidenţii beneficiau de reţele de canalizare cu apă pompată din rezervorul Thorndon Park, tramvaiele trase de cai şi căile ferate simplificau transportul, iar străzile erau luminate noaptea cu becuri cu gaz. În 1874 s-a construit o universitate; şapte ani mai târziu, South Australian Art Gallery şi-a deschis porţile pentru prima dată.

Aici, aproape de College Town de la marginea oraşului, s-a născut Lionel George Logue la 26 februarie 1880, fiind cel mare dintre patru copii. Bunicul lui, Edward Logue, originar din Dublin, sosise în 1850 şi deschisese Berăria lui Logue pe strada King William. La acea vreme, în oraş existau zeci de berării, dar afacerea lui Edward Logue era înfloritoare; *Adelaide Observer* atribuia acest succes apei de bună calitate şi „priceperii ieşite din comun“ a proprietarului, capabil să producă „bere având un caracter care îi

permite să concureze cu succes cu toți ceilalți producători ai licorii plăcute, de culoarea nucii".

Logue nu și-a cunoscut bunicul; Edward a murit în 1868, iar văduva lui, Sarah, i-a preluat berăria împreună cu Edwin Smith, partenerul ei de afaceri, care i-a cumpărat ulterior partea. După câteva fuziuni, afacerea inițială avea să devină o parte din South Australian Brewing Company.

Tatăl lui Logue, George, născut în 1856 în Adelaide, a urmat cursurile Colegiului St. Peter și, după ce a terminat școala, a început să lucreze la berărie, avansând până la poziția de contabil. Mai târziu, a devenit intendent la hotelul Burnside, pe care l-a administrat împreună cu soția lui, Lavinia, apoi a preluat hotelurile Elephant și Castle, aflate încă pe West Terrace. Logue își amintea că a avut o copilărie perfectă. „Acasă eram fericiți pentru că aveam o familie foarte unită."

Logue a fost trimis să urmeze cursurile Colegiului Prince Alfred, una dintre cele mai vechi școli de băieți din Adelaide și rivala școlii St. Peter. Școala se bucura de succes atât la materiile de studiu, cât și la activitățile sportive, mai ales la crichet și fotbal australian. Totuși, până să fie admis, Logue s-a străduit să găsească o materie de studiu la care să excelez. Revelația l-a luat prin surprindere: fiind pedepsit timp de o zi, a deschis o carte la întâmplare: *Cântarea lui Haiavata*, scrisă de Longfellow. Cuvintele păreau că tresaltă pe pagină:

> Atunci Iagoo, lăudărosul,
> El, frumos-povestitorul,
> Călătorul, guralivul,
> Prietenul lui Nokomis, bătrâna,
> Îi făcu un arc lui Haiavata;

Logue a continuat să citească timp de o oră, fermecat de cuvinte. Găsise ceva care conta cu adevărat: ritmul – și descoperise calea spre acesta.

Încă din copilărie fusese mai atras de voci decât de chipuri; interesul și fascinația lui față de voci s-au dezvoltat odată cu tre-

cerea timpului. Pe atunci, elocuțiunea era mult mai semnificativă decât în prezent: în fiecare an, la primăria din Adelaide, patru băieți – cei mai buni oratori – recitau și concurau pentru premiul de elocuțiune. Logue s-a numărat, desigur, printre câștigători.

A terminat școala la șaisprezece ani și a început să studieze cu Edward Reeves, profesor de oratorie născut la Salford, care emigrase în copilărie împreună cu familia în Noua Zeelandă, mutându-se în Adelaide în 1878. În timpul zilei, Reeves dădea lecții de oratorie, iar noaptea dădea „recitaluri" în fața unui public numeros la Victoria Hall sau în alte locații. Dickens era una dintre specialitățile lui. Astfel de recitaluri erau o demonstrație extraordinară nu numai de dicție, ci și de memorie: o recenzie din *Register* din 22 decembrie 1894 îi descria interpretarea *Colindului de Crăciun* în termeni laudativi: „Timp de două ore și un sfert, D-l Reeves, fără ajutorul notițelor, a spus povestea fascinantă", se preciza. „Runde de aplauze l-au întrerupt frecvent pe recitator și, pe când încheia colindul cu *Dumnezeu să ne ajute pe toți* al Micului Tim, ovațiile au demonstrat fără echivoc prețuirea de care se bucura din partea celor prezenți."

În era dinaintea televiziunii, radioului sau cinematografiei, astfel de „recitaluri" erau o formă populară de divertisment. De asemenea, popularitatea lor părea să reflecte un interes special față de vorbire și oratorie în regiunile vorbitoare de limbă engleză din lume. Ceea ce se poate numi mișcarea elocuțiunii începuse să apară în Anglia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ca o consecință a importanței tot mai mari acordate discursurilor în public. Populația se alfabetiza treptat, iar societatea devenea tot mai democratică – toate acestea făcând să sporească atenția acordată calității oratorilor, fie ei politicieni, avocați sau chiar clerici. Mișcarea a prins elan mai ales în America: atât Yale, cât și Harvard au instituit specializări distincte în elocuțiune în anii 1830, oratoria fiind o disciplină obligatorie în multe colegii din Statele Unite la mijlocul secolului. În școli se punea un accent special pe citirea cu voce tare, ceea ce însemna că se acorda atenție articulării, enunțării și pronunției. Toate acestea au completat interesul față de oratorie și retorică.

În Australia, dezvoltarea mișcării elocuțiunii a fost influențată și de divergența crescândă dintre engleza australiană și varietatea vorbită în Marea Britanie. Pentru unii, caracterul distinct al accentului australian era un simbol al mândriei naționale, mai ales după 1 ianuarie 1901, când cele șase colonii au alcătuit o federație, formând Commonwealth-ul Australiei. Totuși, pentru mulți comentatori, acesta era un semn de lene. „Obiceiul de a vorbi tot timpul cu gura pe jumătate deschisă este o altă manifestare a *sentimentului de oboseală* națională", se plângea un autor în *Bulletin*, săptămânalul australian, la începutul secolului.[4] „Mulți dintre țărănoii tipici nu închid gura niciodată. Deseori, acesta este un simptom al polipilor și al hipertrofiei amigdalelor; boala australiană tipică."

Accentul sud-australian, pe care Logue îl avea din copilărie, a fost criticat mai ales ca fiind o combinație „polihibridă de provincialisme irlandeze, americane, cockney, simplisme și engleză stricată". O caracteristică a acestuia era „lenea limbii" și nerăbdarea de a „transmite cât mai mult cu cât mai puține sunete simple". Această lene se manifesta prin scurtarea propozițiilor și pronunțarea rapidă a sunetelor.

În 1902, la vârsta de douăzeci și doi ani, Logue a devenit secretarul și asistentul lui Reeves, studiind concomitent la Conservatorul de Muzică Elder, creat în 1898 „cu scopul de a oferi un sistem complet de instrucție în Arta și Știința Muzicii", datorită unei donații testamentare din partea filantropului bogat de origine scoțiană Sir Thomas Elder.

Asemenea profesorului lui, Logue a început să țină recitaluri; s-a implicat și în arta dramatică de amatori. Un eveniment din seara zilei de miercuri, 19 martie 1902, de la YWCA din Adelaide i-a oferit ocazia să își demonstreze priceperea în cele două privințe. „Sala a fost plină, iar publicului i-a plăcut foarte mult prestația", se consemna în ziarul local, *Advertiser*, a doua zi. „D-l Logue este tânăr, dar are o voce clară, puternică și o prezență elegantă pe scenă. În pasajele selectate a dat dovadă de un talent actoricesc considerabil – nematurizat, totuși – și de o

interpretare artistică a personajelor întruchipate și a poveștilor pe care le-a spus." Criticul ziarului a afirmat că Logue recitase cu succes toate poemele și fragmentele, chiar dacă cea mai bună prestație a avut-o în „Edinburgh After Flodden" de W. E. Aytoun.

Mândria lui Logue în fața acestor recenzii a fost umbrită de o tragedie: pe 17 noiembrie în acel an, tatăl lui a murit după o luptă îndelungată și dureroasă cu ciroza hepatică, la doar patruzeci și șapte de ani. A doua zi, în *Advertiser* s-a publicat un necrolog pentru George Logue, iar la funeralii a participat un număr mare de persoane.

În vârstă de douăzeci și trei de ani, Logue se simțea suficient de sigur pentru a-și începe propria carieră de profesor de elocuțiune în Adelaide. „Lionel Logue dorește să anunțe că și-a deschis cabinetul de practică individuală, pe strada Grenfell, nr. 43, Grenfell Buildings, unde va putea fi găsit începând cu 27 aprilie. Detalii privind serviciile se oferă la înscriere", așa suna un anunț publicat la 24 aprilie în *Advertiser*. În același timp, și-a continuat recitalurile și chiar a înființat Compania de Dramă și Comedie „Lionel Logue".

La 11 august 1904, *Advertiser* a publicat o recenzie deosebit de favorabilă la adresa unui „recital de elocuțiune" dat de Logue la Clubul Liric în seara precedentă, purtând titlul „M-am născut englez, dar sunt și ceea ce sunt – un *supus din colonii*". Potrivit criticului, Logue era „fericitul posesor al unei voci muzicale unice, având o intonație rafinată și o gesticulație impecabilă, fără a fi câtuși de puțin superfluu". Se concluziona că „D-l Logue nu are de ce să se teamă de concurenți, iar recitalul lui s-a caracterizat prin expresie teatrală, puritatea enunțării și un acut simț al umorului, care i-au adus aprecierea entuziastă a publicului".

A urmat, apoi, una dintre cele câteva pietre de încercare din viața lui Logue. În ciuda reputației lui în ascensiune în Adelaide, a hotărât să se mute la peste 2 000 de kilometri distanță spre vest, pentru a lucra la o firmă de instalații electrice, angajată să monteze prima rețea de electricitate la minele de aur din Kalgoorlie, Australia de Vest. Orășelul crescuse rapid după descoperirea unor

bogate depozite aluviale de aur la începutul anilor 1890 și se iscase o adevărată goană după aur. În 1903, Kalgoorlie se mândrea cu o populație de 30 000 de locuitori, precum și cu nouăzeci și trei de hoteluri și opt berării. Totuși, zilele exploratorilor individuali apuseseră, acum predominând exploatările miniere subterane la scară mare.

Logue nu a rămas mult timp acolo, dar, la încheierea contractului, economisise o sumă de bani suficientă pentru a se relaxa timp de câteva luni, cât și-a planificat etapa următoare din viață. Nu este surprinzător că a hotărât să își continue călătoria spre vest, în zona mai civilizată din jurul Perth, capitala statului. În general, locuitorii din est considerau Australia de Vest drept îndepărtată și neimportantă, situație care s-a schimbat odată cu descoperirea aurului în Kalgoorlie, iar Australia de Vest a devenit o forță recunoscută mai ales în cadrul dezbaterilor privind Federația dinainte de 1901.

Instalat la Perth, Logue a creat o altă școală de elocuțiune și a fondat clubul de oratorie al orașului în 1908. Cu un an în urmă o întâlnise pe Myrtle Gruenert, o funcționară, care avea douăzeci și doi de ani, cu cinci ani mai puțin decât el, și care îi împărtășea pasiunea pentru arta teatrală. Tânără impunătoare, cu câțiva centimetri mai înaltă decât Lionel, ea avea origini germane: bunicul ei, Oskar Gruenert, venise din Saxonia, din estul Germaniei. Tatăl ei, Francis, contabil, era mândru de rădăcinile lui germanice și ocupa funcția de secretar al clubului Verein Germania din Australia de Vest. Francis nu se simțise bine un timp, iar în august 1905 murise subit, la vârsta de doar patruzeci și opt de ani, părăsindu-și soția, Myra, în vârstă de patruzeci și șapte de ani, pe fiica sa, Myrtle, de douăzeci de ani la acea vreme, și pe fratele ei, Rupert.

Lionel și Myrtle s-au căsătorit pe 20 martie 1907 la catedrala St. George, ceremonia oficiind-o Decanul de Perth; se pare că evenimentul a fost suficient de important pentru a fi descris în ediția din ziua următoare a *West Australian*. Potrivit relatării, mireasa a fost frumoasă, purtând o rochie albă din mătase glace și șifon.

Pe cap i s-a aranjat ca o coroniță un văl alb din tul, brodat la colțuri cu bucheţele de flori din fir de mătase albă. După ceremonie a avut loc o recepție la Alexandra Tea Rooms de pe strada Hay, unde mama lui Myrtle, purtând o rochie din voal din șifon albastru-închis, a întâmpinat oaspeții. Tinerii căsătoriți și-au petrecut luna de miere la Margaret River, la sud de Perth, vizitând peșterile devenite atracție turistică importantă în urmă cu câțiva ani.

Cuplul s-a mutat pe Emerald Hill Terrace, la numărul 9. După nașterea primului lor copil, Laurie Paris Logue, la 7 octombrie 1908, s-au mutat pe strada Collin. Myrtle, cu care Logue avea să-și petreacă următorii patruzeci de ani, avea un caracter extraordinar și dinamic. „Soția mea este cât se poate de atletică", a declarat într-un interviu de ziar câțiva ani mai târziu. „Face scrimă, boxează, înoată și joacă golf, este o actriță bună și o soție minunată." Așa cum a declarat la un moment dat, ea era „impulsul lui spre lucruri măreţe".

*

Se pare că doi ani mai târziu, Myrtle a avut ideea să pornească împreună într-un înconjur al lumii timp de șase luni, plecând spre est prin Australia, traversând Pacificul spre Canada și Statele Unite, apoi traversând America și întorcându-se acasă prin Marea Britanie și Europa. Costurile călătoriei aveau să fie achitate parțial cu bani împrumutați de la unchiul lui Lionel, Paris Nesbit, un avocat energic intrat în politică. Micul Laurie, care abia împlinise doi ani, avea să fie lăsat în grija mamei lui Myrtle, Myra.

Această idee a fost parțial inspirată de simpla dorință de a vedea lumea. Dar Logue era nerăbdător să își extindă experiența profesională. Era deja un nume celebru în Perth datorită numărului mare de recitaluri și piese de teatru pe care le regizase sau în care jucase. De asemenea, își consolida cabinetul individual, lucrând cu politicieni și alte persoane importante la nivel local pentru îmbunătățirea producțiilor lor vocale – deși era de o discreție desăvârșită când ziariștii îi puneau întrebări despre pacienții lui:

„Fiecărui vorbitor în public îi place ca ascultătorul să își imagineze că oratoria lui este un dar nemijlocit al naturii, și nu rezultatul unui studiu îndelungat și meticulos", a spus el, explicându-se.

Mai ales în America se aflau multe nume celebre în domeniul elocuțiunii și oratoriei, de la care Logue era nerăbdător să învețe. De asemenea, se pare că atât el, cât și Myrtle hotărâseră că, dacă le vor plăcea locurile pe unde călătoreau, poate că aveau să se stabilească în străinătate și să trimită după fiul lor și mama lui Myrtle. Lungile și numeroasele scrisori trimise acasă de Myrtle (și, mai puțin, de Logue) aveau să ofere o imagine vie a călătoriei lor.

Au plecat de acasă în prima zi de Crăciun, 1910, navigând spre est în jurul Australiei, trecând prin Adelaide, Melbourne și Sydney spre Brisbane, oprindu-se preț de câteva zile în fiecare dintre aceste orașe. Potrivit lui Myrtle, portul din Sydney era „minunat – superb – nu se poate exprima în cuvinte". A fost mai puțin impresionată de Brisbane, considerat drept „un loc înfricoșător – rămas în urmă, insalubru și torid ca Hades". În timpul diferitelor opriri, au avut ocazia să viziteze prieteni și rude; Lionel – sau „Liney", așa cum îl numește Myrtle în scrisori – îi impresiona pe ceilalți pasageri cu abilitățile lui la crichet, golf și hochei și, veșnic povestitor, profita de priceperea lui la oratorie pentru a amuza pasagerii și echipajul cu poveștile lui.

Nu este surprinzător că, în scurtă vreme, li s-a făcut dor de micul Laurie și au început să își justifice decizia de a-l lăsa acasă. „Nu mă gândesc prea mult la micul meu fiu pentru că încep să plâng", scria Myrtle într-una dintre primele scrisori către mama ei. „A fost atât de dulce când am plecat, *Nu plânge, mămico – Să nu-l lași să mă uite, mămica mea dragă*...Cele șase luni vor trece în curând și ne vom întoarce, cu experiențe minunate și cu o nouă perspectivă asupra vieții, îmbogățită."

Etapa următoare a călătoriei lor peste Pacific s-a dovedit a fi mai traumatizantă; Logue a petrecut primele opt zile ale călătoriei după plecarea din Brisbane zăcând la pat și fără să se atingă de mâncare. Nu era numai din cauza valurilor: apa potabilă pe care o încărcaseră în Brisbane nu era bună și mulți pasageri se simțeau

rău. Logue era convins că suferea de intoxicație cu plumb. „Nu suportă deloc călătoriile cu vaporul, sărăcuțul de el – nu știu ce i s-ar întâmpla dacă ar fi singur", scria Myrtle. „E doar o umbră din ce-a fost."

Situația s-a ameliorat după ce au ajuns la Vancouver, pe uscat, la 7 februarie. De acolo au luat trenul prin Minneapolis și St. Paul până la Chicago, unde au închiriat o cameră la YMCA cu vedere spre Lacul Michigan, la prețul de cinci dolari pe săptămână. Myrtle scria că orașul „ar fi trebuit să fie unul dintre cele mai neplăcute din lume", dar, contrar așteptărilor lor, le-a plăcut extraordinar de mult. Intenționau să petreacă numai o săptămână sau două acolo, dar au stat mai bine de o lună.

Viața într-un mare oraș american era o experiență culturală fascinantă. Myrtle a fost impresionată mai ales de drogherii, de unde puteai să cumperi orice, de la medicamente brevetate la trabucuri, de cafenele și numărul mare de automobile. Totuși, nu a fost încântată de lipsa de maniere a localnicelor, care „privesc lung, își pun coatele pe masă, își ung pâinea cu unt ținând-o în aer și stând cu coatele pe masă, ciugulesc oasele de pui și folosesc scobitori în orice împrejurare".

Cei doi Logue erau atracția orașului. Datorită unor prieteni de-ai altor prieteni cunoscuți pe vas, au fost invitați la cină în case elegante și la restaurante extravagante, și au luat parte la câteva ceremonii prestigioase. De asemenea, au asistat la câteva piese de teatru și spectacole. Lionel era spiritual și o companie plăcută; ca australieni, probabil că cei doi erau un fel de noutate pentru localnici. Dar nu aveau parte numai de distracții, totuși. Ziua mergeau la Northwestern University, la cursurile ținute de Robert Cumnock, profesorul de elocuțiune care fondase Școala de Oratorie a universității, care considera pronunția lui Myrtle „pur și simplu șarmantă". De asemenea, Logue ținea recitaluri și purta discuții cu studenții despre viața din Australia.

Următoarele destinații au fost Cascada Niagara și New York City, care i-a uimit prin mărime. „Ieri m-am urcat într-un metrou și am călătorit aproape o oră, iar când am ieșit la suprafață,

mă aflam tot în New York", scria Myrtle cu uimire.[5] De asemenea, i-a surprins numărul mare al străinilor din oraș, mulți dintre aceștia făcând eforturi să vorbească în cea mai rudimentară engleză. Broadway, cu kilometri întregi de „reclame luminoase", i-a orbit prin strălucire, iar Logue și-a dus soția la prima operă. S-au urcat pe Statuia Libertății și s-au bucurat de distracțiile de pe Insula Coney. Și aici, diferitele recomandări cu care veniseră le-au asigurat accesul rapid la societatea locală – fiind tratați cu câteva invitații costisitoare în oraș. Acestea contrastau puternic cu asprimea vieții din New York: „într-adevăr, New York este un oraș mare, plin de atrocități și nelegiuiri", îi scria Myrtle mamei ei. „Ziarele sunt ca niște foiletoane de groază, niciodată nu plecăm fără un revolver asupra noastră, pe care Lionel l-a cumpărat când am sosit."

Așa cum făcuse în Chicago, Lionel a căutat experți în domeniul lui, printre care Grenville Kleiser, un orator de origine canadiană, autorul câtorva cărți motivaționale și ghiduri de îmbunătățire a tehnicilor de elocuțiune și oratorie. De asemenea, Logue a contactat clubul local de oratorie și a ținut prelegeri la YMCA. În timpul unei excursii la Boston, l-a întâlnit pe Leland Todd Powers, un orator celebru care instituise Școala Cuvântului Vorbit, ținând o prelegere în cadrul acesteia, precum și la prestigioasa Școală de Oratorie Emerson.

Este interesant că, în timpul petrecut pe coasta de est a SUA, Logue l-a întâlnit și pe viitorul președinte Woodrow Wilson, pe atunci rector al Universității Princeton. „Un american de cea mai bună calitate", a declarat Logue într-un interviu cu *Sunday Times* din Perth despre călătoria lui, la întoarcere.[6] „Ochii lui pătrunzători par să îți cerceteze întreaga minte. Un bărbat cu un intelect și un caracter măreț, dar prietenos și modest. Mulți consideră că el este următorul Președinte al Statelor Unite." Avid colecționar de autografe, ținea mult la o scrisoare scrisă de Wilson în stilul lui curat și academic clasic.

Era timpul să meargă mai departe. Pe 3 mai, Lionel și Myrtle s-au urcat la bordul vasului *Teutonic* al White Star – compania

care avea să lanseze în anul următor nefericitul *Titanic* – în direcția Londra. Timpul petrecut în America fusese o îndelungată aventură. „Ne-a făcut plăcere să ne aflăm în America și este încântător să trăiești acolo – dar nu și să îți crești copiii", îi scria Logue soacrei lui. „Americanii sunt un popor minunat și straniu – este o țară a mitei, ipocriziei și prostituatelor... Și, cu toate acestea, este una dintre cele mai fascinante țări din lume."

Cei doi Logue au debarcat în portul Liverpool pe 11 mai și s-au urcat în trenul care făcea patru ore până la Londra. Peisajul rural englez, îi scria Myrtle mamei ei, era „minunat, extraordinar de pitoresc, câmpuri verzi împărțite în loturi prin aceste tufișuri frumoase de păducel, și canalele cu barje trase de un cal bătrân mânat de un om pe cărarea pentru remorcare". Dar primele ei impresii despre capitala Imperiului (după cină și o plimbare în jurul Piccadilly și în piața Trafalgar) nu au fost neapărat pozitive; avea o înfățișare „provincială" în comparație cu New York.

Totuși, în scurt timp, Londra a început să le placă, iar Myrtle a devenit entuziasmată de cele văzute. Au vizitat obiectivele turistice evidente, cum ar fi Muzeul Britanic, Turnul Londrei, Madame Tussaud și Hampton Court și, bineînțeles, Palatul Buckingham – la care Logue, mai târziu, avea să devină un vizitator atât de regulat. Myrtle nu a fost impresionată de exteriorul clădirii: „Este un palat vechi, cenușiu, urât și murdar, indescriptibil de hidos, iar în fața porților se află noua și frumoasa statuie comemorativă a Victoriei, dezvelită acum o lună", scria ea. „Această operă de artă pune în evidență monstruozitatea goală a Palatului Buckingham."

Au mers la multe spectacole de teatru, unde i-au văzut, printre alții, pe marele Charles Hawtrey, pe care l-au adorat, și pe Marie Lohr, născută în Australia, de care nu le-a plăcut: ca mai toate adolescentele englezoaice, era prea slabă și ajunsese celebră mult prea rapid pentru a-i prinde bine, considera Myrtle. De asemenea, cei doi Logue luau masa în oraș deseori, chiar dacă erau dezamăgiți de faptul că toate restaurantele din Londra se închideau mult mai devreme decât cele din New York.

Au călătorit și la Oxford, unde au fost invitați de prietenii unor prieteni la Eights Weeks, competiția anuală în care canotorii colegiilor se întrec pe râu. Și-au petrecut diminețile vizitând colegiile și au fost încântați la vederea sutelor de bărci cu fund lat, cu ornamente vesele, din care bărbații în pulovere albe și fetele cu rochii frumoase îi urmăreau pe canotori. De asemenea, un prieten i-a luat la o plimbare într-o astfel de barcă, iar ei s-au relaxat pe perne în timp ce el îi ducea pe râu, pe sub ramuri joase, arătându-le toate priveliștile. Nu s-au bucurat la plecarea din Oxford, după „șase zile în paradis", așa cum i-a scris Logue soacrei într-o scrisoare.

Un alt moment marcant al vizitei lor în Marea Britanie a avut loc la 22 iunie, când s-au numărat printre cei care au asistat pe străzile Londrei la încoronarea Regelui George al V-lea, „regele marinar" care i-a succedat tatălui său, Edward al VII-lea, cu un an în urmă, în luna mai. În Londra era puhoi de oameni, iar străzile erau împodobite cu atât de multe steaguri și lumini electrice, încât orașul îi părea lui Myrtle un tărâm de basm. Oamenii începuseră să vâneze locurile cu cea mai bună vizibilitate de cu seară, dormind pe trotuar, și toată lumea trebuia să își ocupe pozițiile până la ora 6 a doua zi dimineața. Un prieten de-al lui Logue, Kaufmann, pe care îl cunoscuse pe *Teutonic*, a reușit să îi obțină un permis de trecere cu care a ajuns până la ușile Westminster Abbey.

Înarmați cu permisul, Logue și Kaufmann au ajuns la 9.30, iar poliția le-a dat voie să treacă spre un loc aflat la câteva sute de metri de Palatul Buckingham, de unde au avut o priveliște minunată asupra Regelui și Reginei în caleașca lor aurită. „Mulțimea era plină de entuziasm, dar englezii se tem să nu facă zgomot", i-a scris el soacrei sale.

A doua zi era programată intrarea regală în Londra, iar Logue și Myrtle au avut locuri în boxa Amiralității, lângă noul Arc al Amiralității. Chiar dacă au fost nevoiți să aștepte de la 7.15 dimineața până la 13.30, timpul a trecut repede și „s-au comportat ca niște copii când Regele și Regina au trecut în caleașca frumoasă, la care erau înhămați cei opt cai galben-aurii faimoși, fiecare cu poștalionul și conducătorul propriu". De asemenea, cei doi

Logue şi-au făcut timp să o viziteze pe Edith Nesbit, autoarea cărţii *The Railway Children*, vară îndepărtată, la locuinţa ei frumoasă din zona rurală a comitatului Kent. Myrtle a fost încântată de această excursie.

Iniţial, doriseră să călătorească mai departe în Europa, dar se confruntau cu o problemă: Logue investise o parte semnificativă a economiilor lui în acţiuni la Bullfinch Golden Valley Syndicate, care produsese tulburări la Bursa din Perth în luna decembrie a anului precedent, după anunţarea descoperirii de zăcăminte de aur într-o mină nouă lângă Kalgoorlie. Totuşi, predicţiile companiei s-au dovedit a fi exagerate, iar preţul acţiunilor s-a prăbuşit câteva luni mai târziu, lăsând cuplul fără economii. I-au trimis o telegramă unchiului Paris cerându-i alţi bani, dar şi-au dat seama de necesitatea de a fi cumpătaţi şi au mers, în schimb, să locuiască la rude în Birmingham timp de câteva zile.

La 6 iulie au pornit spre casă, plecând din Liverpool la bordul vaporului cu aburi *Suevic* al companiei White Star, un vas de linie conceput special pentru ruta spre Australia, iar spre sfârşitul lunii, cuplul a ajuns înapoi, fără peripeţii, la King George Sound, Albany, Australia de Vest. „Aţi călătorit suficient?" a fost întrebat Logue în acelaşi interviu dat pentru *Sunday Times* din Perth, cu privire la călătorii, în care menţionase întâlnirea cu Woodrow Wilson. „Da", a răspuns el, „Australia este cea mai frumoasă ţară din lume."

Întors acasă, Logue a avut ocazia să îşi valorifice experienţele din Marea Britanie. La punerea în scenă a unui program special despre încoronare, intitulat *Anglia Regală*, la Noul Teatru Regal din Perth în luna august a acelui an, Logue a fost ales pentru a face comentariul pe marginea unui montaj de „imagini în mişcare filmate special de C. Spencer din poziţii privilegiate pe traseu".

Logue nu şi-ar fi putut imagina că într-o bună zi avea să îl consulte pe fiul Regelui cu privire la defectele lui de vorbire, dar toate acestea (şi alte performanţe similare) îl transformau într-un personaj celebru pe scena socială a Perthului. În decembrie 1911,

școala lui de actorie, incluzând mulți amatori locali binecunoscuți, a dat primul spectacol: în seara de sâmbătă, 16 decembrie, au jucat în regia lui piesa *One Summer Day*, o comedie scrisă de dramaturgul englez Henry Esmond. Două zile mai târziu, o distribuție cu totul diferită a jucat într-o producție a *Our Boys*, câștigurile fiind donate unei organizații filantropice locale pentru copii.

Între timp, Myrtle începea să își exercite propria influență: în aprilie 1912, în *West Australian* se consemna că deschidea o „școală de educație fizică (suedeză) și scrimă pentru femei și fete la gimnaziul din Wesley", o sală înaltă și bine ventilată aflată în spatele Queen's Hall. Potrivit articolului, Myrtle „se întorsese recent din străinătate, unde a avut ocazia să studieze ultimele metode aplicate atât în Anglia, cât și în America".

În luna următoare, trupa lui Logue monta din nou la *His Majesty's Theatre* o producție în scop caritabil, comedia de moravuri a lui Hubert Davies, *Mrs. Gorringe's Necklace*. De această dată, beneficiarul a fost Parkerville Waifs' Home. „Domnul Logue și ucenicii lui merită sincere felicitări", se consemna în *West Australian*. „Interpretarea nu a avut nimic mecanic, nu s-a pus accent numai pe oratorie, iar întreaga prestație a fost un apel sincer și vesel la natura umană." Și Myrtle i s-a alăturat pe scenă: prestația ei în rolul doamnei Jardine a fost „un exemplu artistic de voce, interpretare și ținută", se afirma în ziar.[7]

Recitalurile lui Logue atrăgeau un public tot mai larg și mai entuziast. „Anunțarea unui recital de către domnul Lionel Logue a fost suficientă pentru a umple sala St. George aseară, iar spectatorii au fost răsplătiți din plin pentru că au ieșit din case într-o seară ploioasă", se preciza într-o recenzie din august 1914, în care era descris drept „un maestru al artei rafinate a elocuțiunii, cu toate ramurile ei".

Se pare că Logue avea succes mai ales în rândul femeilor – așa cum observa un reporter al unui ziar local când Logue s-a întors în Kalgoorlie pentru a fi „jurat pentru elocuțiune" la un festival liric oarecum asemănător, potrivit descrierii, spectacolelor de televiziune moderne în care sunt descoperite noi talente. Reporterul nota

că „Domnul Lionel Logue este un bărbat tânăr foarte arătos, iar câteva fete din zonele aurifere s-au grăbit să declare acest lucru. Două dintre ele au urmărit competițiile în fiecare seară și, în cea mai mare parte a timpului, au privit cu subînțeles în direcția juratului. Poate că ar fi interesant pentru cele două domnișoare să afle că Domnul Logue are o soție încântătoare și doi copii frumoși."[8]

De asemenea, Logue se bucura de apreciere pentru munca lui cu studenții la elocuțiune. În septembrie 1913, în cadrul unei cine la Rose Tea Rooms de pe strada Hay din Perth (organizată de Public Speaking Club, fondat de Logue cu cinci ani în urmă), câțiva dintre elevii lui „și-au mărturisit prețuirea pentru abilitățile acestui domn și succesul învățăturilor lui", potrivit unei relatări de la vremea respectivă. Spre amuzamentul celor peste douăzeci de persoane prezente, un vorbitor s-a întrebat dacă Logue nu se putea folosi de talentul lui considerabil pentru a-i opri pe politicieni și pe alți oratori publici de la a mai bate câmpii, și a-i face să dovedească bun-simț. Logue a răspuns printr-o glumă pe măsură, descriind uzul adecvat al limbii materne drept „prima dovadă de civilizație și rafinament".

Indiferent de bunăstarea lor în Perth, înconjurul lumii le deschisese ochii lui Lionel și Myrtle, și se pare că cei doi îmbrățișau tot mai mult ideea de a încerca să înceapă o viață nouă în străinătate, la Londra, probabil. Orice posibilitate imediată de a se muta fusese amânată de nașterea celui de-al doilea fiu, Valentine Darte, la 1 noiembrie 1913. Apoi, în 28 iunie 1914, asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand de Austria în îndepărtatul Sarajevo i-a obligat să își amâne planurile pe termen nedefinit.

*

În cazul Australiei, ca de altfel și al țării mamă, Primul Război Mondial avea să se dovedească extraordinar de costisitor în privința victimelor și a pierderilor. 416 809 bărbați s-au înrolat din totalul populației de aproape cinci milioane; peste 60 000 dintre ei au fost uciși, gazați sau luați prizonieri.

Ca și în Marea Britanie, izbucnirea războiului a fost întâmpinată cu entuziasm – și, chiar dacă propunerile de introducere a serviciului militar obligatoriu au fost respinse de două ori printr-un plebiscit, mulți tineri australieni s-au oferit voluntar pentru luptă. Majoritatea celor acceptați în august 1914 au fost trimiși mai întâi nu în Europa, ci în Egipt, pentru a face față amenințării reprezentate de Imperiul Otoman la adresa intereselor britanice în Orientul Mijlociu și în regiunea Canalului Suez. Prima campanie majoră la care au luat parte forțele ANZAC (corpul de armată comun australian și neozeelandez) s-a desfășurat la Gallipoli.

Australienii au debarcat la ANZAC Cove, denumirea de mai târziu, în 25 aprilie 1915, asigurând o poziție fragilă pe versanții abrupți de pe plajă. Un atac al Aliaților urmat de un contraatac turcesc s-au încheiat printr-un eșec, iar conflictul s-a transformat în scurt timp într-o remiză, care s-a menținut până la sfârșitul anului. Potrivit cifrelor calculate de Departamentul australian pentru veterani, au fost uciși 8 709 australieni, iar 19 441 au fost răniți. Bătălia de la Gallipoli a avut un efect major asupra țării, scăzând încrederea australienilor în superioritatea Imperiului Britanic. Forțele ANZAC au dobândit în scurt timp statutul de eroi – iar eroismul lor și-a primit recunoașterea sub forma Zilei ANZAC, comemorată începând de atunci la data de 25 aprilie.

Logue avea deja treizeci și patru de ani și doi fii, dar, cu toate acestea, s-a oferit voluntar pentru înrolarea în forțele armate. A fost respins din motive medicale: după terminarea studiilor, căzuse în timpul unui joc de fotbal și își zdrobise un genunchi, punând astfel capăt oricăror activități sportive solicitante – sau șansei de a îndeplini serviciul militar. „M-am înscris într-un club de tir, dar am fost forțat să renunț, pentru că nu eram capabil să mărșăluiesc", a declarat într-un interviu pentru un ziar cu circulație în anii războiului. „Ca soldat, mă tem că aș sta întins săptămâni întregi după primul marș lung și aș fi doar o cheltuială inutilă pentru țara mea."

Chiar dacă a fost scutit de ororile de la Gallipoli, Logue și-a propus să își aducă propria contribuție la război. S-a dedicat

organizării de recitaluri, concerte și diferite interpretări teatrale de amatori în Perth cu scopul strângerii de fonduri pentru Crucea Roșie, *French Comfort Fund*, *Belgian Relief Fund* și alte organizații caritabile. Programele au fost deseori un amestec neobișnuit de comedie și momente foarte serioase. În iulie 1915, Logue a început un concert al Cvartetului Fremantle prin ceea ce recenzentul a descris drept „un recital explicit al *The Hell Gates of Soissons*, care prezintă într-o manieră dramatică martiriul glorios al doisprezece membri ai *Royal Engineers* în timpul încercării de a opri avansarea germanilor spre Paris din luna septembrie a anului trecut". Mai târziu, a făcut publicul să râdă din plin la auzul unor „nimicuri de un umor încântător". Ca în acest caz, recenziile erau, invariabil, strălucite, iar sălile pline.

Până atunci, Longue se concentrase asupra elocuțiunii și artei teatrale, dar a încercat să pună în practică o parte din cunoștințele despre voce astfel dobândite, cu scopul de a-i ajuta pe soldații cu dificultăți de vorbire cauzate de oboseala din luptă și atacurile cu gaze. În cazul unora s-a bucurat de succes – inclusiv o parte dintre cei cărora în spitale li se spusese că nu se mai putea face nimic pentru ei. Realizările lui Logue au fost descrise destul de amănunțit într-un articol din *West Australian* din iulie 1919, purtând titlul dramatic „Muții vorbesc".

Se pare că primul succes l-a înregistrat în cazul lui Jack O'Dwyer, fost soldat din West Leederville, din suburbiile Perth-ului. Anterior, în acel an, Logue se aflase într-un tren, stând lângă un soldat și privind, intrigat, cum acesta s-a aplecat în față pentru a vorbi cu doi camarazi în șoaptă. „D-l Logue a analizat situația și, înainte de a ajunge la Fremantle, le-a dat soldaților cartea de vizită și le-a cerut să îl caute", se relata în ziar. S-a dovedit că O'Dwyer se aflase pe front la Ypres în timpul atacurilor cu gaze din august 1917, dar i se spusese la un spital din Londra că nu va mai vorbi niciodată. La spitalul Tidworth din Salisbury Plain se încercase tratamentul prin sugestie și hipnoză, dar fără rezultat. Astfel, pe 10 martie 1919, bărbatul nefericit se duse la Logue pentru o consultație.

Logue era convins că îl poate ajuta. Considera că gazele afectaseră gâtul, cerul gurii și amigdalele, dar nu și coardele vocale – iar în acest caz existau speranțe. Totuși, în această etapă, opinia lui era o simplă teorie. Trebuia să o pună în aplicare. După o săptămână, Logue a reușit să obțină o vibrație a coardelor vocale ale lui O'Dwyer, iar pacientul a fost capabil să producă un „ah" clar și distinct. Logue a continuat, încercând să îi arate cum să formeze sunetele, în mare parte așa cum un părinte își învață copilul să vorbească. După mai puțin de două luni, O'Dwyer a fost externat, cu totul vindecat.

Logue a descris tratamentul (despre care a afirmat clar în ziare că l-a oferit fără a percepe vreo taxă) drept „îndrumarea pacientului de a realiza producții vocale, alimentând încrederea pacientului în rezultate" – același amestec dintre anatomie și psihologie care avea să caracterizeze eforturile lui viitoare în cazul Regelui. Ca atare, acesta contrasta puternic cu metode mai brutale, inclusiv terapia prin șocuri electrice, testată pe pacienți din Marea Britanie – care s-a dovedit zadarnică.

Încurajat de tratamentul acordat lui O'Dwyer, Logue a încercat să repete succesul în cazul altor cinci foști soldați – printre care cu un anume G. P. Till, afectat de gaze în timpul luptelor alături de forțele australiene la Villers-Bretonneux pe Somme. Când Till a venit la Logue pentru prima dată pe 23 aprilie, coardele lui vocale nu vibrau, iar vocea nu i se auzea la mai mult de un metru distanță. Logue l-a externat la 17 mai, după ce fusese socotit cu totul recuperat. „De fapt, n-am putut să mă opresc din vorbit vreo trei săptămâni", a declarat Till pentru ziar. „Prietenii mi-au spus: *Nu ai de gând să te mai oprești din vorbit?* iar eu le-am răspuns: *Trebuie să recuperez mult timp pierdut.*"

3

Plecarea în Anglia

În 19 ianuarie 1924, Lionel și Myrtle au plecat spre Anglia la bordul navei *Hobsons Bay*, un vas cu două catarge și un coș de fum al companiei *Commonwealth and Dominion*. Au călătorit la clasa a treia. Împreună cu ei se aflau cei trei copii, Laurie, acum în vârstă de cincisprezece ani, Valentine, de zece ani, și al treilea fiu, Antony Lionel (numit în familie Boy, de obicei), născut pe 10 noiembrie 1920. Nava de 13 837 de tone, transportând 680 de pasageri și 160 de membri ai echipajului, făcuse călătoria inaugurală de la Londra la Brisbane cu mai puțin de trei ani înainte. După patruzeci și una de zile pe mare, au ajuns în portul Southampton în 29 februarie.

Logue, angajat ca instructor de elocuțiune la Perth Technical School, se afla întâmplător la bordul lui *Hobsons Bay*, în urma unei decizii spontane, ca atâtea altele care i-au influențat cursul vieții. Își făcuse planuri de vacanță împreună cu un prieten medic și plănuiseră să-și ia și familiile cu ei. Bagajele familiei Logue erau făcute deja și mașina gata de plecare, când a sunat telefonul: era medicul.

— Îmi pare rău, dar nu pot să merg cu voi, a spus el, potrivit unei descrieri publicate mai târziu de John Gordon, jurnalist și prieten al lui Logue.[9] Mi s-a îmbolnăvit un prieten. Trebuie să rămân cu el.

— Ei bine, vacanța noastră s-a încheiat, i-a spus Logue soției.

— Dar ai nevoie de o vacanță, a răspuns ea. De ce nu pleci singur în est?

— Nu, a răspuns el. Am fost acolo anul trecut.

— Atunci de ce nu în Colombo?

— Ei bine, a șovăit Logue, dacă aș merge la Colombo, probabil că aș vrea să merg în Anglia.

— Anglia? De ce nu! a exclamat Myrtle.

Entuziasmată de idee, Myrtle l-a pus pe soțul ei să îi telefoneze unui prieten care conducea o agenție de transporturi navale. Când Logue a întrebat despre posibilitatea de a obține două cabine la bordul unei nave cu destinația Marea Britanie, prietenul lui a râs.

— Nu fi naiv, i-a răspuns prietenul. Acesta este anul Wembley. Nu se mai găsește nicio cabină liberă pe niciun vas și probabil că nici nu se vor mai găsi.

Nu era nevoie să explice ce însemna anul Wembley. În luna aprilie a acelui an, George al V-lea și Prințul de Wales aveau să inaugureze Expoziția Imperiului Britanic, una dintre cele mai mari expoziții din lume, în Wembley, în nord-vestul Londrei. Expoziția era cea mai mare desfășurată vreodată, cu scopul de a prezenta un imperiu aflat în punctul de glorie, cuprinzând în acel moment 458 de milioane de oameni (un sfert din populația lumii) și acoperind un sfert din suprafața totală a globului. Scopul declarat al expoziției a fost „de a stimula comerțul, de a consolida legăturile Țării Mamă cu Statele Surori și Fiice, de a le apropia între ele, de a ne oferi ocazia nouă, tuturor celor care slujim steagul britanic, să ne găsim punctele comune și să învățăm să ne cunoaștem".

S-au construit trei clădiri gigantice – Palatele Industriei, Ingineriei și Artelor; s-a construit și Stadionul Imperiului, cu cele două turnuri distinctive ale sale, care, sub numele de Stadionul Wembley, a devenit inima fotbalului englez până la demolarea lui, în 2002. Numărul vizitatorilor s-a ridicat la aproximativ douăzeci și șapte de milioane – mulți dintre ei venind din colțurile îndepărtate ale Imperiului, inclusiv din Australia.

Întrucât un număr atât de mare de oameni se îndreptau spre Marea Britanie, şansele familiei Logue de a-şi îndeplini visul păreau să fie minime, dar telefonul a sunat din nou după jumătate de oră: era agentul de transporturi, care părea entuziasmat.

— Eşti cel mai norocos om, i-a spus lui Logue. Tocmai s-au anulat rezervările pentru două cabine. Pot fi ale tale. Vasul pleacă peste zece zile.

— Îţi dau un răspuns peste o jumătate de oră, a răspuns Logue.

— Trebuie să îmi răspunzi acum.

Myrtle a încuviinţat din cap, iar Logue nu a ezitat:

— Bine, le luăm, a spus.

Călătoria, care a durat aproape şase săptămâni, le-a oferit suficient timp pentru a-i cunoaşte pe pasageri şi membrii echipajului. S-au împrietenit mai ales cu căpitanul, un scoţian numit O.J. Kydd, care avea să îl invite pe Logue opt ani mai târziu în vacanţă la locuinţa lui de lângă Aberdeen, arătându-i castelul Holyrood, Glencoe, trecătoarea Killiecrankie şi zeci de alte locuri despre care citise în copilărie.

Nu este clar dacă Logue şi Myrtle plănuiau să emigreze sau doar să viziteze încă o dată ţara pe care o părăsiseră cu zece ani în urmă. În orice caz, nu îi mai legau multe de Australia. Taţii lor muriseră de mult timp; în 1921 a murit şi mama lui Lionel, Lavinia; mama lui Myrtle, Myra, a urmat-o în 1923.

Marea Britanie în care au ajuns cei doi era o ţară în haos. Primul Război Mondial generase adevărate răsturnări de situaţie, iar readaptarea ţării la vremuri paşnice s-a dovedit a fi o provocare, de asemenea. David Lloyd George jurase să transforme Marea Britanie într-o ţară în care eroii să se simtă acasă, dar erau necesare locuri de muncă pentru soldaţii reveniţi de pe front, şi trebuia ca femeile care îi înlocuiseră să fie convinse să se întoarcă acasă. Optimismul s-a risipit rapid pe măsură ce boom-ul postbelic care a urmat s-a transformat în 1921 în colaps, bugetul de stat s-a redus drastic, iar numărul şomerilor a crescut foarte mult. Războiul aruncase Marea Britanie în datorii uriaşe.

Până și triumfalismul imperial simbolizat de evenimentele de la Wembley era iluzoriu: Marea Britanie întâmpina dificultăți în amortizarea problemelor economice generate de apărarea imperiului, care dobândise încă aproape 3 milioane de kilometri pătrați de teritoriu și alte 13 milioane de supuși prin Tratatul de la Versailles, prin care Lloyd George și liderii celorlalte puteri aliate victorioase au împărțit lumea.

Și peisajul politic era în schimbare. Stanley Baldwin, care a devenit prim-ministrul conservatorilor în mai 1923, nu a reușit să obțină majoritatea în cadrul unor alegeri rapide din luna decembrie, deschizând calea primului guvern laburist al Marii Britanii. Iar astfel, în ianuarie 1924, George al V-lea i-a cerut lui Ramsay MacDonald, fiul ilegitim al unui fermier scoțian făcut cu o servitoare, să formeze o administrație minoritară, cu sprijinul liberalilor. Regele era impresionat de MacDonald. „Dorește să facă ceea ce este corect", a notat în jurnalul personal. „Astăzi se împlinesc 23 de ani de la moartea bunicii mele. Mă întreb ce ar fi spus despre un guvern laburist!"

Guvernul nu a fost de durată: laburiștii au pierdut alegerile din luna octombrie, asigurând întoarcerea lui Baldwin și a conservatorilor, care aveau să domine politica britanică în următoarele două decenii, trecând prind Greva Generală din 1926, Marea Depresiune din anii 1930 și, în final, al Doilea Război Mondial.

Îi așteptau vremuri tulburi; Logue avea probleme mai presante. Inițial, el și Myrtle hotărâseră să vină în vacanță, dar, în scurt timp, au stabilit să rămână mai mult. Cum însă să își întrețină familia? Logue a început să își caute un loc de muncă, dar nu era ușor. Avea asupra lui cele 2 000 de lire sterline economisite – cu o valoare mult mai mare decât cea din prezent, dar insuficiente pentru întreținerea unei familii pentru multă vreme.

Probabil că și-a dat seama brusc cât de gravă era situația în care ajunsese alături de familia lui. Nu cunoștea pe nimeni și avea o singură recomandare: pentru Gordon, un jurnalist născut în Dundee, cu zece ani mai tânăr decât el, care devenise editor adjunct la *Daily Express* în 1922 (iar din 1928 până în 1952, a fost un editor de suc-

ces al ziarului înrudit, *Sunday Express*). Aveau să rămână în relații apropiate pentru tot restul vieții lui Logue.

Logue și familia s-au instalat într-o locuință modestă în Maida Vale, în vestul Londrei, și el a început să își ofere serviciile la școlile locale, ajutându-i pe copiii cu defecte de vorbire. Munca pe care o făcea îi aducea niște venituri, dar știa că, date fiind economiile lui limitate, nu vor fi suficiente pentru a-și întreține familia. Așadar, a luat o decizie care s-a dovedit a fi crucială și care îi reflecta încrederea supremă în talentul propriu: a închiriat un apartament în Boldon Gardens, South Kensington, și un cabinet de consultații pe strada Harley, numărul 146, poziționându-se în inima stabilimentului medical al Marii Britanii.

Majoritatea clădirilor de pe această stradă datau de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar denumirea străzii, Harley, a devenit sinonimă cu medicina abia după câteva decenii. Unul dintre primii practicanți de medicină instalat aici a fost John St. John Long, un impostor notoriu, sosit în anii 1830 – condamnat, ulterior, de omucidere după ce unul din tratamentele sale, implicând provocarea unei răni pe spatele unei paciente tinere, a luat o întorsătură oribilă. Au urmat alții, atrași nu numai de apropierea de clienții cu dare de mână care locuiau pe străzile din împrejurimi, ci și de ușurința accesului spre stațiile de căi ferate King's Cross, St. Pancras și Euston, unde soseau pacienți din alte părți ale țării. Până în 1873, treizeci și șase de doctori aveau adrese pe această stradă; până în 1900, existau 157 de persoane care ofereau servicii medicale, iar numărul lor a ajuns la 214 în 1910.

Pe scurt, strada Harley începea deja să devină o marcă, nu numai o adresă. Totuși, plasarea pe stradă era esențială. În general, cu cât era numărul mai mic și distanța de piața Cavendish spre sud mai mică, cu atât era mai prestigioasă adresa. Clădirea lui Logue se situa spre capătul nordic, aproape de intersecția cu aglomerata Marylebone Road, care taie Londra de la est la vest.

Cu toate acestea, strada Harley rămânea strada Harley. Nu s-au consemnat opiniile celorlalți chiriași celebri despre acest australian necizelat aflat în mijlocul lor. La momentul instalării lui, vechii

impostori făcuseră loc doctorilor moderni, având calificări adecvate. Prin contrast, Logue nu avea niciun fel de instrucție medicală formală. Dar niciunul dintre vecinii lui nu știa ce sfaturi să ofere persoanelor cu defecte de vorbire, nici cum să înțeleagă neplăcerile cauzate de acestea.

Deschiderea unui cabinet nu era dificilă: mai complicată era atragerea pacienților. Logue a început imediat să își facă prieteni în comunitatea australiană din Londra. Descris de prietenul jurnalist Gordon drept „plin de energie și având o personalitate efervescentă", era tipul de persoană de care oamenii își aminteau. Iar astfel, treptat, a început să își construiască o carieră, tratând un amestec de pacienți, cei mai mulți dintre ei fiindu-i trimiși la recomandarea altor australieni care locuiau în Londra. Pe cei bogați îi taxa cu sume mari, cu care plătea tratamentul pentru cei săraci. Dar nu a fost simplu: „Încă mă lupt să îmi fac o carieră, este nevoie de timp, muncă și bani la Londra", îi scria într-o scrisoare lui Rupert, fratele lui Myrtle, în iunie 1926. „Trebuie să îmi iau o vacanță în curând, pentru că altfel mă prăpădesc." Căutând mereu căi prin care să își crească veniturile, se angajase ca polițist când țara a fost paralizată de Greva Generală din luna precedentă, câștigând șase șilingi pe zi.

Logopedia – și tratarea bâlbâielii, mai ales – era încă în fașă. „Erau vremurile de început ale logopediei, iar în îndepărtata Australie se știa prea puțin despre metoda Curatum și, în consecință, s-a experimentat mult timp, ca unică soluție", avea să își amintească Logue după mulți ani. „Cu greșelile care se făceau pe atunci s-ar putea umple o carte."

Se pare că oamenii suferă de defecte de vorbire încă de când au început să vorbească pentru prima dată. Evanghelia lui Isaia, despre care se consideră că a fost scrisă în secolul VIII î.H., conține trei referiri la bâlbâială.[10] Egiptenii antici aveau chiar o hieroglifă pentru această afecțiune. În Grecia antică, atât Herodot, cât și Hipocrate menționează bâlbâiala, deși Aristotel a fost cel care a realizat cea mai sugestivă descriere a primelor cunoștințe ale grecilor despre defectele de vorbire: în *Problemata*, a descris

câteva forme ale defectelor de vorbire, una dintre acestea, *ischnophonos*, fiind tradusă ca bâlbâială. De asemenea, a observat că această afecțiune este mai pronunțată atunci când persoanele sunt emoționate – și mai puțin atunci când sunt în stare de ebrietate.

Bâlbâitul celebru al antichității este Demostene. Potrivit descrierii lui Plutarh în lucrarea *Vieți paralele*, acesta vorbea ținând pietricele în gură, exersa în fața unei oglinzi sau recita versuri alergând pe un deal pentru a scăpa de defectul de vorbire. Se afirmă că aceste exerciții i-au fost prescrise de Satir, un actor grec, la sfaturile căruia a apelat. Și împăratul roman Claudius, care a domnit între 41 și 54 d.H., a fost bâlbâit, deși nu există însemnări că ar fi încercat să se trateze.

În secolul al XIX-lea a crescut interesul față de defectele de vorbire, parțial datorită progreselor din medicină. Până la mijlocul secolului, se făceau cercetări fiziologice asupra sunetelor și modului în care le producem, precum și asupra auzului. Dar au mai rămas multe de descoperit: fonația (articularea sunetelor vorbirii) a fost înțeleasă pe deplin abia la mijlocul secolului XX. De asemenea, importanța tot mai mare acordată elocuțiunii a dus la concentrarea interesului asupra minorității nefericite pentru care producerea chiar și a unei propoziții simple era un chin înfricoșător.

Unul dintre primii autori moderni despre bâlbâială este Johann K. Amman, un medic elvețian care a trăit la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, referindu-se la această afecțiune drept „hesitantia".[11] Chiar dacă tratamentul lui era orientat în principal asupra controlului limbii, Amman considera că bâlbâiala era un „obicei rău". Autorii ulteriori au tins să considere că bâlbâiala este o trăsătură dobândită în mare parte din cauza fricii.

Pe măsură ce cunoștințele despre anatomia umană s-au îmbogățit, a început și căutarea unor explicații mai fiziologice, concentrate asupra structurilor corpului uman implicate în procesele de articulare, fonație și respirație. Bâlbâiala a fost explicată ca o tulburare într-o anumită zonă a funcționării. Exista tendința de

concentrare a atenției asupra limbii: pentru unii experți, problema consta în slăbiciunea limbii; prin contrast, alții considerau că limba era prea dinamică.

În cel mai bun caz, „învinovățirea" limbii ducea la prescrierea unor exerciții pentru controlul limbii și utilizarea unor dispozitive bizare, cum ar fi placa în formă de furcă din aur dezvoltată de Marc Itard, medic francez, ca un fel de suport pentru limbă. De asemenea, celor afectați li se recomanda să țină bucăți mici de plută între maxilar și mandibulă. Mai alarmant, acest lucru a dus la o modă de a opera chirurgical limba, inițiată de Johann Dieffenbach, chirurg german, în 1840, și imitată la scară mare în Europa continentală, Marea Britanie și Statele Unite. Procedeul exact era diferit în funcție de chirurg, dar în majoritatea cazurilor presupunea îndepărtarea unei părți din musculatura limbii. În afară de faptul că erau ineficiente, aceste intervenții medicale erau și dureroase și periculoase, într-o perioadă în care nu se executau anestezii și dezinfectări eficiente. Unii pacienți decedau fie în timpul procedurii, fie în urma complicațiilor.

În cartea *Memoires of Men and Books*, publicată în 1908, preotul A. J. Church își amintea cum fusese operat în anii 1840, la vârsta de cincisprezece ani, de James Yearsley, medic generalist, de pe Savile Row, nr. 15, primul medic care a lucrat în calitate de otorinolaringolog specialist. „Afirma că vindeca bâlbâiala prin îndepărtarea amigdalelor și a omușorului", își amintea Church. Nefiind convins de eficiența intervenției, a afirmat că „nu cred că tratamentul m-a ajutat cu ceva".

În decursul timpului, a avut loc orientarea atenției asupra procesului respirației și vorbirii: s-au căutat soluții prin exerciții de respirație și sisteme de control al respirației. Autorii din domeniu, majoritatea provenind din lumea vorbitoare de limbă germană, și-au propus să stabilească sunetele care puneau cele mai multe probleme; au descoperit și că, aparent, existau probleme la trecerea dintre o consoană și o vocală. Au făcut și alte observații, cum ar fi faptul că cei afectați tind să întâmpine mai puține probleme în cazul poeziei decât în cel al prozei și nu se confruntă cu difi-

cultăți în a cânta, precum și că afecțiunea se estompează în timp. De asemenea, bărbații erau afectați considerabil mai mult decât femeile. S-a pus accent pe utilizarea ritmului ca remediu posibil.

Apariția psihologiei ca știință distinctă și dezvoltarea behaviorismului și al studiului eredității au contribuit, în prima parte a secolului XX, la dezvoltarea unei noi discipline și profesii emergente: știința vorbirii și auzului. Pe continent exista tendința ca aceasta să rămână o specializare în cadrul medicinei. Prin contrast, în Marea Britanie, doctorii înclinau să caute sfaturi cu privire la bâlbâială și alte defecte similare de la cei care abordau într-un mod profesionist vocea și vorbirea. Chiar dacă, în majoritatea cazurilor, noile clinici au fost incluse în cadrul spitalelor, fiind supuse supravegherii medicale, personalul care oferea servicii, cum ar fi Logue, provenea din școlile de oratorie și artă teatrală, în general.

La vremea respectivă, un nume celebru în domeniu în Marea Britanie era H. St. John Rumsey, logoped și lector timp de mulți ani la *Guy's Hospital* din Londra, care a scris câteva articole despre defectele de vorbire în revista medicală *Lancet* în 1922, și și-a prezentat ideile într-o carte, *No Need to Stammer*, publicată în anul următor. Potrivit lui Rumsey, principalii doi factori din vorbire și cântare sunt producerea tonului vocii în laringe și modularea lui în cuvinte prin mișcarea limbii, buzelor și maxilarelor. Bineînțeles, aceleași organe sunt utilizate atât pentru vorbire, cât și pentru cântare, dar, în timp ce în procesul vorbirii există tendința de concentrare asupra cuvintelor și de neglijare a vocii, în cazul cântării mecanismul este deseori invers. Din acest motiv, afirma el, bâlbâitul poate să cânte deseori fără probleme; de asemenea, poate să imite dialecte și accente pentru că, astfel, este forțat să fie mai atent la sunetele vocalice.

La un moment dat, Rumsey a sugerat un remediu bizar pentru bâlbâială: dansurile de societate. Potrivit acestuia, remediul funcționase în mod cert în cazul unei tinere de douăzeci de ani care îl contactase. „În prezent, bâlbâiala ei dispare și nu numai că poate să urmeze în dans, ci chiar să conducă", i-a declarat

Rumsey unui reporter.[12] „Bâlbâiala ei era cauzată de lipsa ritmului. Acum îl poate simți și vedea, prin dans."

Logue împărtășea importanța acordată de Rumsey explicațiilor fizice pentru bâlbâială. Așa cum a explicat ulterior unul dintre foștii lui pacienți, el considera că problema putea să fie atribuită unei necoordonări între minte și diafragmă și, odată instalată „lipsa sincronizării", ea devenea în scurt timp un obicei. Remediul lui Logue se baza pe dezvățarea pacienților de toate coordonările greșite dezvoltate, și a-i învăța să vorbească din nou. „Dar să nu uităm că secretul întregii probleme stă în diagnostic", a continuat el.

> Unii oameni nu reușesc să respire corect, în cazul altora se blochează diafragma, iar alții nu își pot face mintea să țină ritmul cu cuvintele lor. Mulți oameni, care nu se bâlbâie de obicei, sunt incapabili să vorbească fluent atunci când sunt foarte agitați. De regulă, această situație exemplifică un al treilea tip de defect – mintea o ia înaintea respirației și articulării. Are loc un blocaj până când mintea își reface itinerariul, așa-zis, și desface nodul.[13]

Logue avea să își prezinte ideile într-un mod oarecum diferit în timpul unei discuții la radio intitulate „Voices and Brick Walls", transmisă în 19 august 1925 din Londra la 2LO, unul dintre posturile de radio conduse de British Broadcasting Company, aflată la începuturi.[14] Titlul ales se referea la principalele trei obstacole despre care considera că stau în calea vorbirii corecte: respirația deficientă, producția vocală deficientă și pronunția și enunțarea incorecte.

Totuși, nimic nu era mai stânjenitor decât vorbirea deficitară atunci când se transforma în bâlbâială, continua el.

> Nu cunosc alt defect care să construiască un „zid din cărămidă" atât de înalt; singura consolare fiind că, dacă învățăcelul depune eforturi, defectul poate fi corectat în aproximativ trei luni; dar ignoranța manifestată în această privință este consternantă.

În majoritatea cazurilor, oamenii având aceste defecte pot să cânte cu destulă uşurinţă şi să strige în timpul meciurilor fără a întâmpina vreo dificultate; dar procedeul obişnuit de cumpărare a unui bilet de tren sau solicitarea de indicaţii pe stradă este o agonie imposibil de descris.

Cei care s-au confruntat cu astfel de cazuri în timpul războiului şi după sfârşitul lui ştiu cât a fost şi este de utilă Terapia Vocii – aducându-le consolarea oferită de cuvântul cântat după tortura cuvântului vorbit.

Apoi, Logue a descris un experiment bizar prin care reuşise, prin mijloace vizuale, să coboare tonul vocii, care era prea stridentă. Pacientul a fost instalat în faţa unui panou cu lumini colorate şi i s-a cerut să scoată un sunet obişnuit în timp ce privea lumina aflată la cea mai mare înălţime. Apoi i s-a cerut să reducă din intensitatea tonului vocii cu care vorbea de obicei, pe măsură ce luminile se stingeau. Astfel, prin eforturi foarte mari, vocea i-a ajuns la o intensitate mai redusă. Apoi scala a început cu un ton mai jos, iar vocea a răbufnit brusc şi permanent într-un ton mai coborât.

4

Agravarea situației

Viitorul Rege George al VI-lea s-a născut în 14 decembrie 1895, la York Cottage, pe domeniul Sandringham, pe coasta de sud a golfului Wash, al doilea fiu al viitorului George al V-lea și strănepot al Reginei Victoria. S-a tras cu tunul în Hyde Park și la Turnul Londrei. „S-a născut un băiețel de aproape 4kg la 3.30 (S.T.); totul decurge cât se poate de satisfăcător, amândoi se simt foarte bine", a consemnat tatăl lui. „Am trimis câteva telegrame, am mâncat ceva. M-am dus la culcare la 6.45, foarte obosit."[15] S.T. nu se referea la ora de vară, ci la ora de la Sandringham, o tradiție idiosincrasică adoptată de tatăl lui, Edward al VII-lea, vânător pasionat, care fixa ceasurile cu jumătate de oră mai devreme, ca modalitate proprie de a prelungi lumina zilei, pentru a vâna mai mult până la lăsarea întunericului.

Data nu era favorabilă în calendarul regal: în această zi, în 1861, prințul consort mult iubit al Reginei Victoria murise la numai patruzeci și doi de ani. Apoi, în 14 decembrie 1878, a doua ei fiică, Prințesa Alice, murise la treizeci și cinci de ani. Sosirea nounăscutului într-o zi considerată de familie drept zi de doliu și amintiri triste a fost primită cu o oarecare consternare de către părinți.

Spre ușurarea tuturor, Victoria, o doamnă venerabilă în vârstă de șaptezeci și șase de ani, a privit nașterea drept un semn

bun. „Primul sentiment al lui Georgie a fost regretul că iubitul lui copil s-a născut într-o zi atât de tristă", a scris ea în jurnalul personal. „Am sentimentul că va fi o binecuvântare pentru copilaș și îl putem privi ca pe un dar de la Dumnezeu!" De asemenea, s-a bucurat că strănepotul ei avea să fie botezat cu numele de Albert, chiar dacă prietenii apropiați și familia aveau să îl strige întotdeauna Bertie.

Prințul George și soția lui, Mary – sau May, așa cum era numită în familie – mai aveau un fiu, Edward (sau David, așa cum era cunoscut), în vârstă de optsprezece luni, și nu era un secret că celor doi le-ar fi plăcut să aibă o fiică. Alții considerau că nașterea unei „rezerve" masculine asigura succesiunea. Până la urmă, George, al doilea fiu al viitorului Edward al VII-lea, se afla pe tron datorită decesului brusc, în urmă cu trei ani, al fratelui mai mare și libertin Eddy, din cauza unei gripe devenite pneumonie, la scurt timp după împlinirea vârstei de douăzeci și opt de ani.

Primii ani de viață ai lui Bertie au fost austeri, în stilul tipic vieții englezești rurale a vremii. Domeniul Sandringham, întins pe 20 000 de acri, fusese cumpărat de viitorul Edward al VII-lea în 1866 ca domeniu de vânătoare. Casa existentă nu era suficient de mare pentru el, astfel că a demolat-o, iar în 1870 a început să construiască una nouă, extinsă progresiv în următoarele două decenii într-un stil numit de un istoric local drept „elisabetan modificat". Nici urâtă, și nici frumoasă în mod special, unei biografe a familiei regale îi amintea de un hotel dintr-un golf scoțian.[16]

York Cottage, oferită lui George și Mary cu ocazia căsătoriei lor în 1893, era o locuință mult mai modestă. Situată la câteva sute de metri de casa principală pe o colină înverzită, fusese construită de Edward pentru a-i găzdui pe oaspeții partidelor de vânătoare. „Primul lucru care îl surprinde pe vizitatorul casei este urâțenia acesteia și dimensiunile ei mici", a scris Sarah Bradford, biografa familiei regale.[17] „Din punct de vedere arhitectonic, este o clădire într-un amestec de stiluri, fără niciun merit, cu încăperi mici, ferestre arcuite, turnulețe și balcoane, construită din piatră de gresie amestecată, de culoare roșcat închis care se găsește pe

domeniu, și exterior din stuc cu pietre și cadru din lemn până la jumătate, vopsit în negru." De asemenea, era extrem de înghesuită, dat fiind că în ea locuiau nu numai cuplul și cei șase copii, în total, ci și asistenții personali și doamnele de companie, secretarii, patru paji adulți, un bucătar, un valet, costumieri, zece slujitori, trei majordomi de vin, îngrijitoare, guvernante, servitoare și diferiți meșteri.

Cei doi băieți și Prințesa Mary, născută în 1897, urmată de Prințul Henry în 1900, Prințul George în 1902 și Prințul John în 1905 își petreceau cea mai mare parte a timpului în două camere aflate la etaj: camera de zi a copiilor și camera de somn a copiilor, ceva mai mare, având vedere spre un mic lac dintr-un parc unde veneau căprioare.

Asemenea altor copii din clasa superioară engleză a vremii, Bertie și frații lui au fost crescuți în primii cinci ani de viață de îngrijitoare și o guvernantă care controla zona dincolo de ușa batantă de la primul etaj, unde se aflau în cea mai mare parte a timpului. O dată pe zi, la ceai, purtând cele mai bune haine și având părul pieptănat îngrijit, erau duși la parter și prezentați părinților lor. În restul timpului se aflau cu totul pe mâna îngrijitoarelor, descoperindu-se mai târziu că una dintre ele avea porniri spre sadism. Era geloasă din cauza timpului, chiar dacă limitat, pe care David îl petrecea zilnic cu părinții lui și, potrivit afirmațiilor Ducelui de Windsor din autobiografie, îl ciupea tare și îi răsucea brațul pe coridorul de lângă salon, astfel încât el plângea când le era prezentat părinților, fiind luat imediat de acolo.

În același timp, pe Bertie îl ignora, în cea mai mare parte a timpului, dându-i să-și mănânce biberonul de după-amiază în timpul plimbării cu trăsura Victoria, cunoscută pentru arcurile ei tari. Potrivit biografului oficial John Wheeler-Bennett, acest obicei a fost cauza parțială a problemelor lui cronice de stomac din tinerețe. Mai târziu, îngrijitoarea a avut o cădere nervoasă.

Nu este surprinzător că relația copiilor cu părinții lor a fost distantă. Și nici viziunea tatălui lor asupra creșterii copiilor nu a îmbunătățit situația. Viitorul Rege George al V-lea se bucurase de

o creştere relativ relaxată potrivit standardelor vremii, datorită tatălui lui, Edward al VII-lea, care reacţionase împotriva stricteţii cu care se comportaseră părinţii lui, Victoria şi Albert, faţă de el. În consecinţă, de fiecare dată când îşi întâlnea nepoţii, Regina îşi exprima oroarea faţă de comportamentul lor capricios.

Departe de a-şi creşte copiii într-un mod la fel de liberal, George a făcut contrariul: potrivit biografului Kenneth Rose, Prinţul a fost „un părinte afectuos, chiar dacă un victorian neînduplecat". Astfel, chiar dacă şi-a iubit copiii, fără îndoială, el credea în inculcarea sentimentului de disciplină încă de la o vârstă fragedă – influenţat parţial de respectul strict faţă de autoritate cultivat în timpul adolescenţei lui şi a fratelui său, petrecută în serviciul marinei. George i-a scris fiului o scrisoare sugestivă la împlinirea vârstei de cinci ani: „Acum, că ai cinci ani, sper că vei încerca întotdeauna să fii ascultător şi să faci imediat ceea ce ţi se spune, întrucât vei descoperi că îţi va fi tot mai uşor de îndată ce faci acest lucru. Am încercat întotdeauna să fac astfel când aveam vârsta ta, şi am descoperit că eram mult mai fericit."[18]

Pedepsele pentru abateri erau aplicate în bibliotecă – ale cărei rafturi, în ciuda denumirii, nu erau pline cu cărţi, ci cu colecţia impresionantă de timbre căreia George îi dedica timpul liber când nu era la vânătoare sau nu naviga. Uneori, băieţi primeau o admonestare verbală; pentru obrăznicii grave, tatăl îi bătea la fund. Nu este surprinzător că băieţii îşi aminteau de această încăpere în mare parte ca de un „loc de pedeapsă şi mustrare".

Vieţile copiilor s-au schimbat semnificativ după moartea Reginei Victoria în ianuarie 1901. Prinţul de Wales, devenit acum Regele Edward al VII-lea, a preluat Palatul Buckingham, Castelul Windsor şi Balmoral, în timp ce fiul lui a primit Casa Marlborough ca reşedinţă în Londra, Casa Frogmore din Windsor şi Abergeldie, un castel mic pe râul Dee de lângă Balmoral. Ca moştenitor al tronului (şi Prinţ de Wales, începând cu luna noiembrie), George a început să îndeplinească mai multe îndatoriri oficiale, unele dintre ele presupunând plecarea de acasă. În luna martie, el şi Mary au pornit într-un turneu de opt luni al Imperiului, lăsându-şi co-

piii pe mâinile mai indulgenților Edward și Alexandra. Lecțiile au fost ignorate în timp ce au făcut turul Curții, între Londra, Sandringham, Balmoral și Osborne; bunicul lor binevoitor le tolera gălăgia.

De asemenea, venise timpul ca băieții să își înceapă educația. George nu beneficiase de educație formală îndelungată și nu considera că era o prioritate pentru copiii lui. David și Bertie nu au fost trimiși la școală, ci au primit lecții în particular de la Henry Hansell, un burlac înalt, slab, purtând îmbrăcăminte din tweed, având o mustață mare și lăsând impresia că la Oxford și-a petrecut timpul mai mult pe terenurile de fotbal și crichet, decât în sălile de curs sau lectură. Dascăl mai mult netalentat, el considera că băieților le-ar fi prins mai bine o școală pregătitoare, ca în cazul altor copii de aceeași vârstă; se pare că mama lor a fost de acord. Totuși, George respingea ideea, punând lipsa progreselor lor academice pe seama imbecilității. Cu toate acestea, avea să revină asupra deciziei în cazul fiilor mai mici, trimițându-i pe amândoi la școală.

Dat fiind timpul petrecut împreună – și caracterul distant al părinților – era firesc ca David și Bertie să devină apropiați. Relația lor era inegală: fiind fiul cel mare, David avea grijă de frații mai mici și le spunea ce să facă. După spusele sale, scrise în autobiografia sa mulți ani mai târziu, „întotdeauna puteam să îl controlez pe Bertie". Pe măsura apropierii de vârsta pubertății, se pare că Bertie, asemenea tuturor fraților mai mici, a început să respingă acest control – așa cum a observat Hansell, îngrijorat. „Este extraordinar cum prezența unuia avea efectul de a-l provoca pe celălalt", consemna el.[19]

Aceasta nu era o rivalitate obișnuită dintre frați. David nu era numai mai mare, ci și arătos, fermecător și amuzant. De asemenea, ambii băieți și-au dat seama de la o vârstă fragedă că el avea să fie rege într-o zi. Soarta fusese mai puțin binevoitoare cu Bertie: suferea din cauza unei digestii deficitare și trebuia să poarte atele la picioare multe ore în timpul zilei și nopții, pentru a se vindeca de *genu valgum*, de care suferea și tatăl lui. De asemenea, era

stângaci dar, potrivit practicilor vremii, a fost obligat să scrie și să își folosească mâna dreaptă, ceea ce poate să genereze deseori dificultăți psihice.

La aceste probleme se adăuga – fiind cauzată de acestea, într-o anumită măsură – bâlbâiala declanșată pe când avea opt ani. Într-adevăr, s-a demonstrat că incidența bâlbâielii este mai mare la stângaci. Litera „k" – cum ar fi în *king* și *queen*[1] – reprezenta o provocare în mod special, o problemă gravă mai ales pentru o persoană născută într-o familie regală.

Situația nu a fost ușurată de atitudinea tatălui lui Bertie, a cărui reacție la eforturile fiului era un simplu „scoate afară". Zilele de naștere ale bunicilor însemnau teste aparte, marcate de un ritual bine stabilit: copiii erau nevoiți să memoreze o poezie, să o copieze pe coli de hârtie legate cu panglică, să recite versurile în public, apoi să facă o reverență și să le înmâneze persoanei sărbătorite. Era suficient de complicat când poezia era în limba engleză – mai târziu, când au început să învețe limbi străine, au fost nevoiți să recite și poezii în franceză și germană. Astfel de ocazii la care bunicii invitau oaspeți erau un coșmar pentru Bertie, potrivit unui biograf.

„Experiența de a sta în fața unui grup strălucitor, format din adulți cunoscuți și necunoscuți, și de a se lupta cu dificultățile prezentate de *Der Erlkönig* al lui Goethe, fiind dureros de conștient de contrastul dintre prestația lui șovăitoare și cea a fratelui *normal* și a surorii lui, era umilitoare și se prea poate să fi fost cauza pentru care era îngrozit de discursurile publice în calitate de Rege."[20]

Asemenea tatălui lor, cei doi băieți aveau să slujească în Marina Regală. Chiar dacă în cazul lui David se dorea să rămână în Marină pentru scurtă vreme înainte de asumarea îndatoririlor ca Prinț de Wales, Bertie ar fi trebuit să îmbrățișeze o carieră în acest domeniu. Prima etapă era Colegiul de Marină Regală de la

---

[1] „Rege" și „Regină". (N. tr.)

Casa Osborne, fosta reședință a Reginei Victoria, pe Insula Wight. Regele Edward refuzase să preia casa după decesul mamei sale și o oferise statului; clădirea principală a fost utilizată drept casă de convalescență pentru ofițeri, iar grajdurile au fost transformate în școală pregătitoare pentru cadeți. Probabil că experiența a fost stranie pentru cei doi băieți care o vizitaseră pe „Gangan" – așa cum i se spunea Victoriei – în ultimii ei ani de viață.

Bertie avea treisprezece ani când a fost admis la colegiu în ianuarie 1909; David ajunsese cu doi ani mai devreme. Viața la Sandringham pentru cei doi băieți s-a dovedit a fi complet diferită atât din punct de vedere social, cât și intelectual. Potrivit tradiției regale, niciunul dintre frați nu fusese educat pentru a socializa cu alții copii de aceeași vârstă; prin contrast, ceilalți băieți (majoritatea lor frecventând școli pregătitoare) vor fi fost obișnuiți cu despărțirea de părinți și disciplina, condițiile dure, alimentația săracă și ritualurile stranii, considerate a fi parte integrantă din educația clasei superioare engleze.

Apoi au urmat terorizările. Departe de a se bucura de tratament preferențial din partea viitorilor lor supuși datorită originilor lor regale, ambii băieți au fost terorizați de ceilalți fără milă. La un moment dat, David a fost forțat să suporte o reconstituire în batjocură a execuției lui Charles I, în care a fost obligat să își pună capul într-un cadru de fereastră glisantă, iar partea de sus i s-a tras violent peste ceafă. Bertie, poreclit „sardină" din cauza constituției lui plăpânde, a fost găsit de un alt cadet legat într-un hamac atârnat într-un hol ce ducea spre sala de mese, strigând după ajutor. Dată fiind importanța acordată jocurilor de echipă, cei doi băieți erau dezavantajați de lipsa de experiență în jocul de fotbal sau crichet.

La problemele lui Bertie s-a adăugat prestația lui academică foarte slabă. În esență, Osborne era o școală tehnică, punându-se accent pe matematică, navigație, știință și inginerie. Deși se descurca bine la partea practică a ingineriei și marinăriei, era un dezastru la matematică, fiind ultimul din clasă sau aproape ultimul, de obicei. Din nou, fără îndoială că bâlbâiala a jucat un rol.

Chiar dacă dispărea, practic, atunci când se afla în compania prietenilor, ea revenea în fiecare oră de curs, având efecte dramatice. Pronunța cu dificultate „f" din fracție și, la un moment dat, nu a răspuns când a fost întrebat cu cât rămâne dacă scade o jumătate din jumătate, din cauza incapacității lui de a pronunța consoana inițială din *quarter*[1] – toate acestea contribuind la reputația nefericită de prostănac. Tatăl lui părea să îl înțeleagă, pricepându-se întotdeauna să se ocupe mai bine de fiul său de la distanță. „Watt [directorul adjunct] crede că Bertie este timid în clasă", i-a scris lui Hansell. „Presupun că nu răspunde din cauza neplăcerilor cauzate de vorbirea lui șovăielnică, dar sper că le va depăși."[21]

Totuși, aceasta avea să dureze câțiva ani. La testele finale, desfășurate în decembrie 1910, Bertie s-a clasat al 68-lea din 68. „Mă tem că nu pot să vă ascund faptul că P.A. este un dezastru", i-a scris Watt lui Hansell. „A fost cu mintea în altă parte, cu toată nerăbdarea de a ajunge acasă din ultimele câteva zile și, din nefericire, întrucât acestea au fost zilele cu examene, a eșuat lamentabil."

Aceasta a fost perioada în care a murit bunicul lui drag, Edward al VII-lea. Pe 7 mai, Bertie privise pe fereastra veche a sălii de curs din Casa Marlborough la steagul regal coborât în bernă deasupra Palatului Buckingham. Două zile mai târziu, purtând uniformele cadeților de marină, el și David au asistat la ceremonia prin care tatăl lor a fost proclamat Rege din balconul de la Friary Court, Palatul St. James. În ziua funeraliilor bunicului lor, au mărșăluit în spatele sicriului în Windsor, de la gară până la Capela St. George. Numirea tatălui lor însemna că David era acum primul urmaș la tron, iar Bertie al doilea.

Rezultatele academice dezastruoase ale lui Bertie nu l-au împiedicat să treacă la următoarea etapă a educației lui în luna ianuarie a anului următor, la Colegiul Naval Regal de la Dartmouth, unde David era deja în ultimul trimestru. Și aici Bertie s-a confruntat cu comparațiile inevitabile cu fratele lui mai mare, care nu era nici el strălucit la învățătură, potrivit oricăror standarde.

---

[1] „Sfert". (N. tr.)

„Ar fi fost mai bine dacă ar fi avut mai mult din isteţimea şi preţuirea de care se bucură Prinţul Edward", scria Watt.[22]

Totuşi, situaţia s-a îmbunătăţit în anul următor, nu în ultimul rând pentru că David a plecat la Colegiul Magdalen, Oxford, fratele lui mai tânăr putând, astfel, să iasă din umbra lui. Programa de învăţământ a început să se orienteze mai mult spre aspectele practice ale marinăriei, la care se pricepea mai bine. De asemenea, a fost încurajat de ofiţerul supraveghetor, locotenentul Henry Spencer-Cooper, să facă sporturi la care era mai bun, cum ar fi călăria, tenisul şi alergarea de rezistenţă.

După doi ani la Dartmouth, în ianuarie 1913 s-a îmbarcat în etapa următoare a pregătirii lui: o croazieră de instruire de şase luni la bordul crucişătorului *Cumberland*. În timpul călătoriei prin Indiile de Vest şi Canada, Bertie a cunoscut adularea de care se bucura în mod inevitabil în calitate de membru al familiei regale. Numărul apariţiilor în public la care era solicitat să ia parte era atât de mare, încât l-a convins pe un coleg cadet să îi ţină locul drept „sosie" cu câteva ocazii neînsemnate. De asemenea, s-a confruntat pentru prima dată cu necesitatea de a ţine discursuri, ceea ce s-a dovedit a fi un chin în întreaga lui viaţă. Un discurs pregătit pe care trebuia să îl citească la deschiderea Kingston Yacht Club din Jamaica a fost dificil în mod special.

În 15 septembrie 1913, la vârsta de şaptesprezece ani, Bertie a fost numit elev ofiţer pe nava de luptă HMS *Collingwood* de 19 250 de tone, în prima etapă a unei cariere navale căreia ar fi trebuit să i se dedice în următorii câţiva ani, asemenea tatălui său. Din motive de securitate, era cunoscut drept Johnson.

Totuşi, între tată şi fiu exista o mare diferenţă. În timp ce viitorul Rege George al V-lea iubea atât marina, cât şi marea, fiul lui adora marina ca instituţie, dar nu îi plăcea marea – într-adevăr, suferea grav de rău de mare. De asemenea, era copleşit de timiditate – fapt consemnat de câţiva dintre ofiţeri. Unul dintre aceştia, locotenentul F. J. Lambert, l-a descris pe Prinţ drept un „tânăr roşu la faţă, mic de statură şi bâlbâit", adăugând: „când îmi dădea raportul, scotea un fel de bâlbâială şi explozie. Nu ştiam cine era

și aproape că l-am înjurat pentru că m-a stropit". Un altul, sublocotenentul Hamilton, a scris despre serviciul Prințului: „Johnson este plin de tinerețe și exuberanță, dar nu pot să scot un cuvânt de la el.[23] A ține un toast pentru *Rege* într-o sală de mese din Marina Regală a devenit un chin din cauza fricii lui față de sunetul *k*."

Au urmat provocări mult mai dificile: la 3 august 1914, Regatul Unit a declarat război Germaniei, în urma unui „răspuns nesatisfăcător" la ultimatumul britanic potrivit căruia trebuia ca Belgia să rămână neutră. În 29 iulie, *Collingwood* împreună cu alte nave din escadronul de luptă au părăsit Portland cu direcția Scapa Flow din Insulele Orkneys, în nordul extrem al Scoției, având sarcina de a apăra intrarea dinspre nord în Marea Nordului împotriva germanilor.

Nava pe care se afla Bertie s-a îndreptat spre nord, dar după doar trei săptămâni, el a contractat prima din cele câteva afecțiuni medicale care aveau să-i marcheze cariera navală. Având dureri abdominale violente și respirând cu dificultate, a fost diagnosticat cu apendicită; la 9 septembrie, organul afectat a fost îndepărtat la spitalul din Aberdeen.

Pe jumătate invalid la nouăsprezece ani, în timp ce contemporanii lui se luptau și mureau pentru țară, Bertie a intrat în Statul Major de Război al Amiralității. Totuși, munca i s-a părut monotonă aici și, după insistențe, a fost primit înapoi pe *Collingwood* în luna februarie a anului următor. A stat la bord doar câteva luni, până când a început să sufere din cauza afecțiunilor la stomac. S-a dovedit că suferea de ulcer, dar doctorii nu l-au diagnosticat corect, punând problemele lui pe seama „unei slăbiri a peretelui muscular al stomacului și a unei reacții inflamatorii ulterioare". I s-au recomandat odihnă, o dietă atentă și clismă în fiecare seară dar, în mod nesurprinzător, nu a reacționat satisfăcător.

Bertie și-a petrecut cea mai mare parte din acel an la țărm, inițial la Abergeldie, apoi la Sandringham, împreună cu tatăl său, unde cei doi au devenit apropiați. În acest timp, Bertie avea să învețe mult despre ce înseamnă să fii rege pe timp de război –

experiență de care urma să profite când avea să se afle în aceeași situație după două decenii.

La mijlocul lunii mai 1916 s-a întors pe *Collingwood*, la timp pentru a lua parte la Bătălia Iutlandei, desfășurată la sfârșitul lunii. Chiar dacă s-a simțit din nou rău în seara plecării navei (de această dată, se pare că din cauză că mâncase macrou marinat), Bertie s-a simțit suficient de bine încât să își ocupe poziția în „turela A" a doua zi. Rolul jucat de *Collingwood* în această operațiune nu a fost semnificativ, dar Bertie s-a bucurat pentru că a fost implicat și, după cum a consemnat, a trecut prin botezul focului.

Spre ușurarea lui, problemele de stomac păreau să dispară. Apoi, în luna august a aceluiași an, au reapărut, și mai grave. Transferat la țărm, a fost examinat de o echipă de doctori care l-au diagnosticat cu ulcer în cele din urmă. Totuși, în mai 1917, s-a întors la Scapa Flow, de această dată ca locotenent pe *Malaya*, o navă de luptă mai mare, mai rapidă și mai modernă decât *Collingwood*. Până la sfârșitul lui iulie s-a îmbolnăvit din nou și a fost transferat la țărm la un spital din sudul Queensferry, lângă Edinburgh. După opt ani de instrucție și serviciu în marină, Bertie a acceptat, în final, că serviciul lui în marină se încheiase. „Personal, simt că nu sunt potrivit pentru serviciul pe mare, chiar și după ce îmi voi reveni după acest mic acces", i-a spus tatălui său.[24] În luna noiembrie, după multe ezitări, s-a supus operației de ulcer, care a decurs bine; totuși, această perioadă îndelungată de sănătate șubredă avea să îl afecteze în continuare în anii următori, atât fizic, cât și psihic.

Bertie era hotărât să nu revină la viața în civilie cât timp războiul era în desfășurare, iar în februarie 1918 a fost transferat în Serviciul Forțelor Aeriene Navale Regale care, după două luni, avea să fuzioneze cu Royal Flying Corps, formând Forțele Aeriene Regale. A devenit ofițer comandant al escadronului 4 al *Boys' Wing* de la Cranwell, Lincolnshire, unde a rămas până în luna august. În ultimele săptămâni ale războiului, a servit în cadrul personalului Forțelor Aeriene Independente de la sediul din Nancy, iar, după

desființarea lor în noiembrie, a rămas pe continent ca ofițer de personal al Forțelor Aeriene Regale.

După război, asemenea multor ofițeri care se întorceau acasă, Bertie a urmat cursurile unei universități. În octombrie 1919 s-a înscris la Colegiul *Trinity*, Cambridge, unde a studiat istoria, economia și teoria drepturilor și îndatoririlor cetățenești timp de un an. Nu era clar de ce, ca al doilea fiu, avea nevoie de astfel de cunoștințe, dar ele s-au dovedit a fi mai mult decât utile după un deceniu.

Chiar dacă Bertie îndeplinea toate așteptările, defectul de vorbire (și stânjeneala lui în acest sens), împreună cu timiditatea lui l-au afectat în continuare. Contrastul dintre el și fratele mai mare, care se bucura tot mai mult de adulația presei și publicului, era cât se poate de semnificativ.

Cu toate acestea, nu toate erau ceea ce păreau a fi. Când cei doi frați au trecut de vârsta de douăzeci de ani, relația lor cu tatăl a început să se schimbe. David făcea deja vizite încununate de succes în Imperiu, dar anturajul lui a început să considere că atenția primită îi făcea prea mult plăcere pentru binele propriu – sau al țării. Regele era tot mai îngrijorat de pasiunea aproape obsesivă a fiului mai mare pentru tot ceea ce era modern – ceea ce George disprețuia – de faptul că nu agrea protocolul și tradiția regală și, mai ales, de predilecția lui pentru femei căsătorite, pe care o moștenise, se pare, de la Edward al VII-lea. În scurt timp, tatăl și fiul au început să aibă disensiuni frecvente, de multe ori din cauza unor chestiuni minore, cum ar fi ținuta vestimentară, față de care Regele manifesta un interes aproape obsesiv. Potrivit amintirilor de mai târziu ale Prințului, de fiecare dată când tatăl începea să îi vorbească despre îndatoriri, cuvântul în sine crea o barieră între ei.

Prin contrast, Bertie devenea treptat preferatul tatălui. La 4 iunie 1920, la douăzeci și patru de ani, a fost numit Duce de York, Conte de Inverness și Baron de Killarney. „Știu că te-ai comportat foarte bine într-o situație dificilă pentru un tânăr și că ai făcut ceea ce ți-am cerut", i-a scris Regele. „Sper că mă vei considera

întotdeauna cel mai bun prieten al tău și că îmi vei spune tot și că mă vei găsi întotdeauna gata să te ajut și să îți dau un sfat bun."[25]

În calitate de președinte al *Boys' Welfare Society*, transformată ulterior în *Industrial Welfare Society*, Ducele, după cum îl vom numi în continuare, a început să viziteze mine de cărbuni, fabrici și depouri, devenind interesat de condițiile de muncă și primind porecla de „Prințul industrial". De asemenea, începând din iulie 1921, a inițiat un experiment social interesant: o serie de tabere de vară anuale, desfășurate inițial pe un aerodrom dezafectat de la New Romney pe coasta din Kent și mai târziu la Southwold Common în Suffolk, concepute pentru a aduce împreună băieți de condiții sociale diferite. Ultima a avut loc înaintea războiului, în 1939.

Ducele a crescut și mai mult în ochii tatălui său după căsătoria în 26 aprilie 1923 cu o femeie frumoasă din societatea vremii, Elizabeth Bowes Lyon. Deși mireasa dusese o viață și mai protejată decât cea a soțului ei, ea era un om de rând – chiar dacă se născuse într-o familie nobilă. Regele, care trebuia să își dea consimțământul potrivit Legii privind căsătoriile regale din 1772, nu a ezitat să o facă. Societatea se schimbase, pare să se fi gândit el, și era acceptabilă căsătoria copiilor lui cu oameni de rând – cu condiția ca aceștia să provină din primele trei ranguri superioare ale nobilimii britanice.

Bertie și Elisabeta se cunoscuseră la un bal la începutul verii anului 1920. Fiică a Contelui și Contesei de Strathmore, Elisabeta avea douăzeci de ani și tocmai fusese bine primită în societatea londoneză. Mulți tineri o doreau de soție, dar ea nu se grăbea să accepte propunerea niciunuia dintre ei – mai ales pe cea a Ducelui. Nu numai că nu agrea ideea de a deveni membră a familiei regale, cu toate constrângerile impuse de acest statut, dar nici Ducele nu îi părea să fie o partidă grozavă: chiar dacă era blând, fermecător și arătos, era timid și incoerent, parțial din cauza bâlbâielii.

Ducele s-a îndrăgostit de ea, dar primele lui încercări de a o curta nu au avut succes: o parte a problemei, potrivit confesiunilor făcute lui J. C. C. Davidson, un tânăr politician conservator,

în iulie 1922, o reprezenta faptul că el nu putea să ceară în căsătorie o femeie întrucât, ca fiu al Regelui, nu putea să rişte să fie refuzat. Din acest motiv, trimisese un emisar la Elisabeta pentru a-i cere mâna în numele lui – iar răspunsul fusese negativ.

Davidson i-a dat un sfat simplu: nicio fată curajoasă nu va accepta o propunere mijlocită, astfel că, dacă Ducele era realmente atât de îndrăgostit de ea, atunci trebuia să o ceară în căsătorie în persoană. Ziarele din 16 ianuarie 1923 au fost pline de vestea logodnei lor. Treizeci de ani mai târziu, când a rămas văduvă, Regina Mamă i-a scris lui Davidson pentru a-i „mulţumi pentru sfatul pe care i l-aţi dat Regelui în 1922".[26]

Căsătoria lor din 26 aprilie 1923 la Westminster Abbey – găzduind pentru prima dată ceremonia nupţială a fiului Regelui – a fost un eveniment fericit. Mireasa a purtat o rochie din şifon moiré de culoarea untului, cu o trenă lungă din tul de mătase şi un văl din dantelă de Flandra, brodat de mână, pe care i le împrumutase Regina Mary. Ducele purta uniforma Forţelor Aeriene Regale. La Westminster Abbey s-au amenajat 1780 de locuri – potrivit relatării de a doua zi din *Morning Post*, a participat o „mulţime mare şi strălucitoare care a inclus multe dintre figurile de frunte ale naţiunii şi Imperiului". „Într-adevăr, eşti un bărbat norocos", i-a scris Regele fiului său. „Îmi este dor de tine... ai fost întotdeauna atât de atent şi de cooperant (foarte diferit de dragul de David)... sunt sigur că Elisabeta îţi va fi un partener excelent în muncă."

Totuşi, pe lângă veselie, exista şi o aluzie la faptul că ceremonia nupţială a Ducelui era un eveniment secundar în comparaţie cu momentul în care fratele lui mai mare avea să acceadă la tron. Într-un supliment special, publicat cu o zi înaintea nunţii, un autor de la *The Times* îşi exprimase satisfacţia faţă de faptul că Ducele alesese o mireasă „britanică autentică", lăudându-i „curajul şi perseverenţa". Dar a încheiat, după cum au făcut-o mulţi la vremea respectivă, comparându-l pe Bertie cu „strălucitul frate mai mare", adăugând: „Mai există o nuntă pe care poporul o aşteaptă cu un interes şi mai mare – nunta care îi va da o soţie Moştenitorului la Tron şi, în timp, o viitoare Regină a Angliei

pentru popoarele britanice." Ziarul și cititorii lui aveau să sufere o dezamăgire.

Căsătoria a fost un punct de cotitură în viața Ducelui: a devenit mult mai vesel și mai încrezător în sine – și față de Rege. La aceasta a contribuit și afecțiunea Regelui față de Elisabeta: deși era extrem de riguros în privința punctualității, ierta întârzierile cronice ale nurorii sale. La un moment dat, când ea a sosit la masă după ce toată lumea se așezase deja, el a șoptit:

— Nu ai întârziat, draga mea. Probabil că ne-am așezat noi prea devreme.

Nașterea primei lor fiice, Elisabeta, viitoarea Regină, la 21 aprilie 1926, a apropiat și mai mult familia.

Inițial, au locuit la White Lodge, în mijlocul parcului Richmond, o proprietate mare și oarecum neplăcută, construită de Regele George al II-lea pentru uz propriu în anii 1720. Totuși, cuplul dorea să locuiască în Londra și, după ce au căutat îndelung o reședință în limitele bugetului lor, s-au mutat în 1927 pe Piccadilly la numărul 145, într-o casă construită din piatră, aproape de Hyde Park Corner, cu fațada spre sud și vedere peste parcul Green spre Palatul Buckingham.

Ducele și-a continuat vizitele la fabrici și părea să fie relaxat și fericit cu acest tip de muncă. Totuși, ocaziile mai formale – mai ales cele care presupuneau discursuri – erau complet diferite. Defectul de vorbire care nu dispăruse era o povară. Temperamentul vesel și sociabil din copilărie a început să dispară în spatele unei măști sobre și al unui comportament timid. Problema soțului și efectul acesteia asupra lui o afectau și pe Ducesă; potrivit unei descrieri contemporane, de fiecare dată când el se ridica de la masă pentru a răspunde la un toast, ea se prindea de marginea mesei cu degetele până i se albeau articulațiile de teamă că se va bâlbâi și nu va fi capabil să scoată un cuvânt.[27] De asemenea, acest fapt i-a intensificat agitația care, mai târziu, a dus la accese de furie pe care numai soția i le putea tempera.

Dimensiunea reală a problemelor de vorbire ale Ducelui au devenit evidente, într-un mod dureros, pentru toată lumea în mai

1925 când, urmându-l pe fratele mai mare, trebuia să ocupe poziția de președinte al Expoziției Imperiului de la Wembley. Trebuia ca momentul să fie marcat printr-un discurs pe data de 10 mai. În anul precedent, mii de oameni îl priviseră pe Prințul de Wales, atletic și cu părul blond auriu, cerându-i formal permisiunea tatălui lui să deschidă expoziția. Regele îi răspunsese scurt – și, pentru prima dată, cuvintele au fost transmise națiunii de *British Broadcasting Company* (devenită, mai târziu, *Corporation*). „Totul s-a derulat cu succes", a notat Regele în jurnal.[28]

Acum, Ducele trebuia să facă la fel. Discursul în sine era scurt și îl repetase la nesfârșit, dar spaima lui față de discursurile ținute în public îşi făcea simțită prezența. La fel de terifiant era faptul că avea să vorbească în fața tatălui pentru prima dată. Pe măsură ce ziua cea mare se apropia, devenea tot mai agitat. „Sper că îmi va ieși bine", i-a scris Regelui. „Dar voi fi foarte speriat pentru că nu m-ai auzit niciodată ținând un discurs, iar difuzoarele au de asemenea darul de a te intimida. Așadar, sper că vei înțelege că voi fi mai emoționat decât sunt de obicei."[29]

O repetiție în ultimul moment la Wembley nu a simplificat situația. După ce a citit câteva propoziții din discursul său, Ducele și-a dat seama că nu se auzea nimic din difuzoare, astfel că s-a întors spre oficialii aflați în jurul lui. Concomitent, cineva a apăsat comutatorul potrivit, iar cuvintele lui „Blestematele astea nu funcționează" au tunat în stadionul gol.

Discursul Ducelui, transmis nu numai în Marea Britanie, ci și în întreaga lume, a fost o umilință. Deși a reușit, printr-o hotărâre de fier, să îl ducă până la capăt, prestația a fost marcată de câteva momente stânjenitoare, când mușchii maxilarelor i se mișcau intens, dar nu scotea niciun sunet. Regele a încercat să dea o notă pozitivă situației: „Bertie și-a dus până la capăt discursul, dar au existat câteva pauze lungi", i-a scris fratelui mai tânăr al Ducelui, Prințul George, a doua zi.[30]

Este dificil de apreciat efectul psihologic al acestui discurs asupra lui Bertie și a familiei lui, și al problemei generate de prestația lui mediocră pentru monarhie. Astfel de discursuri ar fi trebuit să facă parte din rutina zilnică a Ducelui, al doilea moștenitor

la tron, dar el nu se ridicase la nivelul aşteptărilor, în mod evident. Consecinţele pentru viitorul lui şi al monarhiei păreau să fie grave. Potrivit unui biograf contemporan, „devenea tot mai evident că vor fi necesare măsuri foarte drastice pentru ca el să nu se transforme într-un individ agitat, retras şi timid, soarta tuturor celor care suferă din cauza unor defecte de vorbire".[31]

Printr-o coincidenţă, Logue se afla în mulţimea de pe Wembley care ascultase discursul Ducelui în acea zi. În mod inevitabil, a dezvoltat un interes profesional faţă de cele auzite. „Este prea în vârstă pentru a-l vindeca în totalitate", i-a spus fiului său, Laurie, care îl însoţea. „Dar aş putea să mă apropii mult de vindecare. Sunt sigur." Printr-o coincidenţă la fel de stranie, va avea şansa să facă tocmai acest lucru – dar abia după câteva luni.

Există versiuni diferite privitoare la cum anume Ducele a devenit pacientul celebru al lui Logue, dar, potrivit lui John Gordon de la *Sunday Express*, lanţul evenimentelor care a dus la această întâlnire s-a declanşat în anul următor, când un australian care îl cunoscuse pe Logue s-a întâlnit cu un comis îngrijorat din anturajul regal.

— Trebuie să merg în Statele Unite să văd dacă pot să aduc un expert în defecte de vorbire care să îl consulte pe Ducele de York, a explicat comisul. Dar nu prea mai sunt speranţe. L-au consultat deja nouă experţi de aici. S-a încercat orice tratament posibil. Şi niciunul nu a dat nici cele mai mici rezultate.

Australianul a avut o soluţie.

— Este un australian care a venit aici de puţin timp, a spus el. Pare să fie bun. De ce nu îl încercaţi pe el?

A doua zi, pe 17 octombrie 1926, comisul a mers pe strada Harley pentru a-l întâlni pe Logue. Acesta a făcut o impresie bună, iar comisul a întrebat dacă ar fi disponibil să îl întâlnească pe Duce şi să încerce să îl ajute.

— Da, a spus Logue. Dar trebuie să vină el aici. Aceasta presupune un efort din partea lui, esenţial pentru succes. Dacă îl consult la domiciliul lui, atunci pierdem valoarea acestui lucru.

Există o versiune mai interesantă, potrivit căreia rolul de intermediar a fost jucat de Evelyn „Boo" Laye, un star monden de vodevil. Ducele fusese îndrăgostit de ea încă de când o văzuse pentru prima dată în 1920, când avea nouăsprezece ani, iar Laye, soprană lirică, avea să devină atât prietena lui, cât şi a soţiei lui mai târziu. După cinci ani, a jucat rolul principal în teatrul muzical *Betty in Mayfair* montat la teatrul Adelphi şi, din cauza unui program extenuant, cu opt spectacole pe săptămână, a început să aibă probleme cu vocea.

Potrivit lui Michael Thornton, scriitor şi prieten vechi al lui Laye, cântăreaţa l-a consultat pe Logue, care a diagnosticat-o cu producţie vocală incorectă şi i-a prescris exerciţii de respiraţie pentru diafragmă – ceea ce i-a ameliorat imediat problemele. Laye a fost profund impresionată. Iar astfel, în vara anului 1926, când a cunoscut-o pe Ducesa de York şi au început să converseze despre vizita viitoare în Australia şi toate discursurile pe care Ducele avea să le ţină acolo, Laye l-a recomandat pe Logue.

„Ducesa a ascultat cu mare interes şi a cerut informaţii despre domnul Logue", îşi aminteşte Thornton. „Se pare că, Ducesa a considerat foarte important faptul că Lionel Logue era australian şi că ea, împreună cu Ducele, călătoreau în Australia."[32] La scurt timp după această discuţie, Laye l-a contactat pe Patrick Hodgson, secretarul personal al Ducelui, şi i-a dat numărul de telefon al lui Logue.

Laye însăşi l-a consultat în continuare pe Logue mult timp, mai ales în 1937, când a avut de interpretat rolul solicitant de solistă alături de Richard Tauber, marele tenor australian, în opereta *Paganini*. Cu încurajarea lui Logue, ea a început să îi dea şi lecţii de canto viitorului Rege, cu scopul de a-i îmbunătăţi fluenţa discursului.

Indiferent cine a fost responsabil de prima întâlnire dintre Duce şi Logue, aceasta a fost aproape un eşec. Chiar dacă soţia insista să afle opinia unui specialist, Bertie era tot mai frustrat de nereuşita diferitelor remedii pe care fusese convins să le încerce – mai ales cele care presupuneau că bâlbâiala lui îşi avea originile într-o afec-

țiune neuronală, ceea ce, dimpotrivă, înrăutățea situația. Totuși, Ducesa era hotărâtă să îi dea o șansă lui Logue și, de dragul ei, Ducele a cedat și a acceptat să meargă la o consultație, în cele din urmă. Aceste câteva minute aveau să îi schimbe viața.

5

Diagnosticul

„Mintal: Normal, prezintă o tensiune nervoasă acută generată de defectul…" O fișă, cu scris de mână mărunt, subțire, purtând titlul „Alteța Sa Regală Ducele de York – Fișă de consultație" menționează primele impresii ale lui Logue despre Ducele de York, după ce acesta urcase primele două scări spre cabinetul lui de pe strada Harley la ora 3 după-amiaza, în 19 octombrie 1926.

„Fizic: Bine făcut, cu umeri fermi, dar cu abdomenul foarte flasc", se continua pe fișă.

> Dezvoltare toracică bună, respirație pulmonară superioară bună. Nu s-a folosit deloc de diafragmă sau de pulmonul inferior – fapt datorat non-controlării plexului solar în tensiune nervoasă, cu episoade ulterioare de vorbire incorectă, depresie. Contractează dinții și gura și închide glota în mod mecanic. Duce bărbia spre piept și închide glota uneori. Obicei extraordinar de a reduce cuvintele scurte („un", „în", „pe") și de a pronunța prima silabă dintr-un cuvânt și ultima dintr-un altul eliminând mijlocul, și ezită foarte des.

În timpul acestei prime întâlniri, Logue a pus problemele pacientului său pe seama tratamentului din partea tatălui și a diferiților tutori, care manifestaseră prea puțină înțelegere față de defectul

lui de vorbire. Ducele i-a menționat incidentul din copilărie când fusese incapabil să pronunțe cuvântul *quarter* și problemele lui ulterioare cu *king* și *queen*.

— Vă voi vindeca, a declarat Logue la finalul consultației, care a durat o oră și jumătate, dar va fi nevoie de un efort extraordinar din partea dumneavoastră. Fără acest efort nu se poate face nimic.

Logue a identificat problema Ducelui ca fiind legată de o respirație deficitară, ca în cazul multora dintre pacienții lui. S-au înțeles asupra unor consultații regulate. Logue i-a prescris o oră de efort zilnic susținut, alcătuit din exerciții de respirație pe care el însuși le inventase, gargară regulată cu apă călduță și intonarea vocalelor una câte una, fiecare preț de cincisprezece secunde, stând în picioare lângă o fereastră deschisă.

Totuși, Logue a insistat ca întâlnirile să aibă loc nu la domiciliul Ducelui sau într-o altă clădire regală, ci la cabinetul lui de pe strada Harley, sau în micul lui apartament din Bolton Gardens. În ciuda diferenței de rang dintre ei, era necesar ca aceste întâlniri să se desfășoare pe picior de egalitate – asta însemnând o relație relaxată, și nu una formală, după cum se obișnuiește între prinț și un supus oarecare.

După cum și-a amintit Logue mai târziu, „În camera mea a intrat un bărbat slab, tăcut, cu privirea obosită și toate simptomele evidente ale unui om prezentând deja semnele unui defect de vorbire obișnuit. Când a plecat, se vedea că speranța i se ivise încă o dată în suflet."

Treptat, s-au făcut progrese – așa cum dezvăluie însemnările lui Logue, chiar dacă scurte totuși relevante:

30 oct.: Diafragmă mult mai fermă, progres semnificativ.

16 nov.: O îmbunătățire generală, control mult mai mare, diafragma controlată aproape complet.

18 nov.: Pe măsură ce face progrese, pocnetul glotei devine foarte evident, în timp ce alte defecte dispar. Acum, diafragma împinge aerul prin mușchii gâtului.

19 nov.: Nu a făcut nicio greşeală în timpul consultaţiei, în ciuda faptului că era foarte obosit.
20 nov.: Mandibula a devenit flexibilă.

După prima întâlnire, Ducele a avut optzeci şi două de consultaţii între 20 octombrie 1926 şi 22 decembrie 1927, potrivit unei note de plată alcătuite de Logue în cele din urmă pe 31 martie 1928. Prima consultaţie l-a costat 24 de lire şi 4 şilingi; celelalte lecţii, un total de 172 de lire şi 4 şilingi. Logue l-a taxat cu încă 21 de lire pentru „lecţii în timpul unei călătorii în Australia", rezultând în total 197 de lire şi 3 şilingi – echivalentul aproximativ a 9 000 de lire de astăzi.

Această „călătorie în Australia" a fost motivul principal al vizitelor Ducelui pe strada Harley. În luna ianuarie, el şi Ducesa aveau să pornească într-un turneu mondial de şase luni la bordul crucişătorului *Renown*. „Punctul culminant" avea să fie data de 9 mai, când urma ca Ducele să deschidă noul sediu al Parlamentului Commonwealth-ului din Canberra. Ocazia era extrem de simbolică. În *Daily Telegraph* se afirma că discursul Ducelui avea să aibă şi o însemnătate istorică la fel de mare precum proclamarea Reginei Victoria drept Împărătească a Indiei în 1877. Cu toţi ochii – şi, mai important, urechile – aţintiţi asupra lui, Bertie nu putea să rişte repetarea eşecului de la Wembley.

Călătoria îşi avea originile în urmă cu peste un sfert de secol, la momentul transformării coloniilor australiene în state, unite într-o federaţie sub conducerea unui guvern din dominion. Acest guvern şi parlamentul în faţa căruia răspundea se afla iniţial la Melbourne, în statul Victoria. Totuşi, soluţia a fost temporară; atât Melbourne, cât şi Sydney aspirau la statutul de capitală.

După un deceniu s-a ajuns la un compromis, în cele din urmă: guvernul a dobândit o zonă de aproape 1 500 de kilometri pătraţi de la statul New South Wales, care urma să devină teritoriu federal şi aşezare pentru o nouă capitală australiană, Canberra. Chiar dacă Primul Război Mondial a presupus o întrerupere, construc-

ția a început în 1923, iar 1927 a fost ales drept anul transferului de putere la Canberra și al deschiderii primei sesiuni a parlamentului federal. Stanley Bruce, prim-ministrul, i-a solicitat Regelui George al V-lea să își delege unul dintre fii pentru a îndeplini ceremonia de deschidere.

Fratele mai mare al Ducelui, Prințul de Wales, făcuse un turneu încununat de succes în Australia în 1920, iar Regele a considerat că venise vremea ca fiul mai mic să îndeplinească o misiune imperială importantă. Dar nu era convins în totalitate că Bertie era capabil de aceasta – nu în ultimul rând din cauza bâlbâielii lui. De asemenea, Bruce avea propriile îndoieli: îl auzise pe Duce vorbind cu câteva ocazii în timpul Conferinței Imperiale din 1926 și nu fusese impresionat. Bertie era la fel de rezervat cu privire la capacitatea lui de a face față programului obositor și necesar de discursuri. O astfel de călătorie presupunea și separarea de Ducesă și de singurul lor copil, Prințesa Elisabeta, care se născuse în luna aprilie a anului precedent.

În ciuda acestor preocupări, în 14 iulie guvernatorul general i-a trimis Regelui o telegramă prin care îi solicita ca Ducele și Ducesa să deschidă sesiunea parlamentară; după cinci zile, a primit confirmarea oficială de la Londra.

Acesta era contextul în care Ducele s-a întâlnit cu Logue pentru prima dată după exact trei luni – și se pare că întâlnirea a reprezentat un impuls psihologic considerabil. Potrivit lui Taylor Darbyshire, unul dintre primii biografi ai Ducelui, „Marele avantaj al primei consultații a constat în faptul că i-a dat Ducelui siguranța că se putea vindeca... Dezamăgit de atât de multe ori în trecut, schimbarea de perspectivă generată de descoperirea faptului că defectul lui era fizic, și nu psihic, așa cum se temuse, i-a redat încrederea și i-a întărit hotărârea."[33]

Dar identificarea problemei nu a coincis cu eliminarea ei. În cele șapte luni dinaintea călătoriei, Ducele s-a întâlnit regulat cu Logue timp de o oră fie pe strada Harley, fie la domiciliul acestuia din Bolton Gardens. Fiecare moment liber în afara îndatoririlor oficiale l-a petrecut exersând ceea ce i se recomandase. Dacă ple-

ca la vânătoare, se asigura că se întorcea devreme pentru a lucra timp de o oră cu Logue înainte de cină. Dacă avea o obligație oficială, aranja o pauză pentru a-și pune lecția în program.

„Națiunea nu a înțeles niciodată pe deplin chinurile și eforturile făcute de Duce în acele șapte luni", își amintea prietenul lui Logue, jurnalistul de la *Sunday Express*, John Gordon, după mulți ani. În cele din urmă, tot acest efort a început să dea rezultate: Ducele a început să stăpânească unele consoane dificile în care se blocase în trecut. Fiecare progres îl impulsiona să exerseze din nou, cu și mai multă convingere.

La un moment dat, un vecin afectat i-a trimis o scrisoare scurtă lui Logue, prin care îi spunea să își educe vizitatorul să nu își mai parcheze mașina în fața casei. Când australianul i-a răspuns că îi va transmite Ducelui să își lase mașina altundeva, tonul vecinului s-a schimbat complet.

— Vai, nu, nu. Aș fi încântat ca Ducele să o lase în continuare aici.

Cu câteva săptămâni înainte de plecarea în călătorie, Ducele a dat un test al abilităților lui de vorbitor. *Pilgrims Society*, un club select având ca scop stimularea relațiilor anglo-americane, a dorit să dea o cină de rămas-bun în cinstea lui. Membrii clubului, un amestec de politicieni, bancheri, oameni de afaceri, diplomați și alte figuri influente, erau obișnuiți să îi asculte pe cei mai buni oratori din lume. De această dată, Lordul Balfour, prim-ministru cu două decenii mai înainte, se afla la prezidiu, iar pe lista de toasturi figurau unii dintre cei mai talentați oratori britanici. Pe scurt, evenimentul ar fi fost o provocare pentru cel mai bun orator, fără a mai menționa o persoană care încă mai făcea eforturi să pronunțe litera „k".

Ducele s-a hotărât să-și asume provocarea cu capul sus. S-a pregătit, și-a revizuit singur discursul și, în ziua banchetului, a plecat de pe domeniul de vânătoare mai devreme pentru a face o repetiție finală cu Logue. Din cauza reputației Ducelui, cei prezenți nu se așteptaseră la mai mult de câteva cuvinte șovăielnice. În schimb, li s-a adresat un vorbitor încrezător, zâmbitor, care s-a

exprimat cu o siguranță și fermitate surprinzătoare, chiar dacă nu a fost un orator măreț. Potrivit lui Darbyshire, „Cei prezenți la acea cină nu aveau să uite prea curând surpriza pe care au avut-o".

Și ziarele și-au exprimat surprinderea față de buna prestație a Ducelui, chiar dacă abordarea lor față de problemele lui de vorbire fusese cel mai adesea precaută. „Ducele de York face progrese rapide în ceea ce privește oratoria", a consemnat *Evening News* la 27 decembrie. „Vocea lui este fermă – vocea de familie, fără îndoială. Încă se folosește prea mult de însemnări pentru a vorbi liber; dar, cu toate acestea, are un aer princiar." Un alt ziar a adăugat: „Toată lumea cunoaște dificultatea cu care ține un discurs. Practic, și-a depășit defectul de vorbire și, după cum a observat vechiul lui secretar personal, Sir Ronald Waterhouse, în timp ce mulțimea se împrăștia: *Cât de minunat a fost! A fost cel mai bun discurs pe care l-a ținut vreodată.*"

Mai târziu, Ducele a dezvăluit că tratase discursul ca pe un test real al progreselor făcute sub îndrumarea lui Logue și că, având un succes atât de mare, ajunsese la un punct de cotitură în cariera lui; în sfârșit, handicapul lui părea că devine de domeniul trecutului.[34]

Totuși, provocările cu care urma să se confrunte Ducele în turneu aveau să fie la o scară cu totul diferită. Ar fi preferat ca Logue să îl însoțească, dar acesta a refuzat, subliniind că încrederea în sine era o parte importantă din vindecare. S-au făcut presiuni pentru ca Logue să se răzgândească, dar acesta a fost de neclintit, afirmând că ar face o „eroare psihologică".

Se pare că Ducele nu i-a purtat pică – acceptând, de asemenea, importanța încrederii în sine. Cu o zi înainte de plecare i-a scris, „Dragă Logue, trebuie să îți trimit câteva cuvinte prin care să-ți spun cât îți sunt de recunoscător pentru tot ce ai făcut pentru mine ca să mă ajuți în privința defectului meu de vorbire. Consider că m-ai impulsionat să îl depășesc și sunt sigur că, dacă voi continua exercițiile și voi respecta instrucțiunile, nu mă voi întoarce de unde am plecat. Oricum, sunt plin de încredere pentru această călătorie. Din nou, îți mulțumesc foarte mult."[35]

Ducele și Ducesa au plecat din Portsmouth în 6 ianuarie 1927. Regele și Regina îi trimiseseră la Victoria; plecarea lor a fost tristă – și-au luat rămas bun și de la micuța lor fiică Elisabeta. „Am fost foarte emoționată când am plecat joi, iar copilul era atât de drăguț jucându-se cu nasturii de la uniforma lui Bertie, încât mi-a frânt inima", i-a scris Ducesa Reginei mai târziu.[36] Scrisorile trimise frecvent de acasă, prin care erau înștiințați de progresele fiicei lor, nu i-au alinat.

Bertie era intimidat și de seriozitatea responsabilităților oficiale care îl așteptau. În urmă cu douăzeci și șase de ani, tatăl lui, Duce de Cornwall și York la vremea respectivă, inaugurase federația deschizând prima sesiune a parlamentului Commonwealthului la Melbourne. Acum, al doilea fiu avea să îl urmeze. „Aceasta este prima dată când mă trimiți într-o misiune legată de Imperiu și te asigur că voi face tot ce îmi stă în putință pentru a avea succesul pe care ni-l dorim cu toții", i-a scris tatălui său.[37] Hotărât să aibă cea mai bună prestație de care era capabil, Bertie a început exercițiile pe care i le pregătise Logue. S-a dedicat programului cu o energie considerabilă, chiar în timp ce toți cei din jurul lui se odihneau din cauza căldurii tropicale.

Au navigat spre vest, oprindu-se în Las Palmas, Jamaica și Panama. Într-o scrisoare exuberantă din Panama din 25 ianuarie, Ducele a descris cum repetase exercițiile de lectură și ținuse trei discursuri scurte – unul în Jamaica și două în Panama – toate decurgând bine, în ciuda căldurii apăsătoare. „De când mă aflu aici", a scris Ducele:

> Nu m-a blocat niciun cuvânt în conversație, în niciun moment, indiferent cu cine am discutat. Este dificil să îmi fac program de citit în fiecare zi, dar o fac atunci când am ocazia, mai ales după exerciții, când nu mai pot să respir. Nici acest lucru nu mă deranjează.
>
> Trebuie să recunosc că învățăturile tale îmi dau o încredere grozavă și, câtă vreme voi fi în stare să merg mai departe și să mă gândesc la ele tot timpul în următoarele câteva luni, sunt sigur că vei vedea că nu regresez. Nu mă mai gândesc la respi-

> rație; această bază este solidă și nu o zguduie nici măcar o mare agitată când vorbesc. Încerc să deschid gura și, în mod cert, simt că o deschid mai mult decât înainte. Îți amintești de frica mea față de „Rege". Mă stăpânește în fiecare seară când iau cina la bord. Dar nu mă mai îngrijorează.

Scrisoarea scrisă de mână, ca întotdeauna, era semnată „Al tău, Albert".[38]

Patrick Hodgson, secretarul personal al Ducelui, dorea la rândul lui să îl asigure pe Logue de progresele făcute de elevul său. „Doar un rând – pe o vreme foarte fierbinte – pentru a vă înștiința că Alteța Sa Regală este într-o formă minunată și că îmbunătățirea vorbirii lui se menține", i-a scris la mijlocul lunii februarie de la bordul navei aflate lângă Fiji. „A ținut discursuri în Jamaica și în Panama foarte bine și, chiar dacă este puțin mai șovăielnic, probabil, decât în prezența dumneavoastră, este plin de încredere și, în general, mult mai bine decât m-am așteptat."[39] Hodgson încheia promițând să scrie din nou după ce Ducele va fi vorbit în public mai mult.

Apoi au navigat la vest, spre Noua Zeelandă. În zorii zilei de 22 februarie, pe o ploaie torențială, au trecut prin strâmtoarea îngustă spre golful Waitemata și portul Auckland. Discursurile temute au început imediat din scurt: Bertie trebuia să țină trei discursuri numai în prima dimineață. „Ultimul de la primărie a fost chiar lung și pot să îți spun că am fost foarte mulțumit de cum mi-a ieșit, întrucât am avut încredere în mine și nu am ezitat deloc", i-a scris din Rotorua, Bertie mamei sale, după cinci zile. „Sfaturile lui Logue încă funcționează foarte bine, dar dacă obosesc, bineînțeles că mă îngrijorez."[40] Săptămânile următoare au trecut ca un vârtej cu cine, recepții, petreceri în aer liber, baluri și alte funcții oficiale de care Ducele s-a achitat în mod admirabil. Singurul eveniment care ar fi putut sta în calea succesului lui a avut loc pe 12 martie, când Ducesa a făcut amigdalită și, la sfatul doctorilor, s-a întors la Wellington pentru a-și reveni din convalescență la Government House.

Primul impuls al Ducelui a fost să abandoneze a doua parte a turneului în South Island și să se întoarcă la Wellington împreună cu ea. Fire foarte timidă, ajunsese să depindă în mare măsură de sprijinul soției lui. Ducesa era salutată de mulțimi cu un entuziasm atât de mare – o avanpremieră a căldurii cu care a fost întâmpinată Prințesa Diana după mai bine de jumătate de secol, când a făcut turneul Australiei și Noii Zeelande împreună cu Prințul Charles – încât Bertie era convins că populația dorea să o vadă pe ea, de fapt.

Totuși, Ducele a insistat și a fost surprins în mod plăcut de reacție. Impresionați de sacrificiul lui de sine, mulțimile l-au primit cu o căldură deosebită pe măsură ce și-a continuat turneul singur. Când s-a reîntâlnit cu Ducesa la bordul *Renown* pe 22 martie, a putut să privească înapoi cu o anumită satisfacție pentru cele realizate, chiar dacă ea nu i se afla alături.

Dar adevărata provocare îi aștepta în partea australiană a vizitei, care a început patru zile mai târziu, când au ajuns în Sydney Harbour pe o vreme însorită. Aparent, Bertie nu era intimidat de ceea ce îl aștepta. „Nu am mai avut niciodată atât de multă încredere în mine și nu mă mai îngrijorează un discurs la fel ca altădată", a scris. „Știu ce am de făcut acum și aceste cunoștințe mă ajută mereu."[41]

Următoarele două luni, în care cuplul regal a călătorit în fiecare stat, au fost la fel de încărcate de obligații – inclusiv discursuri, bineînțeles. Unul dintre cele mai emoționante pentru Duce a fost la Melbourne, pe 25 aprilie, pentru a comemora Ziua Anzac ce marca a douăsprezecea aniversare a debarcărilor la Gallipoli. A îndeplinit-o cu succes.

Apoi, pe 9 mai, a avut loc evenimentul principal al călătoriei: inaugurarea parlamentului. Ducele nu se odihnise în noaptea precedentă din cauza agitației, și își adăugase la povara existentă încă un discurs. Era așteptat un număr mare de participanți, astfel că el a hotărât să rostească o cuvântare scurtă mulțimilor de afară la deschiderea cu o cheie din aur a impunătoarelor uși ale noii clădiri a parlamentului. Dame Nellie Melba a cântat imnul

național; trupele au făcut o paradă, iar avioanele au zburat pe deasupra – unul dintre ele s-a prăbușit de la peste o sută de metri înălțime la o distanță de un kilometru și jumătate de tribună, pilotul murind în accident. Chiar dacă erau prezenți aproximativ douăzeci de mii de oameni (iar două milioane ascultau la radio, de acasă), Ducele a câștigat lupta cu propriile emoții. Generalul Lord Cavan, șeful de personal, i-a scris Regelui că „ideea Alteței Sale Regale a fost un succes răsunător și complet".[42]

Intrând în micuța Cameră a Senatului, pentru a-și rosti cuvântarea oficială în fața membrilor ambelor camere parlamentare, Ducele a fost izbit de căldură, care s-a intensificat pe măsură ce s-au aprins luminile pentru fotografii și cameramanii ale căror înregistrări aveau să fie distribuite de Pathé News publicului din Marea Britanie. „Lumina era atât de puternică, încât temperatura din Senat a crescut de la 18°C la 27°C în douăzeci de minute, în ciuda faptului că, în urma unei solicitări speciale, o treime din ele au fost închise", a notat Cavan.[43] Cu toate acestea, Ducele a continuat, prestația lui fiind considerată drept impresionantă de către toți cei prezenți.

În cadrul prânzului oficial, cei 500 de invitați i s-au alăturat Ducelui la toastul lui cu oranjadă și limonadă în cinstea tatălui său – în Canberra nu se comercializau băuturi alcoolice, prin lege. Această abstinență impusă nu i-a redus Ducelui sentimentul de mândrie și ușurare față de ceea ce realizase; acesta s-a reflectat într-o scrisoare către tatăl său, în care a lăudat asistența din partea lui Logue. „Nu am fost foarte emoționat când am ținut Discursul pentru că cel ținut afară s-a derulat fără cusur și nu am ezitat nici măcar o dată ", a scris el. „Am fost ușurat pentru că discursurile încă mă înspăimântă, deși sfaturile lui Logue fac, într-adevăr, minuni în cazul meu, întrucât acum știu cum să previn și să depășesc orice dificultate. Sunt mult mai încrezător în mine acum, fapt despre care sunt sigur că vine din capacitatea mea de a vorbi corespunzător, în sfârșit."[44] De asemenea, Ducele s-a asigurat că Logue va afla de recunoștința lui: în seara respectivă, Hodgson i-a trimis o telegramă profesorului la locuința din

Bolton Garden, cu textul simplu: „Discursurile de la Canberra de maxim succes. Toată lumea satisfăcută."[45]

La 23 mai, Ducele şi Ducesa au pornit înapoi spre casă, felicitările răsunându-le încă în urechi. „Alteţa Sa Regală i-a mişcat profund pe oameni prin tinereţea, simplitatea şi naturaleţea lui", i-a scris Regelui Sir Tom Bridges, guvernatorul Australiei de Sud, „în timp ce Ducesa a beneficiat de ovaţii entuziaste şi ne părăseşte lăsând un continent întreg îndrăgostit de ea. Această vizită a făcut un bine fără egal şi cu siguranţă că a dat în urmă cu douăzeci şi cinci de ani ceasul dezbinării şi al neloialităţii în acest Stat".[46]

Totuşi, drama nu se încheiase. La trei zile după ce *Renown* a părăsit Sydney Harbour înaintând prin Oceanul Indian, a izbucnit un incendiu într-una din camerele cazanelor şi aproape că a aprins toate rezervele de păcură ale navei. Flăcările au fost stinse exact la timp, dar gravitatea incendiului a fost atât de mare încât, la un moment dat, s-au făcut planuri de evacuare a navei.

Ducele şi Ducesa au ajuns la Portsmouth la 27 iunie, dându-le localnicilor ocazia de a evalua progresul lui Bertie în urma unui discurs ţinut ca replică la cuvântarea de bun-venit a primarului. Basil Brooke, contabilul Ducelui, aflat printre cei prezenţi, i-a scris lui Logue comunicându-i cât de „într-adevăr uimit" fusese de cele auzite. „Practic, nu a existat nicio ezitare şi cred că a fost minunat", a scris el. „M-am gândit că v-ar plăcea să ştiţi acest lucru."[47]

Cei trei fraţi ai Ducelui l-au întâmpinat la Portsmouth, iar Regele şi Regina i-au întâmpinat pe cei doi la staţia Victoria. În cele şase luni, cuplul regal călătorise peste cincizeci şi cinci de mii de kilometri pe mare şi câteva mii pe uscat. Primirea caldă de care au avut parte a demonstrat clar respectul şi preţuirea de care se bucura monarhia în Australia şi Noua Zeelandă, şi nu încăpea îndoială că, prin prezenţa lor, consolidaseră şi mai mult devotamentul faţă de Coroană şi Imperiu.

La fel de important, călătoria îi dăduse Ducelui o nouă încredere în capacităţile proprii. Era conştient că prestaţia lui îi îmbu-

nătățise imaginea în ochii Regelui. Conversațiile cu tatăl lui nu mai păreau să fie la fel de intimidante ca altădată. „Nu trebuie să mă laud și trebuie să bat în lemn când scriu că, de când am revenit în Scoția, nu am avut nicio zi proastă", i-a scris lui Logue de la Balmoral la 11 septembrie. „Aici discut foarte mult cu Regele și nu am niciun fel de probleme. De asemenea, pot să îl fac să mă asculte și nu trebuie să iau mereu totul de la capăt."[48] Ducele a afirmat că îi spusese și medicului Regelui, Lord Dawson de Penn, cum era tratat de Logue și a observat diferența imediat – după care Ducele i-a spus că ar trebui să îi trimită toate cazurile de bâlbâială lui Logue, „și nimănui altcuiva!!!"[49]

În timpul unui prânz la Mansion House, unde reprezentanții din City i-au urat bun venit, Ducele a vorbit timp de jumătate de oră într-o manieră plăcută, fluentă și fermecătoare despre experiențele din timpul călătoriei. Logue a început să creadă că pacientul lui nu numai că își depășea problemele, ci și că se transforma într-un adevărat orator de primă clasă. Dar, indiferent cât de mare a fost progresul realizat în Australia, Bertie și-a dat seama că avea de făcut eforturi în continuare în privința bâlbâielii și a discursurilor în public. Astfel, la câteva zile după întoarcerea la Londra, și-a reluat vizitele regulate pe strada Harley.

În cadrul ședințelor următoare, Ducele a făcut exercițiile de dicție prescrise de Logue, cum ar fi „Cântecul cântat de cântăreața încântătoare încântă cântărețul încântat de cântarea cântăreței" și „Șase sași în șase saci soseau pe șosea". În ciuda distanței sociale enorme dintre cei doi, relația lor s-a transformat dintr-o relație profesională în prietenie, și datorită stilului onest și direct al lui Logue.

„Caracteristica remarcabilă din cei doi ani pe care i-a petrecut alături de mine este capacitatea uriașă a Alteței Sale Regale de a lucra", i-a mărturisit Logue lui Darbyshire, biograful Ducelui. „Când a făcut primele progrese, a vizualizat ce însemna un discurs perfect și și-a propus să îl realizeze, nimic mai puțin. În doi ani nu a lipsit de la nicio consultație – lucru de care merită

să fie mândru. Şi-a dat seama că voinţa de a se vindeca nu este suficientă, ci că este nevoie de încăpăţânare, eforturi şi sacrificiu de sine, şi a dat dovadă de toate acestea fără să crâcnească. Acum şi-a atins mulţumirea şi încrederea în dicţia proprie."

Şi Ducesa a avut un rol important (chiar dacă discret), încurajându-şi soţul să continue. Chiar dacă, în cea mai mare parte, ea îşi exercita rolul în intimitate, cei aflaţi în preajma lui şi-au dat seama ocazional de acest fapt, în situaţii precum cea în care Ducele s-a ridicat să ia cuvântul după un prânz, părând să facă eforturi mai mari decât de obicei. Era pe cale să renunţe, când cei prezenţi au văzut cum Ducesa a întins mâna şi l-a strâns de degete în semn de încurajare să continue. De fiecare dată, el continua.

6

Ținută de curte cu pene

Maşinile stăteau la rând, bară la bară, pe întreaga lungime a străzii Mall ce duce spre Palatul Buckingham. Era seara zilei de 12 iunie 1928, iar un grup restrâns de femei gătite de sărbătoare, purtând pene şi perle, erau pe cale să fie prezentate Regelui George al V-lea şi Reginei Mary. Majoritatea proveneau din eşaloanele superioare ale societății engleze; printre ele se număra şi Myrtle Logue.

Era o onoare rară – dar şi unul dintre inconvenientele inerente muncii lui Logue. La 20 decembrie 1927, Patrick Hodgson, secretarul personal al Ducelui, îi scrisese pentru a-i transmite că Myrtle avea să fie prezentată la una dintre Curțile din anul următor de către soția lui Leo Amery, Secretarul pentru Dominioane. La 28 mai a sosit mult aşteptata „chemare" din partea Marelui Şambelan pentru a participa la prima dintre cele două Curți Regale care aveau să se țină la Palatul Buckingham în luna respectivă.

Pe invitație se preciza că era obligatoriu ca doamnele să poarte „ținută de curte cu pene şi trene"; domnii însoțitori aveau să poarte „ținută de curte completă". Vestimentația lui Myrtle era impunătoare, potrivit momentului: o rochie din satin pergamentat peste un crep de un roz pal, cu bretele bătute cu pietre strălucitoare şi o trenă dintr-un material argintiu, legată printr-un tul roz drapat peste umărul drept şi prins de pieptul rochiei cu o catara-

mă cu diamante, drapat apoi pe spate până la şoldul drept şi prins cu altă cataramă cu diamante.

Abia trecuse de ora 18.00 când ea împreună cu Lionel au intrat pe strada Mall, dar abia dacă s-au mişcat până la 20.30 când, una câte una, maşinile au început să înainteze lent spre Palatul Buckingham, ajungând la ora 21.00, în cele din urmă. Evenimentul era programat pentru ora 21.30. Myrtle era impresionată de această ocazie, dar şi frustrată din cauza întârzierii prelungite şi a haosului neaşteptat.

„Aşteptarea de pe Mall a fost îngrozitoare", a scris într-o consemnare a zilei publicată mai târziu într-un ziar australian. „*Ţărănoii* se înghesuiau pe platforma maşinii pentru a se uita înăuntru şi a vedea cum arată picioarele noastre! Prea revoltător – milioane de ţărănoi – apoi, dacă priveai cu atenţie spre Mall, te uitai direct în ochii bărbaţilor tineri – şi bătrâni, de fapt – care se foiau cu maşinile şi trăgeau cu privirea în trăsuri. Noroc că Lionel m-a însoţit, pentru că, altfel, aş fi murit de spaimă şi de furie."

La ora 21.00 li s-a permis, în sfârşit, să intre în Palat şi în anticamera somptuoasă, unde penele unduitoare, voalurile din tul şi bijuteriile alcătuiau o imagine de neuitat. După o nouă aşteptare, de aproximativ o oră de această dată, Lordul Cancelar a venit să îi conducă – bărbaţii au fost invitaţi să aştepte într-o altă anticameră, iar femeile s-au aşezat pe rânduri, cu trenele adunate peste umeri. În timp ce intrau în sala tronului, cei doi paji le trăgeau trenele de pe braţe şi le aranjau pe podea şoptind „o reverenţă în faţa Regelui şi una în faţa Reginei". În timp ce numele femeilor erau rostite atât de răsunător încât aproape că se speriau, erau prezentate Regelui, făcând o reverenţă fără să zâmbească. El răspundea printr-o înclinare a capului, privind serios la fiecare femeie pe măsură ce ea trecea mai departe, înainte ca Regina să facă acelaşi lucru.

Apoi, după o fanfară de trompete, prezentarea se încheia. Şambelanii păşeau cu spatele, purtând sceptrele funcţiei, urmaţi de Rege şi Regină, şi de pajii care le purtau trenele, înclinându-se

în dreapta și în stânga pe măsură ce toate femeile se înclinau printr-o reverență, iar bărbații luau poziția de salut, cu capetele plecate. Mai târziu, simțindu-se obosiți, Lionel și Myrtle au căutat să servească pui și șampanie în încăperile de luat masa. După ce au pozat pentru fotografi, s-au îndreptat spre casă. „Nu am crezut niciodată că va fi așa un chin", își amintea Myrtle, deși i-a scris lui Hodgson spunându-i că îi făcuse plăcere să participe la evenimentul din acea seară. Pe 26 iulie i-a invitat pe amândoi la o petrecere în grădină.

În această perioadă, cuplul a cumpărat un mic bungalou de vacanță, numit Yolanda, pe Insula Thames Ditton de pe râul Tamisa. Era înconjurat de trandafiri, iar gazonul cobora până la marginea apei. „Lionel are nevoie de un loc de odihnă și pace în timpul primăverii și verii, și ne-au obosit plimbările cu copiii pe întregul continent timp de o lună, pierzând, astfel, cea mai plăcută parte a vremii din Anglia, astfel că am hotărât să rămânem în Anglia în timpul verii", a explicat Myrtle. „Acest loc este adorabil! Venim aici în fiecare săptămână primăvara și vara. Pescuim, înotăm și mergem cu barca, și lenevim, doar; și ne simțim foarte bine."

În lunile următoare, ziarele britanice au publicat tot mai multe articole comentând pe marginea progreselor Ducelui – Logue le-a colecționat pe toate și le-a lipit într-un caiet mare, verde, care s-a moștenit în familie.

Consemnând prezența Ducelui la un banchet pentru strângere de fonduri pentru *Queen's Hospital for Children*, desfășurat la Mansion House în Londra, în *Standard* se afirma la 12 iunie 1928 că „Ducele a făcut progrese mari ca orator, iar ezitarea i-a dispărut aproape complet. Pledoaria pentru copii a demonstrat o elocuțiune autentică". Un autor de la *North-Eastern Daily Gazette* a ajuns la aceeași concluzie în luna următoare, după ce Ducele a ținut un discurs la un alt eveniment de strângere de fonduri pentru spital, de această dată desfășurat la Savoy. „În ansamblu, nu sunt sigur că discursurile lui nu sunt la fel ca cele ținute de Prințul de Wales", se comenta în ziar. „Iar acesta este un stan-

dard destul de înalt. Ducele a învățat cele mai valoroase lecții ale oratorului – istețimea și concizia. A zâmbit cu subînțeles în timpul cinei când a spus că spera ca vorbitorii care îi vor urma să aibă efectul unui dispozitiv electric de smuls pene văzut recent la o expoziție agricolă – un aparat care lăsa găina fără podoabele exterioare aproape într-o clipită."

Tema a fost aceeași în *Evening News* din luna octombrie. „Fluența ca vorbitor a Ducelui de York crește", se consemna. „Este semnificativ mai încrezător decât acum doi ani, și mai încrezător decât acum câteva luni, într-adevăr. Exersarea perpetuă are efecte pozitive asupra discursurilor în public." *Daily Sketch* era impresionat că Ducele se „elibera tot mai mult de defectul care influențase, anterior, aprecierea adevăratului său dar de a rosti fraze potrivite și complete". Auzind „muzica" vocii Ducelui în timpul unui discurs de la *Stationers' Hall*, un autor mai creativ de la *Yorkshire Evening News* a invocat exemplele unor mari oratori care depășiseră obstacole. „M-am gândit la Demostene și la povestea victoriei lui în lupta cu buzele șovăielnice; la domnul Churchill și cucerirea lui; la domnul Disraeli, al cărui prim discurs a fost umilitor; la domnul Clynes, care, în adolescență, se retrăgea într-o carieră pentru a exersa arta vorbirii."[50]

În timp ce ziarele observau îmbunătățirea vorbirii Ducelui, modul prin care o realizase (și rolul special jucat de Logue) a rămas un mister pentru cei care îl ascultau, spre amuzamentul pieziș al profesorului. Într-un alt decupaj de la vremea respectivă purtând titlul „Cât de bine s-a instruit Ducele să vorbească", Logue a subliniat expresia „s-a instruit". Într-o relatare scurtă din 28 noiembrie 1928, *Star* atribuia progresele Ducelui în depășirea „vechii lui dificultăți în a vorbi" influenței exercitate asupra lui de un nobil din anturajul său, Comandantul Louis Grieg, care îi devenise prieten apropiat de la prima lor întâlnire cu aproape două decenii în urmă, când Grieg era ofițer asistent medical la colegiul naval de la Osborne.

Cu toate acestea, era doar o chestiune de timp până când secretul avea să iasă la suprafață, dat fiind numărul vizitelor Ducelui

pe strada Harley și frecvența cu care Logue apărea alături de el. La 2 octombrie 1928, Logue a primit o scrisoare la sediul cabinetului din partea lui Kendall Foss, un corespondent al biroului din Londra al agenției de știri United Press Associations of America.

„Stimate Domn", scria Foss din biroul agenției de pe Temple Avenue, EC4.

> Înțeleg că vă aflați în posesia dovezilor concrete privitoare la vindecarea defectului de vorbire al Ducelui de York.
>
> Deși anumite informații amestecate pe această temă circulă pe strada Fleet, aș dori să știu adevărul, bineînțeles, înainte de a publica această istorie.
>
> Din respect pentru Alteța Sa Regală, vă adresez solicitarea de a-mi programa o întâlnire cu dumneavoastră, în speranța că veți fi amabil să ne furnizați informațiile reale pentru publicarea unui articol în exclusivitate în America de Nord.
>
> În speranța unui răspuns pozitiv din partea dumneavoastră,
> Kendall Foss pentru United Press.

Se pare că Logue i-a telefonat lui Hodgson pentru a-i cere sfatul, dar i s-a spus că era „în vacanță, rătăcit pe continent". Foss a revenit în următoarele câteva zile cu telefoane la adresa de pe strada Harley și din Bolton Gardens. Pe 10 octombrie, Logue i-a răspuns, exasperat: „Deși vă mulțumesc pentru scrisoarea flatantă din 2 octombrie, îmi este imposibil să vă ofer informații pe această temă."

Nedescurajat, Foss a insistat cu cercetările. În cele din urmă, articolul lui a apărut la 1 decembrie 1928 pe prima pagină a *Pittsburgh Press* și în alte câteva ziare din SUA. „Ducele de York este cel mai fericit om din Imperiul Britanic", începea articolul. „Nu se mai bâlbâie... Secretul defectului de vorbire al ducelui a fost păstrat bine. Din copilărie s-a confruntat cu probleme și timp de aproape doi ani a urmat un tratament care s-a dovedit a fi încununat de succes. Totuși, povestea nu a fost publicată în Marea Britanie." Descrierea care a urmat fusese obținută, potrivit lui Foss, „numai după îndelungate cercetări și investigații. Aproape nimeni din Marea Britanie nu pare să dețină informații."

În continuare, Foss a spus povestea lui Logue, i-a descris tehnicile și împrejurările în care ajunsese să lucreze pentru Duce. De asemenea, a consemnat că în trecut, când cuplul regal intra într-o încăpere, Ducesa făcea un pas înainte și vorbea pentru a-și scuti soțul de stânjeneala unei bâlbâieli. Prin contrast, acum, spunea el, „ea este reținută, privindu-l cu timiditate pe bărbatul de care este mândră, în mod evident".

Logue a fost pomenit doar în ideea în care confirmase că Ducele îi era pacient, afirmând că etica profesională îi interzicea să ofere alte informații. Secretarul personal al Ducelui a fost la fel de refractar în a dezvolta subiectul.

Această reticență nu a afectat laudele jurnalistului față de eforturile lui Logue. „În mod evident, analiza lui Logue asupra dificultății Ducelui de York a fost cea corectă", a concluzionat Foss. „Cei care nu l-au auzit pe Duce vorbind decât recent au spus că nu și-ar fi închipuit vreodată că el ar fi suferit chinurile stingherelii cauzate de vorbire. În mare parte asemenea lui Demostene din Atena antică, Ducele stăpânește un handicap și se transformă într-un orator desăvârșit."

Subiectul era deschis. A doua zi, ziarul lui Gordon, *Sunday Express*, a venit cu versiunea proprie – care a făcut apoi înconjurul lumii. „Mii de oameni care l-au auzit pe Ducele de York ținând discursuri în public comentează despre schimbarea lui remarcabilă în acest sens", se scria în ziar. „Astăzi, *Sunday Express* poate să dezvăluie secretul interesant din spatele ei." În continuare, povestea includea aproximativ aceleași detalii precum cele din articolul lui Foss, observând că ceea ce începuse ca o ușoară bâlbâială se transformase într-un defect care „umbrise întreaga viață a Ducelui", lăsându-l fără cuvinte, literalmente, atunci când făcea cunoștință cu străini, cu consecința că evita să le vorbească oamenilor.

În ciuda prieteniei apropiate cu Gordon, Logue nu și-a permis să fie mai indiscret cu privire la rolul lui decât fusese în cazul lui Foss. „În mod evident, nu pot să discut despre cazul Ducelui de York sau al altor pacienți de-ai mei", a declarat pentru ziar. „Mi

s-au pus întrebări în acest sens de multe ori în ultimul an, atât din partea unor ziare britanice, cât și din partea unor ziare americane, dar nu pot să declar decât că este foarte interesant." Articolul din *Sunday Express* a fost republicat sau citat de ziare nu numai din Marea Britanie, ci și din alte părți ale Europei – și mai ales din Australia, unde contribuția lui Logue era consemnată cu o mândrie explicabilă.

Probabil din cauza Ducelui, bâlbâiala a rămas un subiect de presă. În septembrie 1929, în paginile *The Times* și ale altor ziare naționale avea loc o dezbatere aprinsă despre descoperirea oamenilor de știință, potrivit căreia femeile sunt semnificativ mai puțin predispuse la bâlbâială decât bărbații. Odată cu „descoperirile", a apărut și una nu neapărat surprinzătoare: persoanele care activau în domeniu observaseră de multă vreme preponderența pacienților de sex masculin. Acest fapt nu a împiedicat ziarele să aloce mult spațiu în editoriale pentru acest subiect; și cititorii contribuiau cu experiențele proprii – chiar dacă se deosebeau sub aspectul cauzelor aflate la baza discrepanței dintre sexe.

Logue a decupat plin de solicitudine articolele și scrisorile din ziare și le-a lipit în caiet. La solicitarea *Sunday Express* de a se alătura discuției, a venit cu o opinie proprie – pe care ediția din 15 septembrie a prezentat-o sub titlul „De ce nu se bâlbâie femeile. Ele vorbesc fără să asculte".

„Unul dintre motive este că bărbații ies mai mult în lume, iar condițiile îi fac să fie mai conștienți de ceea ce gândesc", afirma Logue. „Femeile pălăvrăgesc deseori între ele fără să fie atente la ce spune cealaltă." În privința femeilor care se bâlbâie, ele ar face orice pentru a-și ascunde afecțiunea, a adăugat el, citând exemplul unei paciente care călătorea zilnic din City acasă, în Earl's Court, dar cumpăra un bilet până la Hammersmith pentru că nu putea să pronunțe sunetul „k" în poziție inițială din „Court". „O altă femeie plătea întotdeauna costul exact al unui bilet de omnibuz, pentru a-și ascunde defectul."

Confirmarea încrederii Ducelui cu privire la bâlbâiala lui (şi la faptul că o controla) a venit în luna următoare, odată cu publicarea unei cărţi despre el, scrisă de Taylor Darbyshire, un jurnalist de la Australian Press Association, care îl însoţise în călătoria în Australia şi Noua Zeelandă. Cartea, întinsă pe 287 de pagini, era descrisă drept „povestea de viaţă intimă şi oficială a celui de-al doilea fiu al majestăţilor lor Regele şi Regina, scrisă de o persoană beneficiind de înlesniri speciale şi publicată cu acordul Alteţei Sale Regale" – ceea ce am numi în prezent o biografie autorizată.

Cartea, prezentată pe larg în ziare, oferea numeroase detalii despre toate aspectele vieţii Ducelui până în acel moment. Dar presa a fost interesată cel mai mult de paginile dedicate de Darbyshire bâlbâielii şi eforturilor lui Logue de a o vindeca. Sub titluri cum ar fi „Cum a învins Ducele", „Defectul lui de vorbire depăşit prin perseverenţă" şi „Omul care l-a vindecat pe Duce", ziarele preluau detalii din ceea ce o publicaţie numise „lupta lui dinamică pentru a fi potrivit să îşi ocupe locul în viaţa publică".

De această dată, având în vedere aprobarea cărţii de către Duce, Logue a considerat că putea să facă declaraţii presei despre rolul său – şi despre eforturile depuse de pacientul lui celebru. „Cauza reală a defectului Ducelui a fost că diafragma lui nu funcţiona corect, în coordonare cu creierul şi pronunţia, şi, astfel, defectul a fost pur fizic", a afirmat el într-un interviu preluat în câteva ziare la 26 octombrie. „Imediat după ce a început să lucreze la exerciţiile pentru voce, a avut loc o îmbunătăţire. Nu am mai avut un pacient atât de răbdător şi de perseverent", a continuat Logue. „Nu a lipsit de la nicio consultaţie şi mi-a spus că este gata să facă orice pentru a se vindeca." Logue a declarat că Ducele era vindecat acum, într-adevăr, „dar că el continuă exerciţiile fizice pentru sănătatea proprie". Potrivit lui Logue, Ducele era „cel mai perseverent şi mai hotărât pacient pe care l-am avut vreodată".

Veştile despre bâlbâiala Ducelui – şi despre australianul neconvenţional care îl vindeca – s-au răspândit dincolo de Marea Britanie. La 2 decembrie, revista *Time* a intervenit printr-un articol scurt purtând titlul „Marea Britanie: V-V-V-Vindecată".

„Timp de mulți ani, discursurile publice au fost un chin pentru Ducele de York cel bâlbâit", se afirma. „Este binecunoscut faptul că, pentru a evita să spună *R-R-R-Regele* în momente solemne, el face referire la tatăl său, de obicei, drept *Maiestatea Sa.* Specialiștii, amintindu-și de timiditatea extremă din copilărie a Ducelui, au avut o abordare psihologică față de tratamentul bâlbâielii lui, ca fiind cauzată de emotivitate. Tratamentele au fost zadarnice, Alteța Sa Regală s-a bâlbâit în continuare."

Potrivit articolului, cu o săptămână în urmă, „Marea Britanie a primit vești bune. Bâlbâiala Ducelui dispăruse aproape complet, iar el putea să spună *Rege* fără ezitările preliminare. Singurul dintre specialiști, Dr. Logue a considerat că impedimentul ducelui era de natură fizică, și nu psihică. I-a prescris masaj și exerciții pentru gât." Nu este clară sursa potrivit căreia Logue era doctor – deși fără îndoială că va fi fost flatat de titlu.

Progresele Ducelui au avut loc în ciuda unei alarme cu privire la sănătatea tatălui său. În timpul ceremoniei de Ziua Veteranilor de la Cenotaf din noiembrie 1928, Regele a răcit puternic, fapt neglijat și care s-a transformat într-o septicemie acută. A fost clar că nu își va putea îndeplini funcțiile o vreme, iar la 2 decembrie au fost numiți șase consilieri de stat pentru a se ocupa de afacerile statului până la însănătoșirea Regelui; Ducele a fost unul dintre aceștia, alături de fratele mai mare și de mama lui.

Edward se afla într-un turneu în Africa de Est și, în ciuda avertizărilor cu privire la gravitatea stării tatălui său, nu a pornit imediat spre casă – spre groaza ajutoarelor lui. Convins în cele din urmă de gravitatea situației, s-a grăbit să se întoarcă. Pe parcursul călătoriei a primit o scrisoare de la Duce care sugera că, în ciuda gravității bolii Regelui, niciunul dintre cei doi frați nu își pierduse simțul umorului. „Circulă o povestioară simpatică dinspre East End", a scris Ducele, „potrivit căreia, dacă i se întâmplă ceva tatei, eu îți voi fura Tronul în lipsa ta!!! Exact ca în Evul Mediu...". În mod clar, Edward a fost atât de amuzat de scrisoare, încât a păstrat-o și a inclus-o în memorii.

Regele a fost operat şi, deşi viaţa i-a fost în pericol un timp, a început să îşi revină treptat în anul următor. Avea să fie suficient de întremat pentru a lua parte la ceremonii publice abia în luna iunie a anului următor. Ducele era tensionat atât din cauza îngrijorării cu privire la tatăl lui, cât şi din cauza îndatoririlor suplimentare pe care era nevoit să le îndeplinească, dar le-a acceptat cu calm, după cum a dezvăluit într-o scrisoare trimisă lui Logue la 15 decembrie 1928, prin care îi mulţumea pentru cartea pe care i-o trimisese drept cadou cu ocazia zilei de naştere.

„Nu ştiu dacă mi-ai trimis-o ca o atenţionare elegantă să vin să te văd mai des, dar mi-a plăcut că te-ai gândit la mine", a scris Ducele. „După cum ştii, în ultima vreme mintea mi-e ocupată cu alte lucruri şi, de fapt, în ciuda acestor eforturi mentale, vorbirea *nu* îmi este afectată absolut deloc. Aşadar, totul merge spre bine."[51]

Aceste cărţi primite cadou de ziua de naştere au devenit un fel de tradiţie. Indiferent unde se afla sau ce făcea, Logue i-a trimis Ducelui la 14 decembrie un volum sau mai multe, atent alese pentru tot restul vieţii. Ducele, chiar şi după ce a devenit Rege, îi răspundea printr-o scrisoare de mulţumire scrisă de propria-i mână, în care menţiona, inevitabil, progresele de vorbire şi scurte detalii despre alte lucruri din viaţa lui. Logue a preţuit foarte mult scrisorile, pe care le-am regăsit printre documentele sale.

7

Liniștea dinaintea furtunii

Anii 1930 s-au dovedit a fi cei mai tumultuoşi din secolul XX. Crahul de pe Wall Street din octombrie 1929 pusese capăt brusc elanului din anii 1920, deschizând calea Marii Depresiuni, care a generat probleme economice fără precedent în întreaga lume. De asemenea, a contribuit la afirmarea lui Adolf Hitler, devenit cancelar german în ianuarie 1933, punând în mişcare o serie de evenimente care aveau să ducă la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial şase ani mai târziu.

Totuşi, pentru Duce, primii şase ani din acest deceniu, cel puţin, au fost vremuri de pace şi calm. „A fost aproape ultima perioadă de pace netulburată pe care a trăit-o", a scris biograful lui oficial, „când se pare că exista un echilibru fericit între îndatoririle lui de slujitor al statului şi existenţa lui fericită de soţ şi tată".[52]

Dar, treptat, Ducelui i s-a cerut să îndeplinească un rol propriu în funcţionarea Coroanei. În afară de îndeplinirea funcţiei de consilier de stat în timpul bolii tatălui său, îl reprezentase în octombrie 1928 la funeraliile Mariei Dagmar din Danemarca, Împărăteasa văduvă a Rusiei, şi la căsătoria din luna martie a anului următor a vărului său, Olav, Prinţul moştenitor al Norvegiei. De asemenea, în aceeaşi lună fusese numit Lord Înalt Comisar al Adunării Generale a Bisericii Scoţiei. Aveau să urmeze alte îndatoriri şi, inevitabil, mai multe discursuri.

Au avut loc schimbări şi pe plan intern: în 21 august 1930 i s-a născut a doua fiică, Margaret Rose, iar în luna septembrie a anului următor, Regele le-a oferit, lui şi Ducesei, *Royal Lodge* din *Windsor Great Park* drept casă de vacanţă.

Pe măsură ce creşteau, cele două prinţese s-au transformat rapid în vedete de presă. Ziarele şi revistele de pe ambele maluri ale Atlanticului erau nerăbdătoare să publice povestiri şi fotografii cu ele – şi au făcut acest lucru, încurajate deseori de familiile regale, care şi-au dat seama de valoarea publicităţii. Este extraordinar că sărbătorirea împlinirii vârstei de trei ani de către mica „Lilibet", aşa cum i se spunea Elisabetei în familie, a fost considerată un eveniment suficient de important pentru a i se acorda un loc pe coperta revistei *Time* din 21 aprilie 1929 – chiar dacă tatăl ei nu era nici măcar moştenitor la tron la momentul respectiv.

Între timp, şi viaţa personală a lui Logue se schimba. În 1932 se mutase din Bolton Gardens pe dealurile înalte de la Sydenham Hill, o zonă cuprinzând în mare parte vile în stil victorian, cu grădini mari şi privelişti minunate spre oraş. Casa lor, „Beechgrove", situată la Sydenham Hill nr. 111, era o proprietate extinsă, chiar dacă oarecum neîngrijită, având douăzeci şi cinci de camere, construită în anii 1860. Se afla la câteva străzi depărtare de Palatul de Cristal, clădirea gigantică din oţel şi sticlă construită pentru a găzdui Marea Expoziţie din 1851, ridicată în Hyde Park, dar mutată în sud-estul Londrei după încheierea expoziţiei. Când Palatul de Cristal a fost cuprins de un incendiu spectaculos în noiembrie 1936, atrăgând o sută de mii de privitori, Logue şi Myrtle au avut locuri în rândul întâi.

Între timp, Laurie devenise un tânăr robust de aproape treizeci de ani, înalt de aproape 1,80 metri şi având o construcţie atletică moştenită de la mama lui. Plecase la Nottingham pentru a deprinde serviciile de catering de la domnii Lyons. Fratele lui, Valentine, studia medicina la spitalul St. George's, situat în Hyde Park Corner la vremea respectivă, în timp ce Antony, fiul cel mic, frecventa colegiul Dulwich, aflat la o distanţă de aproximativ doi kilometri. În casă era nevoie de câţiva servitori, dar tot spaţiul în plus s-a

dovedit a fi util, pentru că familia a primit chiriași pentru a-și spori veniturile.

Spre încântarea lui Myrtle, casa avea și aproape cinci acri de grădină, inclusiv alei cu rododendroni și o porțiune împădurită la capăt unde, potrivit zvonurilor, fuseseră îngropați morți din timpul Marii Ciume. Exista și un teren de tenis. Pentru a-și aminti de casă, ca a reușit să cultive spini australieni și mimoze galbene în seră, nu afară, în clima londoneză rece.

Acum, relația lui Logue cu Ducele genera sentimente amestecate. Asemenea oricărui dascăl, trebuie să fi fost mândru de realizările lui — dar, cu cât elevul progresa, cu atât dispărea nevoia față de serviciile lui. Cu toate acestea, a păstrat legătura cu Ducele, scriindu-i regulat și felicitându-l în continuare cu ocazia zilei de naștere și trimițându-i câte o carte. A lipit în caiet toate scrisorile primite de la Duce și ciornele celor scrise de el.

De exemplu, la 8 martie 1929, Logue i-a scris Ducelui întrebându-l cum decurgeau discursurile. „A sosit momentul în care fac o mică investigație asupra tuturor pacienților mei pentru a ști cum se descurcă și a-i întreba dacă vorbirea este satisfăcătoare și nu întâmpină dificultăți", a scris el. „Întrucât v-am tratat întotdeauna ca pe oricare alt pacient, sper că nu vă deranjează întrebările mele." După cinci zile, Ducele i-a răspuns că, în ciuda faptului că toată lumea din casă avea gripă, „în cele câteva ocazii în care am ținut un discurs în public, lucrurile au mers bine".[53]

În luna septembrie a acelui an, Ducele i-a scris lui Logue de la Castelul Glamis, răspunzându-i la scrisoarea de felicitare cu ocazia nașterii Prințesei Margaret Rose. „Am fost nevoiți să așteptăm mult timp, dar totul a decurs bine", a scris el. „Fiica mea cea mică crește foarte bine și are plămâni puternici. Soția mea se simte excelent, astfel că nu am de ce să fiu îngrijorat în acest sens. Vorbirea mea este cât se poate de în regulă, iar grijile nu mi-au afectat-o deloc." Apoi, în luna decembrie, au existat mulțumirile din partea Ducelui pentru „*cărticica* perfectă din toate punctele de vedere și ușor de purtat în buzunar".

Și ajutoarele Ducelui erau foarte interesate de munca lui Logue cu acesta, după cum reiese dintr-o scrisoare relevantă scri-

să de mână de Patrick Hodgson, secretarul personal al Ducelui, trimisă la 8 mai 1930:

> Dragă Logue,
>
> Dacă l-aţi putea convinge pe Duce să vorbească mai mult cu oamenii atunci când îşi îndeplineşte funcţiile, aţi face un mare serviciu. Este în regulă la cină, dar când îi sunt prezentate persoane noi, strânge mâinile într-un fel anume, dar nu spune absolut nimic. Cred că se datorează în întregime timidităţii lui, dar lasă o impresie proastă străinilor. Ştiu că se teme să se apropie de oameni pentru ca apoi să nu fie în stare să se exprime; dar, dacă l-aţi putea convinge că i-ar prinde bine să facă acest efort, aţi fi de mare ajutor, pentru că îl aşteaptă multe astfel de situaţii în această vară.

Cu toate acestea, întâlnirile lui Logue cu Ducele deveneau tot mai rare – în ciuda încercărilor lui, prin scrisori, de a-şi încuraja pacientul regal să găsească timp pentru o consultaţie. Deşi s-au întâlnit în martie 1932, aveau să se vadă din nou abia doi ani mai târziu.

„Probabil că vă întrebaţi ce se mai întâmplă cu mine", i-a scris Ducele la 16 iunie 1932 din Rest Harrow, Sandwich, Kent, unde se afla împreună cu familia pentru a se relaxa timp de o săptămână. „Vă amintiţi că v-am spus, în martie, că mă simţeam obosit. Am fost la un doctor care mi-a spus că mi-au căzut organele şi că muşchii inferiori sunt slabi şi, bineînţeles, sunt bolnav. Acum fac masaj şi port un brâu şi mă simt mai bine, dar mă voi simţi perfect în timp. Obişnuiam să mă plâng la dumneavoastră cu privire la respiraţia mea *foarte joasă*, după cum îi spuneam, întrucât muşchii erau slabi, iar diafragma mea parcă nu avea ce să susţină. Acum respir mult mai uşor cu ajutorul brâului şi vorbesc mult mai bine, cu eforturi mai puţine."

Ducele şi-a încheiat scrisoarea promiţând că îl va vizita pe Logue în curând, deşi l-a avertizat că era ocupat şi se putea să treacă ceva timp până la următoarea lor întâlnire. De fapt, vizita nu a avut loc în acel an şi nici în următorul – în mare parte din

cauza încrederii crescânde a Ducelui în capacitatea lui de a vorbi în public, ceea ce însemna că nu erau necesare consultații.

În luna septembrie, Ducele a reflectat la progresul uriaș pe care îl făcuse de la primele consultații la Logue. A avut emoții în continuare cu privire la discursurile în public, rostindu-le lent și atent, „dar în timpul unui discurs nu se întâmplă nimic care să mă îngrijoreze din nou". Și ezitările s-au redus: Logue l-a sfătuit să nu mai facă pauze între cuvinte, ci între grupuri de cuvinte.

Marea Depresiune începea să își arate colții: până la sfârșitul anului 1930, șomajul a crescut de la 1 milion la 2,5 milioane în Marea Britanie – echivalentul unei cincimi din forța de muncă asigurată. Și familia regală a simțit nevoia să arate că face sacrificii (chiar dacă simbolice, în mare parte). Una dintre primele acțiuni ale Regelui după ce Ramsay MacDonald, liderul laburist, a format guvernul național în august 1931, a fost de a reduce cu 50 000 de lire sterline renta viageră pe întreaga durată a perioadei de urgență. Ducele a renunțat la vânătoare și și-a cedat caii. „M-a șocat foarte mult faptul că, din cauza economiilor pe care sunt nevoit să le fac, vânătoarea este unul dintre lucrurile la care trebuie să renunț", i-a scris lui Ronald Tree, administrator la Pytchley Hounds, în Northhamptonshire, unde vânase în ultimele două sezoane și închiriase Casa Naseby.[54] „Și trebuie să îmi vând și caii. Aceasta este partea cea mai rea, iar despărțirea de ei va fi dureroasă."

Cei asemenea lui Logue, care erau nevoiți să muncească pentru a supraviețui, sufereau și mai mult. Pentru că toată lumea își reducea cheltuielile, serviciile oferite de el erau printre primele la care se renunța. Chiar dacă Logue a fost atent să nu fie privit ca profitând de legătura lui cu regalitatea, probabil că aceasta l-a ajutat să se mențină pe linia de plutire în vremuri atât de dificile. Ducele, mereu recunoscător pentru ceea ce făcuse Logue pentru el, și-a făcut un obicei din a-l recomanda prietenilor lui.

De asemenea, se pare că reclama de care s-a bucurat Logue în *Sunday Express* în decembrie 1928 a avut efecte benefice asupra afacerii lui, după cum a menționat într-o scrisoare pentru Duce din luna februarie a anului următor. „De la Crăciun am primit

peste 100 de scrisori de la oameni din întreaga lume care mă solicită să îmi devină pacienți", a scris el. „Unele scrisori sunt pline de umor, dar toate sunt emoționante."[55] În ciuda acestui stimulent, până în 1932 recesiunea economică și-a lăsat amprenta, după cum i-a scris Ducelui în luna ianuarie a acelui an. „A fost un an foarte dificil pentru mine, întrucât atât de mulți oameni și-au pierdut locul de muncă."

Între timp, Logue plănuia să deschidă o clinică nouă, despre care i-a spus Ducelui în scrisoarea anuală de ziua lui de naștere în decembrie 1932. Entuziasmul lui Bertie părea pe măsură: „Sunt foarte interesat să aud despre noua dumneavoastră afacere cu clinica", i-a răspuns pe data de 22. „Sunt sigur că ați luat o decizie bună de a începe o afacere proprie și cred că mulți oameni știu că dumneavoastră sunteți singurul remediu durabil pentru defectele de vorbire. Le povestesc cunoscuților mei deseori despre dumneavoastră și le dau adresa dumneavoastră când mi se solicită." Ducele și-a încheiat scrisoarea cu fraza „sper să ne vedem în curând".

Întâlnirea nu a avut loc, iar Logue i-a scris din nou în mai 1932, regretând că nu au ținut legătura, dar lăudându-l pe Duce, în același timp, pentru progresele în vorbire. După o săptămână Ducele i-a răspuns. „Îmi pare rău că nu v-am văzut de atât de mult timp (doi ani, așa cum spuneți), dar simt deseori că am nevoie de ajutorul dumneavoastră. Știu că asta doriți să simt, dar, în același timp, cred că sunt nerecunoscător pentru că nu v-am mai vizitat." A continuat: „Brâul a făcut minuni în ultimii doi ani, iar acum l-am îngustat până sub diafragmă, ceea ce îmi permite să respir fără sprijinul dinainte."[56]

Chiar dacă era ocupat, Ducele a promis că îl va vizita în curând. „Mai țineți cabinetul de pe strada Harley, pentru că încă sunt în stare să urc scările în fugă, cred", i-a scris.

În sfârșit, s-au întâlnit în 1934 – dar, din nou, întâlnirea nu s-a mai repetat în acel an.

Între timp, Logue se afirma în continuare. După cartea lui Darbyshire, a apărut un articol despre el în *News Chronicle* la 4

decembrie 1930, la rubrica „Jurnalul unui om despre oraș". Autorul, care semna cu pseudonimul Quex, a fost impresionat de tinerețea celui care tocmai își sărbătorise a cincizeci și treia aniversare. „Ochii lui albaștri au sclipirea tinereții", scria acesta. „Părul este țepos și ridicat. Are tenul unui școlar, abia dacă i se văd riduri pe chip, și are o strălucire mai degrabă englezească, decât australiană."

„Ei bine", a răspuns Logue, „recunosc că încă pot să mai alerg vreo doi kilometri, dar nu îmi doresc neapărat; și să știți că îți poți menține spiritul tânăr dacă îți faci prieteni și îi păstrezi".

Reflectând asupra carierei lui, a notat: „Într-adevăr, este extraordinar de mare numărul celor care nu își aud niciodată vocea. Am testat șase persoane pe gramofon. Vorbesc în receptor, iar când își ascultă glasul, este surprinzător cât de multe persoane nu sunt capabile să indice înregistrarea vocii proprii. Fără îndoială că, în cazul omului obișnuit, memoria vizuală este dezvoltată mai puternic decât cea auditivă."

În mod straniu, Logue pretindea că puterea lui de observație era atât de dezvoltată încât, chiar dacă nu auzea nimic, putea să privească un grup de persoane și să spună care dintre ele suferea din cauza unui defect de vorbire – „Cu condiția să se comporte normal, nu să stea nemișcate, și să nu facă gesturile lor obișnuite".

Logue și-a descris teoriile mai detaliat într-un articol din *Daily Express*, din 22 martie 1932. Sub titlul „Vocea ta ar putea fi soarta ta", a făcut parte dintr-o serie de „Discuții despre sănătate și cămin". Nu s-a menționat relația lui profesională cu Ducele, dar putem să presupunem că cititorii erau conștienți de existența ei. „Marele neajuns al vorbirii moderne este viteza cu care este produsă", a scris Logue.

> Există ideea eronată potrivit căreia „graba" implică realizări, în timp ce ea înseamnă, de fapt, folosirea greșită a energiei și este un dușman al frumuseții.
>
> Vocea englezească este una dintre cele mai rafinate din lume, dar efectul ei este deseori distrus de o greșită producere vocală. Doar un număr extrem de mic de oameni își dă seama de valoarea

ei. Oare nu a fost Gladstone cel care a afirmat că „Timpul şi banii investiţi în îmbunătăţirea vocii aduc un profit mai mare decât oricare altă investiţie"? Această afirmaţie este foarte radicală, dar sunt de acord cu ea.

Puţini oameni îşi cunosc vocea, pentru că este dificil să te „auzi". Prin urmare, îi sfătuiesc pe toţi cei care pot face asta, să asculte înregistrarea propriei voci. De obicei, oamenii sunt surprinşi când fac acest lucru, atât de rar ştiu cum sună vocea lor. Defectele de vorbire se numără printre relele civilizaţiei; ele sunt aproape necunoscute în rândul triburilor. Emoţiile explică tulburările în cele mai multe cazuri. Vocea este un indicator clar, nu numai al personalităţii, ci şi al condiţiei fizice. Am studiat voci toată viaţa şi pot să îmi dau seama de particularităţile fizice ale unei persoane ascultându-i vocea, chiar dacă mă aflu într-o altă încăpere.

Fiecare pacient presupune o abordare uşor diferită şi este necesară studierea psihologiei fiecărui individ. Condiţiile care îi oferă unui individ suficientă încredere pentru a depăşi un defect vor declanşa un defect similar în cazul altuia.

Odată am avut ca pacienţi doi fraţi. Unul vorbea cu uşurinţă cu membrii familiei sale, dar era incapabil să le vorbească străinilor. Celălalt vorbea fluent cu străinii, dar nu şi cu familia sau rudele. Ambii s-au vindecat prin metode diferite, deşi defectele tratate erau aproape identice. Bărbaţii deţin aproape tot monopolul defectelor de vorbire. Raportul este de o femeie la o sută de bărbaţi.

Când o femeie are un defect, acesta este grav de obicei, dar se vindecă aproape întotdeauna cu succes dacă ea se hotărăşte să îl depăşească. Cred că acest lucru se datorează puterii de concentrare a femeii, pe care o consider drept mai mare decât cea a bărbaţilor.

Bâlbâiala este unul dintre cel mai des întâlnite defecte de vorbire, care poate fi vindecat aproape întotdeauna. De fapt, cu excepţia unor cazuri rare de malformaţii fizice, majoritatea defectelor de vorbire pot fi depăşite cu condiţia ca pacientul să aibă această voinţă. Fără voinţa de a se însănătoşi, tratamentul este inutil. Am pacienţi cărora am fost nevoit să le spun: „Nu pot să fac nimic pentru dumneavoastră", [dar] dată fiind cooperarea din

partea pacientului, până și cazurile extreme de afonie (pierderea completă a vocii) sunt tratabile.

Ca o parte din obiectivul de a face ca profesia lui să fie mai respectabilă, Logue a reușit și să înființeze Asociația Logopezilor din Marea Britanie în 1935. Ducele s-a numărat printre cei pe care i-a informat. Logue i-a trimis un exemplar din publicația inaugurală a Asociației. Ducele i-a răspuns în scris, cu un entuziasm pe măsură, la 24 iulie 1935. „Mă bucur foarte mult să aud că vă puteți pune în practică visul în sfârșit, și sper că veți avea un real succes", i-a scris acesta.

Scopul declarat al Asociației era „de a pune profesia logopedului pe o bază satisfăcătoare în această țară și peste mări, precum și de a ridica și menține standarde adecvate de comportament profesional, potrivit relației apropiate cu profesia medicului". Mulți dintre membrii ei, asemenea lui Logue, erau profesori cu experiență de practicieni privați; unii erau angajați în spitale. Mai târziu, Asociația avea să creeze un spital-școală național de logopedie unde, după cursuri de doi ani în care studiau o serie de subiecte, printre care fonetică, anatomie, pediatrie, ortodonție și bolile urechii, nasului și gâtului, studenții primeau calificarea de personal medical auxiliar (logoped).

În mod inevitabil, dat fiind numărul mare al persoanelor cu bâlbâială (și disperarea multora de a găsi un remediu), domeniul era atrăgător pentru impostorii dornici să profite. Consiliul executiv al Asociației s-a alarmat în mod special în vara anului 1936 din cauza activităților unui anume Ramon H. Wings, autointitulat „specialist în metoda germană de tratament al bâlbâielii", care punea reclame uriașe în stațiile de metrou, pe depozite și în presa publică, promițând prelegeri și sfaturi gratuite. Prelegerile lui Wings atrăgeau până la o mie de oameni în căutare de un remediu rapid garantat al problemelor lor.

După ce pacienții erau atrași, beneficiau de o consultație personală gratuită, în cadrul căreia li se oferea un curs de zece lecții contra unei taxe de zece guinee. Apoi, erau împărțiți în grupuri de douăzeci până la o sută de persoane, iar după câteva sesiuni, cei

mai buni dintre ei deveneau ei înşişi profesori; în unele cazuri, chiar înscenau întâlniri publice proprii, generând un fel de efect de avalanşă. După cele zece lecţii, Wings se muta într-un alt oraş mare şi lua de la capăt întregul proces. În general, toată această chestiune era o afacere destul de profitabilă.

Membrii consiliului executiv erau înfuriaţi de promisiunile de vindecare rapidă ale lui Wings, considerând că pacienţilor li se dădeau speranţe nerealiste. Printr-un proces de sugestie de masă, aceste sesiuni de grup conduse de un lider charismatic puteau într-adevăr să ducă la ameliorarea semnificativă a „anumitor cazuri nevrotice"; în timpul sesiunilor se colectau mărturii electrizante pentru reclamele viitoare. Dar astfel de ameliorări erau temporare. Afecţiuni precum bâlbâiala, pelticia, „gura de lup" şi retardul de vorbire se puteau trata în timp şi individual. În mod clar, îngrijorarea lor nu era legată numai de pacienţi; erau la fel de preocupaţi de efectul acestei concurenţe incorecte asupra membrilor care, ca membri ai Asociaţiei, nu aveau voie să îşi facă niciun fel de reclamă, obţinându-şi pacienţii pe baza recomandărilor din partea medicilor.

Printr-o scrisoare adresată subsecretarului de stat al Departamentului pentru Străini, datată 2 octombrie 1936, Asociaţia cerea luarea de măsuri împotriva lui Wings. „Domnul Wings câştigă 5 000-10 000 de lire sterline pe an, iar cea mai mare parte din această sumă provine din exploatarea unor oameni creduli şi ignoranţi", se afirma. „Dacă nu se iau măsuri, şi încă urgente, pentru a opri această concurenţă nedreaptă şi metoda avalanşei, prin care sporeşte numărul aşa-zişilor specialişti care oferă prelegeri gratuite, urmate de cursuri de tratament, terapeuţilor noştri britanici le vor rămâne numai spitalul şi munca gratuită, şi prea puţin în afară de acestea. Pacienţii dezamăgiţi o dată de un remediu cu reputaţie îşi recapătă încrederea în oameni abia după mulţi ani, în general, pentru a încerca să îşi vindece defectul." Nu este clar dacă s-au luat măsuri.

În luna decembrie a acelui an, Ducele i-a scris din nou lui Logue, după ce acesta i-a lăudat un discurs. „În linii mari, sunt

foarte mulțumit de progresele continue", a afirmat Ducele. „Dedic mult timp exersării discursurilor, ocazional încă mai trebuie să modific cuvinte. Îmi piere treptat acel *sentiment de frică*, uneori foarte repede. Depinde foarte mult de cum mă simt și de tema pe marginea căreia trebuie să vorbesc."

Întrucât Ducele făcea progrese atât de mari, probabil că Logue, acum în vârstă de cincizeci și cinci de ani, se împăcase cu ideea că munca lor împreună se încheiase. Se înșelase. Viața Ducelui era pe cale să se schimbe pentru totdeauna – și, odată cu aceasta, și a lui Logue.

Încă de la boala lui George al V-lea din 1928 existaseră preocupări privind starea lui de sănătate; revenirea afecțiunii lui bronșice în februarie 1935 a impus o perioadă de recuperare la Eastbourne. Regele și-a revenit suficient încât să ia parte la întreaga sărbătorire a Jubileului de argint în luna mai a acelui an, când se pare că a fost într-adevăr surprins de primirea entuziastă din partea mulțimilor. „Habar n-aveam că ei au aceste sentimente față de mine", a spus el la întoarcerea dintr-o vizită prin East End în Londra. „Încep să cred că mă plac pentru mine însumi."[57] Când și-a făcut apariția la Spithead în iulie pentru a trece în revistă flota, mulți dintre cei prezenți erau convinși că va mai domni câțiva ani.

Totuși, ameliorarea stării lui de sănătate a fost relativă. Regele, care tocmai își serbase a șaptezecea aniversare, era suferind și cei mai apropiați lui au observat deteriorarea gravă a stării de sănătate după ce s-a întors în acea toamnă de la Balmoral. Moartea surorii lui mai mici, Prințesa Victoria, în dimineața zilei de 3 decembrie a fost o lovitură și, pentru prima dată, sentimentul lui predominant al datoriei publice nu a mai prevalat – a anulat deschiderea sesiunii parlamentare. A plecat să își petreacă Crăciunul la Sandringham și și-a rostit discursul pentru Imperiu, dar ascultătorii și-au dat seama de deteriorarea stării lui de sănătate.

În seara zilei de 15 ianuarie 1936, Regele s-a dus în dormitorul lui de la Sandringham plângându-se din cauza unei răceli; nu avea să mai părăsească acea încăpere în viață. A devenit tot

mai slăbit, pierzându-şi cunoştinţa în mod repetat. „Simt că sunt putred", au fost printre ultimele cuvinte scrise în jurnal. În seara zilei de 20, doctorii lui, conduşi de Lord Dawson de Penn, au emis o înştiinţare conţinând cuvinte care aveau să devină celebre: „Viaţa Regelui se apropie paşnic de final."

Acest final a venit la ora 23.55, după aproape o oră şi jumătate – grăbit de Dawson, care a recunoscut în observaţiile medicale (făcute publice abia după jumătate de secol) că i-a administrat o injecţie letală de cocaină şi morfină. Se pare că aceasta s-a datorat parţial dorinţei de a împiedica prelungirea suferinţei pacientului şi a tensiunii familiei, dar şi de a se asigura că moartea putea să fie anunţată în ediţia de dimineaţă a *The Times*, şi nu în „jurnalele de seară, mai puţin adecvate". Se pare că soţia lui Dawson, aflată la Londra, după o discuţie cu soţul ei la telefon, a recomandat ziarului să amâne scoaterea ediţiei, ceea ce s-a şi întâmplat. „Un sfârşit liniştit la miezul nopţii" a fost titlul principal din dimineaţa următoare.

Ducele a fost profund îndurerat. Şi consecinţele pentru viaţa lui erau dramatice. Chiar dacă îndeplinea o parte semnificativă din îndatoririle regale, până în acel moment el rămăsese în mare parte în plan secund. Odată cu accederea la tron al fratelui lui mai mare ca Edward al VIII-lea, Bertie a fost ridicat la statutul de moştenitor prezumtiv, însemnând că era nevoit să preia multe dintre activităţile îndeplinite până atunci de Edward. „Tot ce am ştiut noi în sala de clasă de pe strada Piccadilly, nr. 145, a fost că, dintr-odată, l-am văzut mult mai puţin pe frumosul nostru Unchi David cu părul blond", a scris Marion „Crawfie" Crawford, bona copiilor. „S-au rărit ocaziile când trecea pe la noi pentru a se juca cu nepoatele lui."

8

Cele 327 de zile ale domniei lui Edward al VIII-lea

Niciun alt suveran britanic nu a mai urcat pe tron cu atât de multe intenții bune ca Edward, fiul cel mare al lui George al V-lea. Fie datorită curajului său, fie înfățișării radiante sau preocupării lui declarate față de omul de rând, noul Rege părea să întruchipeze tot ce era mai bun în secolul XX. „Este înzestrat cu un interes autentic... față de toate categoriile de oameni, și posedă din plin o atenție admirabilă și agreabilă la orice om și inestimabilă în cazul unui suveran – atenția față de oameni", se scria cu entuziasm în *The Times* la 22 ianuarie 1936. Totuși, domnia lui avea să dureze mai puțin de un an, sfârșind printr-una dintre cele mai mari crize ale monarhiei britanice de până acum – obligându-l pe fratele mai mic să ocupe un tron pe care nu și l-a dorit și pentru care nu fusese pregătit.

Chiar dacă s-a evidențiat din copilărie prin șarmul și frumusețea lui, Edward fusese un tânăr timid. Apoi, în 1916, la vârsta de douăzeci și doi de ani, unul dintre nobilii din anturaj îl dusese la o prostituată experimentată din Amiens care, potrivit unei relatări, „i-a înlăturat timiditatea extraordinară".[58] De atunci, părea că recuperează timpul pierdut.

Asemenea bunicului său, Edward al VII-lea, Edward adora viața de noapte a Londrei. Se pare că Diana Vreeland, o edito-

rialistă de modă, foarte activă în societate, a introdus termenul „Prinţul de aur" şi a declarat că toate femeile din generaţia ei erau îndrăgostite de el.[59] Edward nu era interesat de încercările părinţilor lui conservatori de a-i găsi o mireasă potrivită, aruncându-se, în schimb, într-o serie de aventuri amoroase, dintre care cea mai scandaloasă, cu Freda Dudley Ward, soţia unui membru liberal al parlamentului a durat şaisprezece ani. După ce a încheiat relaţia pur şi simplu nemairăspunzându-i la telefon, Prinţul a trecut la Thelma, Lady Furness, soţia Vicontelui Furness născută în America, magnat în domeniul maritim, şi sora geamănă a Gloriei Vanderbilt. Cuplul a avut o scurtă aventură amoroasă.

Thelma i l-a prezentat pe Prinţ prietenei ei apropiate, doamna Wallis Simpson, în casa soţului ei, Burrough Court de lângă Melton Mowbray, în 1930 sau 1931 (în funcţie de sursa pe care o cităm). Femeie destul de atrăgătoare, îmbrăcată elegant, având în jur de treizeci şi cinci de ani, Bessie Wallis Warfield pe numele ei de fată, se născuse în 1896 într-o veche familie din Pennsylvania care avusese probleme financiare – experienţă care, pare-se, a făcut-o să urmărească partide bogate. În 1916, la vârsta de douăzeci de ani, s-a căsătorit cu Contele Winfield Spencer, un aviator american, dar acesta era beţiv şi au divorţat în 1927. După un an, a urcat pe scara socială căsătorindu-se cu Ernest Simpson, un afacerist american care locuia la Londra, având relaţii în societatea mondenă.

Potrivit consemnărilor din memoriile Ducelui de Windsor, relaţia lor a avut un început straniu. Încercând să găsească un subiect agreabil cu care să deschidă o conversaţie, el a întrebat dacă ea, ca americană, suferea din cauza lipsei încălzirii centrale în timpul vizitelor în Marea Britanie. Răspunsul ei l-a surprins.

— Îmi pare rău, domnule, a spus ea cu o privire batjocoritoare, dar m-aţi dezamăgit.

— Cum aşa? a răspuns Prinţul.

— Oricărei femei americane care vine în ţara dumneavoastră i se pune întotdeauna această întrebare. Mă aşteptam la ceva mai original din partea Prinţului de Wales.[60]

Atitudinea ei directă i-a plăcut lui Edward, care își petrecea cea mai mare parte a timpului înconjurat de adulatori. Inițial au fost doar prieteni, aparent, dar relația lor s-a transformat într-una amoroasă după ce Thelma s-a întors în America în ianuarie 1934 pentru a-și vizita sora. Apoi, în vara acelui an, Prințul i-a invitat pe Wallis și soțul ei într-o croazieră la bordul *Rosaura*, o ambarcațiune de 700 de tone care fusese transformată de curând într-un vas de croazieră luxos de către Lordul Moyne, afacerist și politician a cărui familie înființase fabrica de bere Guinness. Ernest a fost nevoit să refuze din cauză că trebuia să plece într-o călătorie de afaceri în America, iar Wallis a mers singură. Acesta a fost momentul, potrivit afirmațiilor ei ulterioare, când ea și Prințul „au trecut granița care marchează limita imposibil de definit dintre prietenie și dragoste".[61]

Faptul că Prințul de Wales avea o amantă – chiar dacă una americană și căsătorită – nu era o problemă în mod special, chiar dacă spiritul vremii era diferit de perioada când un alt deținător al titlului, viitorul Edward al VII-lea, umbla după femei din întreaga Londră. Cu condiția ca ea să rămână o amantă. Dar se pare că Prințul de Wales nu era dispus să accepte distincția predecesorului său, dintre femeile care puteau fi amante și cele care proveneau dintr-un mediu potrivit pentru a fi posibile regine. Aceasta era o problemă – care a apărut după câteva luni.

După ce a devenit Rege, popularitatea lui Edward a crescut datorită plăcerii lui pentru tot ceea ce era la modă și modern. În timpul unei vizite în satele din zona minieră din sudul regiunii Wales, grav afectate de Marea Depresiune, a făcut pe plac mulțimii declarând că „trebuie să se facă ceva". Cei din jurul lui au fost mai puțin impresionați: i-a concediat pe mulți dintre oficialii Palatului, pe care îi considera simboluri și continuatori ai unei ordini vechi și i-a îndepărtat pe mulți dintre cei rămași reducându-le salariile în scopul echilibrării cheltuielilor regale – făcând, în același timp, cheltuieli exorbitante pentru Wallis, căreia îi cumpăra bijuterii de la Cartier și Van Cleef & Arpels.

Spre exasperarea miniştrilor, Edward întârzia deseori la întâlniri sau le anula în ultimul moment. Cutiile roşii conţinând documente de stat la care monarhii ar fi trebuit să lucreze cu multă sârguinţă erau înapoiate târziu, deseori părând necitite sau cu urme de pahare de whisky pe ele. Ministerul de Externe a luat măsura fără precedent de a verifica toate documentele pe care i le trimitea. Edward s-a plictisit în scurt timp de ceea ce descria drept „grijile permanente ale vieţii cotidiene a Regelui"; avertismentul lui George al V-lea potrivit căruia, ca monarh, fiul cel mare „se va ruina în decurs de un an" începea să semene cu o premoniţie.

Regele era distras – iar sursa distragerii lui nu era greu de aflat. Totuşi, era într-o situaţie complicată: Wallis Simpson nu avea să dispară; şi nici el nu avea să îi permită acest lucru. Printr-o încercare de a face imposibilul, s-a discutat despre numirea ei ca Ducesă de Edinburgh sau despre o căsătorie morganatică – adică o căsătorie în care niciun titlu sau privilegiu al soţului nu trece asupra soţiei sau copiilor, chiar dacă în Marea Britanie nu exista un precedent pentru o astfel de uniune. Spre alarmarea tuturor partidelor politice, s-a sugerat chiar ca Edward să se consulte cu populaţia în acest sens.[62]

Stanley Baldwin, prim-ministrul conservator, şi alţi membri ai stabilimentului politic considerau că doamna Simpson era complet nepotrivită pentru a fi Regină – şi se temeau că şefii de guvern ai Dominioanelor erau de aceeaşi părere. Ca şef al Bisericii Angliei, Edward nu se putea căsători cu o femeie divorţată de două ori, ai cărei soţi erau în viaţă. Circulau zvonuri că ea exercita un anumit control sexual asupra lui; se sugera chiar că ar mai fi avut nu unul, ci încă doi iubiţi în afară de el. Unii afirmă şi că ea ar fi fost agent nazist.

Atât timp cât Wallis rămânea căsătorită cu Ernest, aventura lor era un posibil scandal, şi nu o criză politică şi constituţională. Dar situaţia se schimba şi pe acest plan. Deşi nu existau îndoieli că adulterul lui Wallis cu Regele era ceea ce precipitase divorţul ei, domnii care doreau să îşi scutească soţiile de situaţii neplăcute obişnuiau să îşi asume vinovăţia. Ernest alesese ziua de 21 iulie,

a opta aniversare a căsătoriei lor, pentru a fi prins în flagrant de personalul de la extravagantul *Hotel de Paris* de pe Tamisa lângă Maidenhead în compania unei domnișoare „Buttercup" Kennedy. În luna următoare, Regele și doamna Simpson au plecat într-o altă croazieră – de această dată în estul Mării Mediterane, la bordul iahtului cu aburi *Nahlin*. Presa americană și europeană a relatat amplu despre călătoria lor, dar publicațiile britanice și-au impus tăcerea.

Așadar, în timpul procesului de la Ipswich Assizes (curte aleasă din motiv că o înfățișare în Londra ar fi atras prea multă atenție din partea presei) din 27 octombrie, Wallis a fost cea care divorța de soț din cauza adulterului, și nu invers. Orașul nu mai văzuse un eveniment similar.[63] Cu șoferul Regelui la volan, Wallis a intrat în trombă în Ipswich într-un Buick canadian cu o viteză atât de mare, încât mașina unui cameraman de știri care o urmărea cu 100 de kilometri la oră a rămas în urmă. În jurul tribunalului, securitatea a fost extremă: toate echipele care filmau pentru știri au fost trimise din oraș, iar camerele a doi fotografi au fost zdrobite cu bastoane de poliție. Și accesul în sala de judecată a fost restricționat: primarul, el însuși un magistrat de Ipswich, a fost admis numai după ce s-a certat cu propriii ofițeri de poliție. Toate locurile din băncile din fața doamnei Simpson în timp ce ea se afla în boxa martorilor erau goale. S-au emis bilete numai pentru câteva locuri la care ea stătea cu spatele.

Apoi, membrii personalului de la *Hotel de Paris* au depus mărturie și au descris cum îi aduseseră ceaiul de dimineață domnului Simpson și au găsit o femeie care nu era doamna Simpson alături de el în patul matrimonial. Totul s-a terminat în nouăsprezece minute, iar lui Wallis i s-a dat decizia provizorie pentru o perioadă efectivă dacă nu apăreau obiecții valide, cu cheltuieli de judecată pe seama soțului. După ce a părăsit sala, poliția a încuiat ușile timp de cinci minute pentru a ține presa la distanță. Buick-ul în care se afla a plecat din Ipswich la fel de repede precum a sosit, iar poliția și-a plasat o mașină perpendicular pe șosea, blocând traficul timp de zece minute.

Totuşi, Edward şi Wallis nu erau liberi să se căsătorească. Potrivit legii divorţului de la vremea respectivă, decizia provizorie nu putea să devină definitivă timp de şase luni – însemnând formal că ea avea să se afle sub supravegherea unui oficial cunoscut drept mandatarul Regelui până la 27 aprilie 1937. Dacă, în această perioadă, ea era descoperită în situaţii compromiţătoare cu vreun bărbat, putea fi chemată înapoi în instanţă şi, dacă sentinţa era pronunţată împotriva ei, nu mai putea divorţa niciodată de soţul ei într-un tribunal englez. Aceasta a fost o simplă formalitate. Potrivit *Time*, la treizeci şi şase de ore după obţinerea deciziei, Wallis „lua veselă masa împreună cu Regele şi câţiva prieteni la Palat". Apoi, Edward „a însoţit-o" la locuinţa ei pe Cumberland Terrace.

Nu mai era timp – iar guvernul se confrunta cu o dilemă. În timp ce ziarele americane ofereau descrieri deşănţate detaliate ale aventurii amoroase, presa britanică s-a autocenzurat drastic. *The Times*, ziarul agreat de guvern pentru ştirile oficiale, a consemnat divorţul într-o notă de subsol a unei ştiri de provincie, pe o pagină din interior. Ziarelor americane şi altor publicaţii străine aduse în Marea Britanie care conţineau povestiri despre relaţia Regelui cu doamna Simpson li se acopereau coloanele relevante sau li se îndepărtau paginile.

Intervalul de timp în care povestea a putut fi ţinută secretă a fost limitat, nu în ultimul rând datorită britanicilor care călătoreau în străinătate şi citeau sau auzeau la radio despre ce se întâmpla în ţara natală. La 16 noiembrie, Edward l-a invitat pe Baldwin la Palatul Buckingham şi i-a comunicat că intenţiona să o ia în căsătorie pe doamna Simpson. Dacă putea face acest lucru rămânând şi Rege, atunci „foarte bine", a spus el – dar dacă guvernele Marii Britanii şi Dominioanelor nu erau de acord, atunci era „gata să plece".

Totuşi, Regele a avut câţiva susţinători celebri, printre care Winston Churchill, viitorul prim-ministru de război al Marii Britanii, care a fost hulit de Camera Comunelor când a luat cuvântul în favoarea lui Edward. „Ce crime a comis Regele?" a întrebat

Churchill mai târziu. „Oare nu i-am jurat credință? Oare nu suntem obligați prin acest jurământ?" Cel puțin inițial, el se gândise, pare-se, că relația lui Edward cu doamna Simpson se va termina, asemenea numeroaselor lui legături anterioare.[64]

Probabil că Logue a urmărit desfășurarea evenimentelor dramatice din decembrie 1936 cu aceeași surprindere și șoc precum ceilalți supuși ai Regelui Edward. Și relațiile lui cu Ducele de York au trecut în plan secund, chiar dacă a primit o invitație pentru a lua parte la o petrecere de grădină la 22 iulie la Palatul Buckingham.

Au existat evenimente importante și în familia lui Logue: în luna septembrie a acelui an, fiul lui cel mare, Laurie, director adjunct al magazinului de înghețată de la Lyons, s-a căsătorit cu Josephine Metcalf din Nottingham. Valentine, cel de-al doilea fiu, cu cinci ani mai mic decât Laurie, era medic și făcea parte din personalul spitalului St. George, unde a primit prestigiosul premiu Brackenbury pentru chirurgie. „Am dorit ca el să urmeze aceeași meserie ca mine – dar și-a propus să devină chirurg", i-a scris Logue Ducelui.

Între timp, nu renunțase la revînvierea relației lui cu familia regală. La 28 octombrie – la o zi după ce Wallis Simpson a obținut decizia provizorie – Logue i-a scris din nou Ducelui, sugerându-i o întâlnire. „În iulie 1934 am avut ultima dată onoarea de a vorbi cu Alteța Voastră", a scris el, „și, deși urmăresc cu cel mai mare interes tot ceea ce faceți și spuneți, nu este același lucru cu a vă întâlni în persoană, și mă întreb dacă vă puteți face timp în viața dumneavoastră foarte ocupată pentru a veni pe strada Harley – doar pentru a verifica dacă *mașinăria* funcționează adecvat."[65]

Ducele poate fi iertat pentru că nu a răspuns la propunerea lui Logue: criza legată de relația fratelui său cu doamna Simpson se apropia de punctul culminant și, cel puțin deocamdată, era ocupat cu chestiuni mai presante decât defectul lui de vorbire.

La 3 decembrie, presa britanică a întrerupt tăcerea autoimpusă cu privire la aventura amoroasă. Catalizatorul a fost bizar: într-un

discurs într-o adunare bisericească, Alfred Blunt, Episcop numit pe bună dreptate de Bradford, vorbise despre nevoia Regelui de clemenţă divină – ceea ce a fost interpretat, în mod eronat, aşa cum s-a descoperit, de către un jurnalist local aflat în auditoriu drept o referire destul de directă la relaţia amoroasă a Regelui. Când Press Association, agenţia naţională de ştiri, i-a publicat articolul, ziarele au considerat că acesta era semnalul pe care îl aşteptau: puteau să scrie despre viaţa amoroasă a monarhului.

În lunile anterioare, doar un număr relativ mic de britanici ştiuse ce se întâmpla. Acum, ziarele au recuperat rapid timpul pierdut, umplându-şi paginile cu povestiri despre întâlnirile de la Palat care stăteau mărturie pentru situaţia de criză, imagini cu doamna Simpson şi interviuri cu bărbaţi şi femei de pe stradă, cărora li se cerea opinia. „Au multe în comun", începea o caracterizare exuberantă a cuplului regal în *Daily Mirror* din 4 decembrie. „Amândoi iubesc marea. Amândurora le place să înoate. Amândurora le plac golful şi grădinăritul. Şi, în scurt timp, au descoperit că se iubesc."

Familia Ducelui de York se aflase în Scoţia în ultimele zile. La coborârea din trenul de noapte în staţia Euston în dimineaţa zilei de 3 decembrie, au dat peste anunţurile ziarelor cu titlul „Căsătoria Regelui". Au fost profund şocaţi de posibilele efecte ale acestui lucru pentru ei. Când Ducele a vorbit cu fratele lui, l-a găsit „într-o foarte mare agitaţie". Se pare că Regele nu se hotărâse ce să facă, afirmând că se va consulta cu poporul în acest sens, apoi va pleca în străinătate.[66] Între timp, a trimis-o pe Wallis într-o călătorie pentru a o proteja. Ea primea scrisori cu cerneală otrăvită şi i s-a aruncat cu cărămizi în geamurile casei închiriate în Regent's Park. Existau temeri că răul abia începuse.

În aceeaşi zi, Ducele i-a telefonat fratelui său, ascuns la Fort Belvedere, refugiul lui din Windsor Great Park, pentru a stabili o întâlnire, dar fără succes. În următoarele câteva zile a tot încercat să ia legătura cu el, dar Regele a refuzat să îl primească, pretinzând că încă nu se hotărâse cu privire la paşii următori. În ciuda impactului enorm pe care decizia lui îl avea asupra vieţii fratelui mai mic, Edward nu i-a cerut sfatul.

Mulți oameni visează întreaga lor viață la cele mai înalte poziții în carieră, dar Ducele nu își dorea să devină Rege. Presentimentele lui se intensificau. Ducele era „mut și distrus" și „îngrozitor de îngrijorat pentru că David nu dorea să îl vadă și nici să vorbească cu el la telefon", afirma Prințesa Olga, soția Prințului Paul de Iugoslavia și sora Ducesei de Kent.[67] În seara zilei de 6 decembrie, duminică, Ducele a telefonat la Fort și i s-a comunicat că fratele lui se afla într-o conferință și că îi va telefona mai târziu. Nu a primit niciun telefon.

În cele din urmă, a doua zi, au luat legătura: Regele l-a invitat la Fort după cină. „Suspansul teribil al așteptării se încheiase", a scris Ducele. „L-am găsit [pe Rege] precipitându-se prin încăpere și mi-a comunicat decizia de a pleca."[68] Când Ducele a ajuns acasă în acea seară, și-a găsit soția la pat din cauza gripei. Ea a rămas la pat în următoarele câteva zile, în timp ce în jurul ei se desfășurau evenimente dramatice. „Bertie și cu mine suntem disperați, iar tensiunea este teribilă", i-a scris surorii ei, May. „Fiecare zi durează o săptămână și singura noastră speranță stă în afecțiunea și sprijinul familiei și al prietenilor noștri."[69]

Evenimentele s-au derulat cu rapiditate. În timpul unei cine pe data de 8, la care au participat câțiva bărbați, inclusiv Ducele și prim-ministrul, Regele a subliniat că luase o hotărâre. Potrivit relatării lui Baldwin, el „se plimba prin încăpere, pur și simplu, spunând: *Aceasta este cea mai minunată femeie din lume*".

În tot acest timp, Ducele avea o atitudine sobră. „Probabil că nu voi uita niciodată această cină", a scris el.

La ora 10 dimineața, pe 10 decembrie, în încăperea octogonală de la Fort Belvedere, Regele a semnat un scurt document de abdicare, prin care jura să „renunțe la tron pentru mine însumi și pentru descendenții mei". Martori au fost Ducele, care l-a succedat ca George al VI-lea, precum și cei doi frați mai mici, Ducele de Gloucester și de Kent.

În seara următoare, după o cină de adio împreună cu familia la Royal Lodge, bărbatul care nu mai era rege a făcut o transmisiune radio pentru națiune de la Castelul Windsor. A fost prezentat

de Sir John Reith, directorul general al BBC, drept „Alteța Sa Regală Prințul Edward". „Îmi este imposibil să port povara grea a responsabilității și să îmi îndeplinesc îndatoririle de rege așa cum mi-aș dori, fără ajutorul și sprijinul femeii pe care o iubesc", a declarat el. Domnia lui Edward durase doar 327 de zile, cea mai scurtă domnie a unui monarh britanic după guvernarea disputată a lui Jane Grey din urmă cu aproape patru secole.

După ce s-a întors la Royal Lodge pentru a-și lua rămas-bun de la familie, a plecat imediat după miezul nopții, fiind condus la Portsmouth, unde era așteptat de distrugătorul HMS *Fury* care avea să-l ducă dincolo de Canalul Mânecii, în exil. Dându-și seama treptat de gravitatea acțiunii lui, a consumat mult alcool și s-a plimbat toată noaptea de-a lungul și de-a latul cantinei ofițerilor, foarte agitat. Ducele de Windsor, așa cum va fi cunoscut pe viitor, și-a continuat călătoria din Franța în Austria, unde avea să aștepte până la finalizarea divorțului lui Wallis, în luna aprilie a anului următor.

La 12 decembrie, în cadrul Consiliului de Accedere la Tron, Ducele de York, devenit acum Regele George al VI-lea, și-a declarat „adeziunea la principiile stricte ale guvernării constituționale și... hotărârea de a depune eforturi în primul rând pentru bunăstarea Commonwealth-ului Britanic al Națiunilor". Vocea îi era joasă și clară dar, inevitabil, s-au strecurat și ezitări în discursul lui.

Logue s-a numărat printre cei care l-au felicitat când i-a trimis urările obișnuite cu ocazia zilei lui de naștere, două zile mai târziu. „Vă rog să îmi permiteți să vă transmit umilele și sincerele mele urări de bine cu ocazia urcării dumneavoastră pe tron", i-a scris el. „Mi se îndeplinește încă un vis foarte plăcut." Profitând de ocazie pentru a-și reactiva vechile legături, a adăugat: „Cu permisiunea Maiestății Voastre, vă voi scrie și în noul an, oferindu-mi serviciile."[70]

Ziarele au salutat cu entuziasm rezolvarea crizei și numirea noului rege. Poate că Bertie nu era înzestrat cu șarmul și charis-

ma fratelui său mai mare, dar era puternic și de încredere. De asemenea, se bucura de o soție populară și frumoasă și de două fiice, care fuseseră urmărite îndeaproape de presă încă de la naștere. „Întreaga lume le venerează astăzi", s-a scris în *Daily Mirror*, într-o relatare despre Prințesele Elisabeta și Margaret, numite „marile mici surori".

Unii observatori străini și-au permis o poziție mai cinică. „Nici Regele George și nici Regina Elisabeta nu au avut o viață de interes public pentru presa din Regatul Unit, dar ultima săptămână a fost exact așa cum și-au dorit-o majoritatea supușilor lor. De fapt, un Calvin Coolidge a intrat în Palatul Buckingham împreună cu Shirley Temple drept fiică", se comenta în *Time*.[71]

Chestiunea defectului de vorbire atârna deasupra Regelui. Datorită lui Logue, făcuse progrese uriașe de la apariția umilitoare de la Wembley, în urmă cu zece ani, dar emoțiile nu îi dispăruseră complet. Din motive evidente, tactica adoptată a fost aceea de a nu atrage atenția asupra acestui defect, iar Logue a fost stupefiat când Cosmo Lang, Arhiepiscopul de Canterbury, a făcut referire la bâlbâiala lui într-un discurs din 13 decembrie, la două zile după abdicare.

Șocându-i pe mulți ascultători, Lang, personaj foarte influent, își începuse discursul printr-un atac la adresa fostului Rege care, potrivit lui, renunțase la încrederea înaltă și sacră care i se acordase în favoarea unei „dorințe ardente pentru fericire personală", pe care el însuși o recunoscuse. „Și mai straniu și trist este faptul că și-a căutat fericirea într-un mod nepotrivit cu principiile creștine ale căsătoriei, și într-un cerc social ale cărui standarde și moduri de viață sunt străine de cele mai bune instincte și tradiții ale poporului său", a tunat Arhiepiscopul. „Cei care fac parte din acest cerc să știe că sunt respinși de judecata națiunii care l-a iubit pe Regele Edward."

Francheța comentariilor Arhiepiscopului au generat o reacție de revoltă din partea câtorva persoane, care au trimis scrisori la redacția ziarului – și l-a tulburat pe Ducele de Windsor, care asculta aceste știri din castelul din Enzesfeld, Austria, unde era găzduit de Baronul și Baroneasa Eugen Rothschild.

Şi mai compromiţătoare au fost cuvintele Arhiepiscopului despre noul Rege. „În ceea ce priveşte comportamentul şi vorbirea, el este mai tăcut şi mai rezervat decât fratele lui", a afirmat el. „Şi aş face o paranteză care poate că este de folos. Când oamenii îl ascultă, observă o ezitare ocazională şi de moment în vorbirea lui. Dar o stăpâneşte complet, iar cei care îl ascultă nu trebuie să fie stânjeniţi, pentru că ea nu are acest efect asupra vorbitorului."

În mod clar, Arhiepiscopul a avut cele mai bune intenţii. Într-un discurs ţinut a doua zi în Camera Lorzilor, a lăudat „calităţile superioare" ale noului Rege – „onestitatea, simplitatea, devotamentul tenace faţă de îndatoririle publice" – care, chiar dacă nu a afirmat direct acest lucru, îl plasau în mod clar într-un contrast cu fratele pe care îl succeda la tron.

Comentariile Arhiepiscopului Lang au fost preluate de presa americană. „Celor 300 de consilieri ai regelui li s-a adresat o singură întrebare din partea tuturor apropiaţilor lor: *Se mai bâlbâie?*", se consemna în *Time* la 21 decembrie. „Nu s-a găsit niciun consilier dispus să fie citat ca afirmând că Maiestatea Sa nu se mai bâlbâie."

Chiar dacă presa britanică s-a abţinut de la discuţii despre asemenea chestiuni, comentariile lui Lang au contribuit la alimentarea unei campanii de zvonistică împotriva noului Rege şi a adecvării lui în funcţia de şef al statului. Această campanie s-a intensificat după ce el a anunţat în februarie că amâna un Durbar al încoronării în India, ce fusese stabilit de fratele lui pentru iarna următoare, punând amânarea pe seama ponderii îndatoririlor şi responsabilităţilor pe care fusese nevoit să le înfrunte de când se urcase, în mod neaşteptat, pe tron. Totuşi, unii au interpretat decizia drept un semn de slăbiciune şi fragilitate; câteva persoane din rândul susţinătorilor tot mai puţini ai Ducelui de Windsor au sugerat că se putea ca Bertie să nu fie capabil nici măcar să treacă de chinul încoronării, şi în niciun caz să supravieţuiască tensiunilor la care este supus un Rege.

În Australia, urcarea pe tron al lui Bertie făcuse ca ziarele să îşi concentreze din nou atenţia asupra rolului unuia dintre conaţi-

onalii lor în vindecarea defectului lui de vorbire. Totuși, a existat și o consemnare dezaprobatoare rară în rubrica scrisorilor de la cititori a *Sydney Morning Herald* din 16 decembrie 1936, semnată de un oarecare H. L. Hullick, secretar de onoare al *Stammerers' Club of New South Wales*. Hullick nu era de acord cu diagnosticul lui Logue în cazul defectului de vorbire al Regelui, ca fiind de natură fizică.

> Dețin autoritatea [scria Hullick] de a afirma că nicio bâlbâială nu are o cauză fizică. Această teorie a fost respinsă în secolul al XIX-lea și nu a fost niciodată altceva decât o presupunere neîntemeiată, fără o bază logică. Bâlbâiala este o afecțiune psihologică și, dacă nu se ia în calcul acest fapt atunci când se recomandă un tratament, starea vocii nu se poate ameliora.
>
> În calitate de bâlbâit de-a lungul întregii mele vieți, vindecat de curând, îmi dau seama mai bine decât oricine de eforturile pe care, fără îndoială, Maiestatea sa le-a depus pentru a-și depăși defectul, iar acest fapt consolidează profundul respect pe care i-l port. Nu știu nimic despre domnul Lionel Logue, dar am auzit de încă cel puțin alți patru domni care pretind, de asemenea, că l-au vindecat pe Ducele de York de bâlbâială.

Scrisoarea lui Hullick a generat o reacție aprinsă din partea câtorva corespondenți, inclusiv de la o anume Esther Moses și Eileen M. Foley din Bondi, a căror scrisoare a fost publicată pe 24 decembrie:

> Dorim să îl informăm pe secretarul *Stammerers' Club* despre câteva fapte referitoare la domnul Lionel Logue, de pe strada Harley, anterior din Australia de Sud, și despre tratamentul lui de succes, fără îndoială, aplicat Maiestății sale, Regele George al VI-lea, Duce de York la vremea respectivă.
>
> În timpul unei vizite la Londra în 1935 și 1936, am fost oaspeții privilegiați ai domnului și doamnei Logue în locuința lor privată din Sydenham Hill, aflându-ne, astfel, în poziția de a dovedi corespondentului dumneavoastră că dl. Logue l-a vindecat,

într-adevăr, pe Maiestatea sa de bâlbâială, după ce toți ceilalți specialiști eșuaseră.

Ca argumente pentru această afirmație, am citit scrisori scrise personal de Maiestatea sa și adresate domnului Logue, în care îi mulțumește recunoscător pentru succesul tratamentului. Acest succes s-a înregistrat imediat înainte de vizita regală în Australia a Ducelui și Ducesei de York din luna mai 1927 și a contribuit semnificativ la reușita turneului lor.

O mare parte din merit o are Maiestatea sa Regina Elisabeta, care, pe parcursul întregii călătorii, a îndeplinit neobosit instrucțiunile pe care i le-a dat domnul Logue. Corespondentul dumneavoastră scrie că a auzit de cel puțin „alți patru domni" care pretind că „l-au vindecat pe Duce de bâlbâială". Poate dumnealui, sau oricare dintre acești patru domni, să aducă dovezi similare ale succesului tratamentului lor?

9

Înaintea încoronării

În 15 aprilie 1937, Logue a primit un telefon prin care i se solicita să îl viziteze pe Rege la Castelul Windsor patru zile mai târziu. Nu i s-a comunicat scopul vizitei, dar nu era greu de ghicit.

— Bună, Logue, ce mult mă bucur să te văd, i-a spus Regele, care purta haine de culoare cenușie cu o dungă albastră, întâmpinându-l cu un zâmbet în timp ce acesta intra în încăpere. M-ai putea ajuta foarte mult.

Logue, veșnicul profesionist, a fost încântat să observe că tonul vocii fostului său pacient era mai profund, așa cum prezisese cu mulți ani în urmă că avea să devină.

Motivul invitației a devenit limpede imediat. La 12 mai, după primele cinci luni ca Rege, urma încoronarea lui Bertie la Westminster Abbey. Avea să fie un eveniment istoric, punând în umbră prin amploare jubileul lui George al V-lea din 1935 sau chiar încoronarea lui, la care asistase Logue însuși cu peste două decenii în urmă, în timpul călătoriei în jurul lumii. Străzile fiecărui orășel erau decorate, iar magazinele din Londra se întreceau în a produce cele mai impresionante manifestări ale loialității față de monarh. Mulțimi uriașe de oameni erau așteptate să asiste în capitală la eveniment.

Pentru Rege, principala preocupare consta în ceremonia în sine, mai ales în răspunsurile pe care avea să le dea la Westminster

Abbey. Oare va fi capabil să pronunțe cuvintele fără să se bâlbâie? La fel de descurajantă era transmisiunea în direct către Imperiu care urma să aibă loc în acea seară de la Palatul Buckingham.

Pe măsură ce evenimentul se apropia, Regele devenea tot mai nervos. Arhiepiscopul a sugerat să încerce un alt logoped, dar Dawson, medicul, a respins ideea, afirmând că avea încredere deplină în Logue. Regele a fost de acord. Alexander Hardinge, care fusese secretarul personal al lui Edward al VIII-lea și îndeplinea acum aceeași funcție pentru succesorul lui, s-a întrebat dacă nu ar fi fost de folos să bea un pahar de whisky sau „vreun alt stimulent" înainte de a vorbi; și această idee a fost respinsă.

La prima întâlnire pregătitoare, profesorul și pacientul au parcurs textul discursului pe care Regele avea să îl țină seara, făcând modificări semnificative. Logue s-a bucurat să vadă că Regele, deși cu maxilarul încă încleștat ușor, avea o stare de sănătate excelentă și era „cât se poate de nerăbdător să se descurce cât mai bine".

Înainte de a pleca, Logue a remarcat cât de bine părea să fie Regele – la care acesta a răspuns că nu ar fi acceptat responsabilitatea în urmă cu doisprezece ani. De asemenea, au discutat despre Cosmo Lang și remarcile lui neinspirate cu privire la defectul de vorbire al Regelui. Potrivit lui Logue, „Arhiepiscopul făcuse un lucru teribil" – mai ales că exista o generație care nu credea că monarhul avea probleme de vorbire.

— Ești cu ochii și pe el? a râs Regele. Ar trebui să auzi ce părere are mama mea despre el.[72]

Astfel de îngrijorări au început să dispară după ce Regele a mers împreună cu membrii familiei regale și Lang, vineri, 23 aprilie, să dezvelească un monument în onoarea tatălui său, ținând primul discurs în calitate de monarh. Logue, care a asistat la ceremonie, a fost plăcut surprins să audă cât de mulți oameni și-au exprimat deschis uimirea față de cât de bine vorbea Regele. A fost satisfăcut mai ales când l-a auzit pe unul dintre privitori spunându-i soției lui:

— Oare nu spusese Arhiepiscopul că acest bărbat are un defect de vorbire, dragă?

Spre amuzamentul lui Logue, soția a răspuns:

— Nu trebuie să crezi tot ce auzi, dragă, nici măcar de la un Arhiepiscop.

A doua zi, luni, Regele a mers la Greenwich pentru a inaugura clădirea nouă a primăriei. A avut o primire minunată și a vorbit foarte bine, deși Logue a observat că avea probleme la pronunțarea cuvântului *falling*. Două zile mai târziu, la Palatul Buckingham, a ținut un alt discurs, de această dată cu scopul de a mulțumi pentru un dar primit din Nepal. Potrivit lui Logue, a fost „un discurs complicat", conținând unele cuvinte dificile.

Cu toate acestea, provocarea principală avea să urmeze: pe 4 mai, la ora 17.45, Logue s-a întâlnit cu Sir John Reith pentru a verifica dacă microfonul era instalat adecvat. A fost fixat pe un pupitru pentru a-i permite Regelui să vorbească stând în picioare, după cum prefera. L-a testat, pronunțând câteva cuvinte din textul discursului planificat pentru transmisiune. De asemenea, luase parte la o repetiție la Abbey și se amuzase că toată lumea părea să știe ce avea de făcut, mai puțin episcopii.

După câteva momente, au apărut cele două prințese spunând:

— Tati, tati, te-am auzit.

Ascultaseră din încăperea alăturată, unde se instalase un difuzor pentru a reda vocile celor doi bărbați. După ce au stat câteva minute, fetițele i-au urat lui Logue ceea ce el a descris drept „o timidă *seară bună*" și, după ce și-au dat mâinile, au plecat la culcare.

Regele a continuat să exerseze în următoarele câteva zile, dar cu rezultate amestecate. În ziua de 6 mai, pe când Regina asculta, discursul nu a decurs bine, iar el a devenit aproape isteric, însă ea a reușit să îl calmeze. „Este un om bun", a scris Logue despre Rege, „și vrea doar ca situația să fie abordată cu atenție". În ziua următoare, au înregistrat o versiune a discursului în prezența lui Reith și Wood (inginerul de sunet de la BBC). Era prea lent și Regelui nu i-a plăcut deloc. Au încercat din nou, dar i-a venit să tușească în mijlocul discursului, astfel că au fost nevoiți să mai încerce o dată. „A fost chiar mulțumit și a plecat să ia prânzul

fiind într-o stare bună, cu zâmbetul lui fericit obișnuit", a scris Logue. „Întotdeauna vorbește bine în fața Reginei."

Pe data de 7, Reith, care era foarte interesat de discurs, i-a scris lui Logue că toate discurile de gramofon înregistrate în acea dimineață se aflau într-o cutie sigilată, aflată în posesia unui oarecare domn Williams la Palat. A sugerat ca din acestea să se alcătuiască o înregistrare amestecată, „care să fie mai mult sau mai puțin potrivită ca discurs, luând părți din prima încercare și din a treia, astfel încât să nu existe nicio greșeală". Reith considera că aceasta va fi utilă în cazul în care apăreau sincope pe data de 12; de asemenea, putea fi utilizată pentru transmisiuni în Imperiu planificate pe durata nopții și a doua zi, și putea fi folosită și de HMV ca bază a unei înregistrări destinate vânzării.

În scrisoarea de răspuns, Logue a insistat asupra faptului că decizia finală îi aparținea lui Hardinge, dar a adăugat: „O înregistrare bună este esențială, în caz de accidente, pierderea vocii etc., iar o treia cu tratamentul sugerat de dumneavoastră ar trebui să fie o înregistrare excelentă".

În timp ce înregistrările erau un fel de poliță de asigurare utilă, Regele a fost încurajat și de relatările elogioase din ziarele de a doua zi cu privire la un discurs pe care îl ținuse la Westminster Hall. Logue era de acord că „a fost o idee bună că nu s-a ținut în fața unui microfon. Este parțial din cauză că nu îi place microfonul, probabil că i se trage de la întoarcerea din AS [Africa de Sud], când a ținut primul discurs pe stadionul Wembley. A fost un eșec teribil, iar urmele au rămas."

În timp ce în Abbey nu avea să existe niciun microfon de temut, trebuia ca Regele să țină un discurs unitar în seara acelei zile. Logue nu era sigur dacă era mai bine ca Regele să fie înconjurat de câțiva oameni sau să fie doar ei doi. „În cazul unui discurs obișnuit, îl rostește aproape perfect întotdeauna și îi face plăcere, dar urăște microfonul", a scris el în jurnal.

Logue a hotărât că încăperea de la primul etaj aflată peste drum de biroul Regelui era excelentă pentru transmisiuni radio, pentru că avea o priveliște către patrulaterul principal și era foarte

liniștită. Un majordom descoperise un pupitru vechi în pivniță, pe care îl acoperiseră cu postav, iar capacul culisant fusese înălțat cu două calupuri de lemn, astfel încât partea de sus devenise un plan orizontal. Între ele se montaseră două microfoane lucioase și un bec roșu. „Am făcut teste șezând la o masă mică, dar vorbește mai bine din picioare", a scris Logue. „Într-adevăr, este un luptător curajos, și dacă un cuvânt nu îi iese tocmai bine, mă privește patetic, după care continuă. Nu este aproape nimic în neregulă cu el, în afară de faptul că îi este *frică*."

În aceeași zi, Logue a primit un telefon de la prietenul lui, John Gordon, aflat în al șaselea an al funcției de editor la *Sunday Express*. Încoronarea și speculațiile cu privire la cât de bine își va rosti Regele replicile reînnoiau în mod inevitabil interesul ziarului față de defectul lui de vorbire – și față de asistența pe care i-o oferise Logue pentru depășirea acestuia. Gordon i-a citit un articol despre Rege în care, spre satisfacția lui Logue, nu i se pomenea numele. Chiar și după toți acești ani, el încerca în continuare să evite celebritatea, și nu să intre în lumina reflectoarelor.

După o oră, Gordon i-a telefonat pentru a-i spune că un oarecare domn Miller, care pretindea că este reporter la *Daily Telegraph*, îi trimisese un articol despre Rege pentru *Sunday Express*, care începea astfel: „Un domn grizonant, cu ochi negri, în vârstă de 60 de ani, un australian, îl însoțește mereu pe Rege și este cel mai bun prieten al lui. Își telefonează în fiecare zi etc. etc."

Logue a considerat că „totul este greșit. Foarte indecent și ar face extrem de mult rău. John m-a întrebat dacă îi permit să acționeze. Am spus că bineînțeles, că este revoltător să se scrie așa ceva. John l-a chemat și i-a spus că articolul era eronat și că ar face foarte mult rău. L-a amenințat pe domnul Miller și i-a spus că, dacă îl trimite altcuiva, nu i se va mai publica niciodată niciun articol. Domnul Miller i-a lăsat articolul lui John și a spus că nu se va mai întâmpla niciodată. John mi-a telefonat și mi-a dat vestea cea bună. Slavă Domnului."

În dimineața de luni, 10 mai, cu două zile înainte de încoronare, Logue a mers la Palat. Regele era deja tensionat, avea ochii

obosiți. „Mi-a spus că nu dormea bine și că cei din jurul lui nu știau despre ce era vorba", a consemnat Logue. „Cred că este foarte emoționat."

În acea seară, la ora 20.00, a mai avut loc un eveniment. Logue a primit un telefon prin care i se spunea că se afla pe lista celor care primeau medalii pentru serviciul față de Rege în ziua încoronării. La început nu a crezut știrea și i-a telefonat lui Gordon, care a confirmat-o. Mai târziu, a mers la locuința lui Gordon împreună cu familia lui, au băut șampanie și au sărbătorit. Evident încântat, Logue a încheiat consemnarea din acea zi în jurnal „Totul este splendid. *M.V.O.* – Membru al Ordinului Victoria."

Când Logue l-a întâlnit pe Rege în după-amiaza zilei următoare, i-a mulțumit pentru marea onoare acordată. Regele a zâmbit și a spus:

— Nu ai de ce. M-ai ajutat. Îi voi răsplăti pe cei care mă ajută.

Apoi a scos ordinul din sertar, i l-a arătat lui Logue și i-a spus să îl poarte a doua zi. Regina a râs și l-a felicitat pe Logue.

Logue și Regele au ascultat înregistrarea discursului. Era suficient de bun pentru a fi transmis, dar Logue a sperat că nu va fi nevoie să o utilizeze. „Maiestatea Sa face progrese în fiecare zi, controlându-și emoțiile, iar vocea dobândește tonuri minunate", a notat în jurnal. „Sper să nu se emoționeze prea mult mâine. Maiestatea Sa s-a rugat în această seară. Este un om atât de bun – chiar îi doresc să fie un Rege minunat."

10

După încoronare

Atât ceremonia încoronării, cât și discursul pentru Imperiu din acea seară fuseseră un triumf pentru Rege – după cum au consemnat ziarele din dimineața zilei următoare. „Lent, hotărât și clar, vocea lui nu a dat semne de oboseală", a comentat *Daily Telegraph*. Un cleric a scris ziarului *Daily Mail* din Manchester pentru a-și exprima încântarea „la auzul vocii Regelui și purității dicției lui". A continuat: „Pe lângă profunzimea vocii tatălui său, el are o anumită delicatețe, care îl face și mai impresionant pentru ascultător. Cred că a fost cea mai apropiată abordare a *englezei standard* perfecte pe care am auzit-o vreodată. Nu a avut nici urmă din ce s-ar putea numi accent."

De asemenea, ascultătorii din străinătate au fost plăcut surprinși de fluența monarhului așa-zis bâlbâit. Cel care rezuma știrile radio de la *Detroit Free Press* a fost uimit de ce se auzea tare și clar din eter de la Londra. „Acum, după ce încoronarea s-a încheiat, ascultătorii se întreabă ce s-a întâmplat cu defectul de vorbire pe care Regele George al VI-lea ar fi trebuit să îl aibă", a scris el. „Nu a fost evident pe parcursul ceremoniei, iar după ce au ascultat discursul noului Rege, multe persoane îl compară cu Președintele Roosevelt, afirmând că are o voce perfectă pentru radio."

După ce încoronarea s-a încheiat, Regele a avut ocazia să se relaxeze. Defectul de vorbire încă nu dispăruse complet dar, cu

ajutorul lui Logue, îl depășea. Între timp, se afirma că Logue, suferind de ceea ce *Time* a descris drept epuizare nervoasă, părăsise Londra pentru o perioadă îndelungată de odihnă. La întoarcere, l-a ajutat pe Rege să se pregătească pentru diferite discursuri, care deveneau o rutină.

Chiar dacă astfel de discursuri s-au desfășurat cu succes, persoanele din serviciul imediat al Regelui erau preocupate din cauza efectelor problemelor sale continue de vorbire – căutând mereu metode de tratament. La 22 mai, Sir Allan „Tommy" Lascelles, asistentul secretarului personal al Regelui, i-a scris lui Logue, făcând referire la o scrisoare primită de la un A. J. Wilmott, în legătură cu o corespondență din *The Times*. În această corespondență se discuta despre posibilitatea ca obligarea copiilor stângaci să se comporte ca și cum ar fi dreptaci să genereze probleme – printre care defecte de vorbire, cum ar fi bâlbâiala.

În răspunsul lui patru zile mai târziu, Logue notează că astfel de obiceiuri pot duce la afecțiuni – care pot să dispară dacă pacientul trece înapoi la utilizarea firească a mâinilor. Totuși, a subliniat că era prea târziu pentru Rege. „După vârsta de 10 ani devine tot mai dificil de revenit la utilizarea firească a mâinilor, și am auzit rareori despre cazuri de succes după aplicarea metodei la vârsta maturității." În mod bizar, el a sugerat că era posibil ca această problemă să „dispară temporar" (idee confundată deseori în mod greșit cu un tratament) prin „vorbirea cu accent american sau cockney", probabil pentru că, potrivit afirmațiilor colegului lui logoped, H. St John Rumsey, aceasta ar duce la o concentrare mai mare asupra vocalelor, și nu asupra temutelor consoane. În mod clar, această variantă nu era adecvată în cazul Regelui, chiar dacă unele persoane pretindeau că identificaseră o oarecare tendință spre pronunția transatlantică în vorbirea fratelui mai mare, pe când acesta era monarh.

Logue a conchis că „din nefericire, în ceea ce privește domeniul defectelor de vorbire, când multe detalii depind de temperament și personalitate, se găsește întotdeauna un caz care te poate contrazice. Iată motivul pentru care nu voi scrie o carte."

Într-o întâlnire din 20 iulie, Hardinge a spus că Regele vorbea bine, dar era foarte obosit. Logue a fost de acord, adăugând că îi părea rău că Regele nu avea mai mult timp pentru sine, din cauza programului supraîncărcat. Această impresie i s-a confirmat a doua zi, când s-a întâlnit cu Regele: părea să fie epuizat și au discutat îndelung despre problemele lui de stomac și despre cum îi afectau acestea vorbirea.

„În mod cert, ei nu îl înțeleg pe Rege", a scris Logue în jurnalul personal în aceeași zi. „Eu, care îl cunosc atât de bine, știu la câtă muncă poate să reziste pentru a vorbi excelent – dă-i să facă prea multe lucruri, obosește-l și îi vei afecta punctul cel mai slab – vorbirea. Fac o nesăbuință dându-i prea mult de lucru. Se va prăbuși și ei vor fi singurii vinovați."[73]

Temerile cu privire la o astfel de prăbușire erau oportune: deschiderea sesiunii parlamentare urma să aibă loc câteva luni mai târziu și, chiar dacă nu era un chin la fel de mare precum încoronarea, avea să fie o provocare semnificativă. Se punea și problema Crăciunului – dacă Regele să urmeze tradiția stabilită de tatăl lui, de a ține o cuvântare la radio către populația Imperiului.

Deschiderea sesiunii parlamentare, în cadrul căreia Regele avea să citească cu voce tare programul guvernului lui Neville Chamberlain (Chamberlain devenise prim-ministru în luna mai a acelui an) făcea parte, bineînțeles, din îndatoririle lui inevitabile de monarh. Acest lucru nu îl împiedica să fie îngrijorat. Era preocupat de cât de bine vorbise George al V-lea în parlament în trecut și se îngrijora că actualul Rege nu se va ridica la același nivel – după cum a observat Logue în urma unei întâlniri din 15 octombrie, când au parcurs textul în întregime. „Încă este îngrijorat din cauză că tatăl lui făcea atât de bine toate aceste lucruri", a scris Logue în jurnal. „După cum i-am explicat, tatălui său i-au trebuit mulți ani pentru a ajunge la nivelul acesta."

De fapt, Regele făcea progrese în privința textului de 980 de cuvinte, pe care îl citea în zece-douăsprezece minute. Dar la această provocare se adăuga necesitatea de a face acest lucru purtând o coroană grea. Când Logue a sosit pentru o repetiție în aju-

nul ceremoniei, a fost surprins să îl vadă pe Rege stând pe scaun și parcurgând discursul, purtând coroana înclinată pe cap.

„A pus-o pentru a-și da seama cât se putea apleca spre stânga sau spre dreapta fără ca aceasta să cadă", a scris Logue în jurnal la data de 25 octombrie. „Coroana se potrivește atât de bine, încât nu trebuie să se îngrijoreze deloc." După două repetiții reușite, Regele și-a scos coroana.

Amândoi au fost încurajați de prestație, chiar dacă Regele nu își putea lua gândul de la amintirea tatălui său. „Nu l-am mai auzit vorbind atât de bine și nu l-am mai văzut atât de fericit, și nici nu l-am mai văzut arătând atât de bine", a scris Logue. „Dacă Regele se descurcă onorabil mâine, îi va face foarte bine. Nu există absolut niciun motiv pentru care să nu îi iasă bine. Este nervos și îngrijorat numai din cauza complexului de inferioritate față de tatăl lui. Vocea i s-a auzit minunat în această seară."

Discursul în parlament a trecut cu bine, ediția din săptămâna respectivă a *Sunday Express* descriindu-l drept un triumf. „A vorbit lent, dar nu a existat nicio ezitare sau bâlbâială", se consemna. „Într-adevăr, ritmul pe care și l-a impus în mod inspirat a dat cuvintelor o anumită demnitate și frumusețe." De asemenea, în ziar se scria că încrederea Regelui a crescut pe măsura parcurgerii discursului, el ridicând privirea și privind în întreaga încăpere. „Nu trebuie să fii clarvăzător pentru a înțelege ce se petrecea în mintea Reginei", se concluziona. „Când Regele a încheiat, ea nu și-a putut ascunde în privire mândria femeii față de soțul ei."

Dar rămăsese chestiunea semnificativă a deciziei privind Crăciunul. La 25 decembrie 1932, George al V-lea începuse ceea ce avea să devină o tradiție a transmisiunii radio anuale către națiune. Așezat la un birou sub treptele din Sandringham, el citise cuvintele scrise de Rudyard Kipling, marele poet imperial și autorul *Cărții Junglei*: „Vă vorbesc acum din locuința mea și din inimă tuturor, tuturor popoarelor mele din Imperiu, femeilor și bărbaților despărțiți de zăpezi, deșert sau mare, la care pot să ajungă numai vocile din eter, bărbați și femei de toate rasele și culorile care se uită la Coroană ca la simbolul unității lor", declara el.

George al V-lea a făcut o altă transmisiune în 1935, prin care reflecta nu numai asupra Jubileului de argint, ci și asupra altor două evenimente regale importante din acel an: căsătoria fiului său, Prințul Henry, Duce de Gloucester, și moartea surorii lui, Prințesa Victoria. Transmisiunile pe un ton religios subtil erau concepute pentru a-l plasa pe monarh în postura de cap al unei mari familii răspândite nu numai în Regatul Unit, ci și în Imperiu – lucru pe care nepoata lui, Regina Elisabeta a II-a, se va strădui să îl facă în domnia ei de peste jumătate de secol. Mesajele ei de Crăciun, inițial la radio, mai târziu la televiziune, aveau să devină o parte importantă a ritualului de Crăciun pentru zecile de milioane de supuși.

Totuși, nici George al VI-lea și nici cei din anturajul său nu au privit situația în acești termeni. Pentru el, mesajul de Crăciun nu era o tradiție națională, ci pur și simplu o opțiune a tatălui, iar el nu dorea să îl emuleze. În timpul sărbătorii de Crăciun din anul precedent, când fratele lui mai mare abdicase cu doar două săptămâni mai înainte, cu siguranță că nu existase așteptarea ca el să țină un discurs. Dar în decembrie 1937, situația se prezenta altfel și mai ales în Imperiu exista dorința ca noul Rege să facă o transmisiune. La Palatul Buckingham au început să sosească mii de scrisori prin care i se solicita să vorbească.

Cu toate acestea, Regele nu se lăsa înduplecat, parțial din cauza emoției obișnuite pe care o avea față de orice angajament de a vorbi în public, mai ales dacă presupunea ca el să vorbească singur în fața unui microfon către zeci – poate sute – de milioane de oameni. De asemenea, considera, aparent, că ar întina amintirea tatălui său dacă ar ține un astfel de discurs.

La o întâlnire din 15 octombrie la care a asistat și Logue, Hardinge a propus soluția ca Regele să citească, în schimb, predica în biserică în dimineața primei zile de Crăciun. Totuși, s-a renunțat la idee din cauza îngrijorării că ar fi putut ofensa alte confesiuni. Ideea ca Regele să citească un mesaj scurt pentru Imperiu începea să se răspândească la Palat, iar, după o întâlnire din 4 noiembrie, când Logue a repetat cu Regele câteva discur-

suri de rutină, Hardinge i-a prezentat o schiță pe care a considerat-o chiar bună.

Între timp, Logue era îngrijorat din alt motiv. Circulau zvonuri eronate, dar persistente, potrivit cărora Prințesa Margaret, în vârstă de șapte ani, suferea de același defect de vorbire ca și tatăl ei. Logue i-a sugerat lui Hardinge ca, la următoarea ocazie când va fi filmată, ea să spună câteva cuvinte, cum ar fi: „Hai să mergem, mami" sau: „Unde este Georgie?" sau să strige câinele, pur și simplu – „absolut orice pentru a dovedi că poate să vorbească și pentru a elimina pentru totdeauna zvonul că are un defect de vorbire".

Luna noiembrie a trecut: un discurs în onoarea lui Léopold al III-lea, Regele Belgiei, s-a derulat cu bine. De asemenea, se pare că Regele nu fusese tulburat de un incident din timpul ceremoniei de Ziua Veteranilor de la Cenotaf, când un fost soldat scăpat dintr-un azil psihiatric a întrerupt cele două minute de reculegere strigând: „Toată ipocrizia asta!"

Când Logue s-a întâlnit cu Regele la 23 noiembrie, au avut o lungă discuție despre Crăciun, în care Regele a dezvăluit că încă nu se hotărâse. Totuși, era clar că, chiar dacă va ține un discurs în cele din urmă, nu trebuia să fie privit drept reluarea unei tradiții anuale. Logue l-a înțeles și s-a hotărât să ia o decizie finală în acest sens în săptămâna următoare. „Va pleca la Sandringham, apoi la ducatul din Cornwall și va medita pe drum la această chestiune", a scris Logue. „Cred că ar fi bine să facă o transmisiune scurtă de Crăciun în acest an, dar cu siguranță că nu în fiecare an."

În ciuda presiunii deciziei, Regele avea o stare de relaxare, făcând glume în timpul cinei la adresa protocolului oficial și a problemelor legate de alăturarea la masă a ambasadorilor din țări ostile. De asemenea, a râs ascultându-l pe Logue făcând o poezioară despre fratele lui și Wallis Simpson, chicotind când acesta a ajuns la versul „avea grijă de Stat în timpul zilei și de doamna Wallis noaptea".

Începutul primei zile de Crăciun din 1937 nu a fost foarte însorit, prevăzându-se ceață. Laurie Logue s-a trezit devreme

conducându-și tatăl cu mașina la stația din strada Liverpool, de unde avea să ia un tren spre Wolferton, stația cea mai apropiată de Sandringham din nordul Norfolk, unde Regele își petrecea Crăciunul împreună cu familia.

Aranjamentele privind călătoria lui Logue fuseseră lăsate în seama lui C. J. Selway, directorul pentru pasageri din regiunea de sud a London & North Eastern Railway. Selway îi trimisese lui Logue un bilet de întoarcere la clasa a treia și un permis prin care era autorizat să călătorească la clasa întâi în ambele direcții. I se rezervase un compartiment de fumători la clasa întâi pe numele de Dl. George, la trenul de 9.40. Directorul gării l-a însoțit pentru a-i ura succes și a se asigura că locul era ocupat de persoana potrivită. Logue avea să se întoarcă la Londra cu trenul de 18.50 din aceeași zi.

Erau valuri de ceață și au pierdut ceva timp între Cambridge și Ely, dar trenul a intrat în stația King's Lynn cu numai cincisprezece minute întârziere. După două stații, la Wolferton, un șofer al casei regale îl aștepta pe Logue pe peron. A ridicat un sac mare al Poștei Regale cu corespondență pentru Sandringham și au pornit spre domeniu.

„Nimic nu putea fi mai simplu sau mai plăcut decât întâmpinarea călduroasă pe care mi-au făcut-o", și-a amintit Logue. În sala de recepții erau aproximativ douăzeci de oaspeți, o sală cu mobilier grandios din stejar deschis la culoare, cu tavan înalt de zece metri și o galerie pentru muzicieni la un capăt. Regele l-a prezentat tuturor înainte de a intra pentru a servi masa. Înainte de a pătrunde în încăpere, o femeie purtând o rochie de culoare albastru-deschis l-a prins de braț, a ridicat mâna și a spus:

— Dumneavoastră sunteți domnul Logue, mă bucur foarte mult să vă întâlnesc.

Logue s-a înclinat până la podea deasupra mâinii ei întinse. Potrivit consemnărilor lui din jurnal, „am avut privilegiul de a o întâlni, în sfârșit, pe una dintre cele mai minunate femei pe care le-am văzut vreodată – Regina Mary".

Înainte de a trece în sala de mese, oaspeții s-au oprit în sala nobililor unde se afla un model plan din piele al mesei, cu cărți de

vizită albe cu numele celor care aveau locuri la masă. Logue s-a bucurat să vadă că avea să şadă între Regină şi Ducesa de Kent. Regele stătea pe scaunul din faţa lui.

Logue şi-a amintit că prânzul „a fost destul de informal; vesel şi distractiv". La 14.30 s-au întors în frumoasa sală de recepţii. Dar această vizită nu a fost un simplu eveniment social: aveau de lucrat. I s-a alăturat Regelui în birou, aceeaşi încăpere din care tatăl său făcuse o transmisiune radio cu cinci ani în urmă, şi au discutat despre text, repetând procedura pentru a se asigura că totul era în ordine. Apoi au trecut în holul principal, prin sala de recepţii, spre încăperea folosită pentru transmisiune.

Masa ovală de la care George al V-lea obişnuia să transmită fusese împinsă într-un colţ. În centrul încăperii se afla un pupitru mare cu două microfoane şi lumina roşie în centru. Logue a descoperit că Regelui îi era mai comod şi se simţea mai puţin constrâns în vorbire dacă putea să se plimbe prin încăpere – îi venea să râdă când vedea în ziare fotografii înfăţişându-l la o masă.

Logue a deschis fereastra pentru a lăsa să intre aerul proaspăt. Apoi i s-au alăturat lui R. H. Wood de la BBC, care se afla în încăperea proprie. Un individ tăcut, cu părul blond, se vede faptul că Wood cunoştea arta în faşă a transmisiunilor radio mai bine decât oricine altcineva din Marea Britanie. Wood fusese cel care concepuse instalarea microfoanelor pentru încoronare şi pentru discursul din acea seară. De asemenea, fusese responsabil cu partea tehnică a ultimei transmisiuni a lui George al V-lea, aducând două microfoane, lumini pentru semnalizare şi amplificatoare în caz de defecţiuni. Îl însoţeau şase bărbaţi şi toate accesoriile necesare în transmisiuni: instrumente, un telefon şi un difuzor mare, la care aveau să asculte înregistrarea discursului preluat de Casa de Transmisiuni. Regele era programat să înceapă să vorbească la ora 15.00.

În ciuda ceţii şi a atmosferei apăsătoare, toată lumea era veselă. Logue şi Regele au revenit la microfon pentru a face o încercare. În timp ce Regele citea, discursul se auzea tare în transmisiunea din camera alăturată. Aşadar, aceasta a fost oprită, iar restul

familici regale și oaspeții lor s-au adunat în camera copiilor, pentru a asculta de acolo.

La trei fără cinci minute, Regele și-a aprins o țigară și a început să se plimbe prin încăpere. Wood a testat lumina roșie pentru a vedea dacă funcționează adecvat și și-au sincronizat ceasurile. Cu un minut înainte de transmisiune, Regele și-a aruncat țigara în șemineu și a rămas cu mâinile la spate, așteptând. Lumina roșie a clipit de patru ori, iar el s-a apropiat de microfon. Lumina roșie s-a oprit o clipă, apoi s-a aprins și a rămas astfel, iar el a început să vorbească, cu o voce frumos modulată.

„Mulți dintre voi își amintesc transmisiunile de Crăciun din anii anteriori, când tatăl meu le vorbea popoarelor lui, de acasă și de peste mări, în calitate de cap respectat al unei mari familii..."

Vorbea prea repede: aproape o sută de cuvinte pe minut, și nu optzeci și cinci, așa cum dorea Wood. De asemenea, se împiedica la un cuvânt, ajungând la el prea rapid.

„Cuvintele lui au adus fericire în casele și în inimile ascultătorilor din întreaga lume", a continuat Regele. Logue s-a bucurat să vadă că își recăpăta încrederea.

Apoi, spre finalul discursului, a subliniat – afirmație consemnată de ziare – că aceasta avea să fie o ocazie unică, și nu o tradiție: „Nu aș putea să aspir să îi iau locul – și nici nu cred că voi doriți ca eu să continui, neschimbată, o tradiție atât de personală pentru el."

Regele a continuat în același ritm, blajin spre final, când s-a oprit. După exact trei minute și douăzeci de secunde, se terminase. „Abia dacă a lungit prea mult două cuvinte încercând să facă o subliniere", a consemnat Logue.

Dar Regelui i-a spus:

— Permiteți-mi să fiu primul care vă felicită, Sire, pentru prima dumneavoastră transmisiune de Crăciun. Regele i-a strâns mâna, i-a zâmbit „cu plăcutul lui zâmbet de școlar", după cum l-a descris Logue, și a spus:

— Să mergem înăuntru.

S-au întors în salonul de recepții, unde familia regală și oaspeții coborau împreună din camera copiilor. S-au adunat în jurul Regelui și l-au felicitat. Acum era 15.20, iar familia regală și vizitatorii au început să se împrăștie: unii au plecat în camerele lor; alții au ieșit la o scurtă plimbare. Regele, împreună cu soția și mama sa s-au întors în încăperea unde se afla Wood, pentru a asculta înregistrarea transmisiunii.

Regina Mary, în vârstă de șaptezeci de ani, era curioasă ca o școlăriță în legătură cu aparatura și, după ce a dat mâna cu toți bărbații, i s-au prezentat toate instrumentele. Apoi a sunat telefonul. Wood a răspuns, apoi a spus:

— Londra ne poate face transmisiunea acum, Maiestate.

Regina Mary s-a așezat în fața microfonului, iar Logue stătea în picioare, cu o mână pe spătarul scaunului. Regele se sprijinea de perete, iar Regina, îmbujorată și vioaie, stătea în ușă.

Apoi s-au auzit primele acorduri din „God Save the King" și au ascultat discursul de la început. La final, Regina Mary le-a mulțumit tuturor și l-a întrebat pe Wood:

— Toate acestea s-au întâmplat și când răposatul meu soț făcea transmisiuni și dumneavoastră, domnilor, vă aflați aici?

— Da, Maiestatea voastră, a răspuns Wood.

— Iar eu nu am știut nimic, a răspuns Mary, întristată, sau cel puțin așa i s-a părut lui Logue.

Trecând pe lângă încăperea cu microfoane, nora ei, Regina Elisabeta, l-a oprit pe Logue și, punându-i mâna pe umăr, i-a spus:

— Domnule Logue, nu știu dacă Bertie și cu mine vă vom putea răsplăti vreodată pentru ce ați făcut pentru el. Priviți-l. Nu cred că l-am mai văzut atât de ușurat și fericit.

Logue era copleșit de emoție și nu a fost în stare să facă altceva decât să își stăpânească lacrimile. Apoi s-au îndreptat spre salonul de recepții și a stat în fața șemineului împreună cu Regele și Regina timp de aproape o oră, discutând despre evenimentele întâmplate în cele șapte luni de la încoronare.

Cu puțin timp înainte de ceai, Regele s-a ridicat.

— Logue, vreau să discut cu tine, a spus. Logue l-a urmat în bibliotecă. A scos din birou o fotografie înfățișându-l alături de Regină și de prințesele purtând veșmintele de la încoronare, pe care o semnaseră amândoi, precum și o casetă. Înăuntru se afla reproducerea frumoasă a unei tabachere din argint și o pereche de butoni din aur cu email negru, cu blazonul regal și Coroana.

Logue era prea copleșit pentru a vorbi, dar Regele l-a bătut pe umăr.

— Nu îți voi putea mulțumi niciodată suficient pentru tot ceea ce ai făcut pentru mine, a spus el.

Ceaiul a fost o altă masă informală: Regina ședea la un capăt al mesei, iar Lady May Cambridge la celălalt. Apoi au coborât toți în marele salon de dansuri, împodobit, unde Logue avea să cunoască ritualul organizat în cel mai mic detaliu, al înmânării cadourilor regale. În centrul încăperii se afla un brad de Crăciun înalt până la tavan, frumos împodobit. În jurul încăperii se asamblaseră mese pliante mari, acoperite cu hârtie albă. Aveau o lățime de aproximativ un metru și la fiecare metru erau împărțite printr-o panglică albastră, fiecare persoană având astfel un spațiu de un metru pătrat. Fiecare spațiu era însemnat cu o etichetă purtând un nume, începând cu Regele și Regina, și conținea cadourile persoanei respective.

Regele îi oferise Reginei o coroniță frumoasă cu safire, dar Logue a fost uimit atât de simplitatea procedeului, cât și de cea a celorlalte cadouri, mai ales a celor oferite copiilor. Apoi toți au jucat *Coroana e rotundă* cu cele două prințese și ceilalți copii din familia regală.

Pentru Logue, timpul a trecut aproape ca într-un vis până când, la 18.30, Comandantul Lang, șeful grajdurilor regale, i-a amintit că, pentru a prinde trenul de întoarcere la Londra, trebuia să plece imediat, mai ales din cauza ceții. După-amiază, Regina îi propusese lui Logue să rămână peste noapte, dar el nu dorea să stea mai mult decât era binevenit. În plus, acasă, la Sydenham, îl așteptau oaspeții lui.

Între timp, Regele, soția și mama lui se aflau în lungul salon învecinat pentru a oferi cadouri personalului și angajaților dome-

niului, dar când nobilul le-a şoptit că Logue pleacă, au venit să îi ureze drum bun.

Aşadar, Logue a făcut o reverenţă în faţa celor două regine şi amândouă i-au mulţumit călduros pentru eforturile lui, apoi Regele i-a strâns mâna, spunându-i cât de mult se bucura că îşi sacrificase cina de Crăciun pentru a fi alături de el.

— Oricum, a adăugat, pentru că trenul nu are un vagon-restaurant, am aranjat să ţi se aducă un pachet.

Ceaţa era foarte groasă, dar şoferul a reuşit să ajungă la Wolferton la timp, Logue luând trenul spre Londra însoţit de un coş, în care se afla cina de Crăciun, cu complimente din partea Regelui. În ciuda ceţii, trenul a oprit pe strada Liverpool cu trei minute mai devreme. Laurie, care plecase de la propria cină de Crăciun, aştepta să îşi conducă tatăl acasă. În jurul orei 10.45, Logue era întâmpinat din nou, acasă, unde toţi oaspeţii părcau să fie veseli şi să se simtă bine. Iar astfel s-a încheiat ceea ce el a descris drept „una dintre cele mai minunate zile din viaţa mea".

Myrtle nu l-a însoţit pe Lionel la Sandringham. În primăvara acelui an, începuse să sufere din cauza vezicii biliare inflamate, iar pe 5 iulie fusese operată. Chirurgul a îndepărtat paisprezece pietre, „cât să facă o carieră", după cum s-a exprimat într-o scrisoare către fratele ei Rupert. A rămas internată în spital mai bine de trei săptămâni, dar boala a revenit după zece zile de la externare, din cauză că o aşchie rămasă începuse să se deplaseze. Pe măsură ce ea trecea dintr-o criză în alta, Lionel era tulburat la gândul că era posibil să o piardă pe femeia care îi fusese alături în cea mai mare parte a vieţii. În luna martie a acelui an sărbătorise-ră treizeci de ani de la căsătorie – „foarte mult timp petrecut cu o femeie şi, cu toate acestea, privind înapoi, sunt puţine lucruri pe care le-aş schimba", a scris el. „A fost o perioadă minunată şi ea s-a aflat întotdeauna alături de mine pentru a-mi da imboldul de care aveam nevoie."

Doctorii lui Myrtle au dorit să o protejeze de clima din Anglia şi i-au recomandat să plece pentru câteva luni în Australia pen-

tru a se reface. A plecat din Southampton la 4 noiembrie 1937, numărându-se printre cei 499 de pasageri aflați la bordul vasului *Jervis Bay* de 8 640 de tone, aparținând companiei Aberdeen and Commonwealth. A ajuns la Fremantle, în Australia de Vest, la 5 decembrie, a petrecut patru săptămâni în Perth, apoi și-a continuat călătoria spre est, traversând țara. Avea să se întoarcă în Marea Britanie în aprilie.

Era pentru prima dată când Myrtle se întorcea acasă de când plecase împreună cu Lionel, cu peste un deceniu în urmă. Datorită succesului soțului ei și relației apropiate cu monarhul, ea a fost tratată ca o celebritate: s-au dat petreceri, concerte și recitaluri în onoarea ei, a fost oaspetele Guvernatorului statului Victoria, Lordul Huntingfield, și al soției lui la Government House. Jurnaliștii s-au adunat în număr mare pentru a o intervieva pe femeia descrisă drept „soția specialistului vocal al Regelui George", iar rubricile mondene ale ziarelor consemnau unde mergea, cu cine se întâlnea și ce îmbrăcăminte purta. Myrtle părea să se bucure din plin de atenția primită, chiar dacă a avut câteva episoade de spaimă legate de starea de sănătate – la un moment dat, se simțea atât de rău încât a fost necesar să fie dusă la Adelaide într-o ambulanță, dar și-a revenit, fiind „puțin palidă, însă în stare să continue".

Într-un interviu dintr-un ziar, publicat cu titlul „Australienii prosperă la Londra", Myrtle a făcut o descriere pozitivă a vieții de care se bucurau ea și compatrioții ei în țara-mamă, comentând că mulți dintre ei erau binecunoscuți la Londra. „Pun acest lucru pe seama încrederii lor în sine și a lipsei fricii", a declarat ea. „Sunt cât se poate de capabili și de adaptabili, și, pare-se, cad în picioare, indiferent de situație." De asemenea, a descris cum propriul „cămin minunat" din Sydenham Hill devenise un „loc de oprire" pentru australienii care vizitau Marea Britanie.

În timp ce Lionel a fost întotdeauna discret cu privire la munca proprie, soția lui nu se putea opri de la a discuta despre Rege, lăudându-se că el îi invitase personal la ceremonia de încoronare. I-a declarat unui intervievator că monarhul este „cel mai asiduu muncitor din lume", un bărbat cu o „vitalitate și forță uriașe",

care îi permit să facă față cantității mari de muncă. A vorbit afectuos despre „zâmbetul lui de fericire – un surâs, l-am putea numi" și despre „minunatul lui simț al umorului".

„Dacă toți pacienții soțului meu ar da dovadă de dârzenia și hotărârea Regelui, toate vindecările lui ar fi de 100%", i-a declarat altui ziarist. „Maiestatea sa ne vizitează frecvent – este cât se poate de fermecător. La fel sunt și Prințesele, deloc alintate, deși Margaret Rose este cea mai veselă; Elisabeta are sentimentul responsabilității. Amândouă vorbesc minunat și sunt modeste și nepretențioase", a mai adăugat. „Soțul meu merge la Palat în fiecare seară acum, iar micile Prințese vin de fiecare dată să spună *Noapte bună, tati.*"[74]

Nu este clar care a fost poziția soțului lui Myrtle față de astfel de indiscreții. Totuși, probabil că dezacordul lui nu a fost puternic, întrucât decupajele din ziarele în care soția lui fusese citată erau lipite cu grijă în caiet.

11

Calea spre război

În timp ce Myrtle călătorea bucurându-se de glorie prin Australia, Europa se apropia inexorabil de război. De câțiva ani, ca parte a căutării sale de *Lebensraum*, Hitler își concentrase atenția asupra zonei de la granița Germaniei, locuită în mare parte de populație vorbitoare de limba germană. În 1935, în urma unui plebiscit, regiunea Saar s-a unit cu Germania. Apoi, la începutul anului 1938, a avut loc *Anschluss*-ul cu Austria. Astfel, Cehoslovacia a devenit o țintă tentantă, datorită populației substanțiale de etnici germani, majoritari în unele districte din Regiunea Sudetă. De asemenea, țara blocată era înconjurată din trei părți. În primăvara și vara anului 1938, când germanii sudeți au început să ceară autonomia sau chiar unirea cu Germania, lui Hitler i s-a servit scuza necesară pentru a acționa.

Armata Cehoslovaciei era bine instruită, dar guvernul țării știa că nu se putea măsura cu puterea mașinii de război naziste. Cehii aveau nevoie de sprijinul Marii Britanii și al Franței, dar Londra și Paris se aflau pe punctul de a-i abandona. În luna septembrie a acelui an, Chamberlain s-a întâlnit cu Hitler în fortăreața acestuia de la Berchtesgaden, unde s-a hotărât că Germania putea să anexeze Regiunea Sudetă, cu condiția ca majoritatea locuitorilor ei să voteze în sprijinul deciziei într-un plebiscit. Apoi, ceea ce

mai rămânea din Cehoslovacia avea să primească garanții internaționale ale independenței. Dar, când Chamberlain a revenit în Germania pentru a se întâlni cu liderul nazist la Bad Godesberg, lângă Bonn, la 22 septembrie, Hitler a anulat acordul anterior.

Chamberlain se afla încă în Germania când Logue s-a întâlnit cu Regele în ziua următoare. Motivul întâlnirii lor era un discurs pe care Regele trebuia să îl țină la lansarea navei *Queen Elizabeth*, la 27 septembrie. În mod explicabil, acesta era preocupat de înrăutățirea situației internaționale și dorea să afle de la Logue opinia oamenilor de rând cu privire la eventualitatea unui război. Regele, asemenea multora din generația lui, fusese atât de îngrozit de măcelul din Primul Război Mondial, încât părea să considere că orice – chiar și împăciuirea liderului nazist – era de preferat unui nou conflict total.

— Este uimitor, Logue, numărul celor care doresc să arunce această țară în război, fără să ia în calcul costurile, i-a spus.

Chiar dacă Regele era de altă opinie, nu avea cum să influențeze cursul evenimentelor: influența monarhului scăzuse considerabil în ultimii treizeci de ani. În primul deceniu al secolului, bunicul lui, Edward al VII-lea, se implicase activ în politica externă, contribuind la crearea Antantei cu Franța, în 1904. Prin contrast, George al VI-lea nu avea să se bucure de puterea de influență pentru a schimba politicile urmărite de Chamberlain și miniștrii acestuia.

Astfel, în dimineața zilei de 30 septembrie, Chamberlain și omologul lui francez, Edouard Daladier, împreună cu Hitler și Mussolini, au semnat ceea ce a devenit cunoscut sub numele de Acordul de la München, prin care Germaniei i se permitea să anexeze Regiunea Sudetă. Întorcându-se la Londra, Chamberlain a fluturat o copie a acordului în fața mulțimii bucuroase de pe aeroportul Heston din vestul Londrei, afirmându-și convingerea că însemna „pacea pentru timpul nostru". Mulți l-au crezut.

Totuși, Acordul de la München nu a împiedicat declanșarea războiului, ci doar l-a amânat. În lunile următoare, Logue a continuat să se întâlnească cu Regele, devenind un vizitator frecvent

la Palatul Buckingham; nu se mai punea problema ca Regele să îl viziteze pe Logue pe strada Harley, așa cum făcuse pe vremea când era Duce de York.

Prima provocare imediată pentru Rege era discursul programat pentru deschiderea sesiunii parlamentare, stabilită pentru 8 noiembrie 1938. De asemenea, se pregătea pentru o călătorie importantă – un voiaj de peste o lună în Canada, începând cu luna mai 1939. Aceasta era prima călătorie a unui monarh britanic în funcție, fiind și mai importantă decât vizita în Australia și Noua Zeelandă din urmă cu un deceniu, care prilejuise întâlnirea lui cu Logue. În cadrul discursului avea să confirme că, în timpul călătoriei sale în Canada, urma să accepte o invitație din partea Președintelui Franklin D. Roosevelt de a trece granița în Statele Unite, pentru o scurtă vizită privată. Aceste vizite nu vizau doar consolidarea legăturilor Marii Britanii cu cele două puteri nord-americane. Ele, aveau și scopul de a obține sprijin înaintea conflictului cu Germania nazistă, care părea să fie inevitabil la acel moment.

Lui Logue i se solicitase să meargă la Palat pe 3 noiembrie la ora 18.00 pentru a parcurge discursul împreună cu Regele. A ajuns cu cincisprezece minute mai devreme și s-a oprit la Alexander Hardinge, care i-a arătat textul. Citindu-l, Logue s-a bucurat să vadă că Regele avea să accepte invitația lui Roosevelt. „Consider că este cel mai măreț gest făcut vreodată pentru pacea mondială", a scris în jurnal. „Bineînțeles că mulți cetățeni americani vor spune că este un șiretlic politic, dar ei văd interese politice sau financiare în orice."

În timp ce citea, în încăpere a intrat asistentul secretarului personal al Regelui, Eric Mieville, care a început să discute detaliat cu Hardinge despre cât era de înțelept ca Regele să fie însoțit în Canada de reprezentanți ai Curții. Neputându-se hotărî, i-au cerut opinia lui Logue, în calitate de „supus din colonii". Logue avea amintiri plăcute din copilărie despre vizita în Adelaide a Regelui George al V-lea, pe când era încă Duce de York.

— Cu cât mai spectaculos, cu atât mai bine, le-a răspuns.

Cei doi au acceptat ideea şi probabil că Lordul Şambelan nu avea să afle niciodată că opinia supusului din colonii Lionel Logue a fost ceea ce a făcut să fie inclus în turneul canadian.

Regele arăta obosit, lucru lesne de înţeles, probabil, întrucât se trezise la ora 4.00 dimineaţa pentru a merge la vânătoare de raţe la Sandringham. Totuşi, lui Logue i se părea că era într-o formă suficient de bună. Au parcurs discursul de două ori: prima dată a durat treisprezece minute; a doua oară au obţinut unsprezece minute. Totuşi, era scris în limbajul dificil obişnuit, şi au stabilit încă două întâlniri pentru pregătiri suplimentare. Înainte de a pleca, cu câteva minute înainte de ora 19.00, Prinţesa Margaret, în vârstă de aproape opt ani la acea vreme, a intrat pentru a-i ura noapte bună tatălui ei. „Ce frumos este să îi vezi cum se joacă împreună", s-a gândit Logue. „Nu-şi ia ochii de la ea când se află în încăpere."

Logue s-a întâlnit cu Regele din nou în dimineaţa deschiderii sesiunii parlamentare, pentru o repetiţie finală: „Un efort semnificativ, în ciuda faptului că redundanţa cuvintelor este înfiorătoare", a scris în jurnal. „A durat exact 11 minute şi este interesant să aflu cât îi va lua sa îl rostească." Logue nu putea să fie prezent în parlament, dar Căpitanul Charles Lambe, un oficial al Regelui care avea să facă parte din auditoriu, a promis că va cronometra discursul şi că îi va telefona imediat după încheiere. Ulterior, Lambe a afirmat că durase treisprezece minute şi că fuseseră patru ezitări.

Spre uşurarea lui Logue – şi, mai mult, a Regelui – s-a hotărât că în acel an nu se va transmite un mesaj de Crăciun; mesajul anterior fusese unic, ţinut numai pentru că încoronarea avusese loc în acelaşi an. Totuşi, sentimentul de uşurare a fost de scurtă durată: în timpul vizitei în America de Nord, Regele avea să ţină câteva discursuri, cel mai important fiind în 24 mai, Ziua Imperiului, în Winnipeg. Sărbătorită pentru prima dată în 1902, de ziua de naştere a Reginei Victoria, care murise cu un an înainte, se dorea ca această zi să le amintească copiilor ce însemna să fie „fiii şi

fiicele unui Imperiu glorios". Într-un astfel de moment de tensiune internațională, ziua de 24 mai reprezenta o ocazie pentru manifestări de solidaritate cu țara-mamă, din partea membrilor Imperiului.

Toate aceste discursuri presupuneau un anumit număr de întâlniri dintre Rege și Logue. Printr-o scrisoare trimisă de Palat la 10 martie, de pildă, se confirmau întâlnirile de la Palat pentru zilele de 16, 17 și 20. Aceste vizite frecvente au însemnat și că Logue începea să cunoască mai bine familia Regelui. În timpul primei întâlniri din cele trei, Prințesa Margaret Rose i-a întrerupt din nou – captivându-l pe Logue cu farmecul ei, așa cum făcea mama ei întotdeauna. „Ce fetiță drăguță și matură este ea, cu ochii ei strălucitori cărora nu le scapă nimic", a notat el în jurnal. „Tocmai venise de la o lecție de dans și ne-a arătat cum, când a făcut ultimii pași din Highland Fling, papuceii i-au făcut o rană și, după ce ne-a arătat, [a cerut] să se facă ceva în această privință."

În luna următoare, Logue s-a întâlnit cu formidabila Regină Mary, Regina mamă, care abia trecuse de vârsta de șaptezeci de ani. În timp ce mergea pe un coridor curbat spre Rege, a văzut că unul dintre membrii gărzii stătea în poziția de drepți fără să se miște. După ce a făcut câțiva pași, a observat două femei îndreptându-se spre el, una dintre ele sprijinindu-se într-un baston. Lui Logue i s-a oprit respirația brusc dându-și seama cine era aceasta.

„M-am lipit de perete și am făcut o plecăciune, ele au ajuns în dreptul meu și s-au oprit – iar eu m-am temut că inima mea va face la fel", a consemnat Logue în jurnal, într-un registru deferent rezervat pentru întâlnirile cu femeile din familia regală. „Regina s-a apropiat de mine încet – și, întinzându-mi mâna, a spus, *Vă știu – ați venit la Sandringham. Bineînțeles, sunteți Logue, mă bucur mult să vă întâlnesc din nou.*"

Mai târziu, când i-a spus Regelui cât de impresionat fusese de faptul că mama lui îl recunoscuse, acesta i-a răspuns: „Da, este minunată."

Plecarea Regelui și a Reginei era programată pentru 5 mai 1939, la bordul RMS *Empress of Australia* al companiei

Canadian Pacific, într-o călătorie care avea să dureze douăsprezece zile în Atlanticul de Nord. În după-amiaza zilei precedente, Logue fusese chemat la Palat. L-a sfătuit pe Tommy Lascelles, care urma să îi însoțească, cu privire la cum să îl ajute pe Rege să se pregătească pentru transmisiune. Un sfat important era că, contrar impresiei lăsate de toate fotografiile care îl înfățișau șezând în fața microfonului, Regele prefera să stea în picioare, de fapt. În această situație (ca în cazul călătoriei în Australia) nu se punea problema ca Logue să fie inclus în suita regală – și nici nu își dorea acest lucru. „Pacientul meu celebru se descurcă minunat și ar trebui să aibă o ședere foarte plăcută în Canada", i-a scris cumnatului său Rupert. „Nu cred că este nevoie să merg și eu."

Apoi, după câteva minute, a sosit următorul mesaj: „Domnul Logue este solicitat", și a fost condus unde se afla Regele. Potrivit amintirilor lui Logue, era prea obosit pentru a sta în picioare în timpul discursurilor, dar zâmbea și părea să fie vesel. Lucrau împreună la textul unui discurs pentru Quebec când s-a deschis o ușă ascunsă din perete și a intrat Regina, impresionantă în îmbrăcămintea de culoare cafenie, însoțită de cele două prințese.

Elisabeta și Margaret l-au implorat să le dea voie să nu se ducă la culcare și să meargă la piscină, întrucât era ultima seară petrecută cu părinții lor. Regina li s-a alăturat și, după multe „hai, tati, e ultima noastră noapte", Regele a cedat, cu condiția să termine până la 18.30.

Apoi, s-a întors spre Logue și a spus:

— Povestește-le cum ai înotat cu rechinul.

Iar Logue le-a povestit că, pe când avea cam cinci ani și trăia în Brighton, pe coasta Australiei de Sud, el și ceilalți copii obișnuiau să sară din pat dimineața și să alerge pe dig, dezbrăcându-se de pijamale pe drum, într-o întrecere pentru a ajunge primul în apă.

Într-o dimineață, micul Logue a fost primul și a sărit la capătul digului, scoțând un strigăt de fericire, în apa limpede, cristalină.

— Răsucindu-mă în aer, am văzut că în apă, sub mine, la aproximativ trei metri adâncime, dormea un rechin mic, a continuat el.

Nu puteam să mă întorc și am plonjat înfricoșat, apoi m-am grăbit să ies, așteptându-mă în fiecare clipă să îmi pierd un picior. Între timp, rechinul ghinionist, și mai speriat decât mine, probabil, cred că era deja la zece kilometri depărtare în Golf.

În timp ce Logue povestea întâmplarea, prințesele îl priveau fascinate, cu ochii mari și mâinile încleștate.

După ce fetițele au plecat la piscină, Logue i-a strâns mâna Reginei și i-a urat drum bun.

— Ei bine, sper să nu muncim prea mult, a răspuns ea. Deja abia așteptăm să ne întoarcem acasă.

Rămas singur cu Regele din nou, Logue i-a cerut să parcurgă încă o dată discursurile. „Regele le-a ținut minunat", a notat în jurnal. „Dacă nu obosește prea mult, sunt sigur că se va descurca de minune. Pe când plecam, i-am făcut diferite urări și el mi-a mulțumit și a spus: „îți mulțumesc mult, Logue, pentru eforturile tale, sunt *foarte* norocos să cunosc un bărbat care înțelege vocea și discursurile atât de bine."

Călătoria în Canada nu a decurs fără incidente: suprafața de gheață înaintase spre sud mult mai mult decât de obicei în timpul iernii și ceața era groasă, iar nava a evitat un aisberg în ultima clipă. Potrivit unui interlocutor al nefericitului căpitan, *Titanic* se scufundase în apropiere într-un anotimp asemănător din 1912.

Regele și Regina au ajuns în Quebec la 17 mai, cu câteva zile întârziere, și și-au început programul aglomerat desfășurat în întreaga țară. La aproape fiecare oprire au fost întâmpinați călduros. Așa cum i s-a adresat lui Lascelles un prim-ministru din provincii: „Puteți să mergeți acasă și să-i spuneți Țării-mamă că orice discuții despre Canada izolaționistă după ziua de astăzi sunt niște inepții."[75] După o săptămână a avut loc discursul de Ziua Imperiului, transmis în Marea Britanie la ora 20.00. Logue l-a ascultat, apoi i-a trimis o telegramă lui Lascelles, aflat atunci la bordul trenului regal în Winnipeg.

„Transmisiunea de Ziua Imperiului un succes teribil, vocea frumoasă, viteza rezonantă, minimum optzeci de atmosfere. Vă

rog, transmiteți felicitări, loialitatea mea Maiestății Sale. Cu stimă, Logue."

Partea americană a călătoriei lor, începută în seara zilei de 9 iunie, a avut o importanță și mai mare pentru Rege: membrii familiei regale mai vizitaseră Statele Unite, dar acum era prima dată când un suveran britanic în funcție pășea pe teritoriul țării. Pe peronul din Niagara Falls, statul New York, s-a întins un covor roșu regal, în timp ce trenul regal colorat cu albastru și argintiu a trecut granița; Regele și Regina au fost întâmpinați de Cordell Hull, secretarul de stat, și soția lui.

Președintele Roosevelt era conștient de această simbolistică atunci când a făcut invitația. Dacă partea canadiană a călătoriei Regelui și Reginei fusese concepută pentru a consolida solidaritatea Commonwealth-ului, prezența Regelui la sud de paralela 49 avea să constituie o dovadă puternică a prieteniei durabile dintre Marea Britanie și Statele Unite.

Reacția față de cuplul regal pe străzile din Washington a fost extraordinară. Aproximativ 600 000 de oameni au flancat itinerariul convoiului regal de la Union Station, pe lângă Capitol, pe Pennsylvania Avenue până la Casa Albă, în ciuda temperaturii de peste 30°C. „În lunga mea viață am văzut multe evenimente importante la Washington, dar nu am văzut niciodată o mulțime atât de mare pe tot traseul de la Union Station până la Casa Albă", a scris în jurnal Eleanor Roosevelt, soția Președintelui, adăugând, referindu-se la cuplul regal, că: „Acești tineri știu să-și facă prieteni."[76]

Pentru Rege, punctul culminant al vizitei au fost cele douăzeci și patru de ore petrecute împreună cu Regina la Hyde Park, casa din provincie a lui Roosevelt situată pe malul râului Hudson în Dutchess County, New York. Chiar dacă la portic flutura steagul regal, cei doi au lăsat la o parte formalitățile și au discutat deschis despre situația internațională care se înrăutățea, precum și despre impactul acesteia asupra țărilor lor.

De asemenea, cele două cupluri au relaționat la un nivel personal, consumând cocktailuri și bucurându-se în cadrul unui picnic

la prânz, în timpul căruia Regele și-a scos cravata, a băut bere și a gustat marea delicatesă americană, hotdogul. Potrivit revistei *Time*, cuplul Roosevelt „aveau o atitudine părintească față de această plăcută pereche tânără ". Se părea că Regele și Regina se simțeau bine astfel. „Sunt o familie atât de fermecătoare și de unită, și trăiesc asemenea englezilor când merg la casa din provincie", i-a scris Regina soacrei ei.[77] Wheeler-Bennett, biograful oficial al Regelui, a speculat că Roosevelt, aflat într-un scaun cu rotile din cauza poliomielitei, și Regele, cu dificultățile lui de vorbire, se apropiaseră printr-o „legătură tacită care îi unește pe cei care au depășit un handicap fizic".

Regele și Regina au început călătoria înapoi spre casă la 15 iunie, din Halifax, la bordul navei *Empress of Britain*. Nu se punea la îndoială importanța contribuției vizitei nu numai pentru relația Marii Britanii cu Lumea Nouă, ci și pentru respectul de sine al Regelui – observație făcută de presa de pe ambele țărmuri ale Atlanticului. „Călătoria a avut o influență mai mare decât asupra lui George al VI-lea însuși", se consemna în *Time* patru zile mai târziu. „Acum doi ani el a preluat această funcție fiind înștiințat numai cu câteva ore înainte, după ce se așteptase să îndeplinească toată viața rolul fratelui mai mic și tăcut al lui Edward. Jurnaliștii care l-au urmat în întreaga călătorie de la Quebec la Halifax au fost uimiți de echilibrul și încrederea în sine tot mai mari dobândite de George în urma efortului."

Subiectul a fost preluat ulterior de biograful oficial al Regelui. Călătoria „îl făcuse să se detașeze, îi deschisese orizonturi mai largi și îi dăduse idei noi", a consemnat acesta. „A marcat sfârșitul uceniciei lui ca monarh și i-a dat încredere în sine și siguranță."[78]

Această încredere în sine se reflectase în discursurile Regelui pe parcursul vizitei. „Nu l-am auzit niciodată pe Rege – sau pe mulți alți oameni – care să vorbească atât de eficient sau de emoționant", i-a scris Lascelles lui Mackenzie King, prim-ministrul canadian. „În mod evident, câteva pasaje l-au tulburat atât de profund, încât m-am temut că se va pierde. Acest sentiment

spontan a sporit considerabil forța discursului... Ultimele câteva săptămâni, culminând cu ultimul lui efort de astăzi, l-au consacrat drept un orator de primă clasă."[79]

Supușii britanici ai Regelui au avut ocazia să vadă noua lui încredere în timpul unui prânz la Guildhall, desfășurat vineri, 23 iunie, la o zi după întoarcerea cuplului regal la Londra și primirea tumultuoasă. Regele îi trimisese de pe vas o telegramă lui Logue, prin care îl invita la Palat la ora 11.15. Acesta a ajuns suficient de devreme pentru a avea timp să schimbe câteva cuvinte cu Hardinge, care i-a spus că Regele era obosit, dar într-o formă grozavă.

Ca de obicei, lui Logue i s-a părut că Regele era puțin emoționat, dar s-a relaxat imediat și a început să zâmbească în felul lui caracteristic, povestind timp de câteva minute despre călătorie. „Roosevelt l-a interesat cel mai mult – îl considera un bărbat cât se poate de încântător", a scris Logue. Au parcurs discursul prea lung pentru Logue; trecând dincolo de cuvinte, ca întotdeauna, și ajungând la conținut, Logue a precizat că trebuia ca discursul să conțină mai multe referiri la partea americană a călătoriei. Regele și-a notat sfatul, dar, întrucât discursul avea să fie ținut după numai câteva ore, era prea târziu pentru a se face modificări.

Aproximativ șapte sute de persoane importante au fost invitate la Guildhall, unde au fost tratate cu un prânz constând în opt feluri de mâncare, două tipuri de șampanie din 1928 și vin de porto vechi. „Păcat că scena nu a fost filmată color", s-a comentat în *Daily Express*. „S-ar fi păstrat pentru posteritate un cadru cu întreaga putere executivă din Marea Britanie, înghesuită pe câțiva metri pătrați de covor albastru."

Cu emoție în glas, Regele a descris cum vizita consolidase legăturile dintre Marea Britanie și Canada. „Pretutindeni am văzut nu numai simplul simbol al Coroanei Britanice; am văzut și instituțiile înfloritoare și puternice care s-au dezvoltat, secol după secol, sub egida acestei Coroane", le-a vorbit celor din auditoriu, care l-au întrerupt de câteva ori cu urale răsunătoare.

Logue era impresionat, ascultând discursul la radio. Lascelles i-a telefonat la 16.15 „pentru a-i spune cât de mulțumită era toată lumea de discurs, *mai ales Regele*".

Și verdictul presei a fost pozitiv. Editorialul lui William Hickey din *Daily Express* îl descria drept „un discurs admirabil, echilibrat", cu tușe personale care au lăsat impresia că Regele îl concepuse singur. De asemenea, a fost ținut într-un mod adecvat. „Regele a făcut progrese atât de mari în acest sens de la primele zile ale domniei lui, încât nu se observă nicio dificultate acum", se menționa în ziar, adăugându-se că dezvoltase arta oratoriei care lasă exact atât timp cât este necesar pentru uralele puternice ce i-au punctat discursul.

În luna următoare, Regele și-a exprimat reacția la laudele tot mai numeroase la adresa abilităților lui oratorice printr-un răspuns la o scrisoare de felicitare din partea vechiului lui prieten, Sir Louis Greig. „Este o schimbare față de vremurile de altădată, când vorbitul mi se părea un calvar", a scris el.[80]

12

„Zugravul austriac să fie ucis!“

În dimineața zilei de duminică, 3 septembrie 1939, inevitabilul s-a produs, în cele din urmă: Sir Nevile Henderson, ambasadorul britanic la Berlin, a transmis o ultimă adresă guvernului german în care se afirma că, dacă țara nu își retrăgea trupele trimise în Polonia cu două zile în urmă, până la ora unsprezece în acea zi, Marea Britanie avea să declare război. Trupele nu au fost retrase, iar la 11.15 Neville Chamberlain a anunțat la radio, pe un ton trist și afectat, că Marea Britanie era în război cu Germania. Franța a făcut aceeași declarație după câteva ore.

Camera Comunelor s-a întrunit pentru prima dată în istorie într-o zi de duminică pentru a asculta raportul lui Chamberlain. Printre primele acțiuni ale prim-ministrului s-a numărat o remaniere, prin care Winston Churchill a fost readus în guvern ca Prim Lord al Amiralității, funcția pe care o ocupase în timpul Primului Război Mondial. Anthony Eden, care demisionase în semn de protest la adresa politicii de împăciuire a prim-ministrului în februarie 1938, a revenit în funcția de secretar al dominioanelor. Chamberlain era în vârstă de șaptezeci de ani și suferea deja de cancerul care avea să îl ucidă un an mai târziu – dar nu înainte de a fi obligat să demisioneze, cedându-i funcția lui Churchill, cu cinci ani mai tânăr decât el.

Pe tot parcursul verii toride existase sentimentul iminenței războiului. Anunțarea la 22 august a pactului de neagresiune dintre Germania și Uniunea Sovietică a crescut șansele declanșării conflictului, oferindu-i lui Hitler posibilitatea de a invada Polonia, apoi de a-și întoarce forțele împotriva Occidentului. După trei zile, Marea Britanie a semnat un tratat cu guvernul de la Varșovia, prin care se angaja să îl asiste în cazul unui atac. Cu toate acestea, Chamberlain a continuat negocierile cu Hitler, chiar dacă a refuzat oferta Regelui de a-i scrie personal liderului nazist. Pentru mulți, incertitudinea era situația cea mai rea.

La 28 august, Logue a fost chemat la Palat. În mod excepțional, Alexander Hardinge era îmbrăcat informal. Era teribil de cald – tipul de vreme la care Logue s-ar fi așteptat acasă, în Australia, și nu în țara adoptivă. „Una dintre cele mai înăbușitoare și neplăcute zile de care îmi amintesc, aducea mai curând a Sydney sau Ceylon, decât a Anglia", a scris el în jurnal.

Regele și ajutoarele sale păreau să fie la fel de frustrați precum întreaga țară din pricina lipsei unei soluții pentru criză – potrivit consemnărilor lui Logue. „Am dat ochii cu Regele și primele lui cuvinte au fost: *Bună, Logue, suntem în război cumva?*", a scris el. „I-am răspuns că nu știu, iar el a spus: *Tu nu știi, prim-ministrul nu știe, și nici eu nu știu*. Este extraordinar de îngrijorat și a spus că nu îi vine să creadă ce se întâmplă și că își dorește să afle ce urmează să se întâmple." Totuși, până la plecarea lui Logue, era convins că „războiul bătea la ușă".

Apoi, la 1 septembrie, trupele germane au intrat în Polonia. „Marea Britanie lansează ultimul avertisment" era titlul mare de pe prima pagină a *Daily Express* din dimineața următoare. „Opriți ostilitățile și retrageți trupele germane din Polonia, sau mergem la război." Subtitlul cu litere mai mici oferea răspunsul: „Respingem ultimatumurile, declară Berlinul".

În ultimele câteva luni, guvernul pregătise Marea Britanie și populația civilă pentru război – și bombardarea masivă a principalelor orașe, potrivit așteptărilor. Aproximativ 827 000 de elevi au fost evacuați din Londra și alte zone urbane în zone-

le rurale, alături de puțin peste 100 000 de cadre didactice. Alți 524 000 de copii preșcolari au fost evacuați împreună cu mamele lor. Orașele erau protejate cu sirene pentru raiduri aeriene și baloane de baraj; urma ca ferestrele să fie acoperite cu hârtie mată. S-au săpat tranșee în parcuri și în adăposturile antiaeriene. Proprietarii de grădini au săpat gropi în care au ridicat adăposturi de tip Anderson, din fier ondulat, acoperind structura cu pământul săpat. S-a recomandat ca gropile să aibă minimum un metru adâncime.

Una dintre cele mai mari temeri era legată de războiul chimic. Gazele toxice avuseseră efecte oribile în tranșeele din timpul Primului Război Mondial, și exista îngrijorarea că germanii le vor utiliza din nou împotriva civililor în acest conflict. Până la izbucnirea războiului se distribuiseră aproximativ 38 de milioane de măști de gaze din cauciuc negru, pe fundalul unei campanii de propagandă. „Hitler nu va transmite niciun avertisment – așadar, purtați asupra dumneavoastră masca de gaze întotdeauna", suna un anunț informativ. Cei surprinși fără mască de gaze riscau să fie amendați.

Familia Logue, asemenea tuturor, se pregătea pentru ce putea fi mai rău. Începând cu seara zilei de 1 septembrie, iluminatul public a fost întrerupt și toată lumea a fost nevoită să își acopere ferestrele noaptea pentru ca bombardierele germane să nu își poată identifica țintele. Tony, mezinul lor, un tânăr atletic cu părul șaten ondulat, care urma să împlinească nouăsprezece ani, s-a întors de la biblioteca locală cu o coală de hârtie opacă și a început să acopere toate ferestrele pentru ca lumina să nu treacă prin ele. Din fericire, toate încăperile principale aveau obloane – Myrtle le ura și se gândise multă vreme să le scoată, dar acum era bucuroasă că nu o făcuse.

Nu au avut hârtie suficientă pentru a acoperi toate ferestrele, astfel că Tony a lăsat-o descoperită pe cea din baie. Nu părea să fie o problemă dar în acea seară, la câteva minute după ce Myrtle s-a dus să se spele pe dinți înainte de culcare, s-a auzit un bocănit la ușa principală. Erau doi gardieni responsabili cu aver-

tismentele cu privire la raidurile aeriene, care i-au cerut pe un ton politicos să stingă lumina. De asemenea, somnul într-o încăpere întunecată era o experiență neobișnuită: Myrtle se simțea ca o „crisalidă într-un cocon de semiîntuneric".

Familia avea o problemă mai urgentă: Therese, bucătăreasa lor devotată, care locuise la Londra în ultimii zece ani, provenea din Bavaria.

— Of, doamnă, m-au prins – este prea târziu să scap, i-a spus ea lui Myrtle printre șiroaiele de lacrimi.

În după-amiaza zilei respective porniseră radioul și ascultaseră anunțul îngrijorător al mobilizării generale. Therese a telefonat la ambasada germană și i s-a spus că mai era un singur tren care pleca la ora zece dimineața a doua zi, și s-a grăbit să își facă bagajele.

În casa Logue, ca de altfel în toată țara, sentimentul de neliniște a fost diminuat de câteva momente de relaxare. „Femeia de serviciu a transformat o situație tensionată într-o comedie", își amintea Logue. „Băiatul ei, Ernie, a fost dus la țară ieri și, în timp ce cobora scările, ea a spus: *Slavă Domnului că Ernie al meu a fost excavat.*"

Indiferent cât de nedorită era posibilitatea participării într-un alt război, la doar două decenii după terminarea celui anterior, declarația lui Chamberlain de la 3 septembrie a însemnat că populația britanică știa măcar care era situația. „O ușurare binevenită după toată tensiunea", a scris Logue. „Dorința tuturor este ca zugravul austriac să fie ucis." Regele și-a exprimat sentimente similare în jurnalul personal, în care avea să scrie constant în următorii șapte ani și jumătate. „Când a bătut de ora unsprezece în dimineața acelei zile, am avut un oarecare sentiment de ușurare că se încheiaseră cele 10 zile tensionate de negocieri intense cu Germania în privința Poloniei, care păreau să fie favorabile uneori, Mussolini dorindu-și, la rândul lui, pacea", a scris el.[81]

Între timp, Myrtle era ocupată cu chestiuni mai practice: a făcut 7 kg de gem de prune și a pus la saramură 4,5 kg de fasole. Război sau nu, trebuia să mănânce. Laurie și soția lui, Josephine –

sau Jo, după cum i se spunea în familie – se aflau acolo, de asemenea. Myrtle era îngrijorată: Jo aştepta să nască primul lor copil (primul nepot al lui Lionel şi Myrtle) la sfârşitul acelei luni. Potrivit însemnărilor lui Myrtle din jurnalul ţinut acum şi de ea, spera ca şi Jo să fie „excavată".

La câteva minute după încheierea discursului lui Chamberlain, sunetul neobişnuit al sirenelor antiaeriene s-a făcut auzit în toată Londra. Logue l-a chemat pe Tony, aflat în garaj pentru a-şi repara bicicleta, şi au început să tragă toate obloanele. De la fereastră se vedeau baloanele de baraj înălţându-se – potrivit însemnărilor lui Logue, era o „privelişte minunată". La câţiva kilometri distanţă, în Palatul Buckingham, şi Regele şi Regina au fost surprinşi să audă sunetul teribil al sirenelor. Cei doi s-au privit şi şi-au spus: „nu se poate". Dar se putea, şi au coborât în adăpostul de la subsol, inimile bătându-le cu putere. Acolo, potrivit Reginei, s-au „simţit uimiţi şi îngroziţi, şi s-au aşezat, aşteptând să cadă bombe".[82]

În acea seară nu au căzut bombe şi li s-a comunicat că erau în siguranţă după jumătate de oră. Cuplul regal, asemenea altor persoane norocoase care aveau acces la un adăpost, s-au întors acasă. Avea să fie prima din multe astfel de alarme false, întrucât temutele raiduri aeriene asupra Londrei aveau să înceapă cu adevărat abia un an mai târziu, odată cu declanşarea *Blitzkrieg*-ului.

Prima noapte de război a început ca oricare alta. Singura diferenţă observată de Myrtle era că la radio nu se difuza niciun program; doar muzică. Apoi, la ora 3 dimineaţa, s-a dat un alt avertisment de raid aerian şi s-au grăbit în subsolul sufocant. „Singurul sentiment este iritarea", a scris ea în jurnal. „E straniu cum se întâmplă lucrurile – fără panică, fără frică, doar furia că eşti deranjat."

Era a treia noapte a interdicţiei de aprindere a luminilor şi haosul domnea peste oraşul neobişnuit cu bezna totală. Secţiile de urgenţă ale spitalelor erau pline – nu de cei răniţi de gloanţe inamice, ci de persoane lovite de maşini cu lumina farurilor redusă, care îşi rupseseră picioarele coborând din tren pe peroane

inexistente sau își luxaseră gleznele împiedicându-se de borduri neobservate. Spitalul St. George, unde Valentine era chirurg rezident după examenul dat cu trei ani în urmă, nu făcea excepție: în prima zi de război, operase toată noaptea persoane accidentate pe străzile Londrei.

Acum, după declararea războiului, Logue știa că va avea de îndeplinit un rol important alături de Rege. Pe 25 august îi telefonase Hardinge.

— Fiți pregătit să veniți la Palat, îi spusese.

Logue nu avea nevoie să întrebe de ce. Era pregătit zi și noapte, deși, după cum îi spusese lui Hardinge, indiferent cât de mult își dorea să îl vadă pe Rege și să vorbească cu el, spera sincer să nu fie chemat – întrucât știa foarte bine ce ar fi însemnat aceasta.

Pe 3 septembrie, la amiază, a primit telefonul de care se temea. Eric Mieville, asistentul secretarului personal al Regelui începând cu 1937, i-a telefonat pentru a-i spune că Regele avea să facă o transmisiune pentru țară la ora 18.00, și i-a cerut lui Logue să vină să îl întâlnească. Laurie l-a dus cu mașina în oraș și a ajuns la Palat la ora 17.20.

Apropiindu-se de Londra, totul arăta normal, cu excepția soarelui care strălucea pe baloane, dându-le o culoare „albastru-argintie plăcută". După ce și-a dus tatăl la Palat, Laurie s-a întors imediat acasă pentru a asculta transmisiunea. Logue și-a lăsat pălăria, umbrela și masca de gaze în sala Privy Purse și a urcat scările.

Regele l-a primit pe Logue în biroul privat, și nu în încăperea pe care o utiliza de obicei, în care se făceau pregătirile pentru sesiunea de fotografii de după transmisiune. Purta uniformă de amiral, cu toate distincțiile, și au parcurs împreună discursul. Potrivit biografului oficial, mesajul era „o declarație a credinței simple în convingeri simple... care a încurajat poporul britanic așa cum probabil că nu putea să o facă altceva, cu privire la luptele ce stăteau să înceapă, unindu-i pe cetățeni în hotărârea de a obține victoria".[83] Logue a citit textul, marcând pauzele dintre cuvinte

pentru a simplifica citirea lor cu glas tare. De asemenea, a modificat câteva cuvinte: „guvernare", în care Regele s-ar fi putut bloca, a fost înlocuit cu „noi", mai simplu de pronunțat; iar „convocare" a înlocuit cu „apel".

Logue a fost impresionat de tristețea din vocea Regelui. A încercat să îl înveselească, amintindu-i cum şezuseră împreună cu Regina în aceeaşi încăpere timp de o oră în seara încoronării, înainte de transmisiunea de atunci – pe care o abordase cu emoții asemănătoare. Au râs şi au reflectat la cât de multe se petrecuseră în cei doi ani şi jumătate care se scurseseră între timp. Apoi, uşa din celălalt capăt al încăperii s-a deschis şi a intrat Regina – arătând „regală şi minunată", potrivit unui Logue infatuat. În timp ce s-a aplecat deasupra mâinii ei, s-a gândit că era „cea mai minunată femeie pe care am văzut-o vreodată".

Cu trei minute înainte de transmisiune s-au dus în încăperea amenajată. Pe când traversam coridorul, regele i-a făcut semn lui Frederick Ogilvie – care îl înlocuise pe Reith în funcția de director general al BBC în 1938 – să li se alăture. Camera fusese redecorată recent şi era luminoasă şi veselă, dar starea lor de spirit era sumbră. Regele ştia cât de important era discursul lui, pe care aveau să îl asculte milioane de oameni din întregul Imperiu.

După aproximativ cincizeci de secunde, lumina roşie s-a aprins. Logue l-a privit pe Rege şi i-a zâmbit în timp ce acesta s-a apropiat de microfon. Când ceasul din curte a bătut ora şase, i-a apărut un zâmbet în colțul gurii şi a început să vorbească, însuflețit.

> În acest moment grav, poate cel mai hotărâtor din istoria noastră, transmit un mesaj tuturor popoarelor mele, de acasă şi de peste mări, cu acelaşi sentiment profund pe care l-aş avea dacă aş putea să vă trec pragul şi să vă vorbesc în persoană.
>
> Pentru a doua oară în viața celor mai mulți dintre noi suntem în război. Am încercat în mod repetat să găsim o cale paşnică prin care să ne rezolvăm diferențele cu cei care acum ne sunt duşmani. Dar în zadar. Am fost obligați să intrăm în acest conflict. Pentru că suntem chemați, alături de aliații noştri, să răspundem provo-

cării lansate de un principiu care, dacă ar fi să predomine, ar fi fatal pentru orice ordine civilizată din lume.

Acest principiu permite unui stat, în urmărirea egoistă a puterii, să își ignore tratatele și angajamentele solemne; permite recursul la forță sau amenințarea cu forța împotriva suveranității și independenței altor state. Bineînțeles că acest principiu, nedisimulat, este simpla doctrină primitivă potrivit căreia cel mai puternic are dreptate; și dacă acest principiu ar domina în întreaga lume, libertatea țării noastre și a întregii Commonwealth s-ar afla în pericol. Și mai mult – popoarele lumii ar trăi în frică și ar dispărea toate speranțele de stabilire a păcii și de asigurare a dreptății și libertății națiunilor.

Cu aceasta ne vom confrunta în cele din urmă. În numele tuturor valorilor pe care le prețuim, precum și al ordinii și păcii în lume, este de neconceput să nu răspundem la această provocare.

Acesta este scopul înalt pentru care mă adresez popoarelor mele de acasă și popoarelor mele de peste mări, care își vor asuma această cauză. Le cer să rămână calme, ferme și unite în aceste vremuri de încercări. Sarcina va fi dificilă. Poate că vor veni zile sumbre, iar războiul nu se mai poate limita la câmpul de luptă. Dar putem să facem bine numai dacă vedem bine, și dacă ne dedicăm cu evlavie cauza lui Dumnezeu. Dacă rămânem cu toții credincioși cauzei noastre, gata de orice serviciu sau sacrificiu care ni s-ar putea cere, atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom învinge.

Fie ca El să ne binecuvânteze și să ne aibă în pază.

Când discursul s-a încheiat iar lumina roșie s-a stins, Logue i-a întins mâna Regelui.

— Felicitări pentru primul dumneavoastră discurs de război, a spus.

Regele, văzându-și chinul încheiat, a răspuns pur și simplu:

— Mă aștept să am de făcut mult mai mult.

În timp ce ieșeau, Regina aștepta pe coridor.

— A fost bine, Bertie, i-a spus ea.

Apoi Regele a fost fotografiat, iar Logue a rămas alături de ceilalți pe coridor.

— Bertie nu a dormit mai deloc noaptea trecută, a fost atât de îngrijorat, dar acum, că am făcut un pas decisiv, este mult mai vesel, i-a spus Regina.

Regele s-a întors, şi-au luat la revedere şi, în timp ce Logue făcea o reverenţă, Regina i-a spus:

— Va trebui să le vorbesc femeilor. Mă ajutaţi cu discursul?

Logue i-a răspuns că ar fi o mare onoare.

Faptul că ziarele de a doua zi au consemnat că Regele „consimţise" tipărirea a 15 milioane de copii ale textului purtând semnătura lui în facsimil, pentru a fi trimise în fiecare casă din ţară, a fost un semn al importanţei discursului. Totuşi, această expediere masivă nu a avut loc: oficialii au estimat că acţiunea ar fi presupus 250 de tone de hârtie, stocurile fiind insuficiente, în timp ce Poşta s-a alarmat la gândul acestei poveri suplimentare care ar fi apăsat asupra personalului şi aşa redus. S-a hotărât că suma de 35 000 de lire sterline, cât ar fi costat întreaga operaţiune, se putea cheltui mai eficient în alte scopuri – nu în ultimul rând pentru că ziarele tipăriseră discursul integral oricum, alături de o fotografie a Regelui purtând uniforma de amiral, adecvată ocaziei. Ca întotdeauna, era înfăţişat şezând în faţa microfonului, chiar dacă stătuse în picioare, după cum obişnuia.

În zilele şi săptămânile următoare s-au făcut alte raţionalizări. La 25 septembrie s-a raţionalizat benzina, la doar 27 de litri pe lună. Londra s-a transformat într-un sat aproape peste noapte. După începutul anului 1940 au urmat raţionalizări la alimente, combustibili şi alte bunuri. Familia Logue avea noroc: pădurea de la capătul grădinii le dădea combustibil şi aveau suficient teren pentru a cultiva fructe şi legume. Valentine era un trăgaci bun şi aducea deseori iepuri acasă pentru cină.

Familia Logue mai avea un motiv important de bucurie: în dimineaţa zilei de 8 septembrie, soţia lui Laurie, Jo, născuse o fetiţă, Alexandra. La vremea respectivă, Tony, care îi înveselise atât de des, se pregătea să plece la Universitatea din Leeds, unde avea să studieze medicina (iniţial, optase pentru Londra, dar războiul îi schimbase planurile), urmându-şi fratele mai mare. Nu

fără tristețe, părinții l-au condus la tren la stația *King's Cross* la 5 octombrie. „Plecarea lui va însemna mult mai puțină veselie în viața mea", a scris Myrtle în jurnal.

Război sau nu, deschiderea sesiunii parlamentare era programată pentru luna noiembrie în acel an – iar Regele a apelat la Logue pentru a-l ajuta să se asigure că discursul va decurge fără probleme. Se speculase că Regele nu va apărea deloc, detaliile programului de guvernare având să fie citite de Lordul Cancelar.

La eveniment a fost prezent în persoană, dar deschiderea acestei sesiuni parlamentare avea să fie unică. S-a renunțat la costumele de ceremonie împodobite, care, prin tradiție, erau o parte importantă a evenimentului. Regele și Regina au sosit la Palatul Westminster cu mașina, și nu în trăsura regală, și cu o suită minimă; Regele purta uniformă navală; Regina purta catifea și blănuri împodobite cu perle, căci era frig. Pentru comentatori, solemnitatea tăcută a evenimentului contrasta puternic cu fastul care însoțea aparițiile în public ale lui Hitler.

Discursul în sine care, în vreme de pace, ar fi prezentat programul legislativ propus de guvern, a fost scurt și la obiect: „Purtarea războiului solicită energiile tuturor supușilor mei", a început Regele. În afară de anunțul adresat membrilor parlamentului, prin care li se cerea să facă „noi prevederi financiare pentru purtarea războiului", nu a dezvăluit nimic altceva.

În acel an a mai avut loc un ultim discurs important – mesajul de Crăciun. Întrucât țara era în război, toată lumea, inclusiv Regele, știa că era exclus să nu li se adreseze supușilor britanici. S-a stabilit că va transmite un mesaj personal la sfârșitul programului BBC *Round the Empire*, în după-amiaza zilei de 25 decembrie.

Găsirea tonului potrivit pentru momentul respectiv a fost o provocare: deși trecuseră deja peste trei luni de la declanșarea conflictului, nu se întâmplase mare lucru, cel puțin în privința populației civile a Marii Britanii. Percepția populației că se ducea un „război fals" atinsese punctul maxim. În ciuda alarmelor false ocazionale, pe frontul de vest era liniște și temutele raiduri aeriene nu avuse-

seră loc. Mulți dintre copiii evacuați în zonele rurale se întorseseră acasă. Singura acțiune reală avea loc pe mare, și nu era favorabilă Marii Britanii: la 13 octombrie, un comandant abil de submarin a reușit să treacă de apărarea de la Scapa Flow, la nord-est de coasta Scoției, și a scufundat nava de luptă *Royal Oak* în timp ce aceasta staționa, cauzând pierderea a peste 830 de vieți omenești. Marina germană hărțuia convoaiele britanice care aduceau mărfuri vitale pe Atlanticul de Nord. Un succes însemnat a fost distrugerea navei de război germane de mici dimensiuni, *Graf Spee*, în timpul Bătăliei de la River Plate, în largul coastei Uruguayului.

Pe scurt, starea de spirit a oamenilor se deteriora; apatia și resemnarea se răspândeau tot mai mult – iar Regele și-a propus să le combată. A vorbit despre ceea ce văzuse el însuși: Marina Regală „asupra căreia, în ultimele patru luni, s-a abătut furtuna unui război nemilos și continuu"; Forțele Aeriene, „care au adăugat lauri în fiecare zi la cei câștigați de predecesorii lor"; și Forțele Expediționare Britanice din Franța: „Sarcina lor este dificilă. Sunt în așteptare, iar așteptarea este un test al nervilor și disciplinei".

„Se apropie un an nou", a continuat el. „Nu știm ce ne va aduce. Dacă aduce pace, atunci vom fi recunoscători. Dacă aduce noi lupte, vom fi de neclintit. Între timp, cred că putem cu toții să găsim un mesaj de încurajare în citatul pe care vreau să vi-l transmit la final."

În acel moment, aparent din proprie inițiativă, Regele a citat câteva versuri dintr-un poem necunoscut la acea dată, care îi fusese trimis recent. Autoarea era Minnie Louise Haskins, profesoară la London School of Economics, iar poemul fusese tipărit într-un tiraj restrâns în 1908.

„Și i-am spus celui care veghea la poarta anului: *Dă-mi o făclie să merg cu bine în necunoscut*. Iar el a răspuns: *Du-te în întuneric și ia-l de mână pe Dumnezeu. Va fi mai bun decât o făclie și mai sigur decât o cale știută*."

Fie ca Cel de Sus să ne îndrume și să ne sprijine pe toți."

Regele se temuse de transmisiunea acestui mesaj de Crăciun, ca în cazul majorității discursurilor importante anterioare.

„Întotdeauna este un chin pentru mine și nu încep să mă bucur de Crăciun doar după ce se termină", a scris în jurnal în ziua respectivă.[84] Dar fără îndoială că a avut un impact pozitiv semnificativ asupra moralului populației.

Poemul lui Haskins, intitulat „Dumnezeu știe", a devenit foarte popular și sub denumirea de „Poarta anului". A fost reprodus pe cărți poștale și tipărit în tiraje mari. Aceste cuvinte au avut un impact profund asupra Reginei, care a comandat gravarea lor pe plăci de alamă pentru a fi fixate pe porțile capelei funerare a Regelui George al VI-lea de la Castelul Windsor, locul lui de veci. La moartea ei în 2002, aceste cuvinte au fost citite cu glas tare în timpul funeraliilor.

Cu toate că mesajul de Crăciun al Regelui a fost un succes, a existat un post-scriptum straniu, care reflecta percepția continuă la nivelul opiniei publice a problemei lui de vorbire (însoțită de dorința de a-l ajuta). La 28 decembrie, Tommy Lascelles i-a transmis lui Logue o scrisoare de la Anthony McCreadie, rectorul Gimnaziului John Street din Glasgow.

„Nu știe nimeni că scriu aceste rânduri și nici nu va ști nimeni niciodată", începea McCreadie pe un ton conspirativ. În continuare, explica, fără altă introducere, o tehnică pe care Regele trebuia să o folosească la următoarea transmisiune. „Să se sprijine pe cotul stâng și să își țină bărbia pe dosul palmei – cu gâtul între degetul mare și arătător. Apoi să își apese *ferm* bărbia pe mână – exercitând o presiune puternică în sus și în jos când întâmpină dificultăți la pronunțarea unui sunet. Astfel își va controla mușchii și toate dificultățile vor dispărea în viitor... Sper, cu umilință, că va duce la îndeplinire planul meu infailibil."

Nu este clar dacă Regelui i s-a transmis vreodată sfatul lui McCreadie – și, bineînțeles, nici dacă a încercat să îl pună în aplicare.

13

Dunkirk și zilele sumbre

La ora nouă fără un minut în seara zilei de vineri, 24 mai 1940, cinematografele din Marea Britanie și-au întrerupt programul; mulțimile au început să se adune în jurul magazinelor cu aparate radio, iar în cluburi și saloanele hotelurilor s-a făcut liniște. Lângă radiouri, acasă, se adunaseră milioane de oameni, în timp ce Regele se pregătea să țină prima cuvântare către națiune după mesajul de Crăciun de la Sandringham. Cu o durată de douăsprezece minute și jumătate, acesta avea să fie și cel mai lung – și un test important al orelor petrecute cu Logue.

Ocazia era Ziua Imperiului care, în timpul războiului, a dobândit o semnificație suplimentară, datorită contribuției considerabile a mii de oameni din Imperiu la războiul împotriva lui Hitler în Europa. Ca atare, cuvintele Regelui aveau să se facă auzite la sfârșitul unui program numit *Brothers in Arms*. Prezentând bărbați și femei născuți și crescuți peste mări, BBC afirma că programul avea să „demonstreze în mod clar unitatea și forța pe care le simbolizează Ziua Imperiului".

Marea Britanie avea nevoie de tot ajutorul pe care îl putea obține de la Imperiu. Războiul fals se sfârșise brusc și dureros. În aprilie, naziștii invadaseră Danemarca și Norvegia. Trupele Aliate au debarcat în Norvegia încercând să apere țara, dar, până

la sfârșitul lunii, zonele sudice erau controlate de germani. La începutul lunii iunie, Aliații au evacuat zona de nord, iar pe data de 9, forțele norvegiene au predat armele.

Succesul naziștilor din Peninsula Scandinavă l-a forțat, în cele din urmă, pe Chamberlain să ia o decizie în așa-numita dezbatere privind Norvegia, în timpul căreia fostul ministru Leo Amery i-a citat nefericitului prim-ministru cuvintele lui Oliver Cromwell în fața Parlamentului celui lung: „Ați stat aici prea mult pentru cât bine ați făcut. Plecați și părăsiți-ne. Pentru numele lui Dumnezeu, plecați."

În ciuda forțelor politice utilizate împotriva lui, Chamberlain a câștigat votul din 8 mai cu 281 de voturi pentru față de 200 împotrivă, dar mulți dintre susținătorii lui s-au abținut sau au votat împotrivă. Se afirma tot mai mult ideea lărgirii coaliției pentru a include Partidul Laburist, dar membrii acestui partid refuzau să servească sub conducerea lui Chamberlain. Se specula că Lordul Halifax era posibilul succesor, unul dintre principalii pledanți pentru împăciuire după înlocuirea lui Eden din funcția de secretar pentru politică externă în luna martie a anului 1938.

Deși Halifax se bucura de sprijinul Partidului Conservator și al Regelui, și era o variantă acceptabilă pentru laburiști, el și-a dat seama că exista cineva mai potrivit pentru această funcție. Când Chamberlain a demisionat după două zile, a fost înlocuit cu Winston Churchill, care a format un nou guvern de coaliție, din care făceau parte parlamentari conservatori, laburiști și liberali, precum și persoane neînscrise într-un partid. În aceeași zi, forțele germane au intrat în Belgia, Olanda și Luxembourg.

Naziștii au închis cercul rapid. La ora cinci dimineața pe 13 mai, Regele a fost trezit pentru a vorbi la telefon cu Regina Wilhelmina a Olandei. Inițial a crezut că era o farsă – dar și-a dat seama că nu, după ce ea a început să vorbească, implorându-l să o ajute de urgență cu mai multe avioane pentru a-și apăra țara atacată. A fost prea târziu; câteva ore mai târziu, fiica Reginei, Prințesa Juliana, soțul ei de origine germană, Prințul Bernhard, și cele două fiice au ajuns în Anglia. Mai târziu, în aceeași zi,

Wilhelmina a avut din nou o convorbire telefonică cu Regele, de această dată de la Harwich, unde ajunsese la bordul unui distrugător britanic, după ce scăpase de tentativele germane de a o captura și a o lua ostatică. Inițial, ea a dorit să se întoarcă și să se alăture forțelor olandeze din Zeeland, în sud-vestul țării, care încă rezistau, dar situația militară se deteriorase atât de repede, încât toți au considerat că era imposibil să se întoarcă. La 15 mai, armata ei a capitulat în fața războiului-fulger german. Wilhelmina a rămas la Palatul Buckingham, de unde a încercat să organizeze rezistența olandeză de la distanță.

Acesta era contextul dramatic în care Hardinge i-a telefonat lui Logue, la ora 11.00 pe 21 mai, pentru a-i solicita să se întâlnească cu Regele la ora 16.00. A ajuns cu cincisprezece minute mai devreme și l-a găsit pe secretarul personal al Regelui îngrijorat din cauza unor vești și mai rele venite de pe continent. Forțele germane, continuându-și avansul fulgerător pe teritoriul Franței, ajunseseră la Abbeville, la gura râului Somme și la cincisprezece minute depărtare de Canalul Mânecii, împărțind în două armatele Aliate. Viitorul Forțelor Expediționare Britanice, desfășurate în principal de-a lungul graniței franco-belgiene încă de la începutul războiului, părea să fie sumbru.

În ciuda gravității situației, Regele părea să fie vesel când Logue a fost chemat să îl întâlnească. Stând în balcon, îmbrăcat în uniforma lui militară, fluiera după un corgi tânăr aflat în grădină sub un platan, care nu reușea să își dea seama de unde vine sunetul. Logue a observat că tâmplele Regelui erau mai grizonate decât își amintea. În mod clar, povara războiului începea să lase semne.

Au intrat într-o încăpere din care se luaseră toate fotografiile și obiectele de valoare, cu excepția unei vaze cu flori. Logue a fost impresionat de textul discursului pentru Ziua Imperiului, pe care l-a considerat drept desăvârșit și foarte bine scris, dar l-au parcurs împreună și au făcut câteva modificări. În timp ce îl repetau, s-a auzit un bocănit ușor la ușă. Era Regina, purtând îmbrăcăminte de culoare cenușie și o broșă mare, în formă de fluture

bătută cu diamante, pe umărul stâng. În timp ce Regele scria modificările asupra textului, ea i-a povestit lui Logue despre eforturile extraordinare pe care le făceau Forțele Aeriene Regale – și „cât de mândri trebuie să fim de băieții din Australia, Canada și Noua Zeelandă". În scurt timp, Logue a plecat.

„A fost o amintire minunată, în timp ce îmi luam la revedere și făceam o plecăciune deasupra mâinii Regelui și a Reginei, cu ei doi în dreptul acelei ferestre mari, luminați din spate de razele soarelui, Regele purtând uniforma de mareșal de infanterie, iar Regina în veșminte cenușii", își amintea el.

În Ziua Imperiului, Logue a mers la Palat după cină și, împreună cu Wood și Ogilvie de la BBC, s-a asigurat că încăperea fusese pregătită cum se cuvine pentru transmisiune. În caz de raiduri aeriene, Wood trăsese un cablu în adăpost. „Nu conta ce se întâmpla", a scris Logue. „Transmisiunea avea să continue."

Regele arăta suplu și atletic, îmbrăcat cu un sacou cu două rânduri de nasturi. Cei doi au mers în încăperea amenajată pentru transmisiune, care era răcoroasă, spre bucuria lui Logue: lăsase instrucțiuni ca ferestrele să rămână deschise, pentru a preveni repetarea dezastrului din ajun, când regina Wilhelmina făcuse o transmisiune la prânz pentru coloniile olandeze din Marea Caraibilor, iar atmosfera fusese atât de încinsă și înăbușitoare de parcă luase foc.

Logue a făcut sugestii minore legate de discurs. În loc să înceapă cu: „Astăzi se împlinește un an", i-a propus Regelui să rearanjeze textul și să înceapă, în schimb, cu „De Ziua Imperiului, în urmă cu un an". Au făcut o ultimă repetiție a discursului care a durat douăsprezece minute. Rămânând doar opt minute până la transmisiune, Regele s-a îndreptat spre camera lui pentru a exersa accentele din două-trei pasaje mai dificile.

Cu un minut înainte de transmisiune, Regele a traversat coridorul și a intrat în încăpere, privind pe fereastră în lumina care dispărea. Era o seară frumoasă de primăvară, perfect liniștită. „Era greu să crezi că, la câteva sute de kilometri depărtare, erau oameni care se omorau între ei", se gândi Logue.

Lumina roşie de studio a clipit de patru ori şi s-a stins – era semnalul pentru a începe. Regele a făcut doi paşi spre masă, iar Logue l-a strâns de braţ, în semn că îi urează succes. Gestul era grăitor pentru relaţia apropiată dintre cei doi; nimeni nu putea să atingă un rege în acel fel, fără să fie invitat s-o facă.

„De Ziua Imperiului, în urmă cu un an, v-am vorbit din Winnipeg, din inima Canadei", a început Regele, acceptând prima dintre modificările lui Logue. „Erau vremuri paşnice. Atunci, de Ziua Imperiului, am vorbit despre idealurile de libertate, dreptate şi pace, pe care se întemeiază Commonwealth-ul nostru, al popoarelor libere. Norii se vedeau la orizont, dar am sperat că aceste idealuri vor cunoaşte noi culmi fără un alt măcel cumplit în război. Dar nu a fost să fie aşa. Răul pe care ne-am luptat fără încetare şi cu cele mai nobile scopuri să îl evităm s-a abătut asupra noastră."

Şi a continuat, zâmbind ca un şcolar (sau aşa considera Logue) de fiecare dată când reuşea să pronunţe un cuvânt pe care-i era cu neputinţă sa-l rostească altădată fără dificultate. „Lupta decisivă" se abătuse acum asupra poporului Marii Britanii, a continuat Regele, acumulând tensiunea. „Duşmanii noştri nu mai urmăresc simple cuceriri teritoriale, ci răsturnarea, totală şi definitivă, a acestui Imperiu şi a tot ceea ce simbolizează el şi, apoi, cucerirea lumii..."

Logue nu putea să facă altceva decât să asculte, minunându-se de vocea Regelui. După ce a pronunţat ultimele cuvinte, Logue n-a făcut altceva decât să-l prindă de mâini; amândoi ştiau că fusese un efort extraordinar.

Totuşi, nu au îndrăznit să vorbească imediat; la insistenţa lui Logue, încercau să lucreze altfel decât o făcuseră până atunci, astfel încât lumina roşie – „ochiul roşu al micului zeu galben", după cum o numea Logue – să nu rămână aprinsă pe parcursul transmisiunii. Din păcate, aşa era dificil să se asigure că transmisiunea se încheiase. Cei doi s-au privit în continuare în tăcere – „Regele şi supusul de rând, iar inima mea este prea plină pentru a vorbi." Regele l-a bătut uşor pe mână.

După câteva minute, Ogilvie a intrat – „Felicitări, Maiestate, un efort minunat", a spus el – urmat de Regină, care și-a sărutat soțul și i-a spus că avusese o prestație măreață. Au rămas toți în încăpere discutând încă cinci minute.

„Apoi", potrivit lui Logue, „Regele Angliei spune: *Vreau să cinez* – și toți și-au urat noapte bună și au coborât scările într-o altă lume."

Regele era mândru de efortul lui și ușurat că, în ciuda situației militare imprevizibile, nu fusese forțat să facă modificări majore de ultim moment asupra textului. „M-am temut să nu se întâmple ceva și să fiu nevoit să îl modific", a scris în jurnal în acea seară. „Am fost foarte mulțumit de cum l-am spus și a fost, în mod clar, efortul meu cel mai reușit. Cât de mult urăsc transmisiunile!"[85]

A doua zi dimineață, ziarele erau pline de laude la adresa discursului. *Daily Telegraph* l-a numit „o transmisiune fermă și încurajatoare", adăugând: „Potrivit relatărilor de aseară, fiecare cuvânt s-a auzit cât se poate de clar pe tot teritoriul Statelor Unite și în părțile îndepărtate ale Imperiului". Între timp, telefonul lui Logue sunase încontinuu. „Toată lumea este încântată de Discursul Regelui", a scris în jurnal. „Eric Mieville mi-a telefonat de la Palat și mi-a spus că a avut o priză extraordinară în toată lumea. În timp ce vorbeam, Regele l-a chemat, astfel că i-am transmis felicitări din nou." De asemenea, reacția din Imperiu și dincolo de granițele lui a fost plină de entuziasm.

A doua zi, într-o sâmbătă, Logue și Myrtle au sărbătorit succesul Regelui mergând la un matineu, *My Little Chickadee*, o comedie a cărei acțiune se desfășoară în anii 1880, având-i în distribuție pe Mae West și W. C. Fields. La final, Valentine și-a invitat părinții la cină, la un local pe care Myrtle îl numea „restaurantul unguresc". Era prima dată de la izbucnirea războiului când cinau în oraș, iar orchestra a cântat toate melodiile preferate ale lui Myrtle.

Dar, indiferent de calitatea lui, un discurs nu era suficient pentru a influența cursul evenimentelor nefavorabile pentru Aliați. Belgia avea să fie următoarea țară căzută în mâinile germanilor.

Regele Léopold al III-lea, comandantul suprem al forțelor armate ale țării, sperase să continue lupta în favoarea Aliaților, după exemplul eroic al tatălui lui, Regele Albert, din timpul Primului Război Mondial. Totuși, de această dată situația a fost diferită, iar la 25 mai, convins că nu avea rost să mai opună rezistență, Léopold a capitulat. Decizia lui de a rămâne alături de popor a fost controversată; a ales să nu își însoțească miniștrii în Franța, unde aceștia au încercat să funcționeze în continuare ca guvern în exil. În consecință, deși pe nedrept, a fost defăimat în Marea Britanie. Comportamentul lui în timpul războiul i-a divizat țara, stând la baza abdicării lui după mai bine de zece ani.

Furia britanicilor față de capitularea lui Léopold se datora în mare parte efectului devastator asupra Forțelor Aliate, rămase acum cu flancul stâng complet expus și nevoite să se retragă pe coasta Canalului Mânecii. Unica soluție a fost organizarea unei operațiuni de salvare – unul dintre cele mai dramatice episoade ale războiului. La 27 mai, prima flotilă alcătuită din aproximativ 700 de nave comerciale, nave de pescuit, ambarcațiuni mici și bărci de salvare ale RNL au început să evacueze trupele britanice și franceze de pe plajele din Dunkirk. Până în ziua a noua fuseseră salvați în total 338 226 soldați (198 229 britanici și 139 997 francezi).

La 4 iunie, în ultima zi a evacuărilor, Churchill a ținut unul dintre discursurile memorabile din timpul războiului – sau, într-adevăr, din toate timpurile. „Chiar dacă părți mari din Europa și multe State vechi și faimoase au căzut sau pot să cadă în gheara Gestapo-ului și a mașinăriei odioase a conducerii naziste, nu ne vom da bătuți și nu vom da greș", a declarat în fața Camerei Comunelor, continuând prin jurământul celebru de a „lupta pe plaje".

A doua zi, Myrtle a notat simplu în jurnal: „Toți oamenii noștri salvați. Domnul fie lăudat. Am cunoscut câteva surori medicale, poveștile lor vor rămâne pentru totdeauna." Au existat și anumite îngrijorări imediate: la 1 iunie, în mijlocul operațiunilor de evacuare, auzise că Laurie, fiul lor cel mare, se înrolase în

armată. Având deja treizeci de ani, precum și soție și copil mic, nu s-a numărat printre primii recrutați. La sfârșitul lunii martie a primit documentele pentru recrutare și, la auzul veștii, Myrtle și Jo au „vărsat câteva lacrimi".

Pentru mulți oameni de rând, ceea ce a devenit cunoscut drept spiritul Dunkirk exemplifica tendința britanicilor de a rămâne uniți în vremuri în care națiunea se confrunta cu amenințări iminente. Totuși, în pofida eroismului și a salvărilor remarcabile, nu se ascundea faptul că aceasta nu însemna o victorie. Churchill le-a spus miniștrilor între patru ochi că Dunkirk a fost „cea mai mare înfrângere militară britanică din decursul multor secole".

Veștile rele nu conteneau. La 14 iunie, Parisul a fost ocupat de armata germană, iar Mareșalul Philippe Pétain (numit șef de stat cu puteri extraordinare) a anunțat după trei zile că Franța îi va solicita Germaniei un armistițiu. „Este cea mai neagră zi din viața noastră", a scris Myrtle în jurnal. A auzit despre anunțul lui Pétain de la un șofer de autobuz dezgustat, care „a proclamat în fața întregii lumi ce va face întregii națiuni franceze... Bineînțeles, nu a mai rămas nimeni care să ne trădeze. Chiar am rămas singuri, iar dacă guvernul nostru cedează, va avea loc o revoluție, iar eu voi lua parte la ea."

Situația avea să devină și mai sumbră. În după-amiaza zilei de 7 septembrie, 364 de bombardiere germane, escortate de alte 515 avioane, au derulat raiduri aeriene deasupra Londrei, alte 133 atacând în acea noapte. Ținta lor a fost portul Londrei, dar multe bombe au căzut în zone rezidențiale, ucigând 436 de londonezi și rănind peste 1 600. Războiul fulger începuse. În următoarele șaptezeci și cinci de nopți consecutive, bombardierele au atacat Londra în mod repetat. Au fost lovite și alte centre militare și industriale importante, cum ar fi Birmingham, Bristol, Liverpool și Manchester. Până în luna mai a anului următor, când s-a încheiat campania, fuseseră uciși peste 43 000 de civili, jumătate din ei în capitală, și numai în zona Londrei fuseseră distruse sau avariate peste un milion de locuințe.

Şi Palatul Buckingham a fost lovit de câteva ori în luna septembrie, într-un raid curajos pe timpul zilei, când Regele şi Regina lucrau acolo. Bombele au produs pagube considerabile la Capela Regală şi în grădina interioară – Regina rostind replica celebră: „Mă bucur că am fost bombardaţi. Mi se pare că pot să privesc acum la East End fără fereală." Logue i-a scris Regelui pentru a-şi exprima „mulţumirile şi recunoştinţa faţă de Cel de Sus" pentru această salvare la limită de la ceea ce a numit drept „o tentativă mişelească la viaţa dumneavoastră". A adăugat: „Nu părea să fie posibil ca nici măcar germanii să se coboare la nivelul acestei infamii josnice".

Tommy Lascelles i-a răspuns lui Logue după patru zile, mulţumindu-i pentru grijă, pe care Regele şi Regina au apreciat-o peste măsură. „Cu toate acestea, Maiestăţile lor nu au fost afectate de incident", a adăugat el. „Sper că reuşiţi să mai prindeţi nişte ore de somn."

În săptămânile care au urmat, Logue şi Regele au întreţinut o corespondenţă ocazională. Monarhul era deseori surprinzător de sincer în privinţa sentimentelor lui, cum ar fi cele după vizita la Coventry la 15 noiembrie, imediat după un raid de noapte devastator asupra oraşului. Se lansaseră peste 500 de tone de bombe cu explozie puternică, transformând centrul într-o mare de flăcări şi ucigând aproape 600 de oameni. Catedrala a fost distrusă aproape complet, iar Regele a petrecut ore întregi mergând prin moloz. Efectul vizitei lui asupra moralului oraşului a fost enorm, chiar dacă Regele a fost copleşit de scara distrugerilor. „Ce puteam să le spun acestor oameni care pierduseră tot, uneori şi familiile?[;] cuvintele erau nelalocul lor", i-a spus lui Logue.

În toată această tensiune şi nefericire au existat şi momente de relaxare. Câteva zile mai târziu, când Regele exersa discursul pentru deschiderea sesiunii parlamentare din acel an, l-a întâmpinat pe Logue zâmbind ca un şcolar.

— Logue, am emoţii, i-a spus. M-am trezit la ora unu după ce am visat că mă aflam în parlament, cu gura deschisă, şi nu puteam să scot niciun cuvânt.

Chiar dacă cei doi au râs din toată inima, Logue și-a dat seama că chiar și acum, după toți anii petrecuți lucrând împreună, defectul de vorbire încă îl marca pe Rege.

Logue a fost din nou invitat la Windsor în Ajunul Crăciunului, apoi în prima zi de Crăciun, pentru a-l ajuta la discurs. În acest an, ca în anul anterior, nu se punea în discuție ca Regele să nu țină o cuvântare către Imperiu.

Afară era frig, soare. Logue a considerat că nu era sigur să meargă cu trenul, astfel că s-a urcat într-un autobuz Green Line până la Windsor. „Stătusem în picioare, în frig, toată noaptea și când s-a deschis ușa și am intrat, frigul ne-a lovit", a scris el. „Parcă intrasem într-o casă de gheață. Mi s-a făcut tot mai frig și, când am ajuns la Windsor, eram sloi." Drumul până la castel l-a dezmorțit puțin; un pahar de sherry cu Mieville după ce a ajuns l-a dezmorțit și mai mult, stând lângă focul de cărbuni din șemineu. De asemenea, l-a înveselit o tabacheră din aur primită în dar de la Regină.

După o cină de Crăciun la care s-a servit cap de mistreț cu prune, Logue l-a urmat pe Rege în birou și au început să lucreze. Lui Logue nu îi plăcea discursul; în ceea ce îl privea, nu exista nimic care să îl îngrijoreze pe Rege, dar nu putea să facă modificări. Prin acest discurs, Regele își avertiza poporul că viitorul avea să fie dificil, „dar noi ne aflăm pe drumul către victorie și, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom merge pe calea dreptății și a păcii".

Și așa a fost. La 22 iunie 1941, Germania, împreună cu alți membri europeni ai Axei și Finlanda, au invadat Uniunea Sovietică, în Operațiunea Barbarossa. Scopul era distrugerea țării și a comunismului, oferind nu numai *Lebensraum*, ci și acces la resursele strategice de care Germania avea nevoie pentru a-i învinge pe rivalii rămași. În lunile următoare, Hitler și aliații lui au făcut cuceriri semnificative în Ucraina și în regiunea Baltică, au asediat Leningradul și au ajuns la periferia Moscovei. Dar Hitler nu își atinsese obiectivul, iar Stalin controla, încă, un potențial militar considerabil. La 5 decembrie, rușii au declanșat un con-

traatac. Două zile mai târziu, japonezii au atacat flota americană de la Pearl Harbor, forțele armate ale Statelor Unite intrând în război de partea Aliaților.

Puterile Axei au avansat în continuare pe parcursul anului 1942: forțele japoneze au măturat Asia, cucerind Burma, Malaezia, Indiile Olandeze de Est și Filipinele. Între timp, germanii au produs pagube semnificative asupra convoaielor Aliaților pe coasta americană a Atlanticului, iar în iunie au lansat o ofensivă pentru acapararea câmpurilor petrolifere din Caucaz și ocuparea stepei Kubanului. Sovieticii au opus rezistență la Stalingrad.

Războiul făcea ravagii și în Africa, unde forțele Panzerarmee Afrika, conduse de Feldmareșalul Erwin Rommel și alcătuite din unități mecanizate și de infanterie germane și italiene, amenințau să ajungă la Cairo. Rommel a lansat atacul la 26 mai, forțând evacuarea de către francezi la Bir Hachim în 11 iunie, și a atacat Tobruk-ul după o săptămână. Apoi, a intrat în Egipt prin Libia, ajungând la El Alamein, localitate aflată la o distanță de aproximativ o sută de kilometri la vest de Alexandria, la 1 iulie. A fost o lovitură dură pentru Aliați: Churchill, aflat la Washington, a luat avionul înapoi pentru a fi prezent la o moțiune de cenzură în Camera Comunelor, pe care a câștigat-o detașat.

A urmat punctul de cotitură în Africa și, am putea spune, al războiului. Forțele britanice au contraatacat, făcându-l pe Rommel să se retragă. Totuși, germanii și-au revenit și a urmat o remiză, în timpul căreia Locotenent-Generalul Bernard Montgomery a fost numit comandantul Armatei a Opta. La 23 octombrie, Aliații au atacat din nou, Montgomery dispunând de 200 000 de oameni și 1 100 de tancuri împotriva celor 115 000 de oameni și 559 de tancuri ale Axei: Rommel se afla în Germania într-o permisie medicală, dar s-a grăbit să se întoarcă pentru a-și conduce oamenii. Forțele inamice erau covârșitoare și, la 2 noiembrie, l-a avertizat pe Hitler că forțele lui nu mai erau capabile să se opună în mod eficient. Liderul nazist nu tolera ideea capitulării: „Nu va fi pentru prima dată în istorie când o voință puternică va triumfa împotriva unor batalioane mai numeroase", a răspuns Hitler a

doua zi. „Cât despre trupele tale, nu le poți arăta altă cale în afară de cea spre victorie sau, dacă nu, spre moarte."

Logue s-a numărat printre primii care au aflat vestea victoriei lui Montgomery. În după-amiaza zilei de 4 noiembrie se afla la Palat împreună cu Regele, repetând un discurs pentru deschiderea sesiunii parlamentare, stabilită la data de 12, când a sunat telefonul. Regele precizase să nu fie deranjat decât dacă era nevoie urgentă de el. Cu o privire curioasă, s-a apropiat de telefon și a ridicat receptorul.

Regele s-a entuziasmat imediat:

— Da! Ce bucurie! Citește-mi, citește-mi, a spus. Dușmanul se retrage. O veste bună, mulțumesc, și a închis.

Zâmbind, s-a întors spre Logue:

— Ai auzit? a întrebat și i-a rezumat vestea. Ei bine, este o veste nemaipomenită.

În acea seară, Regele a scris în jurnal: „În sfârșit o victorie, ce ușurare".[86] După patru zile, forțele Aliate au debarcat în Maroc și Algeria, ambele aflate oficial în mâinile regimului Vichy din Franța. Se derula Operațiunea Torch, prin care se dorea deschiderea unui al doilea front în Africa de Nord.

În toiul acestei situații dramatice, se apropia un alt discurs de Crăciun. Cu câteva zile înainte, Logue repetase împreună cu Regele, pe care îl găsise într-o formă excelentă. Discursul în sine necesita câteva intervenții; lui Logue nu îi plăceau pasajele introduse de Churchill în text, întrucât nu se potriveau cu afirmațiile obișnuite ale Regelui. „Era stilul tipic al lui Churchill și putea să fie recunoscut de oricine", s-a plâns Logue în jurnal. „Cu ajutorul Regelui, am scos adjectivele și pe prim-ministru."

Vremea din acel an era plăcută, în ciuda cetii, și nu a mai nins la fel de mult ca în ultimele două ierni. Logue a fost chemat din nou să se alăture familiei regale pentru festivități. I s-a părut că bradul de Crăciun era mult mai frumos și mai frumos împodobit decât în anul precedent; o decorațiune trimisă de Myrtle făcuse diferența. Când Regina a intrat, s-a apropiat de Logue și i-a spus

că se bucura mult să îl vadă. Spre surprinderea lui, i-a cerut apoi să repete un truc pe care îl demonstrase câtorva ofițeri înainte de prânz: cum să respire cu un singur plămân. S-a conformat cu plăcere, dar a avertizat-o, precum și pe cele două prințese, să nu încerce trucul singure.

Cu puțin timp după ora 14.30, Logue l-a urmat pe Rege în birou pentru a face o ultimă repetiție a discursului. La 14.55 au intrat în încăperea pentru transmisiune, el și Wood și-au sincronizat ceasurile, iar la 14.58 a intrat Regina pentru a-i ura succes soțului ei. După câteva secunde, luminile roșii s-au aprins și, privindu-l pe Logue pentru o clipă, Regele a început.

„Mai ales în perioada Crăciunului suntem conștienți de umbra întunecată a războiului", a început el. „Sărbătoarea Crăciunului de astăzi nu este la fel de veselă precum era pe vremea copilăriei noastre... Dar, chiar dacă manifestările ei sunt limitate, mesajul de Crăciun rămâne etern și neschimbat. Este un mesaj de recunoștință și speranță – recunoștință față de Cel Atotputernic pentru îndurarea Lui, și speranță că pacea și bunătatea vor reveni pe acest pământ." Logue a urmărit câteva paragrafe, apoi s-a oprit – și-a dat seama că nu mai era necesar să facă acest lucru.

În discurs, Regele a vorbit despre contribuția semnificativă la efortul de război din partea celorlalți membri ai Imperiului – și a americanilor. A încheiat cu o povestire spusă de Abraham Lincoln, despre un băiat care urca un deal ducând un copil mult mai mic decât el. „Întrebat dacă povara nu era prea grea pentru el, băiatul a răspuns: *Nu este o povară, e fratele meu.*"

Exact douăsprezece minute mai târziu se terminase, iar Logue a fost încântat de ceea ce a auzit. „Este înălțător să fii primul care felicită un Rege, și, după ce am lăsat să treacă câteva secunde pentru a fi siguri că nu mai eram în direct, l-am prins de braț și, entuziasmat, am spus: *splendid*", a scris Logue în jurnal. „El a zâmbit și a spus: *Cred că e cel mai bun din câte am făcut împreună, Logue. Mă voi întoarce la Londra în februarie, să continuăm lecțiile.* Regina a intrat, l-a sărutat afectuos și a spus *A fost splendid, Bertie.*"

Ziarele erau pline de laudă la adresa prestației regale. „Atât ca formă, cât și ca fond, transmisiunea de ieri a Regelui a fost cea mai matură și mai încurajatoare de până acum", se comenta în *Glasgow Herald*. „A păstrat cu onoare tradiția transmisiunilor din prima zi de Crăciun." Churchill, cel mai mare orator, l-a felicitat la telefon pentru discursul reușit.

În a doua zi de Crăciun, Regele i-a trimis lui Logue o scrisoare scrisă de mână, care reflecta mulțumirea lui față de desfășurarea transmisiunii.

Dragul meu Logue,

Sunt foarte bucuros că transmisiunea mea a decurs atât de bine ieri. M-am simțit cu totul altfel și nu mi-a fost frică de microfon. Sunt sigur că vizitele tale mi-au prins foarte bine și trebuie să le continuăm în noul an.

Îți mulțumesc nespus de mult pentru tot ajutorul.

Cele mai bune urări pentru 1943!

Al tău sincer,

George, Rege și Împărat

Logue i-a răspuns plin de entuziasm. „Astăzi, telefonul meu a sunat neîncetat, tot felul de oameni îmi telefonează pentru a vă felicita, spunând că își doresc foarte mult să vă poată scrie pentru a vă transmite cât de mult s-au bucurat la auzul transmisiunii", a spus el. A ales să laude modul în care Regele se apropiase de temutul microfon „aproape de parcă era prietenul dumneavoastră" și faptul că nu păruse tensionat.

14

Răsturnarea de situație

În vara anului 1943, după doi ani de veşti proaste, războiul începea să decurgă în favoarea Aliaților. Bătălia pentru Africa de Nord se încheiase printr-un triumf. Apoi, la 10 iulie, Armata a Opta Britanică, sub comanda Generalului Bernard Montgomery, şi Armata a Şaptea a SUA, sub comanda Generalului George Patton, au început atacul combinat asupra Siciliei, care avea să servească drept rampă de lansare pentru invazia Italiei continentale. După două săptămâni, Mussolini a fost îndepărtat, iar la 3 septembrie, guvernul lui Piedro Badoglio a acceptat să capituleze necondiționat; în luna următoare, Italia a declarat război Germaniei.

Au existat şi alte motive de bucurie: mult temuta *Tirpitz*, cea mai mare navă de luptă construită vreodată în Europa, era grav avariată în septembrie 1943, în urma unui raid curajos al submarinelor britanice mici, în timp ce nava era ancorată. Apoi, în a doua zi de Crăciun, crucişătorul *Scharnhorst* a fost scufundat în largul Capului Nord din Norvegia. Bătălia din Atlantic fusese câştigată eficient de către Aliați. Veneau ştiri pozitive şi din Orientul Îndepărtat: avansurile japoneze fuseseră blocate, iar britanicii şi americanii se pregăteau să riposteze.

Dar războiul încă mai avea să dureze. Germanii rezistau cu dârzenie atât în Italia, cât şi pe frontul rusesc, în timp ce japonezii

erau departe de a fi înfrânți. Churchill, exagerat de optimist, i-a spus Regelui că germanii puteau fi învinși până la sfârșitul anului 1944, dar se temea ca nu cumva asigurarea victoriei în Orientul Îndepărtat să nu aibă loc până în 1946.

Regele era nerăbdător să profite de îmbunătățirea situației pentru a-și vizita armatele victorioase pe teren și a le felicita pentru realizări. Mai făcuse o astfel de călătorie, în decembrie 1939, când a vizitat Forțele Expediționare Britanice din Franța, dar situația se deteriorase atât de mult între timp, încât nici nu se pusese problema unei reluări. Totuși, în iunie 1943 – călătorind incognito sub numele de „Generalul Lyon" din motive de securitate – a pornit într-o călătorie mult mai ambițioasă, de două săptămâni, în Africa de Nord, în timpul căreia a inspectat forțele britanice și americane din Algeria și Libia. La întoarcere, a făcut o vizită scurtă și în „fortăreața insulară" Malta, a cărei poziție strategică esențială în Marea Mediterană îi adusese un atac din partea germanilor. Peste tot unde s-a oprit, a avut parte de o primire entuziastă, lucru de altminteri previzibil.

Prin contrast, Logue trăia indirect sentimente extreme în urma victoriilor forțelor Aliate, prin experiențele fiilor lui. Laurie fusese primul fiu înregimentat, în 1940, și servea în Royal Army Services Corps. Datorită experienței din industria de catering, dobândită în perioada în care lucrase pentru Lyons, a fost repartizat la departamentul de transport al alimentelor. A fost trimis în Africa, unde a servit în „Forța Gideon", sub conducerea excentricului colonel Orde Wingate, care a contribuit la scoaterea italienilor din Etiopia și repunerea lui Haile Selassie pe tron în mai 1941. În februarie 1942, a fost promovat la gradul de sublocotenent și, după o lună, era menționat în mesajele oficiale. Până în iunie devenise locotenent.

Următorul fiu recrutat a fost Tony. După doar un an de studii de medicină la Universitatea din Leeds, s-a alăturat Gărzilor Scoțiene în 1941 și, după o scurtă perioadă la Sandhurst, a plecat în Africa de Nord. Între timp, Valentine își urma cariera medicală acasă: după o perioadă scurtă în departamentul de chirurgie

generală, în care a tratat victime ale războiului fulger, în 1941 a îmbrățișat neurochirurgia, un domeniu solicitant și aflat într-o dezvoltare rapidă. A fost repartizat mai întâi la un spital din St. Albans, unde s-a specializat în traume la cap, apoi la Edinburgh.

Logue, trecut de șaizeci de ani, era prea în vârstă pentru serviciul militar, dar a lucrat trei nopți pe săptămână ca gardian în Apărarea antiaeriană. Sănătatea începea să i se deterioreze: în august 1943 s-a internat în spital pentru o operație de ulcer. Regele aflat la Balmoral, în vacanța de vară tradițională, a fost informat despre evoluția lui Logue de către Mieville, care a făcut și aranjamente ca acesta să petreacă o perioadă de convalescență la malul mării. La 23 octombrie, Logue i-a scris Regelui: „Mă bucur să vă pot spune că mi-am revenit aproape complet și că abia aștept să vă întâlnesc când vă întoarceți. Aceste trei luni au fost lungi. Întrucât este primul meu ulcer, nu l-am suportat prea ușor, dar îi mulțumesc lui Dumnezeu că totul s-a încheiat cu bine."

Războiul a generat nu doar probleme financiare, ci și medicale: tinerii care formau majoritatea clientelei lui Logue fuseseră înregimentați în forțele armate, asemenea fiilor lui. În plus, bombardamentele aeriene constante din timpul *Blitzkrieg*-ului i-au descurajat pe alții să facă o călătorie la Londra pentru o consultație. Din acest motiv, un cadou de 500 de lire sterline trimis de Rege în ianuarie 1941 – „un dar personal de la Maiestatea Sa, în semn de recunoaștere a serviciilor dumneavoastră personale foarte valoroase" – a fost binevenit.

„Sunt copleșit de faptul că dumneavoastră, cu toate responsabilitățile și grijile, îmi mulțumiți și mă ajutați astfel", i-a răspuns Logue, recunoscător. „Umilele mele servicii v-au stat întotdeauna la dispoziție și este cel mai mare privilegiu din viața mea să vă pot servi... Atenția dumneavoastră m-a emoționat de multe ori și sper sincer și din toată inima că voi fi capabil să vă mai servesc încă mulți ani."

Indiferent cât de binevenite, darurile ocazionale nu au fost suficiente pentru a rezolva problemele financiare ale lui Logue. Și casa lor mare de pe Sydenham Hill devenea o povară. „Beechgrove

este îngrozitor de greu de menținut, pentru că nu există forță de muncă", s-a plâns Logue într-o scrisoare către fratele mai mic al lui Myrtle, Rupert, în iunie 1942. „Myrtle nu are niciun servitor și nu găsim nici măcar un bărbat care să tundă gazonul, astfel că o casă cu 25 de camere și 5 băi în aceste vremuri este un coșmar și, pentru că nu am voie să folosesc mașina de tuns gazonul, ci trebuie să o folosesc pe cea veche, de împins, nu pot să-ți spun ce bătături am în palmă." Așa că și-au cumpărat o oaie pentru tuns gazonul.

Eforturile lui Logue cu Regele nu i-au adus numai recompense financiare: în ajunul încoronării fusese numit membru al Ordinului Regal Victoria; pe lista cu distincții din iunie 1943 fusese promovat la rangul de comandant. Ceremonia a avut loc pe 4 iulie în anul următor. De asemenea, a avut onoarea să fie numit reprezentantul Asociației Logopezilor Britanici în conducerea Asociației Medicale Britanice – chiar dacă, așa cum i-a scris lui Rupert, „mi-aș fi dorit ca aceste lucruri să se fi întâmplat acum 20 de ani, când mă puteam bucura de ele mult mai mult. Acum am 62 de ani și nu mai pot face lucrurile de altădată."

Au existat și manifestări de recunoștință din partea unor pacienți, scrisori incluse printre documentele lui Logue. Un funcționar în vârstă de 53 de ani pe nume C. B. Archer, din Wimbledon, sud-vestul Londrei, i-a scris la 30 noiembrie 1943 în semn de mulțumire pentru că îl vindecase complet de bâlbâiala de care suferea de la opt ani, învățându-l respirația abdominală. „A fost o zi norocoasă pentru mine în urmă cu șase luni, când v-am contactat pentru prima dată", scria Archer. „Cred că numai un bâlbâit își poate da seama cât este de diferită lumea în care trăiesc acum. E ca și cum aș fi fost eliberat de o povară." Scrisoarea acestui bărbat, întinsă pe cinci pagini scrise de mână, oferea o imagine a suferinței provocate de bâlbâială atât în viața lui profesională, cât și în cea privată.

„Bâlbâiala mea a fost un neajuns teribil la locul de muncă", a continuat el. „Altfel, probabil că acum aș fi fost secretar adjunct. Toate promovările se fac în urma interviurilor în fața unei

Comisii, şi vă puteţi imagina ce prestaţie jalnică am avut în faţa membrilor ei."

În luna următoare, Logue a primit o scrisoare extrem de exuberantă din partea unui oarecare Tom Mallin, din Sutton Coldfield, Birmingham, precizând că mama şi prietenii lui observaseră diferenţa de când începuse consultaţiile la Logue. „Toţi prietenii mei spun că m-am *schimbat* – da – dar în bine", scria Mallin. „Încep să îmi dau seama că vocea poate să fie atât de frumoasă, satisfăcătoare şi expresivă, mă mir de ce nu am realizat asta până acum... Domnule, cum aş putea să vă mulţumesc pentru că m-aţi făcut fericit?" Avea să se prezinte la un interviu, câteva săptămâni mai târziu „şi îmi voi aminti tot ceea ce m-aţi învăţat. Cu siguranţă că îi voi impresiona".[87]

Între timp, războiul se apropia de un alt moment decisiv. În ziua de joi, 1 iunie 1944, la ora 21.30, Logue a primit un telefon de la Lascelles, care fusese promovat în funcţia de secretar personal al Regelui, după ce mai asprul Hardinge fusese concediat în iulie 1943. „Stăpânul meu doreşte să ştie dacă puteţi veni la Windsor mâine, vineri, la masa de prânz." Logue a fost încântat să accepte invitaţia.

Logue a luat trenul de 12.44. Lascelles, cu care s-a întâlnit în sala ofiţerilor, era foarte serios. „Îmi pare rău că nu pot să vă spun multe despre transmisiune", i-a spus. „De fapt, este un apel la rugăciune şi durează aproximativ cinci minute, şi, oricât de straniu ar părea, nu vă pot spune când va avea loc, deşi probabil v-aţi dat seama că urmează să fie transmis în seara debarcării, la ora 21.00."

În continuare, Logue a luat masa de prânz împreună cu grăjdarii, doamnele de companie şi căpitanul gărzilor, apoi Regele l-a chemat. Se afla în biroul cu obloanele trase – dar în încăpere era extrem de cald. Arăta obosit şi consumat şi i-a spus lui Logue că nu dormea prea bine. Dar când au parcurs discursul, Logue a fost fermecat. L-a cronometrat: exact cinci minute şi jumătate.

Nu era necesar ca Lascelles să precizeze ce însemna ziua debarcării. Terminologia militară potrivită zilei alese pentru atacul

Aliaților din Europa intrasc de mult timp în vocabularul comun. Dar când – și unde – urma să aibă loc atacul era un secret bine păzit. Elementul-surpriză era esențial pentru reușita Aliaților și se recursese la măsuri extraordinare și ingenioase pentru dezinformarea germanilor.

În urmă cu șaptesprezece luni, în cadrul Conferinței de la Casablanca din ianuarie 1943, Roosevelt și Churchill căzuseră de acord asupra unei invazii masive în Europa ocupată de naziști, cu forțe britanice și americane. Churchill, care nu dorea repetarea atacurilor frontale costisitoare din Primul Război Mondial, propusese invadarea Balcanilor, în scopul alierii cu forțele sovietice, apoi cu posibila alăturare a Turciei de partea Aliaților. Totuși, americanii preferau o invazie în Europa de Vest – iar opinia lor a prevalat. Decizia s-a confirmat în cadrul Conferinței de la Quebec, din august 1943. Invazia s-a numit Operațiunea Overlord și până la venirea iernii, variantele pentru punctul de debarcare se limitaseră la zona Pas-de-Calais sau Normandia. În Ajunul Crăciunului, Generalul Eisenhower a fost numit Comandant Suprem al Forței Expediționare Aliate (SCAEF).

Eisenhower și comandanții lui au prezentat planurile operațiunii într-o ședință din 15 mai ținută într-o sală de curs de la Școala St. Paul's – se pare că locul neobișnuit fusese ales pentru că Generalul Montgomery, comandantul Grupului Armatei 21, de care aparțineau toate forțele terestre de invazie, își făcuse o parte din studii acolo. În zilele următoare, în sudul Angliei s-au concentrat tot mai multe forțe; invazia era iminentă.

Ziua debarcărilor în Normandia a fost stabilită inițial pentru 5 iunie, dar vremea din acel sfârșit de săptămână a fost rea: era rece și umezeală, bătea un vânt puternic dinspre vest și valurile erau mari, ceea ce elimina posibilitatea de a lansa amfibii de pe navele din larg. Stratul jos de nori nu le-ar fi permis avioanelor Aliaților să își identifice țintele. Operațiunea presupunea o zi apropiată de faza de lună plină; următoarea zi de luni avea să fie o astfel de zi. Amânarea cu aproape o lună și trimiterea trupelor în taberele de îmbarcare ar fi fost o operațiune masivă și dificilă,

iar astfel, la sfatul meteorologului-şef, care prevedea o îmbunătăţire de scurtă durată a vremii de a doua zi, Eisenhower a luat decizia crucială de a declanşa operaţiunea pe 6 iunie.

Câteva ore mai târziu a demarat Operaţiunea Neptun – denumirea dată primei etape, de atac, a Operaţiunii Overlord: la scurt timp după miezul nopţii au aterizat 24 000 de trupe britanice, americane, canadiene şi franceze libere. Apoi, începând cu ora 6.30, ora dublă de vară a Marii Britanii, primele divizii de infanterie şi blindate ale Aliaţilor au demarat călătoria de optzeci de kilometri pe coasta Normandiei. Până la sfârşitul zilei debarcaseră peste 165 000 de trupe; fuseseră implicate peste 5 000 de ambarcaţiuni. A fost cea mai mare invazie cu amfibii din toate timpurile.

După cum se stabilise, Logue a sosit la Palat în acea seară la ora 18.00; a fost condus la Rege după cincisprezece minute. Discursul era programat pentru ora 21.00, iar atmosfera era tensionată. Dar au existat şi câteva momente amuzante: în timp ce Logue coordona exerciţiile de voce ale Regelui, cei doi au zărit pe fereastră un grup de cinci persoane în grădina Palatului Buckingham, printre care un poliţist. În timp ce ei priveau, femeia şi-a pus o plasă pe cap, ceea ce l-a făcut pe Logue să creadă că încercau să ademenească un roi de albine să intre într-o cutie. „Regele era destul de entuziasmat şi a dorit să iasă pentru a-i ajuta", a notat Logue. „Aştepta ca eu să spun da, şi ar fi deschis fereastra şi s-ar fi dus pe gazon – dar nu se făcea ca Regele să fie înţepat de o albină tocmai înaintea unei transmisiuni, astfel că, indiferent de curiozitatea mea, am fost nevoit să mă prefac că nu mă interesează."

După ce au repetat discursul o dată, au coborât în adăpostul antiaerian. Logue a fost fascinat. „Ce loc frumos", a scris el. „Mi-ar plăcea să locuiesc aici – plin de mobilier interesant şi ultimele tehnologii în materie de încălzire şi iluminat." Şi Wood de la BBC se afla acolo. Au făcut o repetiţie; a decurs bine: discursul dura cinci minute şi jumătate şi erau necesare doar două modificări. Unica problemă era ticăitul zgomotos al unui ceas care se auzea

din dormitorul Regelui și pe care l-au oprit, pentru a nu afecta transmisiunea.

După ce au încheiat, s-au întors în camera Regelui – și s-au dus imediat la ferestre pentru a vedea ce se întâmplase cu albinele. Oamenii plecaseră, lăsând în urmă o cutie de mici dimensiuni. În timp ce Logue făcea modificări minore în discurs, Regina a intrat și, spre amuzamentul lui, Regele „i-a explicat ca un școlar întâmplarea cu albinele, îngenunchind, chiar, pentru a-i descrie captura". Și Regina s-a entuziasmat și a spus „O, Bertie, mi-ar fi plăcut să fiu aici".

În acea seară, în timp ce britanicii se adunau în jurul radiourilor, Regele le-a vorbit:

> Acum patru ani, națiunea și Imperiul nostru erau singure în fața unui inamic copleșitor, cu spatele la zid, încercați ca niciodată în istoria noastră, dar am supraviețuit. Spiritul poporului, hotărât și devotat, a ars ca o flacără strălucitoare, neclintit, pornind din aceste focuri nevăzute pe care nu le poate înăbuși nimic.
>
> Trebuie să dăm testul suprem încă o dată. Acum provocarea nu este lupta pentru supraviețuire, ci lupta pentru a obține victoria finală în cauza cea dreaptă. Din nou, toți trebuie să dăm dovadă mai mult decât de curaj, mai mult decât de rezistență.

În continuare, Regele a făcut apel la o „întărire a spiritului, o nouă rezervă de necucerit" și la „renașterea impulsului cruciadei cu care am intrat în război și i-am făcut față în momentele cele mai teribile". A încheiat cu un citat din Versetul 11, Psalmul 28: „Domnul tărie poporului Său va da; Domnul va binecuvânta pe poporul Său cu pace."

Discursul s-a potrivit perfect cu moralul națiunii. În timp ce primele pagini ale ziarelor din dimineața următoare prezentau descrieri elocvente ale debarcărilor, editorialiștii au reacționat cu mândrie la ceea ce se considera a fi șansa Marii Britanii de a inversa, în sfârșit, umilința suferită la Dunkirk în urmă cu patru ani. Regele a primit câteva scrisori de recunoștință care l-au impresionat profund – mai ales cea trimisă de mama lui, Regina Mary. „Mă

bucur că ţi-a plăcut discursul meu", i-a scris în răspuns. „A fost o ocazie măreaţă pentru a-i chema pe toţi la rugăciune. Îmi doream să o fac de multă vreme."[88]

Operaţiunea Overlord s-a dovedit a fi un succes. Bătălia pentru Normandia a durat mai bine de două luni. La 21 august, după o luptă de mai mult de o săptămână, aşa-numitul „Buzunar Falaise" a fost închis, prinzând în capcană 50 000 de trupe germane. După câteva zile, Parisul a fost eliberat – garnizoana germană care ocupa oraşul s-a predat la 25 august – şi, până pe data de 30, ultimele trupe germane se retrăseseră peste Sena. Bruxelles a fost eliberat de forţele britanice la 3 septembrie. Până în octombrie, forţele germane au fost alungate aproape în totalitate din Franţa şi Belgia şi din sudul Olandei.

De asemenea, Aliaţii înaintau spre Italia, cu scopul de a ocupa Roma. La primele ore ale dimineţii zilei de 22 ianuarie 1944, trupele Armatei a Cincea au ocupat o plajă italiană întinsă pe douăzeci şi patru de kilometri lângă localităţile Anzio şi Nettuno, care fuseseră staţiuni înainte de război, luându-i pe germani aproape complet prin surprindere. Primele debarcări s-au derulat conform planului, iar rezistenţa întâlnită a fost neînsemnată, astfel încât unităţile britanice şi americane şi-au atins obiectivele primei zile până la amiază, iar până la lăsarea nopţii au înaintat pe uscat cinci-şase kilometri. Forţele britanice includeau Gărzile Scoţiene, printre care se număra sublocotenentul Antony Logue – mezinul lui Lionel.

Totuşi, printr-o eroare militară clasică, Generalul-maior John Lucas, comandantul US VI Corps, a distrus elementul-surpriză, amânând avansul pentru a-şi consolida poziţiile ocupate. Când a încercat să înainteze la sfârşitul lunii, s-a confruntat cu rezistenţa îndârjită a germanilor comandaţi de Generalul Albert Kesselring care, între timp, adusese întăriri. Acestea au format un cerc în jurul poziţiei Aliaţilor şi au deschis focul asupra lor în mlaştini. S-au pierdut multe vieţi de britanici. La 18 şi 19 februarie situaţia era atât de sumbră pentru Aliaţi, încât părea că se va încheia într-un

mod similar cu cea de la Dunkirk. Au supraviețuit miraculos, după o bătălie feroce – așa cum le dezvăluia Tony părinților lui într-o scrisoare datată 19 februarie miezul nopții, scrisă la lumina lanternei:

„Să-i spuneți lui Val că, până aseară, nu mi-am scos nici cizmele, nici mantaua și nicio haină timp de 19 zile, așa că arăt cam diferit de înfățișarea mea relaxată din vreme de pace", scria el. „Cu toate acestea, a fost un spectacol pe cinste, care cred că ar trebui să rămână în istorie pentru totdeauna. Sunt foarte mândru că mă aflu aici și că am fost o mică parte din toate acestea. Băieții au luptat așa cum numai Brigada Gărzilor o poate face, nu am ce să spun mai mult."

Situația a rămas neschimbată timp de mai bine de două luni, apoi, în cele din urmă, la 4 iunie, cu două zile înainte de debarcările în Normandia, au intrat în Roma. Tony, promovat în luna anterioară la gradul de căpitan, a descris scena într-o scrisoare trimisă acasă pe 15 iunie.

Mă aflam într-o mașină de teren în a doua noapte la Roma, unul dintre cele mai frumoase orașe pe care le-am văzut vreodată. Totul era complet tăcut și ordonat, oamenii se bucurau de viața lor obișnuită fără a fi deranjați, doar că tot treceau convoaie, nu se vedea niciun soldat, a fost cea mai discretă ocupație pe care am trăit-o.

Ne aflam într-o pădure la nord de Roma când am auzit despre al doilea front, iar de atunci nu ne-am mai oprit. În ultimele două săptămâni am avut parte de atât de multe primiri călduroase, încât îmi vor ajunge până la sfârșitul vieții. Aceste orașe italiene din nord, printre cele mai frumoase din lume, ne-au primit regește și în cele mai multe cazuri, focurile germane nu s-au răcit încă.

Chiar dacă sorții în Europa erau, în mod clar, de partea Aliaților, Hitler a făcut o ultimă încercare disperată de a răsturna situația. La 16 decembrie 1944, armata germană a lansat o contraofensivă masivă în Ardeni, cu scopul de a despărți forțele Aliaților

Occidentali, încercuind părți considerabile din trupele lor și capturând Antwerp, principalul port de aprovizionare.

După debarcările din Normandia, cei aflați în Marea Britanie, asemenea lui Logue, au fost martorii recursului lui Hitler la prima armă secretă, V-1, avioanele fără pilot încărcate cu explozibili lansați asupra Londrei și altor orașe, zi și noapte, în cea mai mare parte din următoarele două luni. Efectul asupra moralului oamenilor a fost dramatic. „Lansarea rachetelor aducătoare de moarte într-un mod atât de întâmplător este inumană", i-a scris Regina Reginei Mary.[89] Avea să fie și mai rău: în luna septembrie a acelui an, rachetele V-1 au fost urmate de și mai terifiantele V-2, rachete balistice lansate de pe sistemele din Olanda și Pas de Calais, care au căzut fără niciun avertisment deasupra Londrei și a sud-estului țării. Prima a lovit Chiswick, în vestul capitalei, la 8 septembrie.

În ciuda tuturor progreselor înregistrate în anii în care a lucrat cu Logue, Regele era departe de a fi un orator perfect – așa cum se poate auzi clar din înregistrările discursurilor care au supraviețuit în arhive. În luna iunie, Lascelles a primit o scrisoare nesolicitată conținând o analiză contemporană. Era scrisă de preotul Robert Hyde, fondatorul *Boys' Welfare Association*, organizația al cărei patron era Regele de peste douăzeci de ani, de pe vremea când era Duce de York. În timp, Hyde avusese multe ocazii să îl asculte pe Rege îndeaproape și, aparent, era nerăbdător să își împărtășească impresiile – chiar dacă nu oferea nicio soluție. Cu toate acestea, scrisoarea i-a fost înmânată lui Logue.

„După cum știți, studiez vorbirea Regelui de mulți ani, astfel că vă trimit aceste observații, indiferent de valoarea lor", scria Hyde. Considera că ezitările erau semnificative. „În afară de vaga amintire a vechilor lui dificultăți cu c-urile și g-urile, cum ar fi *crisis* și *give*, încă îi pun probleme două grupuri: vocala *a*, mai ales când este urmată de o consoană, cum ar fi *a-go* sau *a-lone*, și un sunet sau literă repetată, cum ar fi combinația *yes please* sau *Which we*."

În luna noiembrie a avut loc o altă deschidere a sesiunii parlamentare – și un alt discurs. Parcurgând textul împreună cu Regele, Logue, ca de obicei, a identificat și eliminat capcanele posibile și alte exprimări neobișnuite în care s-ar fi putut bloca. *In an unbreakable alliance* părea că îi va pune probleme, așa cum părea și *fortified by constant collaboration of the governments concerned* – astfel că ambele au fost înlocuite. O altă expresie, *on windy beaches*, a fost înlocuită cu *storm swept beaches*.[1]

În seara zilei de 3 decembrie, duminică, Regele avea să țină un discurs la radio pentru a marca desființarea Home Guard, forța de apărare cuprinzând două milioane de soldați, alcătuită din oameni prea tineri, prea bătrâni sau inapți pentru serviciul militar. Forța fusese creată în iulie 1940 pentru a contribui la apărarea Marii Britanii împotriva invaziei naziste, aparent iminente. Acum, ca o reflectare a convingerii că situația războiului se răsturnase în favoarea Aliaților în cele din urmă, Home Guard se desființa. Logue a lucrat cu Regele pe marginea discursului și a mers la Windsor pentru a-l asculta vorbind. A fost impresionat să observe că a făcut o singură greșeală: s-a poticnit în *w* din *weapons*.

Apoi, Logue a dat mâna cu Regele și, după ce l-a felicitat, l-a întrebat de ce litera respectivă se dovedise a fi o problemă.

— Am făcut-o intenționat, a răspuns Regele zâmbind.

— Intenționat? a întrebat Logue, nevenindu-i să creadă.

— Da. Dacă nu fac nicio greșeală, poate că oamenii nu vor ști că sunt eu.

De Crăciun s-a transmis un nou mesaj pentru națiune, iar la 23 decembrie, Logue a mers la Windsor pentru a parcurge formulările. Tonul discursului era optimist – exprimând speranța că, până la Crăciunul următor, coșmarul tiraniei și al conflictului se va încheia. „Dacă privim în urmă la primele zile de război, putem afirma cu certitudine că întunericul se diminuează tot mai mult",

1 „Într-o alianță indestructibilă", „întărită de colaborarea constantă a guvernelor vizate", „pe plaje vântoase", „plaje bătute de furtună". (N. tr.)

se afirma în discurs. „Luminile stinse de germani în întreaga Europă, mai întâi în 1914, apoi în 1939, se reaprind, încet-încet. Deja vedem că unele dintre ele lucesc prin ceața războiului, care încă domnește în multe ținuturi. Neliniștea face loc încrederii și să sperăm că, până la următorul Crăciun, povestea eliberării și a triumfului se va fi încheiat."

Pe o copie adnotată a textului, găsită printre documentele lui Logue, se observă modificările pe care le-a făcut pentru a elimina cuvintele sau expresiile care îi mai puteau ridica probleme Regelui: de exemplu, *calamities*, cu sunetul *k* dificil în poziție inițială, a fost înlocuit cu *disasters*, în timp ce *goal*, cu *g* dificil în poziție inițială, a fost înlocuit cu *end*, mult mai simplu de pronunțat. În ansamblu totuși, Logue a fost impresionat de text. „Toate trebuie modificate după același model, dar cred că pe acesta l-am modificat mai puțin decât pe toate celelalte", a notat el.

Pe când ședeau în birou, cu focul arzând în șemineu, Regele a spus dintr-odată:

— Logue, cred că a venit timpul să fac o transmisiune singur, iar tu să servești cina de Crăciun împreună cu familia ta.

Logue aștepta acest moment de ceva vreme, mai ales după discursul cu ocazia desființării Home Guard. Au discutat detaliat această chestiune împreună cu Regina, care a fost de acord să facă o încercare. Așadar, în loc de Logue, s-a hotărât ca ea și cele două prințese să se afle lângă Rege la microfon în timpul discursului.

— Știți, doamnă, mă simt ca un tată care își trimite fiul în clasa întâi, i-a spus Logue Reginei ridicându-se să plece.

— Știu exact cum vă simțiți, a răspuns ea, punându-i o mână pe braț și bătându-l ușor.

Logue, petrecându-și primul Crăciun acasă după câțiva ani, a sărbătorit printr-o petrecere cu invitați; John Gordon de la *Sunday Express* și soția lui s-au numărat printre oaspeți. Logue a fost atât de ocupat cu pregătirile încât abia dacă a avut timp să se gândească la discurs, dar la trei fără cinci minute s-a strecurat în dormitor.

După ce a spus o rugăciune în gând, a pornit radioul la volum mic, exact la timp.

Când s-a auzit vocea Regelui, Logue a fost uimit de cât de fermă și de vibrantă era. Trecuseră trei ani de când îl ascultase ultima dată vorbind la radio și suna mult mai bine decât își amintea. Vorbea încrezător, cu inflexiuni și accentuare bună, iar pauzele dintre cuvinte aproape că dispăruseră. În cele opt minute ale mesajului, s-a oprit la un singur cuvânt, *God*, dar numai preț de o secundă, apoi a continuat și mai ferm decât înainte.

Oaspeții lui Logue ascultaseră în salon, iar când el li s-a alăturat, a fost copleșit de felicitări.

Apoi a încercat să facă o mică glumă:

— V-ar plăcea să îl auziți pe Rege vorbind?

— Ei bine, tocmai l-am auzit, a răspuns Gordon.

— Dacă mergeți la celelalte două telefoane, îl veți auzi vorbind de la Windsor.

În timpul ultimei repetiții, hotărâseră că Logue îi va telefona Regelui după discurs; așadar, a luat telefonul principal și a sunat la Windsor, în timp ce oaspeții lui ascultau la cele două extensii. După câteva secunde, s-a auzit vocea Regelui.

Logue l-a felicitat pentru rostirea minunată, adăugând:

— Sarcina mea s-a încheiat, Sir.

— Nicidecum, a răspuns Regele. Munca premergătoare este cea care contează, iar aici ești indispensabil.

Mesajul de Crăciun a fost bine primit, iar Logue a primit scrisori de felicitare – inclusiv de la Hugh Crichton-Miller, un psihiatru cunoscut având un cabinet pe strada Harley la numărul 146 de ceva timp. „Această transmisiune a fost mult mai bună decât oricare alta din trecut", i-a scris Crichton-Miller lui Logue în a doua zi de Crăciun. „S-a auzit expresia unei noi libertăți, ceea ce a fost admirabil."

Logue, încântat, i-a transmis mesajul Regelui, care a fost flatat de compliment – având cuvinte de recunoștință față de învățătorul lui. „Sper că nu te-a deranjat faptul că nu ai fost prezent, întrucât am simțit că era necesar să fac o transmisiune singur",

i-a răspuns lui Logue pe 8 ianuarie. „Pregătirea discursurilor şi transmisiunilor este partea importantă, iar aici ajutorul tău este de nepreţuit. Mă întreb dacă îţi dai seama cât îţi sunt de recunoscător pentru că m-ai ajutat să fiu în stare să îmi fac această datorie vitală. Nu îţi voi putea mulţumi niciodată pe deplin."

După patru zile, Logue i-a răspuns: „Cu ani în urmă, când am început să lucrăm, scopul pe care mi l-am stabilit în ceea ce vă priveşte a fost să vă fac capabil să ţineţi un discurs fără să vă poticniţi şi să faceţi o transmisiune fără teama de microfon. Aşa cum spuneţi, acestea au devenit acum realitate şi nu aş fi uman dacă nu m-aş bucura nespus că sunteţi capabil să le faceţi fără supraveghere.

Când mi se prezintă pacienţi noi, întrebarea obişnuită este: *Voi putea să vorbesc ca Regele?*, iar răspunsul meu este: *Da, dacă veţi depune eforturile pe care le depune el.* Pot să vindec orice persoană inteligentă, dacă face eforturi asemenea dumneavoastră – întrucât acum culegeţi roadele acestor eforturi teribile pe care le-aţi depus la început."

Până în ianuarie 1945, germanii au fost respinşi în Ardeni fără să îşi atingă niciun obiectiv strategic. Sovieticii au atacat în Polonia, trecând în Silezia şi Pomerania şi avansând spre Viena. Între timp, în luna martie, Aliaţii Occidentali au trecut Rinul, la nord şi la sud de Ruhr, iar în luna următoare au avansat în Italia şi au trecut peste Germania de Vest. Cele două forţe au făcut joncţiunea pe râul Elba la 25 mai. După cinci zile, capturarea clădirii Reichstag a însemnat înfrângerea militară a celui de-al Treilea Reich. Pe când trupele sovietice se aflau la depărtare de doar câteva sute de metri, Hitler s-a sinucis în buncăr.

15

Victoria

A fost una dintre cele mai mari – şi, cu siguranţă, cele mai vesele – petreceri în stradă din Londra. Marţi, 8 mai 1945, zeci de mii de oameni care cântau şi dansau s-au adunat pe Mall în faţa Palatului Buckingham. Momentul la care visaseră mai bine de cinci ani şi jumătate sosise, în sfârşit.

Capitularea Germaniei era anticipată de câteva zile: o echipă de clopotari era pregătită să sune victoria la Catedrala St. Paul, oamenii şi-au adunat steagurile regatului Unit, iar casele au fost decorate cu panglici. Apoi, la ora 15.00, Churchill s-a adresat naţiunii: la ora 2.41 în ajun se semnase încetarea focului de către Colonelul General Alfred Jodl, şeful departamentului de operaţiuni din Statul Major al Forţelor Armate, la sediul forţelor americane din Reims. În discurs, Churchill le-a mulţumit celor care au „luptat cu neînfricare" la sol, pe mare şi în aer – şi celor care şi-au dat viaţa pentru victorie. Transmisiunea a avut loc din Biroul Consiliului de Război, încăperea din care predecesorul lui, Neville Chamberlain, anunţase cu şase ani în urmă că ţara intrase în război.

„Ne putem îngădui o scurtă perioadă de bucurie", a încheiat Churchill. „Dar să nu uităm nicio clipă chinurile şi eforturile care ne aşteaptă. Japonia, cu toată înşelăciunea şi lăcomia ei, încă nu a fost îngenuncheată."

Imediat după acest discurs, Regele, în aceeaşi măsură un simbol al rezistenţei naţionale precum Churchill, a ieşit în balconul de la Palatul Buckingham pentru a primi ovaţiile mulţimii extaziate. Pentru prima dată în public, a fost însoţit nu numai de Regină, ci şi de cele două prinţese. La ora 17.30, uşile s-au deschis din nou, iar familia regală a mai ieşit o dată – împreună cu Churchill. În acea zi aveau să fie opt astfel de apariţii. Mai târziu, în cursul serii, Regele urma, la rândul său, să ţină o cuvântare în faţa naţiunii.

În sâmbăta anterioară, la ora 11.30, Logue primise un telefon de la Lascelles, prin care era chemat la Windsor în aceeaşi după-amiază: „Ziua păcii şi a victoriei" se întrezărea. Lascelles încă nu era sigur în privinţa datei; evenimentele din Norvegia erau hotărâtoare. Forţele germane care ocupau ţara luaseră în calcul transformarea ei într-un bastion al celui de-al Treilea Reich, dar, în cele din urmă, îşi dăduseră seama că era inutil să reziste în continuare. Singura întrebare era când să capituleze. La Sydenham Hill a sosit o maşină pentru a-l lua pe Logue, şi a ajuns la Castelul Windsor până la ora 16.00.

L-a găsit pe Rege cu un aspect complet epuizat. Au parcurs discursul, care i-a plăcut foarte mult lui Logue – chiar dacă au modificat câteva pasaje. Au mai făcut o repetiţie, de această dată la Palatul Buckingham, luni la ora 15.00, şi au stabilit ca Logue să se întoarcă în aceeaşi zi la ora 20.30. A plecat acasă pentru a se odihni, dar telefonul a sunat la ora 18.00; era Lascelles.

— Nu în această seară, a spus. Norvegia încă nu s-a aliniat.

Dar l-a asigurat pe Logue că avea să se întâmple a doua zi, şi i-a solicitat să fie disponibil.

În dimineaţa zilei următoare, Logue a primit un alt mesaj de la Palat. „Regele doreşte să vă vadă diseară la cină, precum şi pe doamna Logue" – la care cineva adăugase mesajul criptic: „Spuneţi-i să poarte ceva strălucitor". Aşadar, la ora 18.30, Lionel şi Myrtle au pornit spre Palatul Buckingham. Străzile erau pustii şi a fost nevoie de doar câteva minute pentru a ajunge în centrul Londrei. Au ajuns la prima barieră de lângă staţia Victoria, dar

Mieville aranjase un permis, și și-au continuat drumul spre Palat. Când mașina lor traversa curtea spre intrarea Privy Purse, au izbucnit ovații puternice – Regele și Regina tocmai ieșiseră din nou pe balcon. Lionel și Myrtle li s-au alăturat celorlalți membri ai curții regale, ovaționând cu veselie și fluturând batiste.

Lionel s-a îndreptat spre noua sală pentru transmisiuni de la parter, orientată spre gazon, și a repetat discursul împreună cu Regele. Au făcut câteva modificări, mai mult pentru fluența textului, apoi Regele a declarat, destul de întristat:

— Dacă nu iau cina până la ora 9.00, nu o voi lua nici după, pentru că toată lumea va pleca să privească spectacolul. Această replică venind din partea unui bărbat aflat pe o poziție atât de înaltă, l-a făcut pe Logue să izbucnească în râs – atât de tare, încât Regele a început să râdă și el; dar, gândindu-se încă o dată, a spus:

— E amuzant, dar e adevărat.

După ce au servit cina, s-au întors în încăperea pentru transmisiuni, la 20.35. Acolo se afla Wood de la BBC; el și Logue și-au sincronizat ceasurile și au mai făcut o repetiție. Mai erau două minute. Încă o mică modificare și, ca de obicei, Regina îmbrăcată în alb a intrat să îi ureze succes soțului ei. În timp ce se aprindeau reflectoarele, mulțimea a izbucnit într-un freamăt puternic. Logue a fost fascinat de atmosferă: „Și, într-o clipă, scena sumbră s-a transformat într-un tărâm de basm – Emblema Regală, luminată de jos în sus, plutind în aer", a notat în jurnal. „Un nou clocot – Regele și Regina ies pe balcon." A fost uimit mai ales de jocul luminilor pe tiara Reginei; în timp ce se întorcea, zâmbind, pentru a saluta mulțimea, reflectoarele creau ceea ce arăta ca o fâșie de flăcări în jurul capului ei. Regele a declarat:

> Astăzi Îi mulțumim lui Dumnezeu cel Atotputernic pentru măreața izbăvire. Vorbindu-vă din capitala cea mai veche a Imperiului nostru, lovită de război dar nicio clipă descurajată sau înfricoșată, vorbindu-vă din Londra, vă cer să fiți alături de mine la această manifestare de recunoștință.

> Germania, dușmanul care a atras întreaga Europă în război, a fost învinsă, în sfârșit. Mai avem de luptat cu Japonia în Orientul Îndepărtat, un inamic hotărât și dur. O vom face cu cea mai puternică hotărâre și cu toate resursele noastre. Dar acum, când umbra teribilă a războiului a trecut departe de inimile și casele noastre pe aceste insule, putem, în sfârșit, să ne oprim pentru a adresa mulțumiri, apoi să ne îndreptăm gândurile spre îndatoririle noastre viitoare din întreaga lume, pe care pacea din Europa le aduce cu sine.

În continuare, Regele i-a salutat pe toți cei care au contribuit la victorie – în viață și dispăruți – și a reflectat asupra modului în care „popoarele înrobite și izolate ale Europei" căutaseră speranța în Marea Britanie în zilele cele mai sumbre ale conflictului. De asemenea, a făcut referire la viitor, îndemnându-i pe britanici „să nu facă ceva nedemn de cei care au murit pentru noi și să facă lumea așa cum și-ar fi dorit-o ei, pentru copiii lor și pentru ai noștri. Iată sarcina pe care ne-o impune acum onoarea noastră", a încheiat. „În vreme de primejdie, ne-am lăsat în Mâna lui Dumnezeu, iar El a fost Forța și Pavăza noastră. Să Îi mulțumim pentru mărinimie și acum, la momentul Victoriei, să ne lăsăm din nou în seama aceleiași Mâini puternice."

Regele era epuizat, în mod vădit; s-a poticnit în cuvinte mai mult decât de obicei, dar nu părea să conteze. „Toți am strigat până am răgușit", și-a amintit Noël Coward, aflat în mulțime. „Cred că aceasta este cea mai mare zi din istoria noastră."

În timp ce petrecerea continua, cele două prințese le-au cerut permisiunea părinților să meargă în mulțime. Regele a fost de acord: „Sărăcuțele, ele încă nu s-au distrat", a scris în jurnal. Iar astfel, la ora 22.30, însoțite de o escortă discretă, alcătuită din ofițerii Gărzii, Elisabeta și Margaret s-au strecurat incognito din Palat. Se pare că nu le-a recunoscut nimeni pe cele două tinere când s-au alăturat unui șir de conga între cele două intrări ale hotelului Ritz.

La ora 23.30, Regina a trimis după Lionel și Myrtle, și și-au luat la revedere. Apoi, Peter Townsend, ofițerul Regelui și viitorul iubit al Prințesei Margaret, i-a condus prin grădini până la Grajdurile Regale, unde îi aștepta o mașină. Mulțimea se împuținase considerabil între timp, dar mulți oameni se mai aflau încă pe străzi, sărbătorind victoria.

Spre casă, cei doi Logue au condus un soldat până la Kennington Oval, în sudul Londrei, apoi, după ce acesta a coborât, au condus un cuplu cu o fetiță până la Dog Kennel Hill, aflat aproape de casa lor. Pe drum, au discutat despre evenimentele serii și despre Rege și Regină. Cuplul le-a mulțumit călduros la despărțire; Lionel a auzit vocea fetiței somnoroase spunând noapte bună.

Chiar dacă își sărbătorise recent a șaizeci și cincea aniversare, nu plănuia să se pensioneze și a dat consultații în continuare. La 3 iunie 1945, Mieville i-a scris mulțumindu-i pentru „ce ați făcut pentru tânărul Astor" – referire la Michael Astor, fiul în vârstă de douăzeci și nouă de ani al Vicontelui Astor, proprietarul bogat al ziarului *Observer*, care dorea să își urmeze tatăl în politică. „Eforturile dumneavoastră au avut succes, în sensul că a fost acceptat pentru circumscripție", a adăugat Mieville. „Ar trebui să fie ales, întrucât este un loc foarte sigur, dar mă tem că nu va contribui semnificativ dacă ajunge în Camera Comunelor." Astor a fost ales membru în parlament pentru zona Surrey East în alegerile generale din luna următoare, dar a servit doar până în 1951, având un impact minim asupra vieții populației britanice.

Pentru Logue, bucuria reinstalării păcii avea să fie umbrită curând de o tragedie personală.

În luna iunie, se afla la spitalul St. Andrew din Dollis Hill din nord-vestul Londrei pentru o operație la prostată, când Myrtle a suferit un atac de cord și a fost dusă la același spital. A murit câteva zile mai târziu, la 22 iunie.

Lionel era distrus. În cei peste patruzeci de ani petrecuți împreună, Myrtle fusese personajul dominant din viața lui; se iubiseră profund. În cadrul unei apariții din 1942 la un program BBC

numit *On My Selection* – asemănător cu cel din prezent, *Desert Island Discs* – îşi descrisese soţia drept „fetişcana care îmi este alături... şi mă ajută cu atâta curaj în momentele grele". Myrtle a fost incinerată la crematoriul Honor Oak din sud-estul Londrei, în apropierea locuinţei lor.

Regele a trimis o telegramă de condoleanţe imediat după primirea veştii: „Eu şi Regina suntem îndureraţi de moartea doamnei Logue şi vă transmitem, dumneavoastră şi familiei, sincere condoleanţe – George". Au urmat două scrisori: una pe 27 iunie şi a doua în ziua următoare. „Am fost şocat când mi s-a spus, pentru că soţia ta era într-o formă atât de bună în seara Victoriei", a scris el. „Te rog, nu ezita să mă anunţi dacă îţi pot fi de folos."

Logue a fost nevoit să facă faţă durerii în absenţa a doi dintre cei trei fii: Valentine avea să plece în India cu o unitate chirurgicală după câteva săptămâni, iar în cazul lui Tony exista posibilitatea de a fi trimis înapoi în Italia. A sperat ca Laurie, cel puţin, să rămână în Marea Britanie. „În Africa a trecut prin momente grele şi încă nu şi-a revenit", i-a scris Regelui pe 14 iulie. „Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără el."

Sănătatea lui Logue s-a deteriorat, dar el s-a întors la cabinet, „marele panaceu pentru toate tristeţile". „Vă stau la dispoziţie cu totul, Maiestate", a adăugat. „Probabil că în scurt timp va avea loc deschiderea sesiunii parlamentare."

Aceasta, desfăşurată la 15 august, a însemnat reluarea fastului dinaintea războiului, mii de oameni flancând străzile în timp ce Regele şi Regina călătoreau spre parlament în trăsura regală. Exista un motiv în plus pentru sărbătorire: mai devreme, în aceeaşi zi, în urma bombardării cu bombe atomice a oraşelor Hiroshima şi Nagasaki, Împăratul Hirohito al Japoniei anunţase capitularea ţării. Al Doilea Război Mondial se încheiase în sfârşit.

Din punct de vedere al conţinutului, discursul scris pentru Rege era unul dintre cele mai dramatice din ultimele decenii. În urma alegerilor din luna iulie, guvernarea laburistă revenise cu o majoritate absolută – şi un mandat pentru un program de reforme

sociale, economice și politice radicale, care aveau să transforme Marea Britanie. Printre principalele reforme pe care și le asumase noua guvernare se numărau naționalizarea minelor, a căilor ferate, a Băncii Angliei și a companiilor de furnizare a gazului și electricității, precum și reforma sistemelor asigurărilor sociale și educației și crearea Serviciului Național pentru Sănătate. „Miniștrii mei vor avea drept scop utilizarea cea mai eficientă a resurselor materiale și de forță de muncă naționale, în interesul tuturor", a declarat Regele.

Conservator prin natură, Regele era preocupat de impactul potențial al unora dintre măsurile mai radicale ale noului guvern. De asemenea, a fost întristat de înfrângerea lui Churchill, cu care avusese o legătură apropiată în timpul războiului. Totuși, indiferent de preocupările lui, era un monarh constituțional și nu avea altă alternativă decât să accepte noul guvern. La nivel personal, a dezvoltat relații bune cu Clement Attlee, prim-ministrul – asemenea Regelui, un bărbat care nu vorbea mult –, precum și cu câțiva dintre noii miniștri laburiști. Avea o anumită afinitate naturală cu Aneurin Bevan, ministrul sănătății, chiar dacă acesta era membru al stângii laburiste. Și Bevan suferise multă vreme din cauza unei bâlbâieli și îi mărturisise Regelui, în timpul primei audiențe, admirația pe care i-o purta pentru modul în care își depășise defectul de vorbire.

Chiar dacă războiul se terminase, viața era dificilă pentru britanicii de rând; economia suferise o grea lovitură, din care avea să își revină după mulți ani. Raționalizările, departe de a se fi încheiat, au devenit și mai stricte, de fapt: pâinea, vândută fără restricții în timpul războiului, a fost rațională din 1946 până în 1948; în 1947 s-a introdus pentru prima dată raționalizarea la cartofi. Acestea au dispărut abia în 1954, carnea și șunca fiind ultimele produse raționalizate.

Logue și-a continuat consultațiile la cabinet. „Viața merge înainte și muncesc din greu, mai greu decât ar trebui la vârsta mea de 66 de ani, dar munca este singurul lucru prin care pot să uit", i-a scris fratelui lui Myrtle, Rupert, în mai 1946. În scrisoare

își exprima speranța că se va putea întoarce în Australia timp de șase luni, în prima lui călătorie înapoi acasă, de când emigrase în Marea Britanie împreună cu Myrtle, în 1924. Totuși, suferea de o hipertensiune anormală, iar doctorii l-au avertizat să nu zboare cu avionul. Aceasta a însemnat să aștepte reintrarea în normal a serviciilor regulate de transporturi maritime. Nu a mai făcut această călătorie.

Dintre diferitele cazuri tratate de Logue, impresionant a fost mai ales cel al lui Jack Fennell, un bâlbâit în vârstă de treizeci și unu de ani din Merthyr Tydfil din Wales, care îi scrisese Regelui cu rugămintea de a primi ajutor în septembrie 1947. Șomer, falit și având de crescut un copil, Fennell era disperat și suferea de un complex de inferioritate din cauza discriminării la care fusese supus ani de-a rândul din pricina bâlbâielii lui. Lascelles i-a transmis lui Logue scrisoarea de la Fennell pe 24 septembrie, cerându-i să îl consulte și să formuleze un diagnostic. Logue a afirmat că putea fi nevoie de un an de tratament, pe care Fennell nu și-l putea permite. După încercări eșuate de a obține ajutor din partea diferitelor instituții de ajutor social, în cele din urmă și-a găsit un sponsor în persoana Vicontelui Kemsley, proprietarul ziarelor *Daily Sketch* și *The Sunday Times*. Locuind într-o cazarmă din Westminster și oferindu-i-se un loc de muncă la tipografia lui Kemsley din Londra, Fennell și-a început tratamentul în ianuarie 1948.

În luna aprilie a anului următor, Logue i-a scris lui Kemsley, lăudându-se cu progresele făcute de pacient: încrederea lui Fennell crescuse și trecuse „cu brio" de un interviu pentru un loc de muncă la Atomic Energy Research Establishment de la Harwell. Logue l-a mai consultat încă un an, deși întâlnirile lor s-au rezumat la doar una pe lună. În august 1949, situația la locul de muncă al lui Fennell era atât de bună, încât s-a mutat cu întreaga familie într-o casă din Wantage; în ianuarie 1950 s-a înscris la cursurile Oxford College of Technology, iar în luna mai i s-a oferit un loc de muncă permanent la Harwell.

Întrucât Myrtle murise iar fiii lui erau mari, Logue a vândut casa din Sydenham Hill în aprilie 1947. Nu numai că era mult

prea mare pentru el; așa cum i-a scris Regelui în felicitările trimise anual, în decembrie, cu ocazia zilei lui de naștere, „găzduia prea multe amintiri" din deceniile vieții alături de Myrtle. S-a mutat la Princes Court, numărul 29, „un apartament mic și confortabil" de pe Brompton Road din Knightsbridge, situat vizavi de magazinul Harrods.

Acasă erau mai multe probleme. Între timp, Tony, mezinul lui Lionel, părăsise armata și își reluase studiile, de această dată la Cambridge. A mai studiat medicina timp de nouă luni, dar interesul i-a dispărut și s-a orientat spre Drept. Totuși, starea lui de sănătate era fragilă. S-a internat în spital pentru o operație relativ simplă de îndepărtare a apendicelui, dar a suferit patru operații majore în decurs de șase zile. În scrisoarea lui obișnuită către Rege, Logue punea răsturnarea dramatică de situație pe seama unei reacții întârziate la un incident de pe vremea când fiul lui servea în Africa de Nord, când fusese în stare de inconștiență timp de patru zile, din pricină că se aflase prea aproape de o explozie. Tony dusese „o luptă disperată pentru viață", a scris el. Regele i-a scris după două zile, exprimându-și compasiunea. „Cu siguranță că ai trecut prin propriile șocuri și supărări", a afirmat acesta. Ca de obicei, l-a adus la zi pe Logue în privința discursurilor publice, scriindu-i cât de încântat era de un discurs ținut la comemorarea tatălui său. Totuși, și-a exprimat îngrijorarea că mesajul de Crăciun din acel an avea să fie dificil, „pentru că totul este atât de sumbru".

Cu toate acestea, Logue și-a realizat o ambiție: la 19 ianuarie 1948, i-a scris Regelui, propunându-i să devină patronul Colegiului Logopezilor, din care făceau parte 350 de membri, care era „chiar solvent" și fusese recunoscut de Asociația Medicală Britanică. „Am șaizeci și opt de ani și mi-ați prilejui o mare bucurie acum, la bătrânețe, dacă ați fi patronul acestei organizații esențiale și care se dezvoltă rapid", a scris el. Regele a fost de acord.

Logue încă făcea față cu greu dispariției lui Myrtle. Fuseseră căsătoriți timp de aproape patruzeci de ani, în care ea avusese o influență dominantă, iar moartea ei îi lăsase un gol considerabil în

viață. Deși era o persoană rațională, a devenit atras de spiritism, sperând că va lua legătura cu ea „de partea cealaltă". În consecință, a cunoscut-o pe Lilian Bailey, „un medium care cădea în transă profundă". În timp, Bailey fusese consultată de figuri importante din Marea Britanie și străinătate – printre care actrițele de la Hollywood Mary Pickfors, Merle Oberon și Mae West, precum și Mackenzie King, prim-ministrul canadian.

Nu este clar cum anume a întâlnit-o Logue pe Bailey, și nici la câte ședințe a participat; totuși, fiii lui erau înmărmuriți când le spunea că ieșea să „ia legătura" cu soția decedată. „Consideram că era ceva într-adevăr nebunesc și ne rugam să nu o facă", își amintea Anne, soția lui Valentine Logue.[90]

În situația precară din primii ani postbelici a existat un motiv de optimism: la 10 iulie 1947, s-a anunțat că Prințesa Elisabeta avea să se căsătorească cu Philip, fiul Prințului Andrew al Greciei și Danemarcei și al Prințesei Alice de Battenberg, născută în Marea Britanie. Cuplul se cunoscuse în iunie 1939, când Philip avea optsprezece ani, iar viitoarea Regină doar treisprezece. Regele călătorise împreună cu familia pe Iahtul Regal pentru a vizita Colegiul Naval Regal de la Dartmouth, iar pe parcursul vizitei cineva trebuia să le poarte de grijă Elisabetei și Margaretei, pe atunci în vârstă de nouă ani.

Lordul Mountbatten, ambițiosul asistent personal al Regelui, s-a asigurat că, dintre toți tinerii prezenți, sarcina avea să cadă în seama nepotului său, Philip, un tânăr înalt, foarte prezentabil, care tocmai absolvise, fiind cel mai bun cadet. Elisabeta (vară de gradul trei cu Philip prin Regina Victoria, și vară îndepărtată de gradul doi prin Christian al IX-lea al Danemarcei) a fost fascinată. „Lilibet nu și-a dezlipit ochii de la el", a notat Marion Crawford, guvernanta ei, în memorii. În scurt timp, cuplul a început o corespondență.

Ceea ce inițial păruse a fi o idilă a Prințesei Elisabeta s-a transformat în scurt timp într-o adevărată relație de dragoste – încurajată necontenit de Mountbatten, nerăbdător să își vadă familia legată

de Casa de Windsor. Elisabeta și Philip au ținut o corespondență și au reușit să se întâlnească ocazional, în permisiile lui Philip, dar, cât timp războiul continua, existau puține șanse ca relația lor să meargă mai departe. Instaurarea păcii a schimbat situația.

Regele avea sentimente amestecate cu privire la potrivire, nu în ultimul rând pentru că își considera fiica prea tânără și era îngrijorat că se îndrăgostise de primul bărbat pe care îl întâlnise. De asemenea, mulți curteni – inclusiv Regele – îl considerau pe Philip departe de a fi consortul ideal pentru un viitor monarh, nu în ultimul rând din cauza originilor lui germane; se afirmă că, în cercurile apropiate, Regina îl numea „Hunul". Sperând că fiica lor va găsi pe altcineva, ea și Regele au organizat o serie de baluri la care au invitat o mulțime de bărbați eligibili, baluri la care Philip nu a fost invitat, spre iritarea lui. Cu toate acestea, Elisabeta i-a rămas devotată prințului ei.

În cele din urmă, în 1946, Philip i-a cerut Regelui mâna fiicei lui. George a fost de acord – dar mai avea un as în mânecă: a insistat ca orice anunț oficial să fie amânat până după sărbătorirea celei de-a douăzeci și una aniversări a Elisabetei, în luna aprilie a anului următor. Cu o lună înainte, la sugestia lui Mountbatten, Philip a renunțat la titlurile lui grecești și daneze, precum și la loialitatea față de coroana grecească, s-a convertit de la ortodoxismul grec la credința bisericii anglicane și a devenit supus britanic naturalizat. De asemenea, a adoptat numele de Mountbatten (o versiune anglicizată a numelui de Battenberg) de la familia mamei lui.

Cuplul s-a căsătorit la 20 noiembrie 1947 la Westminster Abbey, în cadrul unei ceremonii la care au participat reprezentanții diferitelor familii regale – dar nu și cele trei surori ale lui Philip, care se căsătoriseră cu aristocrați germani și aveau legături naziste. În dimineața nunții, Philip a fost numit Duce de Edinburgh, Conte de Merioneth și Baron Greenwich de Greenwich în Comitatul Londra; cu o zi înainte, Regele îi acordase titlul de Alteță Regală.

Chiar dacă abilităţile oratorice ale Regelui se îmbunătăţeau, starea lui de sănătate se agrava. Avea doar patruzeci şi nouă de ani la terminarea războiului, dar era într-o stare fizică precară: se invocă deseori stresul din timpul războiului drept principal motiv, dar este dificil de înţeles cum ar fi putut fi acest stres mai mare decât cel trăit de milioanele de bărbaţi de pe front sau, într-adevăr, de populaţia civilă rămasă acasă. Un alt factor a fost faptul că fuma foarte mult: în iulie 1941, în revista *Time* se consemna că, pentru a fi alături de poporul său în vremurile împovărate, şi-a redus numărul zilnic de ţigări de la douăzeci-douăzeci şi cinci la doar cincisprezece. După război a început să fumeze din nou mai mult.

În ciuda sănătăţii precare, în februarie 1947, Regele a plecat într-un turneu de zece săptămâni în Africa de Sud. Deja fusese în Australia, Noua Zeelandă şi Canada, dar nu vizitase niciodată Africa de Sud şi era nerăbdător să o vadă. Itinerariul a fost chinuitor, iar Regele a obosit imediat; nu era în niciun caz garantată primirea călduroasă din partea locuitorilor ţării, mai ales din partea celor mai vârstnici, care îşi aminteau de Războiul Burilor. A existat şi o tensiune psihologică suplimentară: Marea Britanie trecea printr-una dintre cele mai reci ierni din ultimele decenii, iar Regele îşi făcea procese de conştiinţă că nu trăia suferinţa supuşilor lui. La un moment dat a sugerat, chiar, ca vizita să fie scurtată, deşi Attlee a susţinut puternic ideea contrară, avertizându-l că acest fapt n-ar face altceva decât să intensifice sentimentul de criză.

La două luni de la întoarcere, Regele a început să sufere cârcei la picioare, plângându-se de „oboseală şi epuizare" într-o scrisoare către Logue.[91] Până în octombrie 1948, aceşti cârcei au devenit dureroşi şi permanenţi: piciorul stâng era amorţit toată ziua, iar durerea îl ţinea treaz noaptea; mai târziu, problema a părut că trece la piciorul drept. În luna următoare, Regele a fost consultat de profesorul James Learmouth, una dintre autorităţile Marii Britanii în materie de afecţiuni vasculare, care a stabilit că suferea de arterioscleroză; la un moment dat, au existat temeri că era necesar să i

se amputeze piciorul drept, din cauza posibilității cangrenei. După câteva săptămâni, Logue i-a scris, exprimându-și preocuparea: „Întrucât am avut onoarea să fiu strâns legat de dumneavoastră în teribilii ani de război, am văzut o mică parte din munca enormă pe care ați depus-o, și am fost martorul eforturilor care v-au redus constant vitalitatea, este evident că v-ați consumat prea mult și sunteți nevoit să vă opriți, în cele din urmă", a scris la 24 noiembrie. „Știu că odihna, priceperea medicilor și spiritul dumneavoastră minunat vă vor reda sănătatea."

Aparent, Regele se refăcuse până în decembrie, dar doctorii i-au recomandat odihnă continuă; s-a impus anularea unei călătorii în Australia și Noua Zeelandă, care fusese planificată la începutul anului următor. Cu toate acestea, într-o scrisoare trimisă lui Logue la 10 decembrie, Regele părea să fie în formă: „Mă refac cu tratament și odihnă la pat, iar doctorii îmi zâmbesc, ceea ce mă face să cred că va fi bine", a scris el. „Sper că ești bine și că îi ajuți în continuare pe cei care nu pot să vorbească."

De asemenea, Lionel, cu cincisprezece ani mai în vârstă decât Regele, trecea printr-un an greu – petrecându-și mult timp în noul lui apartament situat la etajul opt. Așa cum a menționat în scrisoarea anuală de aniversarea Regelui din luna decembrie, sănătatea lui era atât de precară, încât prietenii le scriseseră celor aflați în Australia că nu credeau că va supraviețui. Totuși, a fost încurajat de veștile aparent bune despre starea Regelui. „Am urmărit eforturile dumneavoastră și mă bucur că Cel Atotputernic v-a făcut sănătos din nou", a scris.

Se apropia Crăciunul – și mesajul anual. „În acest an voi face un nou tip de transmisiune dintr-o perspectivă mai personală, și sper că va decurge cu bine", i-a scris Regele lui Logue pe data de 20. Ca semn al progresului înregistrat în decursul timpului, nu mai apela la Logue pentru a-l pregăti în scopul transmisiunii, așa cum făcuse altădată, deși îi cerea să îi telefoneze imediat pentru a-i împărtăși opinia privitoare la prestație.

Regele a transmis mesajul de la Sandringham, întorcându-se la Londra abia la sfârșitul lunii februarie, când a reluat un program

limitat de audienţe şi a prezidat o învestire. Totuşi, luna martie 1949 a adus veşti rele. După un consult foarte amănunţit, s-a stabilit că Regele nu se refăcuse complet, aşa cum se crezuse în unanimitate; Learmouth a recomandat o simpatectomie lombară dreaptă, procedeu chirurgical având ca scop fluidizarea circulaţiei sanguine în picior. Operaţia a decurs cu bine, desfăşurându-se într-un bloc operator improvizat în Palatul Buckingham, şi nu în cadrul unui spital. Totuşi, Regele nu îşi făcea iluzii că starea lui de sănătate se va reface complet; doctorii i-au prescris să se odihnească, să îşi limiteze angajamentele oficiale şi să reducă drastic fumatul, care îi agravase starea; un al doilea accident vascular putea fi fatal.

Se pare că, pe parcursul anului 1949, sănătatea Regelui s-a îmbunătăţit, dar cu toate acestea doctorii i-au prescris cât mai multă odihnă. De Crăciun, naţiunea, Commonwealth-ul şi Imperiul au primit un nou mesaj. „Din nou mă confrunt cu pregătirea transmisiunii", i-a scris Regele lui Logue, mulţumindu-i pentru urările anuale cu ocazia aniversării zilei de naştere. „Ce dificil este să găsesc ceva nou de spus în aceste zile. Voi repeta doar cuvintele de încurajare şi urări de mai bine în Noul An. Abia aştept să se termine. Asta încă îmi distruge Crăciunul."

16

Ultimele cuvinte

Pentru milioanele de oameni din Marea Britanie, Commonwealth și Imperiu adunați în jurul radiourilor în prima zi de Crăciun din 1951, vocea era atât familiară, cât și îngrijorător de diferită. George al VI-lea transmitea mesajul tradițional de Crăciun, dar avea o voce aspră și răgușită, ca și cum ar fi suferit de o răceală puternică. Uneori, glasul îi suna abia șoptit. De asemenea, părea să vorbească ceva mai repede decât de obicei. Cu toate acestea, puțini dintre ascultători nu s-ar fi putut emoționa la auzul mesajului monarhului lor.

După începutul în care a descris Crăciunul drept o perioadă când toată lumea ar trebui să se gândească la lucrurile bune și să fie recunoscătoare, Regele a trecut la un ton mai personal.

> Eu însumi am toate motivele să fiu profund recunoscător, întrucât nu numai că am depășit boala – cu mila lui Dumnezeu și cu ajutorul doctorilor, chirurgilor și asistentelor mele pricepute și devotate –, ci am și învățat din nou că vremurile dificile sunt cele în care prețuim cel mai mult sprijinul și compasiunea prietenilor noștri. Acest sprijin și compasiunea au ajuns la mine de la popoarele acestor insule, din Commonwealth-ul britanic, din Imperiu, precum și din multe alte țări, și vă mulțumesc din inimă. Sper că vă dați seama cât de mult m-au ajutat rugăciunile și urările voastre de bine, și mă ajută în continuare să mă refac.

Cei cinci doctori ai Regelui i-au telefonat pentru a-l felicita, dar ziarele din Marea Britanie și din alte țări au fost șocate de cele auzite. Deși comentatorii și editorialiștii au fost ușurați să îl audă pe Rege vorbind pentru prima dată după o operație importantă desfășurată cu trei luni în urmă, tonul ezitant al vocii lui i-a făcut să realizeze precaritatea stării lui de sănătate. „Milioane de oameni din întreaga lume, ascultând transmisiunea Regelui din prima zi de Crăciun, au observat cu îngrijorare asprimea vocii lui", se consemna în *Daily Mirror* după două zile. „De Crăciun, întrebarea care plana în multe case a fost: Oare Regele este doar răcit, sau este vocea lui răgușită o consecință a intervenției chirurgicale la plămâni de acum trei luni?"

Pentru prima dată de la primul lui mesaj de Crăciun din 1937, cuvintele Regelui nu erau transmise în direct – așa cum insistase întotdeauna Sir John Reith, cât timp a ocupat funcția de director general al BBC –, ci fuseseră înregistrate anterior. Explicația pentru această noutate ținea de agravarea stării de sănătate a Regelui.

În urma problemelor de sănătate de la sfârșitul anilor 1940, doctorii îl avertizaseră pe Rege să se odihnească și să se relaxeze cât mai mult posibil, precum și să își reducă aparițiile publice. Situația economică și politică tot mai gravă a pus o nouă presiune asupra sănătății lui: partidul laburist al lui Attlee, ales cu majoritatea covârșitoare a voturilor în 1945, rămăsese cu puțini susținători în 1950 și făcea eforturi să își mențină poziția. Alegerile generale din octombrie 1951 au adus schimbarea guvernului prin revenirea lui Winston Churchill, în vârstă de șaptezeci și șase de ani.

Regele se simțise suficient de bine pentru a deschide Festivalul Marii Britanii la data de 3 mai, călătorind alături de Regină într-o trăsură deschisă pe străzile Londrei, escortat de Cavaleria Regală. „Nu putem fi descurajați în aceste vremuri", a anunțat de pe treptele catedralei St. Paul. „Privesc acest festival ca pe un simbol al curajului și vitalității perpetue ale Marii Britanii." Dar mulți dintre cei care l-au văzut pe monarh de aproape în timpul

ceremonici au observat cât de bolnav părea să fie – iar în acea seară a căzut la pat, suferind de gripă.

Regele s-a refăcut cu greu și a rămas cu o tuse persistentă; inițial, a fost diagnosticat cu catar pulmonar stâng și tratat cu penicilină. Simptomele au persistat, dar s-a descoperit că avea o excrescență malignă abia pe 15 septembrie. După trei zile, Clement Price Thomas, un chirurg specializat în astfel de afecțiuni, i-a comunicat Regelui că era necesar să i se extirpe plămânul cât mai curând posibil – deși, potrivit practicilor vremii, nu i-a dezvăluit pacientului că suferea de cancer.

Operația, desfășurată la 23 septembrie, a decurs bine. Existaseră temeri că Regele își va pierde anumiți nervi din laringe, cu posibila consecință a pierderii aproape complete a vocii. Temerea s-a dovedit a fi nefondată. În octombrie îi scria mamei sale, exprimându-și ușurarea că nu suferise complicații.

Cu toate acestea, era bolnav. În timpul deschiderii sesiunii parlamentare din luna noiembrie, discursul lui stând așezat pe tron – în mod excepțional – a fost citit de Lordul Simonds, Lordul Cancelar. De asemenea, s-a sugerat, chiar, să nu facă transmisiunea de Crăciun. Potrivit unei relatări ulterioare dintr-un ziar,[92] s-a propus ca soția lui sau Prințesa Elisabeta să îi ia locul la microfon. Cu siguranță că acest lucru l-ar fi scutit pe Rege de un disconfort considerabil, dar a refuzat. „Fiica mea va avea ocazia la Crăciunul următor", le-a spus. „Vreau să le vorbesc eu însumi popoarelor mele." Hotărârea Regelui de a-și transmite personal mesajul – indiferent cât de mult îl intimidase situația – demonstra gradul la care, pe parcursul domniei lui, cele câteva minute din după-amiaza zilei de 25 decembrie se transformaseră într-unul din cele mai importante evenimente din calendarul național.

Totuși, doctorii l-au avertizat că o transmisiune în direct putea fi prea obositoare, astfel că s-a ajuns la un compromis: Regele a înregistrat mesajul pe secțiuni, propoziție cu propoziție, repetând unele la nesfârșit, până când a fost mulțumit. Rezultatul final dura aproape șase minute, dar înregistrările s-au întins pe aproape două

zile. Nu era în niciun caz perfect: se pare că ceea ce ascultătorii au perceput drept o pronunție grăbită necaracteristică a fost, de fapt, un efect secundar al procesului de editare. Totuși, Regele a considerat că rezultatul a fost mult mai bun decât alternativele. „Națiunea va asculta mesajul meu, chiar dacă putea să fie mai bun", i-a spus inginerului de sunet și unui reprezentant al BBC, singurele persoane cărora li s-a permis să asculte înregistrările pentru alcătuirea versiunii finale. „Vă mulțumesc pentru răbdare."

Scrisoarea trimisă de Rege lui Logue ca răspuns la felicitările obișnuite cu ocazia aniversării de pe 14 decembrie reflecta starea lui proastă dinainte de înregistrare. Avea să fie ultima scrisoare scrisă logopedului și prietenului său, iar remarcile lui păreau să fie cu atât mai puternice, cu cât și sănătatea lui Logue era precară.

> Îmi pare foarte rău să aud din nou că nu te simți bine. Cât despre mine, am avut un an îngrozitor, care a culminat prin operația aceea foarte dificilă, din care se pare că îmi revin neașteptat de bine. Sub multe aspecte, această revenire ți se datorează. Înainte de operație, chirurgul Price Thomas a dorit să vadă cum respir. Când a văzut mișcarea naturală a diafragmei, m-a întrebat dacă respirasem întotdeauna așa. I-am spus că nu, fusesem învățat să respir așa în 1926 și de-atunci tot așa am făcut. Încă un motiv de mândrie pentru tine!!

Logue a dorit să îi răspundă, dar a fost internat în spital înainte să aibă această ocazie.

Regele a rămas la Sandringham împreună cu Regina până după Anul Nou. Aparent, tonul de speranță și încredere din discursul de Crăciun se justifica. Se simțea suficient de bine pentru a putea merge la vânătoare din nou, iar când doctorii l-au examinat la 29 ianuarie, s-au declarat satisfăcuți de refacerea lui. A doua zi, familia regală a mers la teatrul din Drury Lane pentru a vedea piesa *South Pacific*. Ieșirea era un fel de sărbătorire, parțial datorată îmbunătățirii stării de sănătate a Regelui și parțial pentru că, în

ziua următoare, Prințesa Elisabeta și Ducele de Edinburgh aveau să plece spre estul Africii, Australia și Noua Zeelandă.

La 5 februarie, o zi rece, dar uscată și însorită, Regele s-a bucurat de o partidă de vânătoare. Potrivit biografului oficial, era „relaxat și vesel, așa cum îl știau cei apropiați".[93] După o cină relaxată, s-a retras în camera lui și s-a dus la culcare aproape de miezul nopții. A doua zi dimineață, la ora 7.30, un servitor l-a găsit mort în pat. Cauza morții nu a fost cancerul, ci o tromboză coronariană – un cheag de sânge fatal în inimă – care s-a petrecut la scurt timp după ce a adormit.

Elisabeta și Philip ajunseseră în etapa kenyană a călătoriei lor: tocmai reveniseră la Sagana Lodge, aflată la nord de Nairobi la o distanță de o sută șaizeci de kilometri, după o noapte petrecută la hotelul Treetops, când a primit știrea despre moartea Regelui; Philip a fost cel care i-a dat vestea soției sale. Ea a fost proclamată Regină, iar suita regală s-a întors imediat în Marea Britanie.

La 26 februarie, Logue i-a scris văduvei Regelui care, la vârsta de cincizeci și unu de ani, a devenit Regină-Mamă, rang deținut peste jumătate de secol. A făcut trimitere la „scrisoarea minunată" pe care soțul ei decedat i-o trimisese în decembrie și și-a exprimat regretul că boala lui nu îi permisese să îi răspundă – decât prea târziu. „Începând cu 1926, mi-a făcut onoarea de a-mi permite să îl ajut în privința vorbirii și niciun alt om nu a muncit vreodată la fel de greu ca el, și nu a obținut un rezultat atât de grandios", a scris Logue. „În toți acești ani, Maiestatea voastră ați fost punctul lui de sprijin și mi-a spus deseori cât de mult vă datorează, iar rezultatul excelent nu s-ar fi putut realiza niciodată dacă nu l-ați fi ajutat. Nu am uitat niciodată ajutorul mărinimos pe care mi l-ați acordat după trecerea în neființă a preaiubitei mele soții."

În răspunsul trimis două zile mai târziu, Regina-Mamă a fost la fel de generoasă cu laudele la adresa lui Logue. „Cred că știu mai bine decât oricine, probabil, cât de mult l-ați ajutat pe Rege, nu numai în privința vorbirii, ci și în viața lui și în sensul perspectivei

lui asupra vieții", a scris ea. „Vă rămân întotdeauna profund recunoscătoare pentru tot ceea ce ați făcut pentru el. A fost o persoană atât de minunată și nu cred că s-a gândit vreodată la el. Am sperat atât de mult să i se mai dea câțiva ani de pace după numeroșii ani tulburi prin care a fost nevoit să treacă luptându-se curajos. Dar nu a fost să fie. Sper să vă simțiți mai bine cât mai curând."

În luna mai a acelui an, fiica ei, acum Regina Elisabeta a II-a, ținând seama de apropierea dintre Logue și tatăl ei, i-a trimis o tabacheră mică din aur, care îi aparținuse Regelui, alături de următorul mesaj:

> Vă trimit această tabacheră, care s-a aflat întotdeauna pe biroul Regelui și de care era foarte atașat, întrucât sunt sigură că v-ați bucura de un mic suvenir personal din partea cuiva care v-a fost atât de recunoscător pentru tot ce ați făcut pentru el. Tabachera se afla pe biroul lui și știu că și-ar dori să o aveți.
>
> Sper sincer că vă simțiți mai bine. Îmi este tot mai dor de Rege.
>
> A dumneavoastră,
> Regina Elisabeta

În luna decembrie, Regina a transmis primul ei mesaj de Crăciun de la Sandringham. „În fiecare an, de Crăciun, iubitul meu tată transmitea un mesaj popoarelor lui din toate părțile lumii", a început ea. „Așa cum făcea el, vă vorbesc de acasă, unde petrec Crăciunul împreună cu familia mea." Vorbind pe un ton clar, ferm – fără vreo urmă a defectului care îi umbrise viața tatălui ei – ea le-a mulțumit forțelor armate de peste mări și supușilor pentru „loialitatea și afecțiunea" pe care i-o demonstraseră de la accesul ei la tron în urmă cu zece luni. „Tatăl meu și bunicul meu înaintea lui au făcut eforturi în întreaga lor viață pentru adâncirea unității popoarelor noastre și pentru a le păstra idealurile pe care le-au prețuit profund", a spus ea. „Mă voi strădui să le continui munca."

Logue nu și-a consemnat opinia despre discurs – și nici dacă măcar îl ascultase. Oricum, serviciile lui nu mai erau necesare, iar starea de sănătate i se înrăutățea tot mai mult. A petrecut Crăciunul în apartamentul lui, înconjurat de cei trei fii și de familiile lor: Valentine și soția lui Anne, cu fiica lor de doi ani, Victoria; Laurie și Jo, cu copiii lor Alexandra, 14 ani, și Robert, 10 ani; și Antony cu viitoarea lui soție, Elizabeth, cu care avea să se căsătorească după mai puțin de un an.

La scurt timp după Anul Nou, Logue a fost internat în spital pentru ultima dată. A rămas la pat mai bine de trei luni, i s-a angajat o asistentă permanentă, dar a intrat în comă în cele din urmă. A murit la 12 aprilie 1953 din cauza unei insuficiențe renale, la mai puțin de două luni după împlinirea vârstei de șaptezeci și trei de ani. Printre bunurile sale se aflau două invitații de participare la încoronarea Reginei, care avea să se desfășoare în luna iunie – probabil că a doua invitație a fost trimisă pentru că fusese prea bolnav pentru a răspunde la prima.

Necrologurile apărute în Marea Britanie, Australia și America au fost scurte. „Domnul Lionel Logue, Cavaler al Ordinului Victoria, care a murit ieri la vârsta de 73 de ani, a fost unul dintre specialiștii importanți în tratarea defectelor de vorbire, și a fost principalul responsabil în a-l fi ajutat pe Regele George al VI-lea să își depășească propriile defecte în acest sens", se consemna în *The Times*, care a introdus anunțul între un necrolog pentru fostul președinte polonez și cel pentru șeful unei companii americane de inginerie. „A întreținut relații personale apropiate cu Regele mult timp." În privința metodelor lui, autorul necrologului a notat pur și simplu: „O parte importantă a metodei lui Logue a constat în instruirea cu privire la respirația corectă și, astfel, obținerea fluenței în vorbire fără efort."

După câteva zile, cititorii au făcut comentarii: „Vă rog să îmi permiteți, prin intermediul dumneavoastră, să evoc opera măreață a domnului Lionel Logue", scria un oarecare domn J. C. Wimbusch. „Ca pacient al domniei sale în 1926, pot să depun

mărturie că răbdarea lui a fost magnifică, iar compasiunea de care a dat dovadă, aproape supraomenească. Mă aflam la locuința lui din Bolton Gardens când i-am fost prezentat răposatului Rege, pe vremea aceea Duce de York. Probabil că sunt mii de oameni care, ca mine, se roagă pentru Lionel Logue."[94]

Funeraliile lui Logue au avut loc la 17 aprilie la biserica Holy Trinity din Brompton. A fost incinerat. Regina și Regina-Mamă au trimis reprezentanți, asemenea Înaltului Comisar australian. În timp ce munca lui Logue împreună cu Regele l-a onorat și l-a făcut cunoscut – deși în mod straniu, dată fiind apropierea din relația lor, nu i-a adus și titlul de cavaler – nu l-a îmbogățit. În testament, detaliile publicându-se în *The Times* din 6 octombrie, a lăsat o sumă destul de modestă de 8.605 lire sterline – echivalentă cu aproximativ 180.000 de lire sterline în prezent.

Chiar beneficiind de retrospectiva a peste jumătate de secol, încă este dificil de precizat exact metoda aplicată de Logue în cazul Regelui, ca fiind deosebită de cele anterioare. În mod cert, diferitele exerciții de respirație pe care punea un accent atât de mare au fost de ajutor – se pare că Regele, cel puțin, a fost convins de acest lucru. De asemenea, important a fost efortul depus de Logue în parcurgerea textelor diferitelor discursuri scrise pentru Rege, îndepărtând cuvintele și fragmentele despre care știa că îi puteau pune piedici ucenicului regal. Totuși, într-un anumit sens, aceasta nu a însemnat vindecarea problemei, ci evitarea ei – dar, aparent, există puține îndoieli că, eliminând cele mai mari blocaje, Logue l-a ajutat pe Rege să își construiască încrederea, asigurând că discursul în ansamblu, cu toate celelalte modificări neesențiale, era mai puțin intimidant.

Cu toate acestea, în cele din urmă, se pare că factorul crucial a fost modul prin care Logue a reușit de la început să își convingă pacientul că afecțiunea lui nu avea origini psihologice profunde, ci era o problemă mecanică, posibil de depășit prin eforturi susținute și prin hotărâre. În acest sens, o parte importantă a fost

apropierea din relația dezvoltată între cei doi, la care a contribuit abordarea realistă a lui Logue. Insistând de la început ca întâlnirile lor să aibă loc la cabinetul de pe strada Harley sau la domiciliul lui, și nu pe teritoriu regal, Logue și-a precizat clar intenția ca Regele să îi fie pacient; în timp, relația avea să se transforme într-o prietenie autentică.

Așadar, pozițiile foarte diferite ale celor doi într-o societate încă în mare măsură dominată de clasă însemnau că apropierea din relația lor avea anumite limite – mai ales după ce Bertie a devenit Rege. Tonul scrisorilor lui Logue și al însemnărilor din jurnal, citate pe larg în cartea de față, dezvăluie un respect profund nu numai față de Rege ca persoană, ci și față de instituția monarhiei. Într-adevăr, cititorul modern ar putea percepe tonul adoptat de Logue în scrierile despre Rege drept lingușitor – mai ales în cazul Reginei-Mamă.

Ultimul cuvânt îi aparține uneia dintre puținele persoane încă în viață la momentul redactării cărții, care l-a cunoscut bine pe Logue, de fapt – nora lui, Anne, căsătorită cu fiul lui mijlociu, Valentine, și care, în vara anului 2010, trecând deja de vârsta de nouăzeci de ani, avea o agerime și o energie de invidiat. Opiniile ei par să fie întărite și de cariera ei, punctul culminant fiind numirea drept consultant în psihiatrie infantilă la Middlesex Undergraduate Teaching Hospital.

Întrebată despre secretul succesului socrului ei, nici Anne nu a putut să dea un răspuns exact, considerând că acesta s-a datorat în mare parte relației dezvoltate de Logue cu viitorul Rege pe când pacientul lui era încă tânăr, și nu unui anumit tratament. „Oricine poate să facă exerciții de dicție și de respirație, dar el a fost un psihoterapeut de primă clasă", a afirmat ea. „El a fost un tată foarte bun, în timp ce George al VI-lea fusese un tată teribil."

„[Lionel] nu vorbea niciodată despre ce făcea. Dar când privim la cele întâmplate și la chestiunile cu care se confrunta, aceasta este singura explicație posibilă. Regele a fost înconjurat

de nenumărați oameni care nu l-au ajutat cu nimic. Din care alt motiv să fi rămas pacientul lui atât de mult timp?"

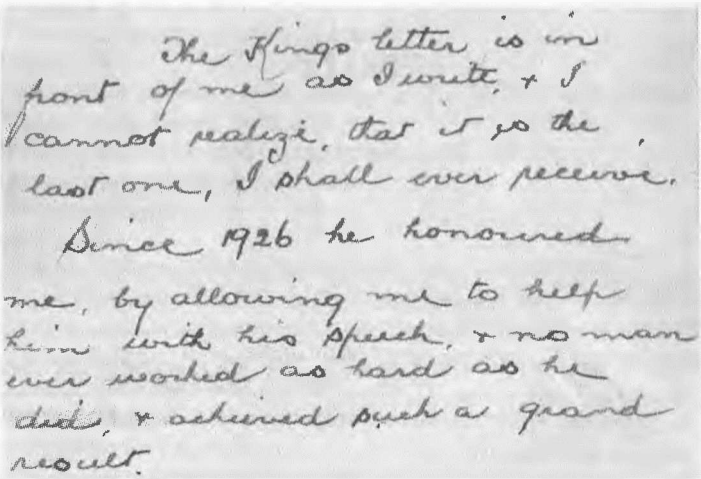
The Kings letter is in
front of me as I write, & I
cannot realize, that it is the
last one, I shall ever receive.
Since 1926 he honoured
me, by allowing me to help
him with his speech, & no man
ever worked as hard as he
did, & achieved such a grand
result.

Scrisoarea Regelui se află în fața mea în timp ce scriu și nu-mi vine să cred că este ultima pe care o voi primi. Începând cu 1926 mi-a făcut onoarea de a-mi îngădui să îl ajut în privința vorbirii și niciun alt om nu a muncit vreodată la fel de greu ca el, și nu a obținut un rezultat atât de grandios.

NOTE

1 John W. Wheeler-Bennett, *King George VI, His Life and Reign*, Londra, Macmillan, 1958, p. 400.
2 *Ibid.*, p. 312.
3 *Time*, 16 mai 1938.
4 Citat în Joy Damousi, „«The Australian has a lazy way of talking»: Australian Character and Accent, 1920s-1940s", în Joy Damousi şi Desley Deacon (eds.), *Talking and Listening in the Age of Modernity: Essays on the History of Sound*, Canberra, ANU Press, 2007, pp. 83–96.
5 Documentele lui Lionel Logue, 25 martie 1911.
6 *Sunday Times* (Perth), 20 august 1911.
7 *West Australian*, 27 mai 1912.
8 *Sun* (Kalgoorlie), 27 septembrie 1914.
9 Dialogul următor este preluat dintr-o relatare făcută de John Gordon în *Sunday Express*.
10 Marcel E. Wingate, *Stuttering: A Short History of a Curious Disorder*, Westport, Connecticut, Bergin & Garvey, 1997, p. 11.
11 *Ibid.*, p. xx.
12 *Star*, 11 ianuarie 1926.
13 *Pittsburgh Press*, 1 decembrie 1928.
14 Consemnată în *Daily Express*, vineri, 21 august 1925, şi reprodusă în totalitate în *Radio Times* pe 25 septembrie. BBC a devenit British Broadcasting Corporation abia în 1926.
15 John Gore, *King George V*, Londra, John Murray.
16 Sarah Bradford, *The Reluctant King: The Life and Reign of George VI 1895-1952*, New York, St. Martin's Press, 1990, p. 18.
17 *Ibid.*, p. 18.

18 *Ibid.*, p. 22.
19 *Ibid.*, p. 40.
20 *Ibid.*, p. 33.
21 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 42.
22 Bradford, *op. cit.*, p. 48.
23 Lambert şi Hamilton, citaţi în *ibid.*, p. 57.
24 *Ibid.*, p. 70.
25 Robert Rhodes James, *A Spirit Undaunted: The Political Role of George VI*, Londra, Little, Brown, 1998, p. 92.
26 Documentele lui Davidson, citate în *ibid.*, p. 96.
27 *Pittsburgh Press*, 1 decembrie 1928.
28 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 207.
29 *Ibid.*, p. 208.
30 *Ibid.*
31 Taylor Darbyshire, *The Duke of York: an intimate & authoritative life-story of the second son of their majesties, the King and Queen by one who has had special facilities, and published with the approval of his Royal Highness*, Londra, Hutchinson and Co., 1929, p. 90.
32 Michael Thornton, corespondenţă prin e-mail cu autorul, iulie 2010.
33 Darbyshire, *op. cit.*, p. 22.
34 *Scotsman*, 2 decembrie 1926.
35 Documentele lui Lionel Logue, 5 ianuarie 1927.
36 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 215.
37 *Ibid.*, p. 216.
38 Documentele lui Lionel Logue, 25 ianuarie 1927.
39 *Ibid.*, 14 februarie 1927.
40 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 218.
41 Reginald Pound, *Harley Street*, Londra, Michael Joseph, 1967, p. 157.
42 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 227.
43 *Ibid.*, p. 228.
44 *Ibid.*, p. 230.
45 Documentele lui Lionel Logue.
46 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 230.
47 Documentele lui Lionel Logue.
48 *Ibid.*
49 Pound, *op. cit.*, p. 157.
50 *Evening Standard* (Londra), 12 iunie 1928; *North-Eastern Daily Gazette*, 13 iulie 1928; *Evening News* (Londra), 24 octombrie 1928; *Daily Sketch*, 28 noiembrie 1928; *Yorkshire Evening News*, 4 decembrie 1928.
51 Documentele lui Lionel Logue, 15 decembrie 1928.
52 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 251.
53 Acest fragment şi următoarele din corespondenţa dintre Logue şi Duce fac

parte din documentele lui Lionel Logue.
54 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 258.
55 Documentele lui Lionel Logue, 12 februarie 1929.
56 *Ibid.*, 16 și 23 mai 1934.
57 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 263.
58 James Lees-Milne, *The Enigmatic Edwardian: The Life of Reginald, 2nd Viscount Esher*, Londra, Sidgwick & Jackson, 1986, p. 301, citat în David Loades, *Prince of Wales: Royal Heirs in Waiting*, Kew, The National Archives, 2008, p. 228.
59 Diana Vreeland, *DV*, New York, Knopf, 1984, citat în Loades, *op. cit.*, p. 230.
60 ASR Ducele de Windsor, *A King's Story*, Londra, Cassell, 1951, pp. 254-255.
61 Citat în Christopher Warwick, *Abdication*, Londra, Sidgwick & Jackson, 1986.
62 Vezi Michael Bloch, *The Reign and Abdication of King Edward VIII*, Londra, Bantam Press, 1990.
63 *Time*, 9 noiembrie 1936.
64 Philip Ziegler, „Churchill and the Monarchy", în *History Today*, vol. 43, 1 martie 1993.
65 Documentele lui Lionel Logue, 28 octombrie 1936.
66 William Shawcross, *Queen Elizabeth the Queen Mother: The Official Biography*, Londra, Macmillan, 2009, p. 376.
67 Rhodes James, *op. cit.*, p. 112.
68 *Ibid.*, p. 113.
69 Shawcross, *op. cit.*, p. 380.
70 Documentele lui Lionel Logue, 14 decembrie 1936.
71 *Time*, 21 decembrie 1936.
72 Documentele lui Lionel Logue.
73 Extrase din jurnalul lui Logue: documentele lui Lionel Logue.
74 *Sun*, 18 ianuarie 1938.
75 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 379.
76 *Ibid.*, p. 383.
77 *Ibid.*, p. 390.
78 *Ibid.*, p. 392.
79 *Ibid.*, p. 394.
80 *Ibid.*
81 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 405.
82 Shawcross, *op. cit.*, p. 488.
83 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 406.
84 *Ibid.*, p. 429.
85 *Ibid.*, p. 449.

86 *Ibid.*, p. 553.
87 Documentele lui Lionel Logue, 29 decembrie 1943.
88 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 608.
89 *Ibid.*, p. 610.
90 Interviu cu autorul, iunie 2010.
91 Documentele lui Lionel Logue, 10 decembrie 1948.
92 *Daily Express*, 7 februarie 1952.
93 Wheeler-Bennett, *op. cit.*, p. 803.
94 Necrolog din *Times*, 13 aprilie 1953; răspuns din partea lui J. M. Wimbusch, *The Times*, 17 aprilie 1953.

În colecția **Cărți adevărate** au mai apărut:

Adio Africa, Corinne Hofmann
Aylin. O prințesă în armata americană, Ayse Kulin
Bun venit în infern, Colin Martin
Captivă, Julie Gregory
Datorie de căpitan, Richard Phillips
Dezonorată, Mouskhtar Mai
Îndrăgostită de un masai, Corinne Hofmann
În ghearele Camorrei, Giuseppe Carrisi
În numele poporului meu. O femeie afgană îndrăznește să ridice vocea împotriva lorzilor războiului,
Malalay Joya, Darick O'Keefe
La marginea lumii.
Hoinărind prin nordul siberian, Astrid Wendlandt
Livada de mango, Robert Bayley
Locuri în inimă, Libby Southwell, Josephine Brouard
Măritată cu un beduin, Marguerite van Geldermalsen
Misiune la Beijing. Memoriile unei foste maoiste, Jan Wong
Pentru o casă din piatră. Povestea Ginei, Gina French
Poveste de dragoste africană, Caitlin Davies
Răpită la 12 ani, Sabine Dardenne
Revedere în Barsaloi, Corinne Hofmann
Taxiurile torturii, Trevor Paglen
Translatorul, Daoudi Hari
Uitați că ați avut o fiică, Sandra Gregory, Michael Tierney

B-dul Tudor Vladimirescu, nr. 31
sector 5, Bucuresti, ROMANIA
fedprint
tipografie
Tel.: 411.00.55; 411.47.76 office@fedprint.ro

CĂRȚI ADEVĂRATE

MARK LOGUE și PETER CONRADI

DISCURSUL REGELUI

Prințul Albert (Bertie pentru cei apropiați) a fost cel de-al doilea fiu al Regelui George al V-lea al Angliei și era bâlbâit. O deficiență care i-a marcat copilăria și adolescența, amenințând să compromită rolul semnificativ pe care Albert trebuia să-l joace la maturitate ca figură monarhică.

Lionel Logue a fost un terapeut necunoscut în lumea logopezilor, venit în Marea Britanie din Australia, tocmai pentru a-și îmbunătăți tehnica. A început prin a trata soldații rămași cu deficiențe de vorbire în urma traumelor Primului Război Mondial.

Ce i-a unit pe cei doi? Bâlbâiala de care viitorul rege voia să scape, așa încât discursurile publice să nu mai fie o misiune imposibilă.

Ecranizat în 2010, avându-i în rolurile principale pe Colin Firth și Geoffrey Rush, *Discursul regelui* spune povestea unei mari prietenii și a determinării unui om de a-și depăși un handicap greu de acceptat atunci când cel afectat nu este un om de rând.

Mark Logue este nepotul lui Lionel Logue. Este cineast și custodele Arhivei Logue. Locuiește la Londra.

Peter Conradi este scriitor și jurnalist. Lucrează pentru *The Sunday Times*, iar ultima lui carte se numește *Hitler's Piano Player: The Rise and Fall of Ernst Hanfstaengl*.

ADEVĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRAT
RATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • CĂR
ADEVĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRAT
RATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • CĂR
ADEVĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRAT
RATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • CĂR

www.all.ro
ISBN 978-973-724-354-6
9 789737 243546

RȚI ADEVĂRATE • CĂRȚI ADE
VĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • C
RȚI ADEVĂRATE • CĂRȚI ADE
VĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • C
RȚI ADEVĂRATE • CĂRȚI ADE
VĂRATE • CĂRȚI ADEVĂRATE • C